

**I. Over Moeren, Turfvaarten
en Rebelse Gentenaars**

**II. De Studentenbeweging te Wachtebeke
vanaf 1923**

Omslagfoto: Landelijke bezigheden in en “Goede Democratie” (fragment). *Copyright Koninklijke Bibliotheek van België, Brussel, fo. 241 van hs 11201-2.* Zie ook foto 5 verderop in het jaarboek.

Provincie
Oud-Wachtebeke
Centrale Bibliotheek

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden gekopieerd of op een andere wijze verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder schriftelijke toestemming van de auteur.

/1999/

© 1999 Heemkundige Kring “Oud Wachtebeke”

p.a. L. DE MAESSCHALCK, M. Herpelinckstraat 28, B-9042 Sint-KruisWinkel
Beschatte werplaats Nevelland: afdeling drukkerij

DEEL I

**OVER MOEREN, TURFVAARTEN
EN REBELSE GENTENAARS**

WACHTEBEKE IN DE MIDDELEEUWEN

LUC. DE MAESSCHALCK

Met dank aan:

- dhr. Werner De Coninck, voor het gebruik van de door hem getekende kaarten betreffende de oude Wachtebeekse belopen 1, 50 en 51;
- dhr. Guy Hoebeke, voor zijn kritische lezing van de tekst.

INHOUD

Verantwoording.....	7
Bronnen.....	8
1. Ontstaan en ligging van de moeren	9
2. Annalen van de veenontginning te Wachtebeke.....	17
3. Vaarten en leden	65
3.1 De Moervaart en de verbinding met Gent	66
3.2 De Axelse Vaart	70
3.3 De Langelede	72
3.4 Andere vaarten	80
3.5 Iets over watertransport	81
3.6 Teloorgang en gedeeltelijk herstel	85
Bibliografie.....	88

*Want wat zijn we meer dan ons verleden ?
Als dat verloren gaat, zijn we niets meer*¹.

Verantwoording

Alhoewel bovenstaand citaat voor elke heemkundige reeds voldoende verantwoording biedt willen we toch wat nader uitleg geven over de bedoeling van het hiernavolgend overzicht. Er is ooit geschreven dat Wachtebeke “een dorp zonder geschiedenis” is². Dit hoeft men natuurlijk niet letterlijk op te vatten, maar het is een feit dat Wachtebeke zelf geen geschiedenis geschreven heeft. Het heeft nooit milities uitgestuurd om zijn wil op te leggen aan de omgeving, wat de grote steden van Vlaanderen zoals Gent, Brugge en Ieper wel hebben gedaan. Er hebben hier noch beroemde noch beruchte persoonlijkheden gewoond welke hun stempel hebben gedrukt op de streek. Kortom, Wachtebeke is een dorp dat de geschiedenis onderging zoals ze bepaald werd door anderen. Zoals de meeste dorpen trouwens.

Nochtans, wie er de jaarboeken op naleest van diverse heemkundige of geschiedkundige genootschappen stelt met verbazing vast hoeveel er reeds over het middeleeuwse Wachtebeke gepubliceerd is. Het is immers ontstaan als ontginningscentrum, hoofdzakelijk van turf. En een vrij belangrijk centrum zelfs, waar onder andere drie grote abdijen uitbatingen hadden, zo er al niet hun curtis³ gevestigd was van waaruit de exploitatie werd geleid. In de cartularia en andere documenten van deze abdijen zijn dan ook heel wat gegevens over onze gemeente terug te vinden, waarvan er, zoals gezegd, reeds talrijke werden gepubliceerd.

De volgende bijdrage kan beschouwd worden als een stand van zaken van wat momenteel reeds gepubliceerd werd - tenminste, over wat momenteel teruggevonden is - over de ontginningsgeschiedenis van het middeleeuwse Wachtebeke. Het is echter meer. Het verzamelen van al deze teksten, samen met enige terreinkennis, heeft geleid tot enkele nieuwe bedenkingen welke we zo vrij zijn hierbij te publiceren.

Een bijkomende bedoeling van deze bijdrage is de talrijke gepubliceerde gegevens, die doorgaans enkel de ontginningsgeschiedenis omvatten, in een meer historisch kader te plaatsen. Wie een geschiedenis van zijn gemeente wil schrijven, hoe beperkt in omvang ook, kan zich niet beperken tot zijn eigen kerktoren. Een gemeente is geen eiland zonder

¹ I. PEARS, *Het goud van de waarheid*, Amsterdam / Antwerpen, Anthos / Manteau, 1997, p. 582.

² J. VAN BOCXSTAELE, “Wachtebeke in de tijd der grote ontginningen”, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Gent, 1978, p. 100.

³ Curtis: centrale plaats van waaruit de abdijen de ontginning van verworven gronden leidden. In het geval van Wachtebeke bestond dit er dikwijls in dat de grond eerst diende ontveend waarna hij in cultuur werd genomen. Andere gemeenten, zoals bv. Zaffelare, dienden eerst ontbost. Diverse van deze vroege ontginningscentra zijn tot op de dag van heden als landbouwbedrijf blijven bestaan; wat Wachtebeke betreft kan het Overledegoed daartoe worden gerekend. Andere zijn omgebouwd tot herenverblijf, zoals kasteel Wulfsdonk te Moerbeke/Terwest.

binding met de omgeving. Teveel echter zijn de gepubliceerde teksten betreffende Wachtebeke enkel een opsomming van de voortschrijdende moerontginning, hoe waardevol dit op zichzelf ook mag zijn. Er wordt echter zelden een verband gelegd met de politieke en militaire constellaties in die tijd⁴, ook al waren de ontginning en het in cultuur brengen van de gewonnen grond hiermee onlosmakelijk verbonden. De Vier Ambachten behoorden nu eenmaal tot de Gentse invloedssfeer, het zogenaamde Gents Kwartier. Het immer recalcitrante Gent, dat de ganse Middeleeuwen door streefde naar meer autonomie voor de stad en zijn omgeving, naar zo weinig mogelijk bemoeienissen van buitenaf - het zogenaamde particularisme, lag daardoor frequent overhoop met het hiërarchisch gezag, de Vlaamse graaf. En van deze conflicten ondergingen ook wij de gevolgen, want de Vier Ambachten waren voor Gent strategisch gebied. Er kan dan ook geen geschiedenis van Wachtebeke geschreven worden zonder melding te maken van de talrijke Gentse opstanden.

Naast de ontginningen wordt ook een daarmee verbonden fenomeen behandeld: de turfvaarten, waarvan er nauwelijks overgebleven zijn. Omdat het nut van deze vaarten min of meer omstandig werd belicht werd er een apart hoofdstuk aan gewijd, waarbij we ons wel hebben beperkt tot deze welke voor Wachtebeke direct belang hadden.

Het zal duidelijk zijn dat de hiernavolgende tekst geen eindpunt mag zijn. Integendeel, hij zou een uitdaging moeten vormen voor geschoolde historici. Teveel lacunes blijven nog over, teveel vragen rijzen nog. We hopen dan ook dat deze tekst een aanzet mag zijn tot verder onderzoek.

Bronnen

Het is niet de bedoeling geweest de reeds genoemde cartularia en andere stoffige documenten opnieuw uit te pluizen: dit is werk voor geschoolde mediëvisten en het werd trouwens in het verleden reeds vrij grondig uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn terug te vinden in diverse publicaties. Ook de Heemkundige Kring "Oud Wachtebeke" heeft hiertoe zijn bijdrage geleverd: reeds vanaf de eerste gepubliceerde teksten kwam de geschiedenis van Wachtebeke aan bod. De hiernavolgende tekst is gebaseerd op secundaire bronnen, publicaties welke niet ouder zijn dan 50 jaar en, al of niet mits enige moeite, door de geïnteresseerden in de bibliotheken nog kunnen teruggevonden worden.

De talrijke publicaties waarvan gebruik werd gemaakt zijn alle vermeld in een uitgebreid voetnotenapparaat. Bovendien werd een volledige bibliografie, alfabetisch gerangschikt volgens auteur, aan het einde van dit werk toegevoegd. Doorgaans vermelden deze bronnen meer details dan de hiernavolgende tekst, welke enkel een samenvatting wil zijn - weliswaar met commentaar waar mogelijk. Enkele verdienen het apart te worden vermeld. In volgorde van verschijnen zijn dit de volgende:

⁴ Een uitzondering vormt het werk van (later professor) dr. M. K. E. GOTTSCHALK, , hierna vermeld.

1. E. DE SMET: Bijdrage tot de toponymie van Wachtebeke. (Jaarboek 1975 van de Heemkundige Kring "Oud Wachtebeke"). Naast een korte ontwikkelingsgeschiedenis van Wachtebeke worden ook - zoals de titel vermeldt - alle teruggevonden oude en nieuwe plaatsnamen besproken, met vermelding van de bron.
2. Het artikel van J. VAN BOCXSTAELE: Wachtebeke in de tijd der grote ontginningen. (Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent, 1978). Dit werk loopt vrijwel parallel met dit van Gottschalk. Doordat het enkel Wachtebeke behandelt bevat het dikwijls meer details.
3. Het standaardwerk van dr. M. K. Elisabeth GOTTSCHALK: De Vier Ambachten en het Land van Saaftinge in de Middeleeuwen (Van Gorcum, Assen 1984). Het werk is in de handel niet meer verkrijgbaar. Het is niet bepaald boeiende lectuur, eerder een droge opsomming van alle feiten, maar onmisbaar voor diegene welke onderzoek wil doen op het vlak van de middeleeuwse ontginning van o. a. de Vier Ambachten. Het is ook één van de weinige auteurs - zonet de enige - die een beeld tracht te schetsen van de politieke situatie waarmee de Vlaamse graven en hun opponenten ons confronteerden. Bij het opstellen van de chronologie van de ontginningen is grotendeels dit werk gevolgd.
4. Wat de vaarten en leden betreft werd dikwijls teruggegrepen naar een tweede artikel van dhr. J. VAN BOCXSTAELE dat enkele jaren later verscheen: Wachtebeke en Oost Zeeuws-Vlaanderen. Een historisch-geografische benadering. (Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent, 1987).

Wat de geschiedkundige context betreft van de ontginningen werd gebruik gemaakt van diverse bronnen, te talrijk om hier op te sommen. We kunnen hiervoor enkel naar de voetnoten en de bibliografie verwijzen.

In de voetnoten en de bibliografie werden nog volgende afkortingen gebruikt:

- H.M.G.O.G.: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent.
- Jb H.K.: Jaarboek van de Heemkundige Kring
- op. cit. (*opere citato = in het aangehaalde werk*): het werk van de genoemde auteur komt reeds in een vroégere voetnoot voor; de herkomst wordt niet opnieuw vermeld.

1. ONTSTAAN EN LIGGING VAN DE MOEREN

Om het ontstaan van de venen - ook wel moeren genoemd - te verklaren moeten we een gans eind terugkeren in de geschiedenis, meer bepaald een 10.000 jaar, tot het einde van de laatste ijstijd. Onze streken waren toen bedekt met een laag fijn zand, hoofdzakelijk door de wind aangevoerd, de zogenaamde dekzandlaag. Alhoewel wij de reputatie hebben in een vlak landje te wonen - althans de Vlamingen - betekent dit nog niet dat deze laag geen oneffenheden vertoonde. Ten noorden van Gent kwamen oost-west gerichte zandruggen voor, afgewisseld met eerder vlakkere gebieden welke somtijds moerassig van aard waren en waarin meestal een beek, lee of watergang liep. De namen Desteldonk, Mendonk en Walderdonk liegen er niet om: donken zijn immers zandige opduikingen in

moerassig gebied. Genoemde waterlopen konden natuurlijke waterlopen zijn of halfnatuurlijke indien ze door de bewoners aan hun noden waren aangepast en daardoor gedeeltelijk gegraven. De meest bekende zijn de Burggravenstroom en de Moervaart. Deze laatste bevindt zich direct ten zuiden van de best gekende zandrug welke voor ons verder verhaal ook van groot belang is: de zogenaamde 'grote rug' of 'het groot zandfront' welke oostwaarts liep van tegen Brugge tot in de buurt van de Schelde. Deze rug is trouwens nog steeds in het landschap terug te vinden. Men moet zich echter geen illusies maken: de hoogte ervan is beperkt: doorgaans steekt hij slechts een paar meter boven het omringende niveau uit (tot 7-8 m TAW⁵) maar zijn breedte kan wel een paar km bedragen. Wel komen er plaatselijk zogenaamde zandkoppen voor welke hoger zijn. Een gekend voorbeeld is de 'Witte Heuvel' tussen Wachtebeke en Zelzate. Ook op het grondgebied van Sidmar komen dergelijke koppen voor, althans voor zover ze niet weggegraven zijn bij de industrialisatie van het terrein. Zijn gering hoogteverschil maakt de grote rug in het huidige landschap zeker niet opvallend. Toch moet hij indertijd een duidelijke afbakening gevormd hebben, vermoedelijk omdat hij ten noorden overging in moerassig gebied (veengebied). Het is op de zuidkant van deze rug dat de heerweg van Brugge naar Antwerpen ontstond, en het is ook op deze rug - of er vlak tegenaan - dat alle grotere Noord-Vlaamse bevolkingscentra zouden ontstaan zoals Brugge, Maldegem, Eeklo en enkele kleinere zoals Wachtebeke, Moerbeke, Stekene.

Meer naar het oosten toe vertoont deze rug talrijke uitlopers welke zuidwest-noordoost gericht zijn. De meeste hiervan zijn niet meer terug te vinden omdat ze later, als gevolg van diverse overstromingen, onder afgezette klei begraven werden. De meest belangrijke van deze ruggen liep van Hulst tot in het land van Saeftinghe en speelde een grote rol bij de vorming van de huidige Schelde. Op deze ruggen zijn trouwens de oudste sporen van menselijke bewoning terug te vinden. Axel en, zoals gezegd, Hulst onstonden trouwens op een dergelijke rug.

In het algemeen, noordelijk van de grote rug, daalt het dekzandoppervlak langzaam af. Ter hoogte van de huidige Schelde bevindt het zich op ongeveer -1 m TAW. Het is deze zandlaag welke het basisoppervlak vormt voor het ontstaan van het veen, of althans voor het belangrijkste deel ervan.

Door het afsmelten van het ijs, een 10.000 jaar geleden begonnen, steeg het zeeniveau, in totaal wel een vijftigtal meter. In het begin ging dit snel, volgens geologische termen althans: ongeveer 5000 jaar voor Christus was het zeepeil reeds 40 m gestegen. Tussen 2000 en 1000 jaar geleden kwam daar amper nog een vijftal meter bij, de laatste 1000

5 TAW: Tweede Algemene Waterpassing welke uitgevoerd werd tussen 1946 en 1956. Het zijn deze hoogtelijnen welke op de gekende topografische kaarten zoals de zg. stafkaarten voorkomen. De eerste waterpassing dateert, voor wat de streek rond Wachtebeke betreft, van 1863 en komt nog voor op de vroegere kaarten met schaal 1:20.000 (laatste uitgave eind jaren '40). Beide waterpassingen hebben op 6 cm na een gemeenschappelijk referentiepunt (0 m), namelijk de gemiddelde hoogte van de zeespiegel te Oostende bij laagtij en dit bij springvloed.

In Nederlandse literatuur wordt het hoogtepeil gerefereerd naar NAP (Nieuw Amsterdam's Peil). Dit referentie-niveau ligt 2,30 m hoger. Om NAP naar TAW om te zetten dient met dus bij NAP 2,3 m op te tellen.

jaar vrijwel niets meer.

Als gevolg van de stijging van het zeeniveau steeg ook het grondwaterpeil en liepen de dekzandzones gelegen tussen de zandruggen onder water, het laagst gelegen gebied, in het noorden dus, het eerst. Ongeveer 5000 jaar geleden kon daardoor de veengroei aanvangen. Er moet hier voor alle duidelijkheid worden aan toegevoegd dat veen ontstond in zoet water, niet in zout water! Uit sporenonderzoek weet men immers dat het uitsluitend zoetwaterplanten waren welke tot ontwikkeling kwamen in dit veengebied, zoals elms en moerasvaren (onderste lagen), berk en den. De groei gebeurde ook niet continu maar werd regelmatig onderbroken door klimaatswijzigingen en ook door inwerking van de zee. Stormvloed en zijn immers van alle tijden geweest. Alhoewel gedurende sommige perioden de invloed van de zee minimaal was, wat doorgaans veroorzaakt werd door de aanwezigheid van een strandwal vlak voor de kust, zijn er twee periodes geweest gedurende dewelke de zee, als gevolg van de boven genoemde stijging van het niveau, vrij diep het land inkwam: de zogenaamde transgressies van Duinkerke. De eerste, de zogenaamde Duinkerke-I transgressie, was nog preromeins. De tweede, de meest belangrijke omdat ze het diepst het land indrong, greep plaats van 250 tot 600⁶. Telkens werd het reeds gevormde veen geheel of gedeeltelijk door de zee overstromd en zette er zich een kleilaag op af. Ook gaven deze transgressies het ontstaan aan diepe krek en geulen.

Belangrijk voor de evolutie van het veengebied ten noorden van Wachtebeke is de ontwikkeling van de Schelde gedurende deze periodes. Oorspronkelijk had deze immers helemaal niet de loop welke ze nu heeft: de Schelde boog ten noorden van Antwerpen niet af naar het westen, maar vloei de verder noordelijk, naar de huidige Oosterschelde, langswaar ze de zee bereikte. De zeetong welke men later Westerschelde is gaan noemen, of althans de aanzet ervan, werd pas gevormd tijdens de tweede transgressie van Duinkerke, na het einde van de derde eeuw. In die periode werd trouwens ook de geul, welke reeds gedurende de Romeinse tijd bestond tussen de kust en het latere Brugge, uitgeschuurd tot een bevaarbaar Zwin. Beide - Westerschelde en Zwin - ontstonden trouwens uit dezelfde zee-inham, de zogenaamde Sincfal, waarin meerdere eilanden lagen zoals Wulpen, Schorrevelde (Schoonevelde), Coesant, Cadzand, Zuidzande. Enkele daarvan zijn later volledig verzwolgen toen de kustlijn zich terugtrok⁷. Een hinderpaal op haar weg naar het oosten vormde de reeds vermelde zandrug door het land van Saeftinghe. Ten oosten hiervan vond men enkel veengebied, waarin hooguit een kleine rivier liep, de Honte, die uitwaterde naar het oosten. Er was, in eerste instantie, geen verbinding tussen de Honte en de toenmalige Westerschelde. Deze verbinding kwam er pas na 700, mogelijks zelfs niet vroeger dan de stormvloed van 838 welke deze zandrug geheel of gedeeltelijk weg-

⁶ Oorspronkelijk ging men er van uit dat de overstromingen tussen ca. 900-1200 eveneens veroorzaakt werden door een transgressie, Duinkerke-III genaamd. Dit wordt nu verworpen, omdat deze niet te wijten waren aan een verder stijgen van het zeepeil maar aan stormvloed en. A. VERHULST, *Landschap en landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*, Gent, Gemeentekrediet, 1995, p. 10-11. De transgressieperiodes zijn niet volledig nauwkeurig te bepalen: andere teksten geven lichte afwijkingen van de hierboven genoemde.

⁷ Een kaart van de toestand rond 1300, met aanduiding van de huidige kustlijn, is te vinden in A. VERHULST, *op. cit.*, p. 65.

sloeg⁸. De Schelde is echter nog lang een smal en moeilijk bevaarbaar water gebleven en zou pas door verdere uitschuringen, veroorzaakt door latere stormvloed, een betere bevaarbaarheid krijgen. In 1365 was er reeds een vrij drukke scheepvaart op de Honte maar vermoedelijk, gezien hun vracht, betrof het enkel kleine schepen⁹.

Tot zover zijn alle onderzoekers het met elkaar eens, maar daar houdt het ook ongeveer mee op. Om te beginnen is men het niet eens over de duur van de veengroei. Volgens sommige geologen is de groei gestopt tijdens de Romeinse periode, dit door de indringing van zout water¹⁰. Dit betekent dat er na de derde eeuw zeker geen verdere veengroei meer was. Andere onderzoekers daarentegen¹¹ houden het bij een veengroei welke aanhield tot ca. 700-800, maar het betreft dan wel het gedeelte ten oosten van de hoger vermelde zandrug welke in 838 of nog later, volgens sommigen pas in de 12e of 13e eeuw, zou doorbroken zijn. De groei hield dan op doordat het veen onderworpen werd aan de invloed van de getijden, waardoor het, tengevolge van de uitwatering bij eb, begon in te zakken. Bepaalde onderzoekingen hebben echter aangetoond dat ook ten oosten van deze zandrug de zee haar invloed deed gelden, vermoedelijk via de Zeeuwse eilanden¹². In dergelijk geval zou ook in het oosten de veengroei gestopt zijn bij de eerste Duinkerke transgressie. Of dit werkelijk zo was is niet duidelijk. Het zuid-oostelijk gelegen veen, waarvan de economische waarde in de 12e/13e eeuw reeds vast lag, werd er zoveel mogelijk beschermd tegen overstroming¹³.

Aangezien de dekzandlaag welke de basis vormde voor de veengroei langzaam naar het noorden afhelde was de dikte van de veenlaag niet overal gelijk. In het noorden werd een maximale dikte bereikt van ongeveer 5 meter. Naar het zuiden toe, waar de laag uitwigde tegen de grote rug, was de dikte beperkt tot ca. een halve meter. Dit blijkt ook duidelijk uit latere eeuwen, toen de graaf van Vlaanderen veen verkocht: alhoewel de prijs ook bepaald werd door de kwaliteit van het veen diende men voor noordelijke gebieden doorgaans een hogere prijs te betalen dan voor zuidelijke percelen.

Een nog groter punt van discussie is de zuidelijke grens van het veen. Naargelang men dit onderwerp geologisch bestudeert ofwel historisch, t.t.z. op basis van veldonderzoek of op basis van geschreven bronnen, lopen de meningen vrij sterk uiteen. Geologisch gaat men uit van de idee dat vrijwel alle veen bij latere overstromingen door een kleilaag is bedekt. Aangezien de hoogte van het veen bijgevolg niet boven het hoogwaterpeil kon uitkomen, nog te verminderen met de dikte van de kleilaag, beperkt dit de zuidgrens tot

⁸ M. K. E. GOTTSCHALK, *De Vier Ambachten en het Land van Saafinge in de Middeleeuwen*. Assen, Van Gorcum, 1984, p. 13. De stormvloed van 26 december 838 is de eerste die ook uit schriftelijke bronnen gekend is. Hij heeft, voor zover dit kan worden nagegaan, vermoedelijk een langdurige invloed gehad. Het is echter niet uit te sluiten dat de verbinding tussen Honte en Westerschelde nog later tot stand kwam. Zekerheid over de genoemde doorbraak heeft men pas na de stormvloed van 1134. A. VERHULST, *op. cit.*, p. 64.

⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 289. Vervoerd werden o.a. wijn, azijn, diverse vissoorten en fruit.

¹⁰ Zie hierover C. VERBRUGGEN, "Venen en moeren. Een fysisch-geografische benadering", in: *Over den Vier Ambachten*", Kloosterzande, 1993, p. 61 - 65.

¹¹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 11.

¹² C. VERBRUGGEN, *art. cit.*, p. 63.

¹³ A. VERHULST, *op. cit.*, p. 83.

ongeveer +2m TAW, of tot 1 km ten noorden van de huidige poldergrens. Nauwkeurig is deze grens niet te trekken, want de overgang van dekzand naar veengebied verliep, naar men aanneemt, via een moerassige tussenzone. De meest zuidelijke gebieden lagen tussen Assenede en Zuiddorpe. Verdere zuidelijke uitbreiding wordt 'met klem' tegengesproken¹⁴. Indien dit waar is kunnen we de aanwezigheid van exploiteerbaar veen ten zuiden van de huidige Belgisch-Nederlandse grens wel vergeten. Ook veldonderzoek brengt weinig restveen aan het licht, enkel kan men nog hier en daar kleine laagjes aantreffen¹⁵.

Veldonderzoek alleen is echter niet voldoende. Wie kan zich nu nog inbeelden dat de Kalmthoutse heide ooit een moergebied was? Afgegraven tot op de zandbodem en daarna verwaarloosd kon er zich het huidig duinlandschap vormen. Er zijn dan ook nogal wat archiefbronnen welke de stelling van de 2 m TAW-grens tegenspreken¹⁶. Op basis van deze archivalia en op basis van verkavelingsstructuren - de ontginning van de venen gebeurde door het gebied in te delen in lange smalle percelen, die zelfs nu nog geheel of gedeeltelijk in het landschap terug te vinden zijn - komt men tot een gans andere begrenzing van het veengebied. Ten noorden - waarover trouwens veel minder discussie bestaat - ligt de grens van het exploiteerbare veen op een tiental km van de Schelde. Het veen is - nu nog - in dit gebied begraven onder een laag klei en meer noordelijke ontginning was niet renderend meer wegens de steeds toenemende dikte van deze afdeklaag. Hier moet volledigheidshalve worden aan toegevoegd dat, waar de klei werd weggeslagen door de zeewerking zoals bijvoorbeeld in het huidige land van Saeftinghe, het veen terug aan de oppervlakte kwam en later nog (beperkt) ontgonnen werd.

Ten zuiden, aldus genoemde studie, kwam de veengrens beduidend verder dan de huidige poldergrens en wel tot een hoogte van ongeveer +5 m TAW. Men heeft het hier nog steeds over het gebied ten noorden van de grote zandrug. Dit betekent dan dat het veen zich wel degelijk kon uitstrekken tot bezuiden de Nederlands-Belgische grens en het was in dit gebied ook niet bedekt, tenzij met begroeiing - dikwijls houtgewas - die eerst dien- de verwijderd om ontginning mogelijk te maken.

Maar er is meer. De veengebieden strekten zich niet enkel ten noorden van de grote zandrug uit. Ook ten zuiden, meer bepaald in de vallei van de Moervaart, moet veen aangetroffen zijn, vermoedelijk in een minder dikke laag en minder aaneensluitend. Dat dit veengebied zich niet tot Wachtebeke beperkte blijkt ook uit de archivalia: het gebied moet zich uitgestrekt hebben oostwaarts minstens tot Moerbeke en in het westen tot in Mendonk en het huidige Sint-Kruis-Winkel¹⁷. Van dit gebied als veengebied zijn geen sporen overgebleven. De Moervaart ligt inderdaad in een depressie met een gemiddelde hoogte van 4 m, maar of het veen zich ook tot een hoogte van 5 m heeft uitgestrekt kan

¹⁴ C. VERBRUGGEN, *art. cit.*, p. 64.

¹⁵ A. de KRAKER, "Overslag, landschap en bewoning", in: *Jaarboek H.K. Oud-Wachtebeke*, Wachtebeke, 1995, p. 11. In de ondergrond zijn nog lokale plekken, zogenaamde lenzen, veen aan te treffen.

¹⁶ Voor een historische studie, zie drs. K. A. H. W. LEENDERS, "Venen en moeren. Een historisch-geografische benadering", in: *"Over den Vier Ambachten"*. Kloosterzande 1993, p. 65 - 70. Ook A. VERHULST is van mening dat het veen verder zuidelijk kwam dan de 2 m grens, dat het bijgevolg tot bezuiden de huidige landsgrens kwam. Dit veen werd nooit met klei bedekt. A. VERHULST, *op. cit.*, p. 77.

¹⁷ In de vroegere archivalia Hage genoemd, niet te verwarren met het klooster Ter Hagen dat iets zuidelijk van Axel gelegen was.

niet zomaar beweerd worden. Zelfs tot bij Gent kon veen worden aangetroffen, ook al leende dit zich niet tot systematische ontginning: men beperkte zich tot het graven van putten welke vandaag nog terug te vinden zijn¹⁸.

Het is voer voor wetenschappers om uit te maken hoe de vork nu juist aan de steel zit. De moeilijkheid hierbij is dat, behalve wat de gebieden met te dikke kleibedekking betreft, de veengebieden vrijwel alle ontgonnen zijn en dat er dan ook nauwelijks, zelfs helemaal geen sporen zijn nagelaten. Men mag immers aannemen dat de ontginning vanuit het zuiden verliep, waar de toegankelijkheid het best was, en verder, ten noorden van de grote zandrug, in eerste instantie via de bestaande noord-oostelijke zandruggen die dit veengebied doorsneden. Een andere moeilijkheid is dat, gezien de periode van exploitatie die liep van rond 900 tot 1515 toen keizer Karel V verdere uitvening verbood - alhoewel er vermoedelijk nog privé verder uitgeveend werd tot aan de Tachtigjarige Oorlog later in de zestiende eeuw - er vrijwel geen kaarten zijn uit deze periode. Betrouwbare kaarten zijn immers pas later ontstaan. Zo dateert de beroemde kaart van Vlaanderen getekend door Mercator pas uit 1540. Oudere exemplaren - denk bv. aan de Dampierre-kaart van ca. 1280 - zijn op zeker gebied wel interessant maar verder meer schets dan kaart¹⁹. Dit alles maakt het niet mogelijk de veengebieden nauwkeurig in kaart te brengen. Omdat het best met de geschreven archivalia overeenstemt zullen we ons verder in deze tekst houden aan een zuidelijke veengrens overeenstemmend met een hoogtelijn van +5 m TAW. Zoals hierboven beschreven is er echter geen zekerheid.

Het vorige maakt het ons mogelijk een poging te doen om uit te maken waar in Wachtebeke, althans ten noorden van de grote zandrug, veengebieden (kunnen) gelegen hebben. We baseren ons daarbij op de genoemde hoogtelijn van +5 m. Men mag daarbij enkele gezichtspunten niet uit het oog verliezen. Ten eerste is de 5m-lijn geen absolute grens. Nog afgezien van hoger vermelde discussies moet er tussen zandrug en veengebied een moerassige overgangsstrook geweest zijn. Waar deze begon en hoe breed deze was is niet nauwkeurig te bepalen. Ten tweede, 5 m nu is niet noodzakelijk 5 m geweest in de middeleeuwen. Het reliëf heeft ondertussen wijzigingen ondergaan, vooral onder menselijke invloed. Zo werd er aan zandwinning gedaan. En natuurlijk is er de veenontginning zelf, welke het niveau van het maaiveld verlaagde - de reden trouwens waarom veenwinning door Karel V werd verboden: de uitgestrektheid van de overstromingen ten gevolge

¹⁸ Zie een foto van dergelijke turfput in D. VANACKER en M. HENDRYCKX, *Langs het kanaal*, Gent, 1982, p. 198.

¹⁹ De nodige voorzichtigheid is trouwens geboden bij de studie van deze kaart welke, ter gelegenheid van 750 jaar Vier Ambachten, opnieuw werd uitgegeven. A. DE KRAKER welke in "Over den Vier Ambachten" een artikel geschreven heeft waarin o.a. deze kaart wordt behandeld wijst reeds op enkele verschillen met de werkelijkheid. De auteur vermeldt het niet, maar het is vrijwel zeker dat de zogenaamde Dampierrekaarten teruggaan op de bekende (beruchte) kaart Van Thuyne welke pas uit 1617 dateert en waarvan men heden aanneemt dat ze met een welbepaald doel (rechtszaak ?) werd opgesteld. Van Thuyne moet zich gebaseerd hebben op oudere kaarten of schetsen, maar de talrijke verschillen met de werkelijke situatie van rond 1300 hebben er toe geleid dat sommigen deze kaart gewoonweg bestempelen als een vervalsing. Zo zal het, bijvoorbeeld, wel iedereen opvallen dat de monding van de Durme in de Schelde niet op de kaart voorkomt. Mogelijks is dit een gevolg van de toen gangbare mening dat de Durme een bijrivier was van de Leie, waarop we later nog terugkomen. Wulpen was nog een eiland, wat op de kaart niet is weergegeven. Ook blijken er dorpen op vermeld te zijn welke in 1300 nog niet bestonden. A. DE KRAKER, "De Vier Ambachten in vogelvucht, circa 750 jaar kaartbeeld", in: "Over Den Vier ..." , p. 5-9; J. BOSSU, *Vlaanderen in kaarten*. Catalogus bij gelijknamige tentoonstelling, Stadsbestuur van Oudenburg, 1999, p. 22-23.

van dijkbreuken welke tenslotte vrij frequent voorkwamen werd te groot. Maar misschien moeten we aan mogelijke reliëfvariaties niet teveel belang hechten. Het noorden van Wachtebeke, waar de veengebieden voorkwamen, is tenslotte dun bevolkt en de veenontginning zelf kwam in geen geval boven de 5 m hoogtegrens uit, zodat dit hoogtepeil vermoedelijk nooit werd gewijzigd.

Bijgevoegde kaart is gebaseerd op de uitgave van de topografische kaart schaal 1/20.000 van eind van de jaren '40. De hoogtelijnen zijn deze van de Algemene Waterpassing van rond 1863. Er werd dus wetens en willens geen gebruik gemaakt van de huidige kaarten, schaal 1/25.000, welke recenter zijn en de Tweede Algemene Waterpassing weergeven. Alhoewel Wachtebeke lange een landelijke gemeente is gebleven is ze niet ontsnapt aan de 'industriële revolutie' van de zestiger jaren. Weliswaar onderging het noorden van de gemeente hier het minst invloed van, op de expressweg Antwerpen-Knokke na, maar toch is het verkieslijker de oudste kaarten te gebruiken omdat beide waterpassingen wel dege-lijik verschillen vertonen.

Bakenen we de noordelijke 5 m-hoogtelijn af dan komen we ruwweg tot een lijn gevormd door de Akkerstraat, Sint-Catharinastraat en Hoogstraat. Opvallend is dat de 6, 5 en 4 m hoogtelijnen relatief dicht bij elkaar liggen, dichterbij dan de 4 en 3 m lijn bijvoorbeeld. Dit zou eventueel op een afgraving kunnen wijzen. Er mogen echter niet te lichtvaardig besluiten getrokken worden: zo dient men er aan te denken dat het noordelijker gebied, het poldergebied, in de zestiende eeuw door overstromingen werd 'opgevuld' met klei-afzettingen welke trouwens juist deze polders uitmaken.

Waar deze veengebieden lagen ten zuiden van de grote zandrug is moeilijker in kaart te brengen. In het algemeen kunnen we wel zeggen dat ze gesitueerd waren in de Moervaartvallei. Studie van de topografische kaart levert trouwens een verrassende bevinding op. De Moervaart ligt in het algemeen in een vallei - men spreekt zelfs van een depressie - op het 4 m-niveau. Iets ten zuiden van deze vallei echter ligt een lange smalle strook met een hoogteniveau van amper 3 m, doorsneden door de huidige Dam. Dit is duidelijk geen normale situatie: de Moervaart ligt dus hoger dan dit gebied. Men kan redelijkerwijs aannemen dat deze zone oorspronkelijk onder water moet gestaan hebben. Is het een overblijfsel van een vroegere Moervaartbedding? Er kunnen immers twijfels rijzen over de originaliteit van de huidige loop. Immers, indien de huidige loop de oorspronkelijke is moet het Overledegoed, dat doorgaans beschouwd wordt als het uitbatingencentrum gesticht door de Sint-Pietersabdij, bij zijn ontstaan zowat in het water gelegen hebben, wat toch weinig waarschijnlijk is. De toen nog niet ingedijkte Moervaart moet breder geweest zijn. Of het veen in deze vallei ook een hoogte van 5 m bereikte is niet zeker, alleen weten we dat alle gebied tot dit hoogtepeil, bijvoorbeeld de zone tussen Moervaart en Zuidlede, op zijn minst moerassig was - wat het trouwens nog is zonder voldoende afwatering. In de Middeleeuwen werden bepaalde gedeelten in elk geval omschreven als 'onlende'²⁰ (zie de verdere chronologie).

²⁰ Onlende: slechte moerassige gronden, maar geen moergebied. De naam "Olendsdam" in het Provinciaal Domein Puyenbroeck is hiervan afgeleid. Uit bepaalde bronnen kunnen we nochtans besluiten dat er minstens plaatselijk turf kon worden gevonden.

Wie was de eigenaar van al deze gebieden ? Oorspronkelijk hoorden ze alle toe aan de Franse koning wat betreft het zuidelijk gedeelte (Kroonvlaanderen) en aan de Duitse keizer voor wat de noordelijke gebieden betreft (Rijksvlaanderen), dit uit hoofde van het zogenaamde "wildernisregaal". Dit bepaalde dat alle woeste onontgonnen gebieden aan de koning of keizer toekwamen, of aan de leenman aan wie ze geschonken waren, in casu de graaf van Vlaanderen, die oorspronkelijk zijn rechten gekregen had van de Karolingische koningen. Ook nieuw ontstane gronden, zoals de schorren in de kuststreek, werden door hem opgeëist. Kregen deze gronden enige betekenis - zoals de veengronden - dan liet hij nog eens expliciet zijn eigendomsrechten gelden, kwestie van alle misverstanden uit te sluiten. Zelfs eertijds aan abdijen geschonken gebieden, welke niet ontgonnen werden, kon hij terug opeisen. Als gevolg hiervan lieten deze abdijen vroegere schenkingen dikwijls bevestigen vooraleer tot ontginning over te gaan. De grenslijn tussen Kroon- en Rijksvlaanderen, oorspronkelijk grotendeels gevormd door de Schelde, boog ten noorden van het huidige Antwerpen af naar het westen, liep doorheen het woeste onontgonnen gebied van het latere Land van Saeftinghe, de Vier Ambachten en zo verder naar de kust. Waar de grens precies lag interesseerde vrijwel niemand, althans niet in de eerste helft van de Middeleeuwen. Het gebied was immers vrijwel onbevolkt en nog van weinig of geen waarde. Oorspronkelijk enkel leenman van de Franse koning, werd in 1012 graaf Boudewijn IV door de Duitse koning ook beleend met de Vier Ambachten, zodat de opeenvolgende graven van Vlaanderen nu twee leenheren hadden: de Franse koning en de Duitse keizer. Met alle plichtplegingen eraan verbonden, wat trouwens nog een bron van moeilijkheden kon vormen indien beide vorsten tegengestelde belangen hadden. Het waren dan ook de graven van Vlaanderen welke in de praktijk de te ontginnen gebieden konden verkopen of wegschenken. Niettemin blijken er in Vlaanderen ook heel wat vrije lieden te zijn geweest welke hun eigen gebied hadden, het zogenaamde allodiaal bezit dat niet onder het gezag van de graaf viel. Het ontstaan hiervan is niet helemaal duidelijk; het dateert nog uit de Karolingische tijd, misschien zelfs nog vroeger. Deze grootgrondbezitters konden bijgevolg ook een deel van hun gronden vergeven of verkopen. Zo heeft Sint Amandus, om de abdij Ganda te vestigen (het latere Sint-Baafs) dergelijke gronden aangekocht van diverse eigenaars, o.a. van het domein Slote. Uit de gekende bronnen blijkt echter niet dat in de Vier Ambachten dergelijk allodiaal grondbezit voorkwam.

Veel van de veengebieden - alhoewel zeker niet alle - kwamen tenslotte in handen van de abdijen welke hier hun bezittingen hadden. Er waren, zeker in latere periodes, ook privé-uitbatingen maar daarover bestaan weinig concrete gegevens. Verder is het ook belangrijk te weten dat na 1305 de graaf, de oorspronkelijke eigenaar, doorgaans enkel nog het veen zelf verkocht en niet de onderliggende grond zodat, na uitvening, de grond terug aan hem kwam. Voor 1305 kwam dit zelden voor: de grond werd toen in zijn totaliteit geschonken of verkocht, al of niet mits het betalen van een cijns²¹. Wat de Vier

²¹ Er zijn uitzonderingen bekend: bij een schenking in 1182 door Filips van de Elzas aan de abdij van Loos werd reeds bepaald dat de ondergrond, na uitvening, terug aan de graaf zou komen. Het was onder Margaretha van Constantinopel dat, in het geval van schenking, een eeuwigdurende cijns werd bedongen. Een cijns bestond erin dat door de grondheer - in dit geval de gravin, maar het kon elke grondbezitter zijn - een stuk land gegeven werd aan de cijnsplichtige, die hierdoor de plicht kreeg jaarlijks een zogenaam-

Ambachten betreft moet echter gezegd worden dat de abdijen voor het begin van de veertiende eeuw het merendeel van hun moergrond reeds verworven hadden.

2. ANNALEN VAN DE VEENONTGINNING TE WACHTEBEKE

Als gevolg van de Germaanse invallen en mogelijks ook als gevolg van toenemende wateroverlast verlieten de Romeinen na 357 / 358 het gebied ten noorden van de heerweg Keulen - Tongeren - Bavai - Doornik - Boulogne. Hierdoor werden onze streken bijna totaal ontvolkt. De eertijds bloeiende "villae", hoofdzakelijk in het vruchtbaardere Zuid-Oost Vlaanderen en Haspengouw gelegen, werden verlaten. Westwaarts van de Leie en Durme onderging de streek de invloed van de tweede Duinkerke transgressie: westelijk Vlaanderen veranderde grotendeels in een moeras. Deze ontvolking zorgde ervoor dat het bosareaal zich tussen de vierde en zevende eeuw terug kon uitbreiden. Daarbij was ook het klimaat de Europese bevolking niet goed gezind: tussen de derde en de negende eeuw was het kouder en vochtiger dan de eeuwen ervoor en erna. Dit betekende a priori dat de landbouwopbrengsten lager waren en het was tenslotte van deze opbrengsten dat de lokale bevolking, heer en koning inbegrepen, diende te leven. Graanhandel was nog onbestaand.

Bij de dood van Clovis (511) hadden de Salische Franken reeds gans Gallië veroverd. Vlaanderen was echter vrijwel onbewoond gebleven. Het waren de Ripuarische Franken en de Thuringers die, als gevolg van de politiek van de Merovingische koningen die het deltagebied van de grote West-Europese stromen dichter bewoond wilden zien, Vlaanderen opnieuw zouden gaan bevolken. Ze woonden oorspronkelijk oostelijk van de Rijn waar Clovis ze eveneens onder zijn gezag gebracht had. Vanaf de zevende eeuw, vermoedelijk via de heerweg Keulen – Boulogne, zakte ze naar het westen af, waarna ze zich naar het noorden richtten, te beginnen met Zuid-Vlaanderen²². Ondertussen, vanaf het einde van de zesde eeuw, was de toenmalige kuststrook en het gebied ten zuiden van de Honte en de ontstane Westerschelde ingenomen door de zogenaamde Zeegermanen, meer bepaald Saksen en Friezen. De Saksen vond men hoofdzakelijk langs de kust, waar het graafschap Vlaanderen ontstond²³; de latere Vier Ambachten waren ingenomen door

de cijns te betalen. Deze kon in natura zijn of een jaarlijks gelijkblijvend geldbedrag. De juridische betekenis van deze cijns is niet helemaal duidelijk. Mogelijks werd ermee bedoeld dat de oorspronkelijke eigenaar nog bepaalde rechten - doorgaans van juridische aard - kon laten gelden op deze gronden. Of deze cijns sloeg op het eigendomsrecht op de ondergrond, wat ook als mogelijkheid wordt aanzien, is m.i. minder waarschijnlijk omdat, indien de ondergrond na ontvening terug aan de oorspronkelijke eigenaar moest komen, dit doorgaans in de overdrachtsakte vermeld werd. Een cijns was erfelijk, wat betekende dat de cijns houder in feite de nieuwe eigenaar werd. Hij kon de grond in kwestie nalaten aan zijn erfgenamen, maar ook verder verpachten, zelfs verkopen. Indien de oorspronkelijke grondheer de grond terug wou verkrijgen kon hij niet anders dan deze terugkopen ! Sint-Pieters heeft dit meermalen gedaan te Zaffelare. Zie A. VERHULST, *op. cit.*, p. 100 en A. VERVAET, "Het ontstaan van Zaffelare en de ontginning van het grondgebied in de twaalfde en dertiende eeuw", in: *Jaarboek HK De Oost-Oudburg*, Gent, 1987, p. 31-32. Het feit dat het te betalen bedrag gelijk bleef ondanks optredende muntontwaardingen zou één van de oorzaken zijn van de verarming van de adel.

²² R. DOEHAERD, "Het ontstaan van een gewest. De Vlaamse ruimte tijdens de vroege middeleeuwen", in: E. WITTE (red.), *Geschiedenis van Vlaanderen*, Brussel, Historische getuigen / La Renaissance du Livre, 1982, p. 19.

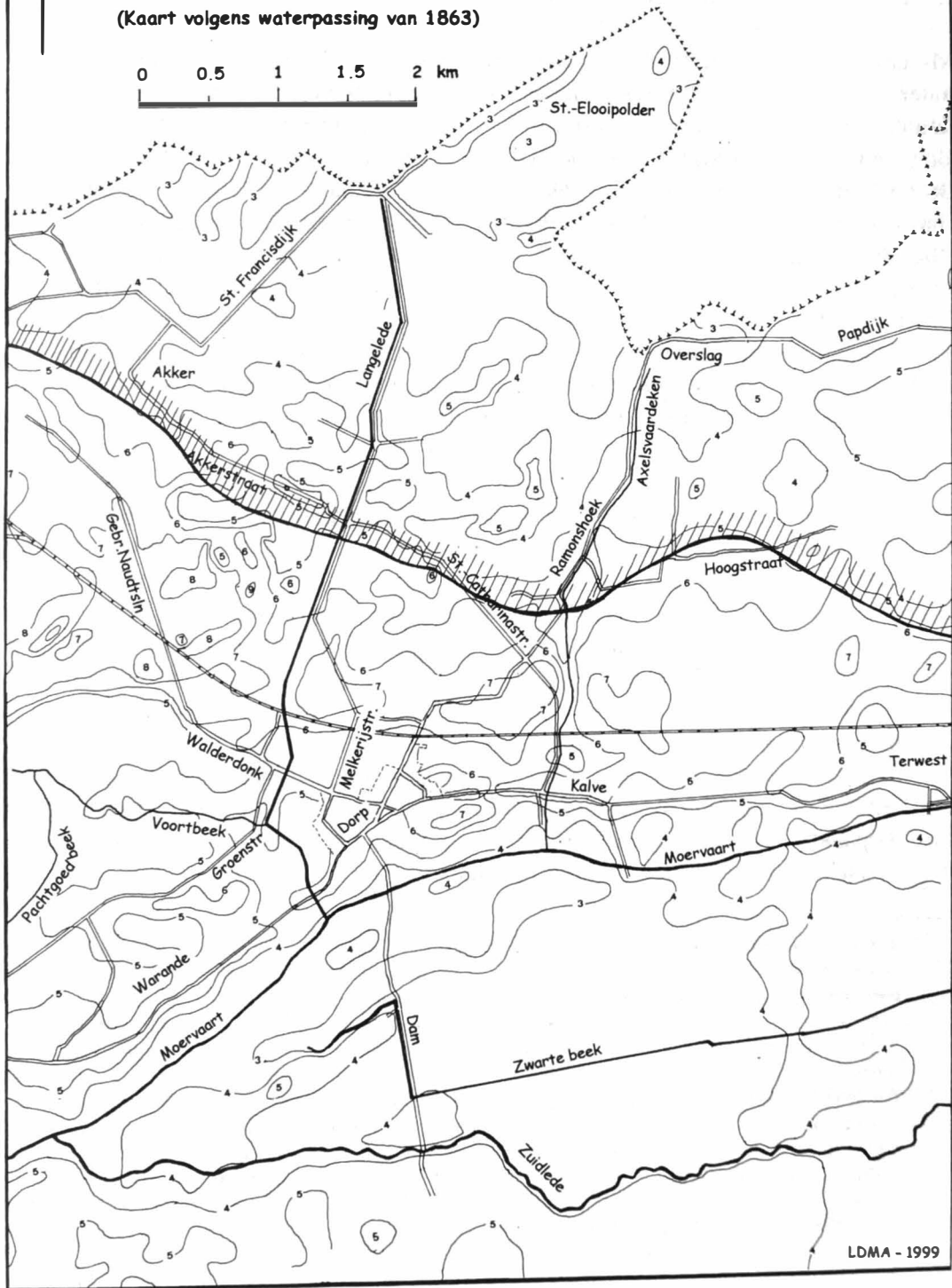
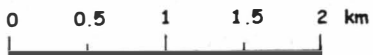
N

WACHTEBEKE

De zuidgrens van het noordelijke veengebied, volgens K.A.H.W. Leenders

(Kaart volgens waterpassing van 1863)

LDMA - 1999

Foto 1. Resten van zandkoppen op het noordelijke Sidmar terrein. Door de aanleg van de noodzakelijke infrastructuur zijn deze koppen grotendeels verdwenen (*Foto auteur*).

Foto 2. De Moervaart ter hoogte van Molenhoek. Misschien kunnen de plassen en rietvelden ons nog een idee geven hoe deze waterloop er oorspronkelijk moet hebben uitgezien (*Foto auteur*).

Foto 3. Westelijke oever van de Lange Lede. Foto genomen ter hoogte van de Wilde Straat. Ooit is dit alles moergebied geweest. (*Foto auteur*).

Foto 4. Op dit terrein, gelegen achter de gewezen Rijkslagere School, verrees ooit het kasteel Stoppelaere waaraan mogelijk het ontginningscentrum Schote aan de basis lag (*Foto auteur*).

Foto 5. Landelijke bezigheden in een « Goede democratie ». Folio 241 van het handschrift 11201-2 : Politica en Economica van Aristoteles, in het Frans vertaald door Nicole Oresme. Dit miniatuur dat uit omstreeks 1372 dateert en Frans van oorsprong is, geeft een idee van landbouwactiviteiten in de Middeleeuwen. De ploeg ziet er primitief uit, maar velen onder ons zullen zich de eg nog herinneren. Hetzelfde type was hier tot voor een paar decennia, tot aan de komst van de tractor, nog volop in gebruik.
 Copyright Koninklijke Bibliotheek van België, Brussel.

de Friezen. De Franken, langzaam opschuivend naar het noorden, wisten de Friezen echter onder hun gezag te brengen in het begin van de achtste eeuw.

Het is aan de Friezen dat, volgens bepaalde bronnen²⁴, Wachtebeke zijn naam te danken heeft. Volgens deze versie stamt de naam uit de vroege Middeleeuwen en betekent hij - inderdaad - 'wacht op de beek', waarbij het verband wordt gelegd met de aanwezigheid van de Friezen in de zevende eeuw. Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel vormden toen immers het meest zuidelijke punt van het Friese rijk en een hier aanwezige Friese grenspost zou Wachtebeke zijn naam gegeven hebben. Of het wel degelijk een Friese wachtpost betrof of eventueel een andere kan natuurlijk niet met zekerheid worden gezegd. Zo richtte in de zevende eeuw de Frankische vorst de *ducatus Dentelini* op, een verdedigingszone welke zich uitstreckte over het Scheldebekken²⁵. Bedoeling was juist een verdediging te vormen tegen de zuidwaarts trekkende Friezen. Het is duidelijk dat bij dergelijke linie ook wachtposten werden uitgezet. Uitgaande van de hypothese dat dit inderdaad de verklaring is van het ontstaan van de naam "Wachtebeke" kan men natuurlijk de vraag stellen waar deze post kon gelegen zijn. Logisch gezien op een plaats aan een beek waar men kon verwachten volk te zien opdagen. Met andere woorden: bij een doorwaadbare plaats, een gewad, een *voort*. Beperken we ons tot het huidige Wachtebeeks grondgebied dan was er in die tijd vermoedelijk slechts één plaats welke daartoe in aanmerking kwam: deze waar de heerweg naar Gent de *Voortbeek* kruiste²⁶. Op deze Voortbeek, de latere Langelede, komen we terug in het hoofdstuk over de turfvaarten. De heerweg van Brugge naar Antwerpen - we hebben het hier eigenlijk over "de streek van ..." want beide steden bestonden natuurlijk nog niet - bestond vermoedelijk reeds in deze tijd: hij zou zelfs van voorhistorische oorsprong zijn²⁷. Of dit voor de hier besproken aftakking naar Gent ook geldt is niet gekend. Toch is de hypothese met betrekking tot de rol van de Voortbeek niet gans logisch: men moet bedenken dat ook Sint-Kruis-Winkel tot het Friese gebied hoorde, met andere woorden: de Durme / Moervaart is als toenmalige grens meer voor de hand liggend. Dit stemt ook beter overeen met het feit dat de Friezen in eerste instantie een zeevarend volk waren: vermoedelijk zijn ze langs de genoemde rivier tot hier doorgedrongen. Genoemd gewad zou dan de kruising van de heerweg naar Gent met

²³ Het oorspronkelijke Vlaanderen was niet groter dan het huidige polderland tussen Zwin en Aa. Het woord "Vlaming" zou afgeleid zijn van "flam" of "floem" wat "droge heuvels binnen het zeemoeras" betekent. R. DOEHAERD, *op. cit.*, p. 20.

²⁴ De hier weerhouden versie is deze van M. GYSSELING, "Speurtocht in het vroege verleden van Gent en omgeving", in : Jaarboek H.K. De Oost-Oudburg, 1980, p. 7. Andere versies worden in het kort opgesomd door G. TRANGEZ, "Jubileumboek 1967-1997", Jaarboek H.K. "Oud-Wachtebeke", Wachtebeke, 1996/1997, p. 20. Ze verwijzen alle naar moerassig gebied. Meer uitleg is te vinden bij Y. & L. VAN-BLAERE-LEDENT, Het ontstaan van Wachtebeke, Wachtebeke, 1972 (pagina's niet genummerd).

²⁵ R. DOEHAERD, *op. cit.* p. 26.

²⁶ De Zwarte Beek, oorspronkelijk de zuidelijke grens van Wachtebeke, nemen we niet in aanmerking omdat deze niet door wegen werd doorsneden. De Dam naar Zaffelare werd pas later aangelegd.

²⁷ E. DE SMET, "Bijdrage tot de toponymie van Wachtebeke", Jaarboek H.K. "Oud-Wachtebeke", 1975, p. 8. Alhoewel algemeen wordt aangenomen dat deze weg teruggaat tot de Romeinse tijd, is er echter nog geen enkel bewijs gevonden dat deze wel degelijk zo oud is. Archeologisch onderzoek heeft nog geen sporen teruggevonden ouder dan de elfde eeuw. H. THOEN, "Romeinen in de Vier Ambachten", in: "Over den Vier Ambachten", ..., p. 157. Wat niet wegneemt dat er in de buurt van de weg van Brugge naar Antwerpen op meerdere plaatsen relictten uit de Romeinse tijd zijn opgegraven (Stekene, Voorhout, Sint-Gillis) en zelfs voorhistorische (Rostijne). H.C.E.M. ROTTIER, "Het middeleeuwse stadsbeeld", in: "Over den Vier ...", p. 157.

de Moervaart geweest zijn. Strategisch gezien moet deze trouwens een betere verdedigingslijn gevormd hebben dan de Voortbeek, alleen al doordat hij in een moerassige vallei lag. Is het Sint-Kruis-Winkel dat eigenlijk de naam Wachtebeke dient te dragen ?

Het feit dat de naam “Wachtebeke” bewaard is gebleven, ook na het verdwijnen van de wachtpost(en), betekent dat de vlek - meer was het immers niet - een zekere betekenis moet gehad hebben en permanent bewoning moet gekend hebben, toch op zijn minst in de onmiddellijke omgeving. Het feit dat het gelegen was aan de aftakking van de heerweg Brugge / Antwerpen naar Gent was daar mogelijk niet vreemd aan. Het valt ook op te merken dat alle oudst bekende locaties welke nu deel uitmaken van Wachtebeke, namelijk Kalve en Walderdonk, eveneens op eerstgenoemde heerweg liggen. In elk geval mogen we besluiten dat de naam Wachtebeke, op het ogenblik dat hij in de oorkonden opduikt, reeds eeuwenoud is²⁸.

Tot de tiende eeuw bleef de gebied ten noorden van de lijn Diksmuide - Tielt - Gent - Schelde vrijwel grotendeels onbevolkt²⁹. In gans West-Europa was trouwens de bevolking toen nog schaars. Het midden van de tiende eeuw vormde echter een kentering. Vanaf deze periode greep een vrij sterke bevolkingsaan groei plaats welke vrijwel zou aanhouden tot 1349, toen voor de eerste maal de pest in onze streken uitbrak. De landbouwtechnieken werden sterk verbeterd, niet in het minst door een doorgedreven gebruik van ijzeren gereedschappen en een betere bemesting, dit alles met een hogere opbrengst tot gevolg³⁰. Het is trouwens moeilijk uit te maken of de bevolking steeg doordat meer voedsel geproduceerd werd of omgekeerd dat er meer voedsel geproduceerd werd enkel doordat de bevolking groter werd. Er zou immers nog eeuwen lang een precair evenwicht heersen tussen de landbouwopbrengst en het bevolkingsaantal. Misoogsten leidden steevast tot hongersnood: deze van de jaren 1125, 1196/97 en 1316/17 waren gewoon catastrofaal. Dit kon echter niet beletten dat de bevolking globaal gezien bleef stijgen. Feit is dat hierdoor de ontginning van het land op gang kwam. Zuid-Vlaanderen, tot dan vrij sterk bebost in tegenstelling met het noorden dat meer moerassig was³¹, zag zijn bosareaal zienderogen verkleinen. Het gewonnen hout kon worden gebruikt als bouw materiaal en als brandstof. Men neemt aan dat deze eerste ontginningen het werk waren van - dikwijls nieuw gevormde - kleine dorpsgemeenschappen en enkele individuele boeren, maar

²⁸ Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd door F. Van den Broucke een antropologische studie uitgevoerd onder de bewoners van Mendonk, Desteldonk en Wachtebeke waarbij meer dan 700 inwoners werden onderzocht op lichaamskenmerken. Het onderzoek bracht aan het licht dat veel van deze kenmerken wezen op een sterke Noordse invloed wat op de beschreven Friese inwijking kon wijzen. Met andere woorden: de mogelijkheid bestaat dat de Friezen hier nooit helemaal vertrokken zijn, dat er - bijgevolg - hier wel degelijk een bevolkingskern aanwezig was in de vroege Middeleeuwen. Er zijn trouwens nog bronnen die laten vermoeden dat de Friezen werden geassimileerd en niet verdreven. D. VANACKER en M. HENDRICKX, *op. cit.*, p. 101.

²⁹ R. DOEHAERD, *op. cit.*, p. 22.

³⁰ Men dient deze gestegen opbrengsten wel te relativiseren. Verondersteld wordt dat, per gezaaide tarwekorrel, het rendement in de tiende eeuw niet groter was dan 1,5 tot 2. Rond 1300 was het echter verdubbeld (3 - 4). Momenteel is dit minimaal 20 ! W. BLOCKMANS, “De ontwikkeling van een verstedelijkte samenleving (XIe - XVe eeuw)”, in: E. WITTE (red.), *Geschiedenis van Vlaanderen, ...*, p. 43.

³¹ Tot het jaar 1000 ongeveer bevond 70 tot 80 % van het landschap zich nog in zijn oorspronkelijke staat. W. BLOCKMANS, *op. cit.*, p. 46. Zoals reeds vermeld mag men aannemen dat de gebieden welke een huidig hoogtepil vertonen beneden de 5 m TAW moerassig waren

veel is daarover niet geweten wegens het gebrek aan bronnen. Tot in de elfde eeuw waren deze eerste woonkernen, wat Vlaanderen betreft, hoofdzakelijk in het zuid-oosten gevestigd en in de riviervalleien. In het toenmalige Land van Waas en het huidige Meetjesland zijn, voor wat die periode betreft, geen woonkernen gekend³². Wat nog niet betekent dat er absoluut geen bewoning was, zoals we bij de verklaring van de naam Wachtebeke reeds hebben uitgelegd. Noordelijker bijvoorbeeld waren er trouwens zeker reeds enkele woonkernen, gelegen op uitstekende zandruggen. Zo worden in een oorkonde van 821 Chavetinghe (Saeftinghe), Axla (Axel) en ook Themseca (Temse) genoemd als bezittingen van Lodewijk de Vrome van Frankrijk³³.

Eind elfde eeuw werden de ontginningen grootschaliger aangepakt. Ze werden nu in eerste instantie gepromoot door de graaf. Later, pas vanaf de dertiende eeuw, zouden, naast de adel en grote abdijen, ook rijke burgers uit Gent, Aardenburg en Brugge turfontginningen exploiteren. Hierdoor ontstonden talrijke nieuwe ontginningsdorpen. Het resultaat was een systematische ontbossing en wel in dergelijke mate dat, reeds eind twaalfde eeuw onder Filips van de Elzas, de bosontginning een beperking werd opgelegd³⁴. Vermoedelijk had dit te maken met de vrees van de adel dat hun jachtgebieden spoedig volledig zouden verdwenen zijn. Nochtans werd het rooien tussen 1215 en 1250 hervat en ontstonden terug nieuwe ontginningscentra. Het staat vast dat eind dertiende eeuw vrijwel alle dorpen welke we nu nog kennen gesticht waren, ook in de Vier Ambachten.

Het dalende bosareaal had eveneens een daling van het beschikbare brandhout tot gevolg. Ook de sterk groeiende steden hadden brandstof nodig. Het is dan ook in deze periode dat men in de geschreven bronnen de eerste duidelijke sporen terugvindt van veenontginning. Wanneer, in het algemeen gezien, de ontginning van de moeren begonnen is, is niet te achterhalen. Onder de Romeinen heeft mogelijks reeds veentontginning plaats gevonden, want de Romeinse auteur Plinius heeft het over een soort "modder", die - in Noord-Gallië -gedroogd werd en gebruikt als brandstof³⁵. Sint-Pieters en Sint-Baafs bezaten reeds in het begin van de achtste eeuw gronden in de kuststreek, meestal schapenweiden. Het is trouwens bekend dat de veengebieden, vooraleer ze als dusdanig ontgonnen werden, als weiland werden gebruikt en zelfs, op plaatsen waar ze voldoende konden ontwaterd worden, als akkerland³⁶. Of genoemde abdijen reeds in de achtste eeuw aan veenontginning deden kan niet worden bevestigd, alhoewel deze mogelijkheid niet uit te sluiten is. Om zekerheid te hebben moeten we wachten op de eerste duidelijke bronnen. Het eerste vermelde jaartal slaat op Hulsterlo, het huidige Nieuw-Namen, waar de Premonstranzers van Drongen een curtis hadden. De oprichting hiervan is niet gekend, maar het feit wordt bevestigd door graaf Diederik van de Elzas in 1139.

Het is de zoon van Diederik van de Elzas, graaf Filips van de Elzas (1168-1191), die in de twaalfde eeuw de aanstoot gaf om de veengebieden te ontginnen, ter vervanging van

³² H. ROTTIER, *Rondreis door Middeleeuws Vlaanderen*, Leuven, Davidsfonds, 1996, kaart p. 74.

³³ G.M.P. SPONSELEE en M.A. BUISE, *Het Verdrongen Land van Saeftinghe, Kloosterzande*, J. Deurinck-Krachten, 1979, p. 11.

³⁴ H. ROTTIER, *op. cit.*, p. 74. Zie ook A. VERHULST, *op. cit.*, p. 133.

³⁵ G. DE SMET, "Kelten, Romeinen, Germanen", in: "*Over den Vier Ambachten*", ..., p. 129.

³⁶ A. VERHULST, *op. cit.*, p. 100.

het tot dan toe gebruikte hout (of houtskool). Noodgedwongen zullen we maar zeggen, want of de middeleeuwen zo gelukkig waren met hun turf valt te betwijfelen. Weliswaar bestonden er diverse kwaliteiten, maar vergeleken met hout werd van turf gezegd dat hij “maectet vuytre asschen ende et ruuct qualicker dan hout”: de as was vuiler en hij rook slechter dan hout³⁷. Het ontginnen van de moergebieden zou echter langzaam starten.

Wachtebeke is één van de vroegst gekende veenontginningen en het heeft duidelijk ook zijn ontstaan eraan te danken. Althans, dit geldt op zijn minst voor het gebied rond Kalve. Het is opmerkelijk dat de naam ‘Kalve’ vroeger opduikt dan deze van Wachtebeke zelf: het ziet er naar uit dat deze wijk, gelegen langs de heerweg Brugge-Antwerpen, ouder is dan het dorp. De benaming is mogelijk zelfs voorhistorisch³⁸. En, wat meer is, deze woonkern komt over als een onafhankelijke entiteit, d.w.z. Kalve en Wachtebeke waren gescheiden centra. Kalve moet echter zijn onafhankelijkheid reeds vroeg verloren hebben: op de Dampierrekaart van ca. 1280 komt het niet voor, Wachtebeke wel. Dit kan echter ook veroorzaakt zijn door het feit dat op deze kaart als occupaties³⁹ enkel de diverse parochies en abdijen vermeld zijn. Kalve was immers geen parochie, Wachtebeke was dit in 1281 wel⁴⁰. Toch is het opmerkelijk dat nog in 1521 de Duitse kunstenaar Albrecht Dürer, op reis door Vlaanderen, in zijn dagboek melding maakt van ‘... het lange dorp Kalve ...’ dat hij doortrekt op zijn weg naar Ertvelde. Geen woord over Wachtebeke, voor hem klaarblijkelijk een onbekend dorp. Het mag een troost wezen dat hij ook de naam Moerbeke verzwijgt maar Coudenborn wel een mooi dorp vindt⁴¹ ...

Keren we terug tot de veenontginningen dan vinden we als eerste jaartal, althans wat het grondgebied Wachtebeke betreft, het jaar 1175⁴²:

1175: Graaf Filips van de Elzas schenkt 100 bunder moer aan de St.-Pietersabdij. Dit moer was gelegen tussen Kalve en Wulfsschoot⁴³. Boudewijn IX bevestigt deze schenking in 1198 en spreekt bovendien van ‘wastine’ - woeste zandgrond - gelegen tussen dit moer en Wachtebeke. Eén van de getuigen van deze oorkonde was de tollenaar Lennot van Gent, welke we later in ons verhaal nog zullen tegenkomen. Het document van 1198 is het eerste waarin de naam Wachtebeke wordt vernoemd.

³⁷ R. VAN UYTVEN, *De zinnelijke middeleeuwen*, Leuven, Davidsfonds, 1998, p. 196.

³⁸ E. DE SMET, *op. cit.*, p. 14. Analoge plaatsnamen blijken trouwens meerdere malen voor te komen. Zo kent men te Sint-Gillis het gehucht Calf en bij Ossendrecht een Calfven.

³⁹ Met “occupatie” wordt een nederzettingkern bedoeld. Het woord wordt frequent gebruikt in de gespecialiseerde literatuur.

⁴⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, voetnoot p. 39.

⁴¹ J. VAN BOCKSTAELE, *op. cit.*, p. 79.

⁴² E. DE SMET, *op. cit.* p. 14, vernoemt reeds de datum van 1171 m.b.t. de schenking van enkele moergronden rond het gehucht Kalve aan Sint-Pieters. Volgens J. Van Bockstaele gaat het hier echter om het gehucht Calf onder Sint-Gillis.

⁴³ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 38. Een oppervlakte van 100 bunder komt overeen met 133 ha. Om bunder naar hectare om te zetten dient men 1/3 van de oppervlakte in bunder bij dit aantal op te tellen.

Waar Wulfsschoot kan gelegen hebben is niet duidelijk. De naam was reeds in de 14e eeuw uitgestorven. Volgens E. De Smet moet het zuidelijk van Kalve gelegen hebben maar dit komt niet met de positie van Wachtebeke overeen⁴⁴. Interessant is de naamverklaring gegeven door prof. Maurits Gysseling: “schoot” komt van skauta, wat “beboste hoek zandgrond uitspringend in moerassig terrein” betekent⁴⁵. Men kan zich bijgevolg afvragen of Wulfsschoot niet in Sint-Kruis-Winkel moet gezocht worden, aangezien aan “Winkel” zowat dezelfde betekenis (uitspringende hoek, in dit geval in moerasland) kan gegeven worden. Dergelijke verklaring zou in elk geval goed overeenstemmen met de gedefiniëerde ligging van de eerste gronden van Sint-Pieters (Overledegoed en omstreken), namelijk “tussen Kalve en Wulfsschoot”. De naam “Wulfsschoot” mag in elk geval niet verward worden met deze van Wulfsdonk, het latere uitbatingscentrum van de Sint-Baafsabdij gelegen te Moerbeke-Terwest (het huidige kasteel Lippens).

We kunnen bijgevolg besluiten dat Sint-Pieters de eerste abdij was welke ter ontginning gronden bekam in Wachtebeke. Ze moet dan ook al vroeg een ontginningscentrum (curtis) gehad hebben. Dit was zeker reeds het geval in 1201⁴⁶, maar vermoed wordt dat dit reeds voor 1198 het geval was⁴⁷. Het was gelegen dicht bij het (latere) dorp, op het domein dat later ‘Goed Overlede’ werd genoemd. Op de Ferrariskaart van ca. 1775 staat dit nog als eigendom van St.-Pieters aangegeven⁴⁸. Het feit dat Sint-Pieters als eerste een curtis had betekent niet dat deze abdij in Wachtebeke een uitgebreide ontginningspolitiek heeft gevoerd: haar activiteiten bleven eerder beperkt vergeleken met haar concurrenten. Net als andere abdijen had ze trouwens bezittingen doorheen gans Vlaanderen, niet in het minst in Zaffelare⁴⁹.

1186: De abdij van Ename verkrijgt 50 gemeten moer⁵⁰. De ligging van dit terrein is echter moeilijk te definiëren.

voor 1191: de Premonstranzers van Ninove bekomen 10 bunder moer bij Kalve, dit door grondruil met Filips van de Elzas⁵¹. De bron welke dit vermeldt dateert uit 1200, maar aangezien Filips slechts tot 1191 regeerde is dit de laatst mogelijke datum.

⁴⁴ E. DE SMET, *op. cit.* p. 15.

⁴⁵ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 83.

⁴⁶ J. VAN BOCKSTAELE, *op. cit.*, p. 83.

⁴⁷ E. DE SMET, *op. cit.*, p. 14.

⁴⁸ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 85, besluit uit zijn betoog over de Sint-Pietersabdij met de bewering dat deze een hoeve bezat ‘waar nu de dorpskern ligt’. Aangezien de auteur echter zelf schrijft dat het ‘Goed van Sint-Pieters’ zuidelijk van de Moervaart lag is dit duidelijk fout. Toch is, wat de ligging van de diverse ontginningscentra betreft, het laatste woord nog niet gevallen.

⁴⁹ Zie hierover A. VERVAET, *op. cit.*, p. 5-41. Het grootste deel van Zaffelare viel Sint-Pieters toe, alhoewel het, voor de Vikingtijd, vermoedelijk aan Sint-Baafs toebehoorde.

⁵⁰ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 96.

⁵¹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 39. Zie ook VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 89. Volgens deze tekst had Filips de 10 bunder eerst geschonken aan een notarius van hem, een zekere Rodulfus, en heeft deze zijn moer omgeruild zodat het in bezit van Ninove kwam.

- 1196: Ninove krijgt 20 bunder moer van Boudewijn IX en gravin Maria, bij Mendonk, ten zuiden van het moer van St.-Pieter, "...tot heil van onze zielen..."⁵².
- 1199: De bisschop van Utrecht, van wie het bisdom zich uitstrekte tot het gebied van de (latere) Vier Ambachten, verleent aan St.-Pieters de toestemming om een kapel te bouwen, terug tussen Kalve en Wulfsschoot⁵³. Er moet bijgevolg voldoende bewoning aanwezig geweest zijn om dit te rechtvaardigen. Welke kapel dit betrof is niet met volledige zekerheid uit te maken maar Gottschalk neemt aan dat het de voorloper was van de parochiekerk van Wachtebeke. Volgens anderen was het deze van Moerbeke. Uitgaande van het feit dat de kapel moest bediend worden door St.-Pieters is het aan te nemen dat het Wachtebeke betrof. Immers, St.-Pieters had, om de ontginning van het gebied geschonken in 1175 mogelijk te maken, een curtis gesticht zoals hoger reeds vermeld. Het is logisch te veronderstellen dat St.-Pieters deze kapel oprichtte in de buurt van deze curtis. Een ander argument dat voor Wachtebeke pleit is het feit dat bestaande parochierechten dienden te worden geëerbiedigd. Een reeds bestaande parochie in deze buurt was deze van Mendonk, dat reeds zeer vroeg - mogelijks reeds in de tweede helft van de zevende eeuw - een kapel en later een parochiekerk moet gehad hebben⁵⁴.

Waar was de bewoning van het toenmalige Wachtebeke vandaan gekomen ? Zoals hoger beschreven was de bevolking vanaf de tiende eeuw sterk beginnen toenemen. Ze woon-

⁵² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 39 en J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.* p. 89.

⁵³ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 38.

⁵⁴ Tussen 690-694 schonk een zekere Childela, een 'aan God toegewijde vrouw', eigendommen gelegen in en rond het domein Slote te Oostakker, samen met de kerk (ecclesia) van Mendonk, aan de Sint-Baafsabdij. Gezien deze kerk klaarblijkelijk haar eigendom was, moet het een zogenaamde 'eigenkerk' op privé-domein geweest zijn, waarbij geen officieel aangestelde pastoor hoorde, m.a.w. een kapel. Men kan bijgevolg niet met zekerheid zeggen dat Mendonk toen reeds een parochie was. Aan de aanwezigheid van deze kapel zal de verering van Bavo, die zeer vroeg ontstond, reeds kort na zijn dood rond 650/655, wel niet vreemd geweest zijn. De kapel was toen trouwens opgericht op de plaats waar men veronderstelde dat Bavo's kluis gestaan had. In 966 bevestigt Lotharius een vroegere oorkonde, vermoedelijk door Arnulf I verstrekt aan Sint-Baafs, waarin hij de restitutie bevestigt aan Sint-Baafs van (o.a.) Mendonk met kerk. Door hun vlucht voor de Vikings en hun decennialange afwezigheid waren ze hun bezittingen immers vrijwel alle kwijtgeraakt, onder andere aan Sint-Pieters, waarvan de monniken na hun vlucht vroeger teruggekeerd waren. M. GYSSELING, "Peiling naar de vroege geschiedenis van Lochristi", in: *Jaarboek H.K. De Oost-Oudburg*, 1988, p. 19. Zekerheid over Mendonk als parochie (dus met pastoor) heeft men slechts vanaf het jaar 1212, maar mogelijks bestond ze reeds in 1156. Zie: M. GYSSELING, "Uit de vroege geschiedenis van Gent en de Oost-Oudburg", in: *Jaarboek H.K. De Oost-Oudburg*, 1986, p. 26 e.v. Het verhaal over de schenking van Childela wijkt wel af van de versie van A. VERHULST en G. DECLERCQ zoals beschreven in "Het vroeg-middeleeuwse Gent tussen twee abdijen en de grafelijke versterking", in: *Gent, Apologie van een rebelse stad*, Antwerpen / Gent, Mercatorfonds, 1989, p. 40. Laatstgenoemde versie is gebaseerd op het Liber Traditionum Antiquus, opgesteld door Sint-Pieters in 941, dat alle toenmalige en vroegere eigendommen van de abdij beschrijft vanaf de Merovingische periode. Dit boek dateert echter uit het tijdperk van de beruchte tweestrijd tussen Sint-Baafs en Sint-Pieters om het 'eerstgeboorterecht' en maximale invloed, te vertalen als: maximaal bezit en rijkdom. Van het Liber Traditionum Antiquus en zijn opvolger, het Liber Traditionum uit 1042, is dan ook geweten dat ze talrijke vervalsingen bevatten, waarvan de tekst betreffende Childela er slechts één is. Over diverse teksten van Sint-Baafs kan trouwens hetzelfde gezegd worden.

de toen nog hoofdzakelijk op het platteland, op boerderijen. Door deze bevolkingsaanwas werden deze boerderijen echter te klein om diverse samenwonende families werk te kunnen verschaffen, met als resultaat een steeds groeiende groep van losse landarbeiders die elders zijn vrijheid zocht. Zo trokken zij o.a. naar de steden welke zich daardoor sterk begonnen te ontwikkelen. Anderen zochten hun geluk in de emigratie. Het staat vast dat Vlamingen, Brabanders en Hollanders trokken tot in Polen en zelfs tot in Roemenië⁵⁵. Het is dus duidelijk dat de nieuwe ontginningscentra in onze regio weinig moeite moesten doen om aan de noodzakelijke arbeiders - zogenaamde 'hospites' - te geraken. Dit gold trouwens voor alle centra. Alleen de Benedictijnen (St.-Pieters en St.-Baafs) maakten ook nog een tijdlang gebruik van horigen, dus onvrijen, welke somtijds in hun bezit kwamen omdat ze bij de geschonken grond hoorden. Zo ging dat nu eenmaal in die tijd! De Cisterciënzers daarentegen - zoals de monialen van de Bijloke - hadden geen lijfeigenen: het was door hun eigen regel verboden. Ontginningspersoneel was in elk geval noodzakelijk: het waren immers niet de monniken of de monialen zelf welke dit werk uitvoerden, daarvoor waren ze trouwens te gering in aantal. Hun taak beperkte zich tot leiding geven - voor zover ze daarvoor al geen afgevaardigde aangesteld hadden - en eventueel de zielzorg.

1201: Boudewijn IX beleent Lennot van Gent met 50 bunder wastine en 16 bunder moer en wel in de onmiddellijke omgeving van de curtis van St.-Pieters⁵⁶. Lennot zou hier het huis Ascotte stichten (Ascotte - Scote - Schote). Uit dit document blijkt bijgevolg ook dat in 1201 Sint-Pieters reeds een ontginningscentrum (curtis) bezat te Wachtebeke.

Voor de eerste maal valt hier een verwijzing naar de stad Gent. Weliswaar onrechtstreeks, in deze zin dat de stad zelf met deze belening niets te maken had, maar het wijst er op dat zij reeds haar tentakels begint uit te spreiden over de streek. Het was trouwens niet de eerste keer. Reeds in 1120 had een Gents poorter het in het Ambacht Assenede aan de stok gekregen met de Sint-Pietersabdij omdat hij zich meester maakte van enkele van haar gronden⁵⁷. Een korte nota over de toenmalige situatie van deze stad, die zo een grote invloed heeft uitgeoefend op de Vier Ambachten, kan hier dan ook niet misstaan⁵⁸.

Van Gent als "stad" kunnen we pas spreken toen deze haar omwalling kreeg van ca. 1100, die het gebied omsloot dat tegenwoordig bekend staat als de "Kuip". Er heerste toen reeds veel economische activiteit, wat grotendeels te danken was aan de ligging: niet enkel op de samenvloeiing van Leie en Schelde, wat op zichzelf reeds voor een groot hinterland zorgde, maar ook op de handelsas Brugge (Noordzeestreek) - Keulen (Rijnland). Deze factoren zouden er voor zorgen dat Gent tot de grootste stad van Vlaanderen uitgroeide.

⁵⁵ W. BLOCKMANS, *op. cit.*, p. 48.

⁵⁶ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 39.

⁵⁷ A. VERHULST, *op. cit.*, p. 71.

⁵⁸ Een uitgebreide en boeiende politieke geschiedenis van Gent is te vinden in: J. DECAVELE (red.), *Gent. Apologie van een Middeleeuwse Stad*, Antwerpen, Mercatorfonds, 1989, Deel 1: Geschiedenis, p. 15-183. De hiernavolgende tekst is grotendeels gebaseerd op het hoofdstuk geschreven door L. MILIS, "De Middeleeuwse Stad", p. 61-79.

⁵⁹ De (Vlaamse) mijl kwam overeen met een uur gans. Vlamingen waren toen snelle stappers: men stelt deze mijl gelijk aan 6 kilometer.

De economie, tussen de 11e - 13e eeuw voor ca. 50 % gebaseerd op de lakenhandel, was in handen van enkele families, de zogenaamde “erfachtige lieden”, welke als gevolg van hun economische macht ook de bestuursmacht in handen gekregen hadden. Filips van de Elzas stond de stad ook zekere rechten en functies toe buiten de muren, binnen de zogenaamde “banmijl”. Er moet aan toegevoegd worden dat deze mijl voor de Gentenaars een rekbaar begrip was⁵⁹. De rechten welke de diverse steden gedurende de middeleeuwen verkregen werden neergeschreven in charters, de zogenaamde keuren waarvan de Grote Keure van Filips de eerste was, althans de eerst gekende⁶⁰. In feite was het de bedoeling van de stedelingen orde en rust te kunnen handhaven, in de eerste plaats binnen hun muren, maar bij voorkeur ook nog een flink stuk erbuiten. Handel en nijverheid vereisen immers orde en rust. Omdat de steden van oordeel waren dat zij best zelf voor deze orde konden zorgen kwam dit in feite neer op een streven naar meer autonomie. In het geval van Filips van de Elzas lukte dit nog niet: het was duidelijk de graaf die zijn wil oplegde, wat blijkt uit de grote gelijklopendheid van de keuren aan de diverse steden verstrekt. Wat niet betekende dat deze keuren niet voordelig waren voor de stad: de graaf had er ook alle belang bij dat de steden bloeiden, voornamelijk voor de opbrengsten die dit hem opleverde. Grosso modo kan men zeggen dat de relatie tussen graaf en steden dusdanig was dat beide zoveel mogelijk van elkaar trachtten te profiteren. Hoe sterker de graaf, hoe meer hij de zelfstandigheid van de steden trachtte te beknotten; kwam hij echter in een zwakke positie dan deden de steden er alles aan om van de keuren deze punten af te zwakken welke zij als nadelig ondervonden. De invloed van de adel en van de grote abdijen, oorspronkelijk nochtans belangrijke machtsfactoren, was toen reeds tot nul herleid. Het gewone volk, het “gemeen”, zou evenmin van betekenis zijn voor het einde van de dertiende eeuw. Van dit politiek spel tussen stad en graaf, dat meermaals tot oorlog leidde en dat nog gecompliceerder zou worden op het ogenblik dat de internationale politiek een rol zou beginnen spelen, ondergingen wij hier allen de gevolgen zoals verder zal blijken.

1201: Ninove bekomt een nieuwe schenking, waarvan de grootte niet vermeld wordt. Belangrijk is echter dat we uit deze akte te weten komen dat Ninove ook een centrum had gesticht, meer bepaald de ‘curia Calf’. Klaarblijkelijk was deze te Kalve gelegen⁶¹.

Het valt hier in eerste instantie op dat de reeds genoemde ontginningscentra vrij dicht bij elkaar lagen. Gezien in het licht van het feit dat abdijen zelf niet dicht bij elkaar mochten liggen om grensgeschillen te vermijden, komt dit wel eigenaardig over. Grensgeschillen kwamen trouwens frequent voor, niet in het minst betreffende de te ontginnen gebieden.

Terloops dient hier ook vermeld dat we de benaming ‘Kalve’ niet enkel mogen betrekken op de huidige straat met die naam, maar dat deze veeleer dient te worden gezien als een ruime omschrijving van het omliggende gebied. We mogen redelijkerwijze aannemen dat met ‘Kalve’ ook ontginningsgebieden bedoeld worden welke noordelijk van de grote

⁶⁰ Gent was niet de enige. Brugge en Ieper samen met nog enkele andere verkregen ze ongeveer gelijktijdig tussen 1165-1177. De vroegste keuren - waaronder deze van Gent - werden verstrekt door graaf Willem Clito in 1127, in een poging de Vlaamse steden achter zich te krijgen. Het Gentse exemplaar is echter niet bewaard.

⁶¹ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 90.

zandrug gelegen waren, maar eventueel ontgonnen werden vanuit centra bij het huidige Kalve gelegen. Hetzelfde geldt trouwens voor de benaming “Walderdonk” welke later zal opduiken.

voor 1205: Boudewijn IX schenkt 40 bunder moer aan St.-Baafs. Het wordt gesitueerd ten oosten van dit van Ninove⁶². Dit is bekend uit een oorkonde van gravin Margaretha en haar tweede zoon Gwijde van Dampierre uit 1263. Aangezien Boudewijn IX in 1205 door Johanna van Constantinopel opgevolgd werd is dit de laatst mogelijke datum van schenking. Uit dit document (van 1263) blijkt dat deze moeren lagen tussen deze van Affligem en van Ninove in. Affligem zou zijn moer echter pas in 1233 verkrijgen.

Tijdens het bewind van Johanna van Constantinopel (1205-1244) nam de bevolking sterk toe en groeiden ook de steden. Dit leidde tot toenemende ontbossing van de streek wat dan zelf weer als gevolg had dat naar andere vormen van brandstof dan hout diende te worden uitgezien. Dit leidde tot een ruime ontginning van de moeren ter wille van het veen (turf).

Johanna bevorderde sterk de nieuw opgerichte Cisterciënzerinnenkloosters. Vooral het Bijloekklooster te Gent en de abdij van Marquette gelegen bij Rijsel genoten Johanna's voorkeur. De lekebroeders (conversen) waarover deze abdijen beschikten zorgden voor de ontginning van de verworven gronden waartoe eveneens ontginningscentra werden gesticht⁶³. Als arbeiders werden eveneens de zogenaamde ‘hospites’ ingezet, werkzoekende vreemdelingen.

1213: Sint-Baafs moet reeds meer eigendom gehad hebben dan de 40 bunder welke hen voor 1205 geschonken was. In 1213 immers verkrijgen ze van gravin Johanna de toelating om 50 bunder wastine te verkopen gelegen te Oostdonk, samen met nog 12 bunder elders⁶⁴.

1225: de abt van Sint-Pieter en de zoon van Lennot de tollenaar, Walter, bekomen 90 bunder wastine - dus geen moer - van gravin Johanna. Dit terrein, alhoewel niet nauwkeurig te lokaliseren, zou naast het hof van Sint-Pieters gelegen hebben en droeg de naam Coudonc. Dat het wel degelijk zandig gebied betrof blijkt uit de benaming ‘donc’. Onder “hof” dienen we dan ook vermoedelijk de gronden geschonken aan Sint-Pieters te verstaan, niet het ontginningscentrum zelf aangezien dit allesbehalve op zandig terrein lag. Aan de nieuwe schenking waren wel cijnzen verbonden⁶⁵. De verdeling van deze grond tussen beide partijen is niet bekend.

⁶² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 39. Met betrekking tot de ligging zie J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 88.

⁶³ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 70.

⁶⁴ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 85.

⁶⁵ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 86; E. DE SMET, *op. cit.*, p. 15; J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 83, vermeldt als datum 1224.

- 1228:** gravin Johanna schenkt 11 bunder moer (ca. 15 ha) aan de abdij van Marquette welke aldus voor de eerste maal in Wachtebeke opduikt⁶⁶. Dit moer werd gesitueerd ‘tussen Baudelo en Ertvelde’. Alhoewel deze omschrijving vrij vaag kan worden genoemd bleek het wel degelijk om Wachtebeke te gaan. Dit blijkt uit een oorkonde van 1233 waarin vermeld wordt dat dit terrein werd opgemeten. Hieruit kunnen we ook besluiten dat nog geen ontginning had plaatsgevonden. Tevens kunnen we uit deze omschrijving opmaken dat het moergebied betrof ten noorden van de zandrug.
- 1228/1258:** Alhoewel de abdijen onmiskenbaar aan de grondslag van de ontginning van de veengebieden hebben gelegen, hebben zij slechts een beperkte tijd het heft in eigen handen genomen. Diverse van de door hen gestichte ontginningscentra werden spoedig verpacht. Eén van de vroegste voorbeelden betreft de verpachting in 1228 door Sint-Baafs van een domein gelegen te Lochristi⁶⁷. Van Sint-Pieters is een pachtcontract gekend uit 1250. Het betrof het goed Bruinewalle (curtis Odevelde) dat op dat ogenblik de voornaamste Sint-Pietershoeve was te Zaffelare⁶⁸. Merkwaardig is een contract, eveneens van Sint-Pieters, afgesloten in 1258 dat echter slechts 3 jaar later, in 1261, inging. Het betrof in dit geval de curtis Zaamslag. Het ging om een uitgebreid contract met diverse bepalingen wat betreft waterschapslasten, levering van producten aan de abdij, herbergplicht e.a. Niet in het minst was de verplichting voor de pachter elk jaar personen aan te wijzen welke voor hem borg stonden⁶⁹. Sint-Pieters nam duidelijk geen risico's !
- 1232:** in een akte met betrekking tot novale (nieuwe) tienden aan de abdij Ten Bossche wordt gesproken over ‘de brug van Mendonk’. Het betrof hier de westelijke grens van een gebied dat zich hoofdzakelijk uitstreckte in Ertvelde en Kluizen. De novale tienden van de gebieden ten oosten hiervan werden verkocht aan de Bijloke; dit gebied strekte zich uit tot aan het moer van Marquette en de omgeving van het huis Ascotte⁷⁰. Dit moet gebied ten noorden van de zandrug geweest zijn. Immers ten zuiden ervan, in de Moervaartvallei, lag ten westen van het Marquettegebied het gebied van Sint-Pieters.

⁶⁶ E. DE SMET, *op. cit.*, p. 16.

⁶⁷ W. BLOCKMANS, *op. cit.*, p. 49.

⁶⁸ A. VERVAET, *op. cit.*, p. 25.

⁶⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 138.

⁷⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 94. De tienden zijn ontstaan in het midden van de achtste eeuw ten behoeve van de parochiepriesters. Het was een soort belasting - 10 % van de opbrengsten, zoals bv. de oogst - welke door de dorpsbewoners diende te worden opgebracht. Later werd dit stelsel uitgebreid ten voordele van de abdijen en de adel. Omdat men nooit wist hoe groot de opbrengst van een tiende zou zijn werden deze soms doorverkocht aan derden. De verkoper wist zich dan verzekerd van een vast inkomen, het risico of het meevallen van de opbrengst was voor de koper. Novale tienden werden geheven op nieuw ontgonnen gronden.

1233: de zoon van Lennot is, uit armoede, gedwongen zijn leen, bekomen in 1201, en het huis Ascotte (Schote) aan de abdij van Marquette te verkopen welke dit zal omvormen tot ontginningscentrum (curtis)⁷¹. Het is vermoedelijk pas na deze gebiedsuitbreiding en het inrichten van deze curtis dat Marquette overging tot ontginning van de in 1228 geschonken gronden.

De ligging van dit ontginningscentrum is niet volledig nauwkeurig te bepalen. Zoals hoger vermeld lag dit dichtbij de curtis van Sint-Pieters, maar wat is “dichtbij” ? Erik De Smet plaatst het “tussen het dorp en Kalve, op de zuidzijde van de Antwerpse heirweg⁷²”. Aansluitend hierbij lokaliseert W. De Coninck Schote in het vroegere beloop genaamd “Het Sant⁷³”. Hij baseert zich hiervoor op de talrijke toponiemen in dit gebied waarin de naam Schote voorkomt: Schoodt dam, Schootschen ganck, ... Heden treft men daar nog de Schoteveldstraat aan. Men vindt hier inderdaad op onze topografische kaart een hoogte van 7 meter, welke boven de omgeving uitsteekt en dus een voorkeurplaats moet geweest zijn om een vestiging op te richten. Toch moeten we bij dit alles een paar bedenkingen maken. Zoals gezegd blijkt in 1662 het ontginningscentrum reeds verdwenen te zijn. Aangezien toen al deze gronden nog eigendom waren van Marquette betekent dit dat de monialen zelf verantwoordelijk waren voor de afbraak ervan. Onmogelijk is dit niet: het centrum kan naar een betere ligging overgebracht zijn, mogelijk naar de Walderdonk, maar het zou normaler geweest zijn hadden zij het goed gewoon verpacht. Wat daarbij opvalt als men de kaart van dit beloop bekijkt, is dat uit de perceelsgrenzen nergens blijkt waar de oorspronkelijke curtis kan gelegen hebben: geen spoor van een wal of toegangsdreef bijvoorbeeld. Dit leidt tot het vermoeden dat de curtis elders kan gesitueerd worden, iets meer westwaarts bijvoorbeeld. Het Marquettegebied strekte zich immers uit tot aan de huidige Meersstraat⁷⁴. In 1662 was dit niet meer het geval, maar bleek het verkocht te zijn aan tal van personen⁷⁵. Op perceel 15 vinden we het kasteel van Spreeuwenburg terug, toen eigendom van jonker Van Paralta. De vraag kan gesteld worden of curtis Schote niet aan de basis ligt van dit kasteel, later ook nog “Stoppeleere” genoemd naar de toenmalige eigenaar. Ook dit kasteel is ondertussen verdwenen; het lag ongeveer waar zich de vroegere rijkschool bevond⁷⁶. De curtis Wulfsdonk van Sint-Baafs heeft trouwens een analoge evolutie doorgemaakt, met dit verschil dat het kasteel heden nog bestaat.

1233: de Benediktijnerabdij van Affligem bekomt 25 bunder moer, naast de moeren van Sint-Baafs⁷⁷.

⁷¹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 86.

⁷² E. DE SMET, *op. cit.*, p. 114.

⁷³ W. DE CONINCK, *Langs Wachtebeekse wegen. Een heemkundige wandeling, anno 1662*, Wachtebeke, Heemkundige Kring, jaarboek 1989, pp. 106-107.

⁷⁴ Dit blijkt uit de kopie van de kaart gevoegd bij het jaarboek H.K. Oud Wachtebeke 1975, welke uit het begin van de zestiende eeuw dateert en waar dit gebied uitdrukkelijk vermeld staat als Marquette grond.

⁷⁵ W. DE CONINCK, *op. cit.*, p. 18-19 en 168.

⁷⁶ Ook L. VANBLAERE oppert deze mogelijkheid. Volgens hem was deze hoeve in de dertiende eeuw opgericht - wat klopt met onze hypothese - en was deze hofstede in de zestiende eeuw nog steeds het enige huis in dit gebied. Y. & L. VANBLAERE-LEDENT, *op. cit.*

⁷⁷ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 96.

- 1236:** Sint-Baafs verkrijgt van gravin Johanna een kapel in Oostdonk, samen met 5 bunder aanpalende onlende. De monniken dienen echter, ter compensatie, voor de gravin en haar familie de mis op te dragen⁷⁸. Hieruit - en ook uit andere teksten - blijkt duidelijk dat veel van de adellijke schenkingen bedoeld waren om een plaatsje te veroveren in het hiernamaals.
- voor 1237:** Ferrand van Portugal, echtgenoot van Johanna van Constantinopel, breidt het moer van Sint-Baafs, bekomen voor 1205, nog met 16 bunder uit⁷⁹ zodat het totaal op 56 komt. De nauwkeurige datum is niet gekend. Het is niet onmogelijk dat dit verband houdt met het loskopen van Ferrand uit gevangenschap (1212), waartoe Gent - en dus logischerwijs ook Sint-Baafs - een groot deel had bijgedragen. Sint-Baafs was immers in die tijd een rijke Gentse abdij, wat o.a. blijkt uit het feit dat ze dikwijls als geldschieder optrad voor de verarmde adel, dit door hun tienden in pand te nemen⁸⁰. Het moer van Ninove is ten westen van deze 56 bunder te situeren en ten oosten lag moer van Affligem.
- 1239:** de Bijloke blijkt in het bezit te zijn van moergrond welke eveneens aan Marquette toebehoort, met onenigheden als gevolg. Deze worden in 1239 beslecht, waarbij een uitwisseling van moer dient te gebeuren. Tevens krijgt de Bijloke het recht een 5,8 m brede weg aan te leggen ten behoeve van turfafvoer⁸¹.
- 1240:** Johanna verkoopt 'onlende', d.w.z. onvruchtbaar land, aan de abdij van Sint-Baafs. Dit terrein was ten zuiden van het moer van Kalve gelegen⁸² en het sloot aan bij de reeds verkregen 50 bunder bekomen in 1205 van Boudewijn IX. Het betrof hier één van de drie grote aankopen welke Sint-Baafs deed in hetzelfde jaar, meer bepaald ging het om een oppervlakte van meer dan 1.000 hectaren bos, heide en moeras welke zich uitstreckte tussen (de toenmalige parochie) Mendonk en Moerbeke⁸³. Met andere woorden, het was zowat de gehele vroegere gemeente Mendonk.

⁷⁸ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 85.

⁷⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 75.

⁸⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 91.

⁸¹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 86.

⁸² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 75.

⁸³ VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 87, spreekt van 990 bunder, d.w.z. 1320 hectare. M. GYSSELING noemt als jaartal 1241 en geeft ook (een gedeelte van) de originele tekst weer, meer bepaald de nauwkeurige begrenzing, echter zonder vermelding van de oppervlakte. M. GYSSELING, "Het provinciaal domein "ter Licht"", in: *Jaarboek H.K. De Oost-Oudburg*, Gent, 1966, p. 25. De andere aankopen betroffen meer dan 500 ha. heide ten zuiden van Maldegem (Papinglo) en 'honderden hectaren' moeras langs de Schelde te Weert. Zie A. VERHULST, "Bezittingen en inkomsten van de Gentse abdijen", in: *Ganda & Blandinium*, Gent, 1997, p. 112. Sint-Baafs had hierbij haar mogelijkheden duidelijk overschat. Ondoordachte grondaankopen zouden één van de redenen zijn waardoor de abdij kort daarop in een financiële crisis geraakte. Met Sint-Pieters was het trouwens niet beter gesteld.

- 1240:** Marquette bekomt 50 bunder wastine bij Kalve van gravin Johanna. Logisch gezien moet dit ten noorden van Kalve gelegen hebben, op de zandrug: ten zuiden was het immers moergrond en 'onlende'⁸⁴, verder naar het noorden eveneens.
- 1242:** Er ontstaat een discussie tussen gravin Johanna en Sint-Baafs betreffende de verkoop uit 1240. De betrokken oppervlakte zou niet 990 bunder bedragen maar wel 1152, wat uit een tweede opmeting blijkt. Na bemiddeling legt Johanna zich in 1243 neer bij de feiten. Wel dient in de toekomst op de volle 1150 bunder cijns te worden betaald. Toch is hiermee het verhaal nog niet ten einde. Na de dood van Johanna, in 1244, zullen haar zuster Margaretha - welke haar opvolgt - en de oudste zoon van deze, Willem van Dampierre, de geldigheid van de transactie betwisten. In 1248 wordt de zaak definitief beslecht, wat Sint-Baafs 2000 pond extra kost⁸⁵.
- 1244:** De monialen van Marquette bekomen van Johanna hun grootste schenking: niet minder dan 500 bunder moer (666 ha) komt in hun bezit. De schenking gebeurde nauwelijks een paar dagen voor haar overlijden in ditzelfde klooster (5 december 1244), waarmee ze altijd een innige band heeft gehad. De abdij had daarvoor wel ander moer moeten afstaan maar dit betrof slechts kleinere oppervlakten van de grootteorde van enkele tientallen bunder, welke in het bezit kwamen van het hospitaal Comtesse te Rijsel⁸⁶. Er wordt bij vermeld dat genoemde 500 bunder bij het huis Scote - het vroegere Ascot - lag. Het is duidelijk dat dergelijk oppervlakte niet meer in de Moervaartvallei kan gelegen hebben: dit terrein moeten we dan ook zoeken ten noorden van de zandrug, rond de huidige Langelede, waarbij we kunnen aannemen dat de ontginning geleid werd vanuit Scote. Wachtebekenaren spreken trouwens nog steeds over "'t Marquette". De abdij werd met een totaal van 627 bunder (840 ha) de grootste grondeigenaar op het grondgebied van Wachtebeke, althans indien we het Wachtebeke beschouwen van voor de fusie in 1964, m.a.w. we beschouwen het grondgebied van Sint-Baafs als behorende tot Mendonk.

Alhoewel, zoals hoger vermeld, onder het bewind van Johanna van Constantinopel snel vordering werd gemaakt met de ontginning van de woeste gronden bleven rond 1250 nog uitgebreide moergebieden over welke onontgonnen waren. Tijdens het bewind van Margaretha van Constantinopel, die haar zus Johanna in 1244 opvolgde en tot 1278 aan het bewind zou blijven, lag het zwaartepunt van de ontginning op het Zelzatemoor en de wijde omgeving van Wachtebeke. Gedwongen door financiële omstandigheden zou Margaretha trouwens de verkooppolitiek van haar zus voortzetten: moeren en wastinen bleken nog steeds een interessante bron van inkomsten te zijn. Moeren werden in deze tijd nog verkocht met inbegrip van de ondergrond⁸⁷. Interessant om weten is dat ook

⁸⁴ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 87.

⁸⁵ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 87.

⁸⁶ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 87 en J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 92.

⁸⁷ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 100, 101 en 120.

Jacob van Artevelde in de eerste helft van de veertiende eeuw eigendom bezat te Zelzate, meer bepaald moerland⁸⁸.

Een belangrijke nieuwigheid onder gravin Margaretha bestond erin dat voor het eerst beëdigde landmeters optraden. Tot dan was het afbakenen van het geschonken of gekochte domein steeds gebeurd door middel van de zogenaamde 'equitatio' waarbij het domein in kwestie te paard werd ingereden door een vertrouweling van de graaf of gravin - dikwijls iemand uit de familie Van Gavere - vergezeld door een stoet van grafelijke functionarissen en - de tweede belangrijkste persoon - een hoornblazer. De verkrijger van de grond diende voor deze equitatio 'ridegeld' en 'blasegeld' te betalen⁸⁹. Het is zeer de vraag met welke nauwkeurigheid het nieuwe domein werd afgepaald. Feit is dat de nieuwe eigenaars zich zeker niet tekort deden zoals uit de opmetingen van de landmeters al spoedig bleek. Of het door de wijze van inrijden kwam of door de landhonger van de nieuwe eigenaars, feit is dat de percelen in kwestie doorgaans heel wat groter bleken te zijn dan in de betreffende charters vermeld stond. Doorgaans werd de zaak in der minne geregeld: de overmaat werd aan de gebruiker eveneens verkocht of zelfs geschonken, maar wel, in beide gevallen, diende cijns te worden betaald.

1246: met betrekking tot dit jaar komen we te weten dat de Bijloke-curtis te Rostine 328 bunder (437 ha) groot is, voorwaar ook geen kleinigheid. Dit gebied bestond niet enkel uit wastine maar ook uit moergrond⁹⁰. Alhoewel niet gespecificeerd is het waarschijnlijk dat het moer rond Zelzate betrof, zeker indien het om een aaneengesloten gebied ging.

1247: Margaretha wisselt moer om met Nieuwenbosse. Dit laatste bekomt daardoor 25 bunder moer tussen de curtis Kalve van Ninove en de nieuwe weg Eksaarde-Moerbeke. Alhoewel turftransport te water het belangrijkste was, werden er klaarblijkelijk ook wegen aangelegd om het nodige vervoer te verzekeren⁹¹.

1248: Marquette koopt van Gerard van Gent, beter gekend als Gerard de Duivel, een klein perceel land bij diens molen in de omgeving van Wachtebeke. Klaarblijkelijk raakte daardoor het terrein waarop de molen stond zijn verbinding kwijt met de openbare weg (heerweg ?), want er werd bedongen dat de hospites van Gerard van Gent gebruik mochten maken van de toegangsweg gelegen op het verkochte land zonder meer voor het onderhoud te moeten betalen dan anderen⁹². Het feit dat er een molen stond wijst erop dat een deel van het Wachtebeekse grondgebied reeds in cultuur gebracht was, meer bepaald dat er graangewassen werden geteeld.

⁸⁸ P. CARSON, *Jacob Van Artevelde*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p. 16. Zie ook M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 293.

⁸⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 85/86 en 120.

⁹⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 131.

⁹¹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 122.

⁹² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 154.

- 1249:** de gronden van de abdij van Ninove te Kalve werden opgemeten. De overmaat bleek 50 bunder groot te zijn. Buiten de betaling van een cijns moest de abdij ook, ter compensatie, nog missen opdragen voor de gravin en haar voorouders⁹³.
- 1250:** Sint-Pieters wordt als tweede aan de tand gevoeld. Het domein van 100 bunder, door Filips van de Elzas in 1175 geschonken, blijkt intussen met 17 bunder toegenomen te zijn. Dit gebied wordt eveneens aan de abdij verkocht.
- 1250/1251:** gravin Margaretha geeft opdracht aan broeder Willem van Baudeloo een vaart aan te leggen in de richting van het moer van Baudeloo (Coudenborn), eveneens om turftransport mogelijk te maken. Gottschalk neemt hier 'vrij zeker' aan dat het om een doortrekken ging naar het oosten toe van de reeds bestaande Moervaart te Moerbeke. Dit is dan wel tegenstrijdig met de gangbare opinie dat de Moervaart / Durme een natuurlijk ontstane waterloop is. We komen daar later nog op terug.

De periode tussen 1250 en 1260 was een zeer onrustige periode voor de Vier Ambachten wegens de oorlog tussen Vlaanderen en Holland⁹⁴. Rijksvlaanderen, oorspronkelijk onder het gezag van Margaretha, was immers toegewezen geworden aan Jan van Avesnes omdat Margaretha, naar verluidt door omstandigheden verhinderd, geen leenhulde had gebracht aan Willem II van Holland, leenheer van dit gebied. Dit was niet naar de zin van Margaretha, die tot 1256 oorlog voerde tegen Holland om dit gebied terug te winnen.

- 1251:** De abdij Marquette verkoopt 5 bunder moer aan Boudewijn, een persoon uit de Gentse patriciërsfamilie Utenhove. Vernoemd moer was gelegen bij Kalve. De ondergrond was bij deze verkoop niet inbegrepen, wat betekent dat, telkens 1 bunder was afgegraven, deze terug in het bezit moest komen van de abdij⁹⁵.

Deze verkoop is interessant om meerdere redenen. Ten eerste wijst hij erop dat gegoede stedelingen eveneens aan moergebied trachtten te geraken om in hun brandstofnoden te voorzien. Verder werd bij de verkoop ook gespecificeerd dat, voor zover hout in het veen werd aangetroffen, de koper dit mocht behouden. Dit betekent dat moergebieden, op zijn minst gedeeltelijk, begroeid konden zijn. Derde interessant punt is het feit dat het de koper eveneens toegestaan werd een weg aan te leggen van ongeveer 11 m (3 roeden) breed, doorheen het Marquettemoer, om zijn eigen moer te bereiken. In tegenstelling met een meer klassieke vorm van ontvening werd dus niet eerst een afwateringssloot gegraven welke ook voor vervoer dienst kon doen maar geschiedde het transport over land.

- 1252:** de abdij van Loos, net als Marquette een Cisterciënzerinnenklooster en eveneens gelegen in de buurt van Rijsel, bekomt 10 bunder moer in de parochie

⁹³ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 122. De volgende data zijn eveneens aan deze pagina ontleend. Zie eveneens J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 90.

⁹⁴ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 143.

⁹⁵ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 132.

Mendonk, 'in de plaats Wachtebeke genaamd', annex moer van Marquette⁹⁶. We mogen met vrij grote zekerheid zeggen dat het hier het zogenaamde "Land van Loos" betrof, te situeren in de huidige Ramonshoek, oostelijk van de Sint-Catharinastraat⁹⁷.

Deze tekst kan tot nadenken stemmen. In 1199 immers moest Sint-Pieters, bij het oprichten van hun kapel, rekening houden met bestaande parochiale rechten. Zoals vermeld ging het hier - waarschijnlijk - om de voorloper van de kerk van Wachtebeke. Combinatie van deze twee teksten kan doen besluiten dat in 1252 op het grondgebied van het huidige Wachtebeke nog geen zelfstandige parochie te vinden was, integendeel zelfs dat dit gebied onder de parochie Mendonk viel. In elk geval weten we dat Wachtebeke in 1281 een zelfstandige parochie was⁹⁸. Mogelijk dient dit te worden geïnterpreteerd als dat in 1252 de tienden geheven te Wachtebeke (parochierechten !) nog toekwamen aan Mendonk en in 1281 niet meer.

1255: Zoals het wel meer gebeurde kwamen rond deze periode 2 abdijen in conflict met betrekking tot hun aanpalende bezittingen. In dit geval betrof het Marquette en Ninove. Laatstgenoemde beweerde dat de cisterciënzerinnen zich onrechtmatig 13 bunder wastine hadden toegeëigend. Het betrof hier dus geen moergrond maar, aangezien het om wastine ging, vermoedelijk een gedeelte van de grote zandrug. Dit vermoeden wordt nog versterkt doordat het om geoccupeerd (bewoond) gebied ging. Bij de arbitrale uitspraak van 1255 immers, waarbij Ninove 11,5 bunder terug bekwam, werd bedongen dat beide partijen de aldaar wonende hospites niet mochten verjagen. Kalve had dus klaarblijkelijk reeds een bewonerskern⁹⁹.

Vanaf 1257 werden pogingen ondernomen, zowel door de bisschop van Utrecht als deze van Doornik, om de parochiegrenzen nauwkeuriger af te bakenen¹⁰⁰. Dit had hoofdzakelijk te maken met de opbrengst van de novale tienden, geheven op de nieuw ontgonnen gronden, welke dienden te worden verdeeld. Iedereen wou natuurlijk een deel van de koek, niet enkel beide bisdommen. Een gedeelte werd ook aan Sint-Pieters toegekend. Daarbij kloeg Utrecht er nog over dat "machtige heren" - zeg maar: de adel - zich tienden hadden toegeëigend wat natuurlijk in het nadeel was van de parochiepriesters die er oorspronkelijk recht op hadden. Dat de adel de nieuwe tienden probeerde in te pikken hoeft ons niet te verwonderen: hun inkomen, tradioneel renten op (oude) landbouwgronden, was in deze eeuw sterk in reële koopkracht afgenomen¹⁰¹. De verdeling van de novale tienden verliep in elk geval niet van een leien dakje: dit wordt aangetoond doordat zelfs Rome bij de kwestie betrokken werd. Het zou trouwens duren tot 1264 vooraleer de bis-

⁹⁶ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 122.

⁹⁷ W. DE CONINCK, *op. cit.*, pp. 52/53.

⁹⁸ In 1281 wordt Wachtebeke in het *Liber Inventarius* van Sint-Pieters als parochie vermeld. Dit wijst nogmaals op de band tussen Sint-Pieters en de Wachtebeekse kerk wat het vermoeden, dat het in 1199 over de voorloper van deze kerk ging, alleen maar kan bevestigen. M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 39.

⁹⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 132. Zie ook J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 90.

¹⁰⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 157-159.

¹⁰¹ W. BLOKMANS, *op. cit.*, p. 68.

domgrenzen min of meer waren vastgelegd. Aan Doornik werden toegewezen: Eeklo, Kaprijke, Lembeke, (de abdij van) Oost-Eeklo, Bassevelde, Watervliet, Ter Hamer, Saaftinge. Andere parochies worden niet vermeld waaruit we kunnen besluiten dat ze bij Utrecht waren ingedeeld. Wat de Vier Ambachten betreft weten we dit trouwens met zekerheid.

Er moet hierbij vermeld worden dat de parochiegrenzen ook bepalend waren voor de grenzen van het Ambacht. Wereldlijke en kerkelijke organisatie liepen in die tijd immers parallel, of liever: het was de Kerk die het voor het zeggen had. Met de begrenzing van de Vier Ambachten werd ook de vroegere vage grenslijn tussen Kroon- en Rijksvlaanderen nauwkeuriger bepaald.

1260: Marquette ruilt grond met Sint-Pieters. Eerstgenoemden stonden 7 gemeten af bij de curtis Wachtebeke en kregen in ruil 10,5 gemeten terug bij Walderdonk. Een reden wordt niet vermeld maar vermoedelijk sloten beide omgeruilde percelen aan bij stukken reeds in het bezit van de nieuwe eigenaars¹⁰².

Voor de eerste maal wordt hier Walderdonk vernoemd. Zoals bij Kalve het geval is wordt dit gebied niet vereenzelvigd met Wachtebeke als dusdanig. Of er toen reeds occupatie was is niet bekend. Men dient trouwens dit gebied ruimer te zien dan de huidige straat. Zoals we later zullen zien werd er ook veen ontgonnen, waaruit we kunnen besluiten dat onder “Walderdonk” ook gebied ten noorden van de grote zandrug werd bedoeld. Zuidelijker gelegen gronden waren immers wel moerassig maar geen uitgesproken veengronden.

1262: door de toenemende ontginning waren ook wegen nodig om de bekomen turf te vervoeren. Mits enige voorspraak van gravin Margaretha kregen de monialen van Marquette het van Sint-Baafs gedaan dat ze een nieuwe weg mochten aanleggen tussen Wachtebeke en Zaffelare, dwars door het ‘onland’ van Sint-Baafs. Deze weg was 350 roeden (1350) m lang. Er waren wel beperkingen aan verbonden: de weg zelf mocht, maar aanplanten van wilgen door Marquette werd verboden en ook visserij in naburige sloten was niet toegelaten¹⁰³. De weg in kwestie kan niet anders dan de huidige Dam geweest zijn en het Sint-Baafsgebied lag aan weerszijden ervan. Een goede honderd jaar later, in 1374, kon Marquette de onderhoudskosten van deze weg met zijn bruggen (Moervaart, Zwarte Gracht, Zuidlede) niet meer aan. Hij werd overgedragen aan de toenmalige graaf Lodewijk van Male¹⁰⁴. De ligging van deze nieuwe dam maakt het vermoeden alleen maar sterker dat het latere kasteel Spreeuwenburgh gelegen was op de plaats van het vroegere ontginningencentrum van Marquette.

¹⁰² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 155.

¹⁰³ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 132.

¹⁰⁴ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 93.

- 1266:** voor dit jaar komen we een (toen nog) vrij zeldzame vermelding tegen van privé-personen die moer kochten van de gravin, gelegen in de omgeving van Kalve en Coudenborn. Mogelijk waren het Gentenaars¹⁰⁵. Het is in elk geval geweten dat welstellende Gentenaars in onze streken moergronden bezaten zoals reeds vroeger vermeld. Massale verkoop aan particulieren zou pas enkele decennia later plaats vinden.
- 1276:** aan de abdij van Sint-Baafs wordt 12.5 bunder moer verkocht dat paalde aan gebied dat deze abdij reeds bezat tussen Kalve en Wulfsdonk¹⁰⁶.
- 1277:** interessant om weten is dat ook de Bijloke-abdij zich een overmaat aan wastine bleek toegeëigend te hebben, meer bepaald te Rostine. Het betrof 20 bunder. Klaarblijkelijk hechtte de gravin niet teveel waarde aan deze woeste gronden, want hij werd de abdij als aalmoes geschonken, ook al moesten ze er cijns op betalen¹⁰⁷.

Vanaf 1278, dit is van zodra Gwijde van Dampierre graaf van Vlaanderen wordt, is het definitief gedaan met schenking van moergronden: enkel verkopen grijpen nog plaats, en wel in zeer sterke mate. De verkoop betrof niet enkel het veen zelf maar doorgaans was de ondergrond inbegrepen, zodat na uitvening de grond niet terug aan de graaf kwam maar ter beschikking bleef van de koper welke hem in cultuur kon brengen. Langs de kant van de graaf betrof het duidelijk een politiek van geld verdienen. Tijdens de oorlogsjaren bereikten de verkopen trouwens een hoogtepunt waarbij niet enkel in geld maar ook in natura, t.t.z. in proviandering van de troepen moest worden betaald. En oorlogsjaren waren er genoeg: Gwijde lag voortdurend in conflict met zijn leenheer, de koning van Frankrijk, met o.a. de Guldensporenslag van 1302 tot gevolg. Wat de Vier Ambachten betreft, meer bepaald het ambacht Assenede, spitsen de verkopen zich toe op de moergebieden rond Zelzate. Wachtebeke kwam nu minder aan de beurt. Opvallend is dat het merendeel van de kopers niet meer de abdijen waren - behalve tijdens de oorlogsjaren, ze werden toen vermoedelijk verplicht - maar wel rijke poorters en patriciërs uit Gent, Brugge, Damme, Aardenburg en Biervliet¹⁰⁸. Of dat allemaal voor eigen gebruik was is sterk te betwijfelen: veen,(turf) was vermoedelijk handelswaar geworden.

De verkoopprijzen van het moer verschilden sterk van plaats tot plaats: ze waren het hoogst in Zelzate en veel lager in Wachtebeke en Kalve¹⁰⁹. Dit kan veroorzaakt zijn door de kwaliteit van de ontgonnen turf - er waren diverse soorten: zwarte was de beste - maar zeker speelde ook de dikte van de ontgonnen laag een grote rol. In het geval van Zelzate moet de kwaliteit de doorslag gegeven hebben want meer noordelijker, in de ambachten Axel en Hulst waar de veenlaag toch dikker moet geweest zijn, werden de prijzen van Zelzate nauwelijks geëvenaard.

¹⁰⁵ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 125.

¹⁰⁶ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 128 en J. Van BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 89.

¹⁰⁷ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 129.

¹⁰⁸ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.* p., 170.

¹⁰⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 171.

- 1278:** terug een verkoop aan een privé-persoon: 1 bunder, gelegen tussen Wachtebeke en Kalve, werd verkocht aan Gerard van Oudenaarde¹¹⁰. Uit de liggingsomschrijving blijkt nogmaals dat Kalve toen niet als een onderdeel van Wachtebeke werd beschouwd.
- 1281:** Uit het *Liber Inventarius* van de abdij van Sint-Pieters, opgesteld in 1281, leren we dat de 100 bunder moer, door Philips van de Elzas geschonken omstreeks 1175, gedeeltelijk ontgonnen was. Er was echter nog steeds moer aanwezig¹¹¹.

We weten ook met zekerheid dat dit jaar, conform de nieuwe trend, de curtis Wachtebeke verpacht was. Dit blijkt eveneens uit dit *Liber Inventarius*. Het betrof het ontginningscentrum samen met 12 bunder (16 ha) akkerland en 32 bunder (ca. 42 ha) weideland. Eén van de verplichtingen van de pachter was jaarlijks een hoeveelheid turf te leveren voor een bedrag van 55 pond¹¹². Het is weinig waarschijnlijk dat de pachter deze turf eerst zelf diende aan te kopen. We kunnen redelijkerwijze aannemen dat deze van eigen ontginning afkomstig was. We weten immers dat het moer nog maar gedeeltelijk ontgonnen was en dat de vermelde oppervlakten akkerland en weide slechts een gedeelte van het Sint-Pietersbezit uitmaakten.

Gezien de talrijke verkopen onder graaf Gwijde zal niet gedetailleerd op elke verkoop worden ingegaan. Wat Wachtebeke betreft zijn ze echter hieronder samengevat¹¹³.

Jaartal	Koper	Opp.	Ligging
1282	Particulieren	3.5 ha	? (twee stukken)
1285	Gents poorter	5 ha	Kalve, bij curtis Ninove
1292	Marquette	1 gem., 100 r	Walderdonk. Het betrof wastine, mogelijks overmaat.
1297	Sint-Baafs	21 ha	?
1298	Abdij van Loos	16 ha	Tussen moer van Marquette en dit van een Gents poorter

Andere percelen worden enkel gelokaliseerd door hun begrenzing (o.a. Marquette, Sint-Pieters, Bijloke, ...) zodat niet met zekerheid kan gezegd worden dat ze op het huidig Wachtebeeks grondgebied lagen. Wat betreft percelen grenzend aan Marquette-gebied is daar echter veel kans toe aangezien deze abdij, wat het Ambacht Assenede betrof, hier een zeer groot ontginningsgebied had.

¹¹⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 129.

¹¹¹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 133.

¹¹² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 140. Meer details over de opbrengst voor Sint-Pieters van deze verpachting zijn te vinden bij J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 84.

¹¹³ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 175-187 en J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 98 (wat verkopen aan privé-personen betreft).

Opmerkelijk zijn de verkopen aan de Gentse poorter Weitim de la Maire. In 1299 koopt hij meer dan 180 bunder (240 ha) van de graaf. Hiervan lag ca. 60 ha op Wachtebeeks grondgebied en ca. 37 ha op de scheiding van de parochies Wachtebeke en Moerbeke. Verder grensde het aan moer van Marquette, Affligem, Sint-Baafs en het hospitaal van Rijsel. Niet alleen ging het om een grote oppervlakte, de prijs was ook extreem hoog (9690 pond), nog te vermeerderen met een jaarlijkse cijns van 5 penningen per bunder.

Al deze verkopen waren nog niet voldoende om de grafelijke kas voldoende te spekken. Er werden ook nog diverse leningen aangegaan. Zo bij de Sint-Baafsabdij: in de periode 1299-1302 werd er in totaal 4500 pond parisis door de graaf ontleend. De abdij kon dit bedrag niet zomaar ophoesten: ze moest zelf leningen aangaan om het ter beschikking te kunnen stellen! En het valt te betwijfelen of de grafelijke lening ooit werd terugbetaald¹¹⁴.

Na Gwijde van Dampierre komt diens zoon Robrecht van Béthune - de Leeuw van Vlaanderen - in 1305 aan de macht. Onder zijn bewind duren de oorlogen met Frankrijk voort, wat weer betekent dat de graaf chronisch geldtekort heeft. Desondanks voert hij, wat de moeren betreft, een totaal tegengestelde politiek dan zijn vader. Zo worden onder hem nauwelijks moeren verkocht en als dit al eens gebeurt dan geschiedt de verkoop uitsluitend voor de turfwinning, t.t.z. de ondergrond wordt niet mee verkocht. Met “geen of nauwelijks verkoop” moeten we hier wel verstaan “geen verkoop van nieuwe ontginningsgebieden”, want Robrecht verkocht wel degelijk. Hij had namelijk het lumineus idee opgevat, net als zijn voorgangster Margaretha van Constantinopel, om de reeds verkochte en geschonken gebieden alle te laten opmeten¹¹⁵. Het moet worden gezegd dat talrijke grondbezitters, niet alleen leken maar ook kloosters en abdijen, zowel monialen als monniken, meer bunder in gebruik hadden genomen dan hen was toegestaan. Net als vroeger werd de overmaat doorgaans aan de gebruiker zelf verkocht, maar een algemene regel was dit niet. Verder voerde de graaf ook talrijke andere controles door. Het spreekt vanzelf dat dit alles hem niet in dank werd afgenomen. Het ging zover dat, bijvoorbeeld, de cisterciënzerinnen van Marquette hun charters van verwerving weigerden te tonen, zodat de grootte van de opgemeten gronden niet kon worden vergeleken met de oppervlakte waarop ze recht hadden. Een zuiver geweten moeten ze toch niet gehad hebben !

Ook al verkocht Robrecht van Béthune zelf nauwelijks moer, er was er onder zijn vader genoeg toegewezen om voor lange jaren een doorgedreven exploitatie mogelijk te maken. Robrecht zelf werkte dit in de hand door de infrastructuur te verbeteren en de nodige reglementeringen op te stellen. Zo werden diverse nieuwe turfvaarten gegraven en werden bestaande verbeterd. Onder zijn bewind werd o.a. de Stekense vaart gegraven.

Tijdens het bewind van Robrecht van Béthune kwam er een einde aan de bevolkings-explosie welke sedert de tiende eeuw had plaatsgevonden. Een eerste oorzaak was, in 1316/17, een massale hongersnood. De mensen stierven op straat. Te Ieper, voor zover gekend, stierf 10 % van de bevolking, te Brugge 5 %, maar men veronderstelt dat er in

¹¹⁴ E. PAIRON: De financiën van de Sint-Baafsabdij in de 14e-15e eeuw, H.M.G.O.G., 1981, p. 75.

¹¹⁵ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 220-221

werkelijkheid nog meer waren¹¹⁶. Gedurende de komende twee eeuwen zou hongersnood trouwens een structureel probleem blijken te zijn en voor een verzwakte bevolking zorgen.

Er waren nog andere moeilijkheden, voortvloeiend uit de voorrechten welke Gent in het verleden had weten te verkrijgen. Reeds in de twaalfde eeuw waren de Vlaamse steden machtig genoeg geworden om, zoals hoger vermeld, van hun graaf privileges af te dwingen welke in keuren werden vastgelegd. Langzamerhand, in de dertiende eeuw, verschoof het bestuurlijk machtscentrum naar het college van grote steden (Scabini Flandriae), welke in feite de macht in Vlaanderen onder elkaar zouden verdelen. Oorspronkelijk met vijf waren ze tenslotte nog met drie: Gent, Brugge en Ieper. Dat deze steden machtig waren blijkt uit hun inkomen. Zo was, rond 1325, het inkomen van Gent alleen (12.962 pond parisis) reeds groter dan dit van de Vlaamse graaf (10.418 pond)¹¹⁷. Vanuit deze machtspositie slaagde Gent er ook in in toenemende mate in bijkomende prerogatieven te verwerven. In 1314, toen de moeilijkheden met Frankrijk heropflakkerden en vermoedelijk om geld los te weken van de Gentenaars voor deze nieuwe oorlog, had Robrecht van Béthune het door zijn vader toegestane privilege aan Gent uitgebreid. Dit bestond erin dat binnen de twee mijl rond de stad geen wolnijverheid mocht uitgeoefend worden. De wolnijverheid was sedert ca. 1270 immers over haar hoogtepunt heen. Deze nijverheid was niet beperkt tot de steden, maar werd eveneens op het platteland uitgeoefend, ook al werden daar doorgaans mindere kwaliteiten geproduceerd. Gent trachtte echter zijn eigen werkgelegenheid te beschermen en alle maatregelen daartoe waren meegenomen. Robrecht bracht genoemde grens op 5 mijl¹¹⁸. De linnennijverheid viel niet onder dit privilege. Het resultaat was dat Gent raids uitvoerde op Boekhoute en vooral Assenede, waar alle apparatuur zoals weefgetouwen en volkuipen werden aangeslagen. Assenede had trouwens de eer - maar zeker niet het genoegen - de Gentenaars meerdere malen voor dit doel op bezoek te krijgen. De kleine steden Axel en Hulst bleven, althans voorlopig, buiten schot: de graaf had voor hen een uitzondering gemaakt¹¹⁹. Hieruit kunnen we (nogmaals) afleiden hoe weinig belang werd gehecht aan de belangen van de plattelandsbewoner: zij waren geheel ondergeschikt aan de wereldse heren en de steden.

1322: In dit jaar komen we iets meer te weten over de eigendommen van Sint-Baafs, de 1150 bunder uit 1240. In dit jaar blijken ongeveer 600 bunder reeds verpacht te zijn, onder andere aan pachters welke in Wachtebeke zelf wonen. De pachten dienden te worden betaald aan het uitbatingscentrum Wulfsdonk te Moerbeke - Terwest¹²⁰.

¹¹⁶ W. BLOCKMANS, *op. cit.*, p. 75.

¹¹⁷ W. BLOCKMANS, *op. cit.*, p. 93.

¹¹⁸ Waarbij een mijl met ongeveer 6 kilometer overeenkomt. Het ging dus over een zone met een straal van om en bij 30 km. Dat Robrecht zijn Gentenaars wel kende blijkt uit het feit dat hij Axel en Hulst nog eens expliciet uitsloot.

¹¹⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 238 en 268.

¹²⁰ VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 88.

In 1322 werd graaf Robrecht van Béthune opgevolgd door zijn kleinzoon, Lodewijk van Nevers. Deze was aan het Franse hof opgevoed, zelfs met een Franse prinses getrouwd. Het was een eerder zwakke persoonlijkheid, op steun van zijn leenheer aangewezen wat a priori met zich meebracht dat de relaties tussen de graaf en Frankrijk veel beter waren dan onder zijn grootvader. Daaruit concluderen dat het in onze streken ook rustiger zou worden is echter voorbarig. In 1324 kwam het volk tegen hem in opstand. Brugge was hierbij betrokken, Gent - een uitzondering ! - niet, wat klaarblijkelijk niet naar de zin was van de Bruggelingen, die met een leger naar Gent oprukten. Bij Assenede werden ze echter verslagen. De Franse koning kwam graaf Lodewijk - welke zelfs door de Bruggelingen enige tijd gevangen gehouden werd - ter hulp en versloeg de Vlamingen verpletterend te Kassel. Diverse boetes en herstelbetalingen waren het gevolg: zo diende het Ambacht Assenede in 1329/30 een bedrag van 4000 pond op te hoesten.

De situatie in Vlaanderen verergerde nog aanzienlijk toen kort daarop de Honderdjarige Oorlog tussen Engeland en Frankrijk uitbrak¹²¹. Niet alleen werd de eerste fase van de oorlog voor een groot deel in Vlaanderen uitgevochten, maar er brak daarop ook een textielcrisis uit aangezien Engeland geen wol meer wilde leveren aan een Vlaanderen met een fransgezinde graaf aan het hoofd. Er was een Jacob van Artevelde nodig om de situatie te keren: het land werd neutraal. In feite had de graaf toen elk gezag in Vlaanderen verloren en waren het de drie grote steden Brugge, Ieper en vooral Gent die de dienst uitmaakten: de “Kwartieren” waren een feit geworden¹²².

Gans Vlaanderen, de Vier Ambachten inbegrepen, kende ondertussen nog maar eens een periode van grote onrust. De textielcrisis trof immers ook onze streken: niet alleen Hulst en Axel kenden nog een lakenindustrie, ook in de kleinere steden en dorpen was Gent, ondanks het privilege van graaf Robrecht, er niet in geslaagd deze nijverheid volledig uit te roeien, zodat deze ook getroffen werden. Als gevolg van de onrust stuurde Gent regelmatig zijn milities uit om orde en rust in zijn kwartier te herstellen. In het voorjaar van 1338 kwamen deze tussen in Assenede, Biervliet en Brugge, om dit op het einde van het jaar nog eens te herhalen. Analoge feiten in 1342. Axel en Hulst werden door graaf Lodewijk in 1345 bezet. Gent, dat als gevolg van de textielcrisis reeds lang met de graaf gebroken had en zich nu in zijn eigen kwartier bedreigd voelde, voerde een tegenaanval uit¹²³ en slaagde er in beide steden in te nemen.

¹²¹ Deze naam is eigenlijk misleidend: de oorlog duurde van 1337 tot 1453, dus meer dan honderd jaar. Het is wel zo dat niet permanent strijd werd gevoerd; oorlogsperiodes wisselden af met kortstondige vredes.

¹²² Het Gentse Kwartier omvatte, buiten de Vier Ambachten, nog de kasselrijen van de Oudburg (tussen de stad en de Vier Ambachten), Oudenaarde en Kortrijk; het Land van Waas, Dendermonde, Aalst en Bornem; Ninove met heerlijkheden en de steden Kortrijk, Oudenaarde, Dendermonde en Biervliet. Jakob de Meyere voegt er in zijn boek *Res Flandriae* (1531) ook nog Wervik, Menen, Harelbeke, Tielt en Deinze aan toe welke afhankelijkheden van Kortrijk waren, plus nog Rupelmonde, Saaftinghe, Sint-Pauwels, Sint-Gillis en Bornem. Kortom, zowat gans het huidige Oost-Vlaanderen en nog een stuk West-Vlaanderen erbij. Het Brugse Kwartier werd later in de 14e eeuw nog opgedeeld tussen Brugge zelf, dat de steden voor zich nam, en het Brugse Vrije, dat over het platteland heerste. J. DECAVELE (red.): *Keizer tussen stropdragers*, Leuven, Davidsfonds, 1990, pp. 75, 126 en de kaart pp. 130-131.

¹²³ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 240, 268-269, 271

Ook onder Lodewijk van Nevers werden geen moeren en evenmin wastinen verkocht uit grafelijk bezit, wat niet betekent dat er geen verkopen gebeurden door de bezitters van de vroegere afgestane of verkochte gebieden.

Dat kloosterlingen ook geen doetjes waren, noch de mannen noch de vrouwen, is reeds uit het voorgaande gebleken in verband met de overmaat aan grond welke ze schaamtelos in gebruik namen. Jan Van Bockstaele verhaalt nog een ander feit dat ons de zeden van die tijd verduidelijkt¹²⁴. In de omgeving van Wachtebeke dienden de jaarlijkse opgehaalde tienden te worden verdeeld tussen Sint-Pieters en de Bijloke. Deze tienden werden werkelijk in natura gevorderd: 1/10^e van de oogst, 1/10^e van het vee, ... Sint-Pieters was daar 1/3 van toegekend, de resterende 2/3 ging naar de Bijloke. Klaarblijkelijk moet de verdeling niet altijd vlot verlopen zijn want op zeker ogenblik raakten beide partijen met elkaar slaags en wel letterlijk, waarbij enkele zusters van de Bijloke zelfs werden verkracht. Dit bleef natuurlijk niet zonder gevolgen: in 1327 werd deze zaak door de graaf berecht. De monniken van Sint-Pieters, waaronder de proost van de abdij¹²⁵, die de zusters van de Bijloke wat te hardhandig hadden aangepakt, werden uit Vlaanderen verbannen. Daarbij diende de abdij nog 6000 pond te betalen, waarvan de graaf er wel 5000 in eigen zak stak. Dat de zaak opzien baarde blijkt nog uit het feit dat ze ook voor de bisschop van Doornik gebracht werd en zelfs voor het hoogste gerechtshof: het parlement van Parijs.

1346: Een non in het klooster van Marquette - Agnes van Halewijn - koopt 6 gemeenten en 227 roeden grond aan in Wachtebeke. De plaats is niet nauwkeurig gekend: ze wordt gedefinieerd als "Hamel". Na haar dood zou de grond in het bezit komen van de abdij. Hieruit blijkt dat het met de regel van armoede niet altijd erg nauw werd genomen¹²⁶.

In 1346 sneuvelde graaf Lodewijk van Nevers, in 's konings dienst, in één van de grote veldslagen van de Honderdjarige Oorlog, de slag bij Crécy, waar de Fransen een bloedige nederlaag leden. Zijn zoon, Lodewijk van Male, volgde hem op. Hij zou bijna 40 jaar aan de macht blijven, tot 1384. Samen met hem deed nog iemand anders zijn intrede: de Zwarte Dood. De door frequente hongersnoden geplaagde bevolking kon geen weerstand meer bieden aan de pestbaci, die voor de eerste maal in 1349 optrad. Door het feit dat de ziekte regelmatig opnieuw opflakkerde kon het bevolkingsaantal zich niet herstellen. In

¹²⁴ J. VAN BOCKSTAELE, *op. cit.*, pp. 98/99; M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 265.

¹²⁵ Een proost was een vrij hoge functie binnen de abdij, maar mag niet worden verward met deze van abt en prior, aan wie hij ondergeschikt was. De abt - dikwijls van adel, of op zijn minst uit een patriciërsfamilie - was het absolute hoofd van de abdij. De tweede in rangorde was de prior; voor zover bekend hield deze zich bezig met de intern-kloosterlijke en geestelijke zaken. De taak van de proost lag meer buiten de abdij: zo was hij bevoegd voor de rechtspleging in de diverse heerlijkheden van de abdij. Zie M. GYSELING, "De proosten van Sint-Baafs en Sint-Amands", in: *Jaarboek H.K. De Oost-Oudburg*, 1991, p. 5. Het hoofd van een kapittel - zoals dit van Sint-Baafs, na opheffing van de abdij in 1540 - wordt eveneens proost genoemd, ook al is deze functie niet te vergelijken met deze van proost in een abdij. Een uitzondering werd gemaakt voor Lucas Munich, laatste abt van Sint-Baafs, welke zijn abtstitel mocht behouden tot het einde van zijn leven.

¹²⁶ J. VAN BOCKSTAELE, *op. cit.*, p. 94. Deze auteur oppert de mogelijkheid dat "Hamer" bedoeld wordt en dat dit aan de grens met Zelzate moet worden gezocht.

sommige regio's werd de bevolking voor 30 % gedecimeerd¹²⁷ !

Was Lodewijk van Nevers sterk Frans georiënteerd, Lodewijk van Male was dit veel minder. Hij was ook een veel krachtiger persoonlijkheid. Het moet worden gezegd dat hij dikwijls de kaart van Vlaanderen trok, tegen de belangen van zijn leenheer, de Franse koning, in. Zo sloot hij meerdere malen met de Engelsen een overeenkomst om de wolimport gaande te houden en dit, niet te vergeten, tijdens de Frans-Engelse oorlog. Dit had tot gevolg dat hij, een paar jaar na zijn aantreden, reeds een groot deel van het grafelijk gezag hersteld had. Wat nog niet betekent dat het onder zijn bewind direct anders was: ook onder het begin van zijn regering heerste onrust en weer trokken de Gentenaars plunderend door het land. Het was niet de eerste maal en het zou nog minder de laatste maal zijn¹²⁸. De drie uithoven van de abdij Ter Duinen werden aangevallen (Zande, Noordhof en Lepehof), waarbij deze werden verwoest. Ter Duinen bracht deze zaak voor het hof van Rome wat duidelijk bewijst dat men zwaar tilde aan dergelijke feiten¹²⁹. Toch bracht de graaf wat meer rust in het land, wat in de praktijk betekende dat hij buiten het graafschap oorlog ging voeren, meer bepaald in Brabant waar hij gedurende twee jaar in een opvolgingsoorlog verwickeld raakte.

Net als zijn voorgangers kende de graaf een chronisch geldtekort. Om te beginnen eiste hij een reeks van beden welke, wat de Vier Ambachten betreft, opliepen tot 205 pond tourmois. Maar ook de kloosters, welke onder alle mogelijke voorwendsels onder hun financiële verplichtingen trachtten uit te komen, werden opnieuw aangepakt¹³⁰. Daarbij werd onder andere terug gebruik gemaakt van een reeds klassieke maatregel: het opmeten van het land. Of de diverse landmeters met verschillende maten werkten - wat nergens beweerd wordt - of dat de kloosters, gezien de vroegere ervaringen, werkelijk hardleers waren, feit is dat terug diverse overmaten werden opgemeten.

1349: verkoop van 30 bunder grafelijk moer aan twee leden uit bekende Gentse patriciërs-families: Gozewijn Rijm en Jan Borluut¹³¹. Dit moer lag in Wachtebeke, ten zuiden van het Marquettemoer. Om de ontgonnen turf te kunnen vervoeren diende een kanaal te worden gegraven, waartoe zij trouwens één gemet extra grond kregen. Mogelijks kochten deze Gentenaars het moer met speculatiedoeleinden, want een drietal jaren later werden reeds ganse stukken doorverkocht, o.a. aan de abdij Ter Duinen.

¹²⁷ De pest was in 1346 vanuit Klein-Azië Italië binnengedrongen. Alhoewel geen nauwkeurige cijfers bekend zijn wordt aangenomen dat tijdens de eerste grote pestepidemie van 1349 niet minder dan 10-15 % van de bevolking stierf. De Lage Landen blijken echter minder zwaar getroffen te zijn dan andere streken. Andere beruchte pestepidemieën braken uit in 1360/62, 1368/69, 1382/84, 1400/01, 1438/39, 1456/59 en 1481/90. In het algemeen kan gezegd worden dat, ook al was er geen sprake van een epidemie, de pest latent aanwezig bleef tot aan het begin van de achttiende eeuw. W. BLOKMANS, "De ontwikkeling van een verstedelijkte samenleving", in: E. WITTE (coörd.), op. cit., p. 78. Voor een uitgebreide beschrijving van de weerslag van de pest op Europa: B. TUCHMANN, *De waanzinnige Veertiende Eeuw*, Amsterdam/Brussel, Elsevier, 1986, pp. 117-152.

¹²⁸ Tussen 1300 (opstand tegen Frankrijk met de Guldensporenslag tot gevolg) en 1580 (Calvinistische Republiek te Gent) kwam Vlaanderen gemiddeld om de 7 jaar tegen zijn vorst in opstand. De Gentenaars waren hierbij dikwijls leidende partij. Zie J. DECAVELE en D. VANACKER, "1350 jaar Gentenaars en hun wapengekletter", in: *Waar is de tijd! Deel 5*, Zwolle, Waanders / Diogenes, 1998, p. 107.

¹²⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, op. cit., p. 272.

¹³⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, op. cit., p. 273.

Toen in 1356 de oorlog met Brabant uitbrak had de graaf - uiteraard - terug veel geld nodig. Weer draaiden in eerste instantie de abdijen op voor de kosten. De graaf leende van hen vrij aanzienlijke bedragen. Voor Sint-Baafs en Sint-Pieters bedroegen deze elk 1500 pond, alleen Ter Duinen scoorde nog hoger (1600 pond). Voor de Bijloke daarentegen was dit maar 100 pond¹³². Of de beide Gentse benedictijnerabdijen op dat ogenblik werkelijk zo rijk waren, als men hieruit zou kunnen vermoeden, valt te betwijfelen. Beide hadden toen immers een financiële crisis achter de rug en waren pas sedert enkele decenia aan het herstellen¹³³.

Lenen van geld was echter niet genoeg om de kosten te dekken. In tegenstelling tot zijn directe voorgangers begon de graaf terug moer te verkopen. De financiële kennis ging er klaarblijkelijk op vooruit: om de prijzen zo hoog mogelijk op te drijven werd nu ook moer verkocht per opbod en ook verkoop op afbetaling werd toegestaan, waarbij de totale opbrengst tot het dubbele kon bedragen vergeleken met de koop met contant geld¹³⁴. Kopers waren weer hoofdzakelijk poorters van Gent. Wat Wachtebeke betreft zijn volgende verkopen gekend¹³⁵:

- 1356:**
- 7 bunder in de parochie Wachtebeke, ten zuiden van de 30 bunder welke in 1349 werden verkocht;
 - 6,5 bunder onder Wachtebeke bij de Schoter Lede, annex Moer van Marquette, bij het goed Schote;
 - 4 bunder bij Walderdonk. In dit geval was de koper een abdijs, meer bepaald Sint-Pieters;
 - naast deze 4 bunder: 1 bunder (dus nauwelijks 1,3 ha) aan een privé-persoon (Jan Busteel). Deze bunder werd trouwens door Sint-Pieters overgekocht;
 - terug onder Wachtebeke: 5 bunder gelegen bij Lennots Lede;
 - 1 bunder, gelegen bij de Schoter Lede. Deze was gelegen naast 7.5 bunder verkocht aan 3 Gentenaars.

De prijs per bunder was in alle gevallen ongeveer dezelfde: 15 of 16 pond groot (180 of 192 pond parisis). Het is wel opvallend dat het telkens, vergeleken met vroeger, over vrij kleine percelen ging. Grote vrije stukken grafelijk moer waren klaarblijkelijk zeldzaam geworden, alhoewel, zoals hierna aangetoond, er nog wel te vinden waren.

- 1357:** dit jaar gingen terug talrijke verkopen door:
- 12 bunder, gelegen bij de Walderdonk, aansluitend bij het moer van Marquette en een privé persoon (Simon de Amman);
 - 1 bunder aansluitend aan de vorige;
 - 2 bunder aansluitend aan het moer van Marquette en van Simon de Amman;

¹³¹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 273 en J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 98. Laatstgenoemde dateert de verkoop een jaar vroeger, in 1348.

¹³² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 278.

¹³³ A. VERHULST: *Bezittingen en inkomsten ...*, pp. 112-114.

¹³⁴ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 279.

¹³⁵ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 279-283.

- 2 bunder annex de eerstgenoemde 12 bunder.

Deze 17 bunder, gelegen bij de Walderdonk, moeten dus een aaneensluitend geheel gevormd hebben. De kopers waren allen Gentenaars. De prijs was flink gestegen vergeleken met vorige verkopen. Hij bedroeg nu 20 pond per bunder, mits contante betaling.

Onder Wachtebeke vallen volgende verkopen te noteren:

- 1 bunder bij Lennots Lede aan de abdis van Doornzele;
- 1 bunder naast de vorige, aan een inwoner van Doornzele;
- 1 bunder bij Lennots Lede, waarvan men aanneemt dat het reeds gedeeltelijk vergraven was (de prijs was dan ook lager);
- 2 bunder bij de Schoter Lede, aan twee Gentse poorters.

De prijs was terug 20 pond groot per bunder.

Dat de hoeveelheid grafelijk moer reeds sterk gereduceerd was kan men afleiden uit het feit dat iedereen die moer bezat grenzend aan grafelijk moer verplicht werd deze grens te markeren met palen en kruisen, zodat duidelijk te zien was welke stukken nog voor verkoop in aanmerking kwamen. Hierbij werd er ook gelet op de vorm van de resterende percelen en - niet in het minst - of de diverse eigenaars zich niet teveel toegeëigend hadden¹³⁶. Dat de moergronden zeldzaam werden maar nog steeds gegeerd waren mag ook blijken uit het feit dat, o. a. bij Kalve, men overging tot het splitsen van grotere percelen in kleinere. Meer bepaald betrof het bij Kalve een perceel van slechts 10 gemeten (4.5 ha) dat in 4 verdeeld werd¹³⁷.

1362: de eigendommen van de abdij Marquette te Wachtebeke werden nu toch opgemeten, ondanks het aanvankelijke verzet van de abdij (zie hoger). Zoals te verwachten was had de abdij meer land in gebruik dan waarop ze, volgens de charters, recht had. Het kostte de abdij een boete van 200 pond parisis maar ze mocht de overmaat wel behouden. Het was trouwens niet de enige klacht die de monialen te verwerken kregen. Ze hadden ook de vereiste tol bij verkoop van hun turven niet betaald en een heerstraat beschadigd door het aanleggen van een turfvaart¹³⁸. Op dit laatste komen we nog terug in een volgend hoofdstuk.

1366: niet alleen de Gentse abdijen kenden hun financiële crisis in de veertiende eeuw. Ook de monialen van Marquette kenden moeilijke tijden. Om hun inkomsten te doen stijgen waren ze verplicht gedeelten van hun moer te Wachtebeke te verkopen ter vergraving, d.w.z. na ontvening kwam de grond hun terug toe. Het ging weliswaar slechts over kleine percelen, 1 à 2 bunder groot¹³⁹.

¹³⁶ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 284.

¹³⁷ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 294.

¹³⁸ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 328 en J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 94.

¹³⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 329.

1374: De moeilijkheden waren voor Marquette nog niet van de baan. In 1374 gaven ze te kennen de eertijds aangelegde Dam tussen Wachtebeke en Zaffelare niet meer te kunnen onderhouden. Ze vroegen bijgevolg aan de graaf deze over te nemen. Deze was daartoe bereid, maar niet gratis. Niet alleen moest het visrecht in de grachten aan weerszijden worden afgestaan, er moest ook jaarlijks 24 pond rente worden betaald en ook het tolrecht moest worden afgestaan¹⁴⁰. Blijkbaar kon men toen in alle grachten nog ruim vis vinden, voldoende belangrijk om het op te nemen in de overnameakte.

Kort daarop, in 1379, begon voor Vlaanderen een zeer onrustige periode. Er bestond nog altijd onzekerheid over de woltoevoer vanuit Engeland. De steden waren er niet van overtuigd dat de Vlaamse graaf de goede relaties met Engeland onder alle omstandigheden wou bewaren. Het feit dat zijn schoonzoon een Franse koningszoon was - Filips de Stoute, tevens hertog van Bourgondië - was niet van aard dit wantrouwen te verminderen. Daarbij streefde Graaf Lodewijk er voortdurend naar de macht zoveel mogelijk te centraliseren, ten koste van de moeizaam verworven privileges en invloed van de steden. Dit kon niet anders dan tot moeilijkheden leiden. De juiste beweegredenen zullen we wel nooit achterhalen, maar mogelijk was het de bedoeling van de graaf verdeeldheid te zaaien tussen de grote Vlaamse steden toen hij de Bruggelingen steunde bij het graven van een kanaal tussen de Leie en Brugge. Hierdoor kon de graantoevoer uit Artois rechtstreeks naar Brugge vervoerd worden, zonder, zoals de gewoonte was, via Gent te moeten passeren. Gent had immers het stapelrecht op graan, wat voor de stad een belangrijke factor was¹⁴¹. Graaf Lodewijk, die ook diplomatieke talenten had, moet geweten hebben dat de Gentenaars de aanleg van dit kanaal niet zouden pikken. En dat deden ze ook niet. Hun milities, de beruchte Witte Kaproenen, doodden een paar van de betrokken grondwerkers en joegen de rest op de vlucht. Toch leidde dit niet tot een conflict tussen Brugge en Gent: de zaak werd diplomatiek opgelost. Graaf Lodewijk goot echter nog olie op het vuur door kort daarop een Gents poorter gevangen te nemen. Dit was een flagrante schending van het Gentse gewoonterecht dat aanhouding van een stadsburger verbood zonder de toestemming van de schepbank. De woedende Gentenaars, voor wie de maat nu wel degelijk vol was, vermoordden op 5 september 1379 de grafelijke baljuw, ridder Rogier van Outrive. Onmiddellijk daarop organiseerden de Gentenaars, onder leiding van Jan Yoens, een soort van Blitzkrieg, volgens de normen van die tijd dan. In de kortste keren slaagden ze erin in vrijwel alle steden - op Oudenaarde en Dendermonde na - onder hun gezag te brengen. Doorgaans bestond dit erin deze partij welke het meest Gents gezind was aan de macht te brengen. De steden waren immers ook intern verdeeld. Het was dus niet enkel Gent dat in opstand kwam, maar het had wel de leiding en de oorlog zou dan ook de geschiedenis ingaan als "De grote Gentse opstand". Gent zou trouwens blijven volhouden, ook toen andere steden, als gevolg van interne machtsstrijd, reeds vrij spoedig afhaakten. Dit was ook het geval met Ieper en Brugge. De graaf kwam dus dui-

¹⁴⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 329.

¹⁴¹ Stapelrecht hield o.a. in dat de aangevoerde goederen - in dit geval graan - gedeeltelijk ter plaatse moesten verkocht worden. Dit betekende voor de stad een gegarandeerde voedselvoorrading, ook in tijden van schaarste. Tevens vormde het voor de stad een bron van inkomsten wegens de belastingen welke er konden op geheven worden.

delijk in het voordeel. Gent werd trouwens tweemaal belegerd. Lodewijk slaagde er niet in de stad in te nemen, maar het water stond de Gentenaars wel aan de lippen. Bij een laatste wanhopige uitbraak tenslotte, in mei 1382, won Gent tegen alle verwachtingen in de slag op het Beverhoutsveld, tegen de grafelijke en Brugse troepen, waarna Brugge zelf nog werd ingenomen. Graaf Lodewijk, die in de stad zijn toevlucht had gezocht, kon zich enkel redden door zwemmend de stadsvesten over te steken waarna hij naar Rijsel vluchtte. Zijn nabijgelegen kasteel te Male ging in vlammen op.

Op aanraden van zijn schoonzoon, de Bourgondische hertog Filips de Stoute, ging Lodewijk hulp zoeken bij de Franse koning, die toen nog maar 14 jaar oud was. Daar werd hij niet bepaald hartelijk ontvangen. We vermeldden het immers: graaf Lodewijk had dikwijls de belangen van Vlaanderen verkozen boven deze van Frankrijk. Hertog Filips echter, oom van de koning, had nog een grote invloed aan het Franse hof en hij wist zijn zin te krijgen. Hij werd, samen met zijn broer, de hertog van Berry, aan het hoofd gesteld van een Frans leger. Alhoewel het reeds november was trok dit nog naar Vlaanderen op. De Vlamingen, Gent aan het hoofd, werden de 27e van die maand verpletterend verslagen bij Westrozebeke. De Gentse leider Filips van Artevelde sneuvelde in de slag. Gezien de tegenzin van de Fransen voor deze oorlog en het komende winterseizoen wenste Berry terug te keren, zonder nog naar Gent zelf op te rukken. Hertog Filips, gehuwd met Margaretha, enige erfgename van Lodewijk van Male, wist dat Vlaanderen vroeg of laat in zijn handen zou vallen. Hij wist ook dat Gent één van de rijkste, zoniet de rijkste stad was van het graafschap. Hij vond het dan ook niet opportuun de kip met de gouden eieren te slachten. Berry kreeg zijn zin, de Franse troepen trokken af. Het gevolg was wel dat de oorlog zich verder zette, tot beide partijen, oorlogsmoe, in december 1385 de vrede van Doornik sloten. Graaf Lodewijk was het jaar voordien overleden. Filips, hertog van Bourgondië en nieuwe graaf van Vlaanderen, gaf Gent enkele van zijn vroegere privileges terug. Gent eiste dan ook de overwinning op, alhoewel deze gift meer op papier bestond dan in werkelijkheid: onder de Bourgondiërs begon de centralisatie van het grafelijk gezag pas voorgoed.

Tot zover de geschiedenis van de opstand zoals deze in talrijke boeken terug te vinden is¹⁴². Helaas, ook voor onze streek, is het daar niet bij gebleven. De strijd werd immers niet rond Gent alleen gestreden, zoals reeds uit het bovenstaande kon blijken. Een groot deel van Vlaanderen en zeker het zogenaamde 'Gentse Kwartier', d.w.z. het deel van

¹⁴² De opstand had een veel grotere invloed dan uit bovenstaande beschrijving blijkt. Ook in het buitenland - waar het eveneens onrustig was - had Gent veel sympathisanten, niet het minst in Frankrijk zelf. Herstel van de interne orde was trouwens een bijkomende reden waarom de Fransen zo spoedig mogelijk aftrokken. Zie hiertoe J.-Ph. LECAT, *De Bourgondische uitdaging*, Brussel-Amsterdam, Elsevier, 1985, p. 62-67. Verder: W. BLOCKMANS en W. PREVENIER, *De Bourgondiërs. De Nederlanden op weg naar eenheid (1384-1530)*, Meulenhoff / Amsterdam en Kritak / Leuven, 1997, p. 37-39. Een zeer goede beschrijving van de Grote Gentse Opstand, met ook verwijzingen naar het buitenland en de politieke achtergronden, vindt men bij M. VANDERMAESEN, M. RYCKAERT en M. COORNAERT, *De Gentse Opstand (1379-1385) en de geschiedenis van de Brugse Leie*, Bijlage bij het Cultureel Jaarboek van de provincie Oost-Vlaanderen, 1979. Zie ook M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 300-303 en p. 349, met talrijke details over de Vier Ambachten waarvan er hier slechts enkele zijn vermeld.

Vlaanderen dat sterk onder de invloed stond van Gent, kreeg ruimschoots zijn deel. In geval van oorlog was Gent voor zijn ravitaillering immers afhankelijk van het noorden, van de Vier Ambachten dus. De zuidelijke toegangswegen werden immers afgesneden - geen graan meer uit Frankrijk - zodat Gent er alles moest aan doen om de noordelijke toevoerwegen open te houden¹⁴³. Dat was om te beginnen de Moervaart, via dewelke men in Axel en Hulst kon geraken welke toen nog een verbinding met de Honte hadden. Dit betekende dat Axel en Hulst van groot strategisch belang waren voor Gent dat deze steden steeds trachtte te bezetten. De tegenpartij wist dit natuurlijk ook en poogde dan weer met alle middelen deze toevoer voor Gent af te snijden. De gevolgen laten zich raden. Strijdende benden trokken heen en weer door de Vier Ambachten. Een nederlaag bij Langerbrugge op Allerheiligendag 1381 kon de Gentenaars absoluut niet temmen. Nog dezelfde maand trokken ze met hun milities, geschut inbegrepen¹⁴⁴, naar Axel en Hulst, later ook naar Zelzate en Moerbeke. Er hoeft geen kaart bij om te weten dat de weg van Zelzate naar Moerbeke over Wachtebeke loopt. De geplogenheden van het krijgsvolk in die tijd zullen er wel voor gezorgd hebben dat hun doortocht niet ongemerkt verliep. Zoals het immers dikwijls gaat in een oorlog en zeker in die tijden had de gewone burgerbevolking te lijden van iedereen die een wapenrok droeg. De Vier Ambachten werden verplicht levensmiddelen, voornamelijk graan, te leveren aan de stad. Ook turf werd door de Gentenaars opgehaald. Grafelijke troepen trachtten dit te verhinderen. Door de oorlogsgebeurtenissen raakte de streek dan ook totaal ontreedd. Het gewone leven lag voor een groot deel stil: zo werd er reeds in 1381/82 niet meer gedolven in het moer te Kalve. Op het eind van de oorlog kwam de Franse koning weer tussenbeide. Nadat hij Damme had veroverd kwam hij de Vier Ambachten straffen in de zomer van 1385 wegens hun voedselleveringen aan Gent. Vanuit Ertvelde werd de ganse streek afgestroopt, wat gepaard ging met talrijke gewelddaden. Dit moet onze streek, reeds zwaar getroffen door de oorlog, economisch zowat de doodssteek hebben gegeven. In de jaren 1384 en 1385 schold Sint-Pieters zelfs zijn pachters in de Vier Ambachten hun pacht kwijt, een bewijs dat de hoeven en landerijen nauwelijks nog iets konden opbrengen. Men kan zich trouwens afvragen of er na al deze gebeurtenissen nog bevolking overbleef; een groot deel was in elk geval naar het noorden gevlucht. Ook de graaf moest een deel van zijn inkomen missen: door de oorlogsomstandigheden was het in 1383 niet of nauwelijks mogelijk de tienden te innen zodat in sommige gevallen de graantienden op het veld bleven rotten.

Zelfs na het afsluiten van de vrede van Doornik (18 december 1385) die een eind maakte aan de Gentse opstand bleven de gevolgen van de oorlog in de Vier Ambachten nog lang zichtbaar. In het noorden waren dijken doorgestoken met overstromingen tot gevolg, nog verergerd door frequent optredende stormvloeden waarbij de Sint-Elisabethsvloed van 1404 (er waren er drie met deze naam) een van de meest catastrofale was. Veel turf bleef onverkoopbaar in de grafelijke moeren liggen, voor zover die er nog waren. Wat het ambacht Assenede betreft waren deze moeren nog enkel in Wachtebeke en Kalve te situ-

¹⁴³ 200 jaar later, tijdens de zogenaamde Calvinistische Republiek, was dit nog zo. Op last van het Gentse stadsbestuur dienden toen de reeds vervallen waterlopen Moervaart en Zuidlede te worden geruimd en kregen ze ook hun oeverwallen. G. PUIMEGE: "Ter Rosen, heerlijkheid met lage justitie, (...)", in: *Jaarboek H.K. De Oost-Oudburg*, 1966. Volledigheidshalve moet hierbij worden vermeld dat gedurende het grootste gedeelte van de oorlog Gent ook oostelijke aanvoerlijnen wist te behouden.

eren¹⁴⁵. Kleine grondbezitters dienden hun land of gedeelten ervan te verkopen uit armoede. Afgegraven terreinen werden niet verder ontgonnen maar bleven braak liggen en werden woeste gronden. Hier moet aan toegevoegd worden dat dit vermoedelijk niet enkel aan de oorlog te wijten was: de talrijke stedelingen welke in vroegere jaren moer hadden gekocht waren hoofdzakelijk in de brandstof geïnteresseerd en veel minder in verdere ontwikkeling van het land¹⁴⁶. Mogelijke pachters waren in deze periode ook moeilijk te vinden.

1388/89: uit de eerste moermeestersrekening welke dateert van na de Gentse opstand blijkt dat in deze jaren terug moeren werden verpacht ter ontginning, o. a. bij Wachtebeke. Nochtans bleken er nog onverkochte partijen turf in het moer aanwezig te zijn, uitgegraven de vorige twee jaar. Dit uitgraven, na de oorlog, greep plaats op initiatief van de graaf, die daarvoor turfdelvers liet aanwerven door zijn moermeester¹⁴⁷. De graaf had klaarblijkelijk een nieuw systeem van inkomsten ontdekt, namelijk zelf het moer ontginnen en de productie ervan - om een modern woord te gebruiken - verkopen. Mogelijk was dit een gevolg van de voorbije oorlog: er was absoluut nog geen animo aanwezig onder de andere partijen om land te ontginnen. Gezien de onverkoopbaarheid is het sterk de vraag of deze methode de graaf veel geld opbracht. Een deel van de turf werd tenslotte getransporteerd naar de grafelijke kastelen te Gent en te Brugge. Het beheer over de grafelijke moeren zou trouwens door Filips de Stoute in januari 1390 worden gereorganiseerd.

Het is eigenaardig dat, althans wat het grafelijk moer betreft, niets gemeld wordt uit de periode 1394/1396. Er was toen immers een kruistocht gepland waarvan Filips de Stoute de grote promotor was en er diende daartoe geld te worden ingezameld. Filips' zoon en opvolger, Jan Zonder Vrees, speelde daarin een grote rol. Het feit dat er geen moeren werden verkocht wijst op het dalend belang ervan voor de grafelijke schatkist. Het was trouwens niet alleen de geplande kruistocht welke geld kostte. De diverse hertogen - ze moesten voor elkaar niet onderdoen - voerden een weelderige levenswijze. Ze wisten te genieten van de "geneugten des levens": de uitdrukking "een Bourgondische levenswijze" bestaat nog. Tevens waren het vrijwel alle stuk voor stuk goede diplomaten en diplomatie betekende onder andere een hartelijke ontvangst van de gesprekspartner, waarbij de vaatjes Beaune-wijn, welke de hertogen uit hun stamland Bourgondië konden betrekken, een voorname rol speelden. Wegens de pracht en praal heeft men wel eens van een "theaterstaat" gesproken¹⁴⁸, waarbij men echter niet mag vergeten dat dit "theater" de Nederlanden tot eenheid bracht, ook al betrof het nog meer een personele unie - alle landen verenigd onder één vorst - dan een politieke.

¹⁴⁴ Wat de Gentenaars met dit geschut aanmoesten is niet duidelijk. Weliswaar was tijdens de slag bij Crécy (1346) voor de eerste maal veldgeschut gebruikt, maar op het einde van de veertiende eeuw stond de artillerie nog steeds in de kinderschoenen. Het meeste nut had het nog bij belegeringen om de muren stuk te schieten. Axel en Hulst hadden echter nog geen muren.

¹⁴⁵ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.* p. 349-350.

¹⁴⁶ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.* p. 355.

¹⁴⁷ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 350.

¹⁴⁸ W. BLOCKMANS & W. PREVENIER, *op. cit.*, p. 67.

- 1402/03:** in dit jaar krijgen we een beter zicht op de ligging van de eigendommen van Sint-Pieters. Er staan immers pachtinkomsten geregistreerd van land genoemd ‘den Boochstal’ en van ‘nieuw land’¹⁴⁹. Dit laatste wordt echter niet gesitueerd. Het eerstgenoemde betreft duidelijk de huidige Bokstallen gelegen langs de Langelede, zuidwestelijk van de huidige Walderdonk.
- 1403:** de abdis van de Marquetteabdij geeft aan een Gents poorter een stuk moer uit gelegen bij Wachtebeke ter vergraving¹⁵⁰. Wat hierbij opvalt is de prijs: 1200 pond parisis per bunder. Vergelijken we dit met het bedrag dat in 1356 werd betaald (180 tot 192 pond per bunder) dan is deze prijs wel uitzonderlijk hoog. Dit kan slechts verklaard worden door het feit dat er terug vraag was naar turf en, wellicht de belangrijkste reden, doordat het moer schaars begon te worden.
- 1412-1424:** in deze periode gaat Marquette in toenemende mate tot verpachting over. In 1412 betrof het ca. 35 bunder, hoofdzakelijk wastine. Of dit hooggelegen grond was of uitgeveende moeren is niet uit te maken, maar, gezien de reeds langdurige ontginning, betreft het vermoedelijk dit laatste. In 1421 worden reeds 95 bunder verpacht. Een paar jaar daarop, in 1421, wordt “het goed te Wachtebeke” (Schote?) verpacht, samen met 22 bunder land en 44 bunder meers, voor een periode van 9 jaar¹⁵¹.
- 1414:** Sint-Pieters laat een stuk heide, 52 bunder groot (ca 70 ha) opmeten en verkavelen waarna de diverse stukken worden verpacht¹⁵². De gronden waren voorheen nog niet ontgonnen. De ligging van deze percelen wordt niet vermeld (zie verder). Onder deze heide hoeft niet noodzakelijk hooggelegen grond te worden verstaan: het is niet uitgesloten dat het afgegraven veengrond betrof. Van ‘heide’ verpacht in de omgeving van Westdorpe, eveneens door Sint-Pieters, weet men dit zeker omdat bij de desbetreffende rekening vermeld staat dat er nog moer in lag.

Wat betreft de verpachting van genoemde ontginningen traden er trouwens nog moeilijkheden op met de pastoor van Wachtebeke welke de betrokken nieuwe (novale) tienden voor zich opeiste, ten nadele van de Bijloke die in het betrokken gebied de reeds bestaande (oude) tienden inde. Dit leidde tot een gerechtelijke uitspraak in 1418 waarbij de abdij in het gelijk werd gesteld. We kunnen hieruit echter besluiten dat de betrokken gronden, alhoewel ze toebehoorden aan Sint-Pieters, dat dus de pacht inde, moeten gelegen hebben tegen het gebied van de Bijloke, t.t.z. naar Rostijne toe.

¹⁴⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 372.

¹⁵⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 382.

¹⁵¹ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 95.

¹⁵² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 403 / 404 en 410.

Hertog Jan zonder Vrees had 15 jaar over Vlaanderen geregeerd toen hij in 1419, als gevolg van zijn bemoeienissen met de Franse politiek, werd vermoord. Hij werd opgevolgd door zijn zoon, Filips de Goede, welke zou regeren tot 1467, niet minder dan 48 jaar dus. Filips streefde naar een eigen koningskroon maar zou deze nooit bekomen. Wel slaagde hij erin de Nederlanden vrijwel tot eenheid te brengen, ook al was het nog hoofdzakelijk een personele unie. De Nederlanden zouden trouwens belangrijker worden dan zijn eigen stamland, Bourgondië, en hij had er ook alles voor over. Zijn politiek van eenheid had echter als gevolg dat de stedelijke vrijheden nog verder dienden teruggeschoefd en dit zou weer onvermijdelijk tot binnenlandse conflicten leiden, ook al was Filips een buitengewoon diplomaat. Oorlogen met het buitenland waren vrijwel onbestaand. In de ogen van dit buitenland waren de Nederlanden dan ook “Landen van Belofte¹⁵³”, ook al was intern daar dikwijls weinig van te merken.

Kort na zijn aantreden liet hertog Filips zijn oog vallen op het graafschap Namen. Reeds in 1421 slaagde hij erin het aan te kopen en - nog hetzelfde jaar - volgde het graafschap Béthune. In 1430 zou hij daarbij nog hertog van Brabant worden. De aankoop van Namen - 132.000 gouden kronen¹⁵⁴ - en van Béthune sloeg een gat in de schatkist van Filips. Om de financiële situatie enigzins te verlichten werd overgegaan tot verkoop bij opbod van 400 hectare grafelijk moer in Vlaanderen¹⁵⁵, zonder ondergrond, dus enkel voor verwerking van de turf. Dit betekende dat het grafelijk moer in de Vier Ambachten vrijwel volledig werd geliquideerd, op enkele kleinere resten na, ook te Wachtebeke.

1421: Genoemd verkocht grafelijk moer, voor zover het Wachtebeke betrof, was gesitueerd bij *den Bosch* en in *Meuzikhoek* bij Overslag¹⁵⁶.

Dat toen in Wachtebeke reeds bemiddelde mensen woonden wordt bewezen door het feit dat twee inwoners zelf ook moer aankochten gelegen in de parochie Beoostenblij¹⁵⁷.

1427: Opnieuw gelastte Filips verkoop van grafelijk moer, echter beperkt tot ca. 30-40 bunder. De opbrengst had, in vergelijking met de vorige, een nobeler doel: ze moest dienen om de herdijking van gebieden bij Saaftinghe en Kieldrecht te helpen betalen welke overstroomd waren door de stormvloed van 1424. Hierbij werd ook moer te Kalve verkocht. Soms betref het slechts restanten van veengebieden, onder andere de originele hoofden van waaruit de moeren werden ontgonnen en zg. slagmoer¹⁵⁸.

Of het geld uitsluitend dijkherstel ten bate kwam valt te betwijfelen. Filips had het in deze periode (1425-1428) immers aan de stok met Jacoba van Beieren. Beiden wilden hun

¹⁵³ W. BLOCKMANS & W. PREVENIER, *op. cit.*, p. 165.

¹⁵⁴ W. BLOCKMANS & W. PREVENIER, *op. cit.*, p. 90.

¹⁵⁵ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 413 en 438.

¹⁵⁶ Het is niet zeker of hiermee de huidige Muishoeken bedoeld worden. A. DE KRAKER plaatst *Muisenhouck* iets ten noorden van Overslag. A. M. J. DE KRAKER, *Landschap uit balans*, Utrecht, Uitg. Matrijs, 1997, kaart p. 81.

¹⁵⁷ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 438.

¹⁵⁸ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 440 en 446.

gezag vestigen over Henegouwen, Holland en Zeeland. Filips haalde tenslotte zijn slag thuis, na 3 jaar oorlog en grote kosten, maar zijn diplomatieke gaven om (een deel van) de steden aan zijn kant te krijgen hadden het tenslotte gehaald.

1429: Sint-Pieters verpachtte in dit jaar enkele beboste percelen, pacht welke vernieuwd werd in 1435. Vermoedelijk was dit bos aangeplant op wastinegrond ontstaan door afgraving van het veen¹⁵⁹.

1431: In dit jaar woedde te Wachtebeke een hevige veenbrand. Dit feit wordt gemeld door de Sint-Pietersabdij. De brand moet op eigendom van deze abdij gewoed hebben, want er werden door haar moerlieden betaald welke dag en nacht dienden te blussen¹⁶⁰.

Alhoewel er voor onze streek niet direct gegevens over te vinden zijn, dient het toch te worden vermeld dat in de jaren 1436-38 een grote schaarste aan graan heerste, niet enkel bij ons maar in gans Europa. In Gent liepen de graanprijzen op tot het dubbele van de normale; in Brugge zelfs tot het drievoudige. Daarbij kwam nog een zware pestepidemie (1437-1439)¹⁶¹. Na 1440 verbeterde de toestand echter, ook al bleef tot 1475 de situatie ongunstig.

1443: De abdij van Loos die in 1252 en 1298 moer verworven had te Wachtebeke, in totaal 22 bunder, had deze gronden volledig ontveend en in cultuur gebracht. Volgens de geplogenheden van die tijd werden daarop tienden geheven waarbij een conflict met de Bijloke ontstond. In 1443 stond Loos deze gronden aan de Bijloke af, voor een jaarlijkse uitkering van 21 pond parisis¹⁶².

Vanaf 1447 begon de verhouding tussen hertog Filips en de Vlaamse steden opnieuw te verzieken. In dit geval betrof het belastingen. Buiten het inkomen dat hun domeinen hen bezorgden dienden de Vlaamse graven, indien ze een buitengewoon inkomen wilden, een bede te richten tot de steden, d.w.z.: een vraag om geld¹⁶³. Verbruiksbelastingen bijvoorbeeld bestonden niet en Filips wou daar verandering in brengen. Zijn grote voorbeeld was Frankrijk, waar een belasting op het zoutverbruik bestond en Filips wou deze ook in Vlaanderen invoeren. Hij kwam persoonlijk naar Gent en Brugge om zijn zaak te bepleiten, maar in beide steden kreeg hij nul op de rekening. De zoutbelasting is er nooit gekomen. Men kan denken dat Filips daar niet gelukkig mee was. Meer dan ooit was hij er van overtuigd dat de macht van de steden moest gebroken worden. Juridische plagerijen, voornamelijk tegen het toonaangevende Gent, moesten de zaak op de spits drijven om de

¹⁵⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 449.

¹⁶⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 441. In 1662 was "Het land van Loos" nog steeds eigendom van de Bijloke. Het was opgedeeld in 42 verpachte percelen. W. DE CONINCK, *op. cit.*, pp. 52/53 en 186/187.

¹⁶¹ W. BLOCKMANS & W. PREVENIER, *op. cit.*, pp. 189 en 193.

¹⁶² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 442.

¹⁶³ Er waren gewone bedden, welke liepen over 2 tot 6 jaar, en buitengewone, welke maar éénmaal goedgekeurd werden en meestal voor het bekostigen van een oorlog dienden. Zie J. DECAVELE (red.), *Keizer tussen stropdraggers*, Leuven, Davidsfonds, 1990, p. 129.

positie van deze stad te ondermijnen. Wat gebeuren moest gebeurde. Traditiegetrouw lieten de Gentenaars zich niet pramen: in oktober 1451 liepen de ambachten reeds te wapen en vanaf de zomer daarop werd volop strijd geleverd. De zoveelste Gentse opstand was begonnen. Even traditiegetrouw bezetten de Gentenaars Axel en Hulst. Niet enkel hun strategische ligging maar vermoedelijk ook het feit dat beide steden nog een lakenindustrie hadden moet daar een rol in gespeeld hebben. In Gent was deze nijverheid reeds decennia lang op haar retour¹⁶⁴, zodat we mogen aannemen dat de Gentenaars van elke gelegenheid profiteerden om eventuele concurrenten te nekken. Hulst, dat toen nog niet ommuurd was, werd in brand gestoken¹⁶⁵. Volgens een middeleeuwse spreuk was oorlogvoeren zonder vuur immers als een worst zonder mosterd. Alhoewel, wie zijn bezit in vlammen zag opgaan moet daar wel anders over gedacht hebben. Tijdens de zomer van 1452 slaagde Filips er in Axel opnieuw in te nemen, maar reeds kort daarop, in september, werd hij door de Gentenaars terug verjaagd. Hierbij ging de stad eveneens in vlammen op. Toch bleef de lakennijverheid zowel in Hulst als in Axel bestaan: er zijn nog meldingen hieromtrent uit de jaren 1471 (Hulst) en 1473 (Axel)¹⁶⁶.

Verjaagd uit Axel trokken Filips' troepen naar Wachtebeke, naar verluidt om nieuw proviand af te wachten. Ondertussen plunderden zijn soldaten de ganse streek. Waar Filips precies met zijn leger naartoe wilde is niet geweten, maar feit is dat zijn troepen de Moervaart poogden over te steken. Klaarblijkelijk schortte er iets aan de normale weg - de Dam moet toch op één of andere manier aansluiting gegeven hebben met het dorp - want de actie werd uitgevoerd in moerassig gebied, met als resultaat dat mannen, paarden en materiaal wegzakten in de modder. De poging moest worden gestaakt. Het dorp werd dan maar platgebrand¹⁶⁷, waarna de troepen aftrokken richting Ertvelde dat hetzelfde lot onderging, evenals enkele molens rond Assenede¹⁶⁸.

¹⁶⁴ De prijs van Gents laken was toen een factor 2,68 hoger dan deze Engels laken. Voor andere steden, zoals Ieper en Brugge, golden navenante cijfers. Zie W. BLOCKMANS & W. PREVENIER, op. cit., tabel p. 182.

¹⁶⁵ De stad had reeds in 1413 toestemming van de graaf gekregen om fortificaties op te richten maar pas na de verwoesting van 1452 werd met de uitvoering begonnen. Wat niet belette dat, 25 jaar later, de Gentenaars de stad opnieuw innamen. Gezien de opkomst van de artillerie waren trouwens deze versterkingen, op het ogenblik dat ze voltooid waren, reeds achterhaald. H. STALS, "Van aarden bescherming tot beschermde aarde", in: *Jaarboek H.K. De Vier Ambachten*, 1997/1998, p. 47.

¹⁶⁶ M. K. E. GOTTSCHALK, op. cit., p. 515.

¹⁶⁷ M. K. E. GOTTSCHALK geeft als datum 6 juli 1452 op en spreekt wel degelijk over het dorp. Wat er met de andere gehuchten (Kalve, Walderdonk, Langelede, ...) gebeurd is wordt niet vermeld, maar of ze er veel beter aan toe waren valt te betwijfelen gezien de plunderingen. Dit geldt zeker voor Walderdonk aangezien dit op de route naar Ertvelde lag. De gebeurtenissen welke zich afspeelden werden beschreven door de Franse kroniekschrijver Georges Chastellain. Een uittreksel, wat Wachtebeke betreft, vindt men bij J. VAN BOCKSTAELE, op. cit., p. 81. Niet alle bronnen geven echter dezelfde informatie. L. VANBLAERE geeft als datum van de brandstichting 5 juli 1452 op (we nemen aan dat de vermelding 1551 op dezelfde pagina een vergissing is), wat niet overeenstemt met de door M. K. E. GOTTSCHALK vermelde aftocht in september. Nog volgens VANBLAERE stak het hertogelijk leger, na de mislukking te Wachtebeke, de Durme tenslotte over te Daknam, met Wetteren als doel. Y. & L. VANBLAERE-LEDENT, op. cit., laatste tekstpagina.

¹⁶⁸ Men moet zich hierbij voorstellen wat het afbranden van molens - een vaste gewoonte tijdens een oorlog - voor de bevolking betekende. Een molen was een onmisbaar element in de voedselproductie. Zonder molens was er immers geen meel zodat de vernietiging ervan een ramp moet geweest zijn.

Het jaar daarop, in juli 1453, werd Gent te Gavere verslagen en werd de oorlog beëindigd. Ondanks zijn korte tijdsspanne eiste hij in onze streken een zware tol, in deze mate zelfs dat vijftien jaar later, in 1467, door de abt van Ter Duinen nog geklaagd werd over de gevolgen. De abdij was de toen geleden verliezen in de Vier Ambachten nog niet te boven gekomen doordat haar pachters nog steeds in “scamelen staet ende groote aermoede” verkeerden. De huizen van Terneuzen, eveneens platgebrand, waren dertig jaar later nog niet heropgebouwd¹⁶⁹. Ook Sint-Pieters was verarmd: in 1471 diende het aantal monniken op pauselijk bevel tot 30 te worden beperkt: de inkomsten waren te sterk teruggelopen¹⁷⁰.

1466: Bij de Meuzikhoek bij Overslag kwam 14 bunder afgegraven moer terug aan de graaf, die het moer immers enkel ter vergraving uitgegeven had. Het terrein werd daarop verkocht, met de eventuele veenresten er nog in¹⁷¹.

De zoon van Filips de Goede, Karel de Stoute, kwam aan het bewind in januari 1467. Hij was heel wat minder diplomaat dan zijn voorgangers, wat met zich meebracht dat hij voortdurend in oorlog verkeerde. Ondanks zijn goed uitgeruste leger - het meest moderne van die tijd - diende hij diverse nederlagen te incasseren, vooral de nederlagen tegen de Zwitsers waren zwaar. Karel zou slechts 10 jaar regeren, tot 1477, toen hij sneuvelde bij het beleg van Nancy. Karel moeide zich zeer weinig rechtstreeks met de Vier Ambachten: er viel immers nog nauwelijks moer te verkopen. De uitputting van de moeren manifesteerde zich ook in de verwaarlozing en zelfs het verdwijnen van de talrijke turfvaarten, zoals in het volgend hoofdstuk zal worden besproken.

Uit deze periode bekomen we ook nog enige informatie betreffende windmolens. Er diende windbelasting (!) te worden betaald op - wat Wachtebeke betreft - molens gesitueerd bij de Langelede, meer bepaald op grondgebied van Marquette en te Kalve. Ook te Sint-Kruis-Winkel bleek reeds een molen te staan¹⁷². Er moet bijgevolg in onze streken, ook al waren het zandgronden, in die tijd reeds graan geproduceerd zijn¹⁷³.

Karels oorlogen vereisten, zoals gewoonlijk, veel geld. Met het oog op het heffen van belastingen liet hij in 1469 een haardstedentelling uitvoeren. Door de meeste auteurs wordt ‘haardstede’ gelijkgesteld aan ‘huis’. Alhoewel dit nog geen nauwkeurig beeld geeft van het inwonersaantal kunnen we toch een vergelijking maken tussen de grootte van de bewoonde centra onderling. Wachtebeke, met 340 haardsteden, blijkt één van de grootste centra van de Vier Ambachten te zijn geweest, groter dan Assenede (150) en even

¹⁶⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 417-418.

¹⁷⁰ J. VAN BOCXSTAELE, “Wachtebeke en Oost Zeeuws-Vlaanderen. Een Historisch-Geografische Benadering”, in: *H.M.G.O.G.*, 1987, p. 34.

¹⁷¹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 446.

¹⁷² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 486.

¹⁷³ De graanproductie in Vlaanderen bedroeg toen 13,5 à 15,5 hectoliter per hectare. In Artesië kwam men tot 20 hectoliter, in de omgeving van Sint-Omaars ging met tot 30 liter. Het Europees gemiddelde lag veel lager. In Vlaanderen, wegens zijn dichte bevolking - 72 inwoners per km², het hoogste cijfer in de Nederlanden - bleef de voedselvoorrading echter precair, wat invoer noodzakelijk maakte. W. BLOCKMANS & W. PREVENIER, *op. cit.*, p. 174 & 177.

groot als Axel (343). Alleen Hulst (674) en Hontenisse (416) deden het beter¹⁷⁴. We mogen hierbij wel aannemen dat onder 'Wachtebeke' de volledige parochie diende te worden verstaan, d.w.z. met Kalve, Walderdonk, ... inbegrepen, aangezien deze niet apart vermeld worden. In vergelijking met de andere centra is Wachtebeke er in latere eeuwen op achteruit gegaan. Dit moet te maken hebben met het feit dat het geen nijverheid had - denk aan de lakennijverheid van Axel en Hulst - en er geen handel werd gedreven, tenzij misschien in landbouwopbrengsten. Assenede, bijvoorbeeld, had daarentegen een belangrijke marktfunctie. Wachtebeke zou echter als ontginningscentrum veel van zijn betekenis verliezen wegens de uitputting van de moeren en de vrijgekomen gronden waren niet rijk genoeg om er sterk winstgevende boerderijen op in te planten.

1474: van de abdij Doornzele komen we te weten dat ze meersen bezit bij Wachtebeke (hier wordt het dorp bedoeld) en Kalve. De verpachting hiervan bracht haar namelijk 3 pond 12 shellingen parisis op¹⁷⁵.

De uitputting van de moergronden veroorzaakte naar het eind van de vijftiende eeuw toe een toenemende verarming in onze streken. De uitbating ervan had immers voor veel werkgelegenheid gezorgd. Daarbij kwamen nog de talrijke oorlogen die, als ze al niet in de Vier Ambachten zelf werden uitgevochten, toch hun invloed deden gelden onder de vorm van hogere belastingen zodat ook de boeren werden getroffen. En hierin zou niet spoedig verandering komen.

Na de dood van Karel de Stoute, gesneuveld voor Nancy, kwam zijn dochter Maria van Bourgondië aan het bewind. De achttienjarige gravin was geen partij voor de Vlaamse steden die van haar zwakheid profiteerden om hun privileges te verstevigen. Maria deed echter wat van haar verwacht werd. Ze huwde aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk, zoon van de Duitse Keizer. Maximiliaan was uit ander hout gesneden dan zijn vrouw. Oorspronkelijk in Vlaanderen feestelijk onthaald, onder andere omdat hij een tegengewicht vormde voor de Franse bedreiging, wist hij de stedelijke voorrechten terug te schroeven wat hem niet in dank werd afgenomen. Daarbij hief hij zware oorlogslasten ten bate van zijn oorlog met Frankrijk. Vanaf 1482 kwamen diverse steden in opstand: Brugge en - hoe kon het anders - Gent, waardoor ook de Vier Ambachten nog maar eens werden meegesleept. Weer kwam het economisch leven stil te liggen. Het jaar 1485 was een hoogtepunt, waarin de troepen van Maximiliaan - grotendeels Duitsers - in gans Vlaanderen actie voerden. Diverse bendes stroopten het land af. Of ze nu van hertog, heer of stad waren, de ene was niet beter dan de andere. Er werd geroofd, geplunderd, gebrandschat en vermoord, zodat enkel een spoor van vernieling achterbleef. Molens gingen in vlammen op, zoals onder andere te Wachtebeke¹⁷⁶. Kortom, de plattelandsbewoner was weer eens de klos. Het dient dan ook geen verwondering te wekken dat veel bewoners hun have en goed - voor zover ze dat nog hadden - samenraapten en elders hun toevlucht zochten. Het vluchtelingenprobleem is duidelijk geen verschijnsel ontstaan in de twintigste eeuw. Het resultaat was weer dat veel akkers braak bleven liggen. Een kort-

¹⁷⁴ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 491-492.

¹⁷⁵ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 508.

¹⁷⁶ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 523 - 525.

stondige vrede werd in november 1487 verbroken toen Gent opnieuw revolteerde. Na een veertigdaagse belegering van de stad in 1488 dienden de troepen van Maximiliaan af te druipen: "de maeght van Ghent" was niet te veroveren. De oorlog zou nog vier jaar duren, gedurende dewelke de stadhouder-generaal, Albrecht van Saksen, de Vlaamse steden één na één innam, meer door uithongering dan door beschieting. Men kan zich inbeelden wat dit voor onze streken betekende. Uithongering van de steden betekende dat de bevoorrading onmogelijk moest worden gemaakt en één van de middelen daartoe was het platteland, de meest nabije voedselproducent, volledig te verwoesten. Gent hield het nog vol tot in juli 1492¹⁷⁷. De 29ste van die maand werd de Vrede van Cadzand gesloten, waarbij Gent terug al zijn privileges verloor die het in 1477 van gravin Maria had afgedwongen.

Diverse misoogsten in Europa, welke vanaf 1481 tot algehele voedselschaarste leidden, dreven de graanprijzen sterk op. De landerijen van Sint-Pieters en de abdij Doornzele bleven te Wachtebeke en Zelzate trouwens de ganse oorlog braak liggen. Zelfs in 1495/1496, drie jaar na de oorlog, betaalde men nog niet de volle pacht doch slechts tweederde daarvan. Blijkbaar was de gevluchte bevolking nog niet in voldoende mate teruggekeerd om alle landerijen te bewerken. Tot overmaat van ramp, zoals het dikwijls ging met een door honger verzwakte bevolking, brak opnieuw pest uit waarvan niet enkel de gewone plattelanders maar ook de abdijen slachtoffer werden, zoals de monialen - abdis inbegrepen - van het klooster Ter Hagen¹⁷⁸.

Alsof het nog niet genoeg was wou ook de natuur niet mee. In de loop van de voorbije decennia hadden talrijke stormvloeden de Hontekust aangetast, met de ene dijkdoorbraak na de andere tot gevolg. Wel werden verdrongen polders regelmatig opnieuw ingedijkt, maar deze werken werden sterk belemmerd door de heersende armoede waardoor men de nodige financiën niet kon vinden. De uitgevoerde werken werden dikwijls teniet gedaan door nieuwe stormvloeden, of door moedwillige inundaties ten gevolge van de oorlogsomstandigheden. Door de voortdurende ontvening was daarbij het niveau van het maai-veld aanzienlijk gedaald, waardoor het water veel gemakkelijker toegang kreeg tot het land - een reden trouwens waarom Karel V in 1515 verdere ontvening zou verbieden. Door de beruchte stormvloeden van 1375 en 1404 was de Braakman reeds aanzienlijk uitgebreid, diverse dorpen waren definitief van de kaart verdwenen. Toen echter eind augustus 1488 het sas van Nieuwersluis het begaf, leidde dit tot een - ook letterlijk - niet te overziene catastrofe. Pogingen tot herstel liepen op niets uit of waren op zijn minst onvoldoende. Dit was volledig aan de oorlogsomstandigheden te wijten. Het nodige materiaal kon niet of moeilijk worden gevonden. Hetzelfde gold voor het nodige personeel, dat meermaals met de dood werd bedreigd bij het uitvoeren van de werkzaamheden. Tenslotte moest rond de jaarwisseling het herstel worden gestaakt met als gevolg dat de winterstormen in het overstroomde gebied vrij spel kregen. De povere binnendijken konden dit geweld niet aan en begaven één na één. Het resultaat was, op het einde van de oorlog, dat nog eens vijf dorpen voorgoed verdwenen waren. Terneuzen was ondergelopen;

¹⁷⁷ De politieke situatie was veel ingewikkelder dan hier in enkele lijnen kan worden uiteengezet. Dit valt trouwens buiten ons onderwerp. Voor een goede beschrijving van deze periode zie W. BLOCKMANS & W. PREVENIER, *De Bourgondiërs...*, p. 217 - 226.

¹⁷⁸ J. VAN BOCXSTAELE, "Wachtebeke en Oost ..." , p. 35.

ten oosten kwam het water tot bij Axel, ten zuiden tot dicht bij Assenede en Zelzate en het reikte eveneens tot het noorden van Wachtebeke. Zuiddorpe bleef echter gespaard¹⁷⁹. Het was een ramp voor arm en rijk. De cisterciënzerinnen van de Bijloke verloren in één klap meer dan 300 hectare grond. Dit betekende niet alleen verlies voor het klooster zelf, maar ook voor de ravitaillering van het eraan verbonden ziekenhuis¹⁸⁰. Het totale verlies aan grondgebied werd geschat op 20.000 gemeten (ca. 8.860 ha). Pas na de oorlog kon men aanvangen met de aanleg van een nieuwe dijk, de Landdijk. Iedereen die maar enig belang kon hebben bij de aanleg van deze dijk werd verplicht bij te dragen tot zijn onderhoud. Ook het ambacht Assenede, Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel inbegrepen, diende in te staan voor ca. 5 km¹⁸¹.

Na de oorlog komen nog nauwelijks meldingen voor in verband met moerexploitatie. Marquette verkocht nog enkele stukken restmoer ter vergraving¹⁸². Globaal gezien kan men stellen dat aan de moerexploitatie, samen met de Middeleeuwen, een einde was gekomen. Enkel dichterbij de Honte toe grepen nog afgravingen plaats die, zoals reeds vermeld, door Karel V in 1515 definitief werden verboden. Het moet één van zijn eerste beslissingen als vorst geweest zijn, aangezien hij als vijftienjarige pas op 5 januari van hetzelfde jaar aan het bewind was gekomen¹⁸³.

Rond deze periode kwam ook een einde aan de Middeleeuwen¹⁸⁴. Het was werkelijk, zoals Gottschalk het schreef, een somber einde. Oorlogen en natuurrampen lieten het land ontredderd achter. Het zou nog tot 1540 duren eer Keizer Karel V zijn eigenzinnige en weerspannige Gentenaars de strop aanbond en hun streven naar particularisme definitief de kop indrukte. Gezien de talrijke steden, vooral in het Gents Kwartier, die de Gentse milities voor hun muren hebben zien verschijnen zal Vlaanderen daar niet rouwig om geweest zijn. Veel verschil maakte het echter niet: de godsdienststroebeelen met de daaropvolgende Tachtigjarige Oorlog stonden toen reeds voor de deur.

De geschiedenis van Wachtebeke na de middeleeuwen dient nog grotendeels te worden geschreven¹⁸⁵. Zoals uit de hoger vernoemde haardstedentelling van 1469 kan worden afgeleid was het voordien lang geen klein dorp vergeleken met de andere inwonerscentra

¹⁷⁹ Kaart A.M.J. de KRAKER, *op. cit.*, p. 25.

¹⁸⁰ A. M. J. DE KRAKER, "De Bijloke in Noordoost Vlaanderen, haar grondbezit en de exploitatie daarvan in de Vier Ambachten tussen 1200 en 1600", in: *H.M.G.O.G.*, Gent, 1995, p. 195.

¹⁸¹ J. VAN BOCXSTAELE, "Wachtebeke en Oost ...", p. 35.

¹⁸² M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 533.

¹⁸³ Of dit verbod werkelijk definitief was valt te betwijfelen. Er waren trouwens weinig alternatieven voor de gewone man, die, in geval van nood, zeker nog tot turfontginning overging. Turflossers zouden er trouwens nog lang bestaan in Gent. In het land van Saeftinghe werd nog turf gestoken tot in de vijftiger jaren van deze eeuw ! G.M.P. SPONSELEE en M.A.. BUISE, *Het Verdrongen Land van Saeftinghe*, Kloosterzande, J. Duerinck-Krachten, 1979, p. 17.

¹⁸⁴ Een officieel einde van de Middeleeuwen is er niet. Sommigen nemen hiervoor de ontdekking van Amerika (1492), anderen zijn geneigd de opkomende Renaissance als het einde te beschouwen. In elk geval dient het einde van de Middeleeuwen rond 1500 te worden gesitueerd.

¹⁸⁵ Waarmee ook niet gezegd wil zijn dat er niets over bestaat. De tekst van Jan Van Bockstaele in verband met Wachtebeke en Oost Zeeuws-Vlaanderen, hier reeds enkele malen aangehaald, vult deze leemte wel enigszins op. Beschreven worden hoofdzakelijk inundaties en inpolderingen, al of niet in verband met militaire activiteiten.

in de Vier Ambachten. Wachtebeke is echter ook niet ontsnapt aan de diverse oorlogspe-rikelen van de latere eeuwen. De brand van 1452 was niet de laatste. Het dorp won echter aan belang door het oprichten van de vierschaar (octrooi van 14 juli 1579). Rond 1641 beschrijft Sanderus het dorp als volgt: “Wachtebeke ‘t welk zeer vermaakelyk en volkryk is, de gedaante van een vlek heeft, en naby Sint-Katryne Kerk een lange reeks van zeer fraaie huizen waarin de aanzienlykste ingezetenen van Assenede-Ambacht hun verblyf houden, bezet¹⁸⁶”. Men zou wel moeten concluderen dat alle notabelen hier hun “maison de plaisance” hadden. Maar of het hier werkelijk zo “vermaakelyk” was toen Sanderus zijn tekst schreef valt te betwijfelen. Integendeel, onze streek werd toen volop geconfronteerd met de militaire exploten van Spaanse en Staatse troepen. De fortengordel ten zuiden van Axel en Hulst, waarvan de restanten nog terug te vinden zijn, bewijst dat Wachtebeke zo ongeveer op de frontlijn lag. Sas van Gent werd trouwens rond die tijd (in 1644) door de Staatsen veroverd, Hulst het jaar daarop. De vrede van Munster zou nog drie jaar op zich laten wachten.

En waar zijn de grote abdijen gebleven, die zo een groot aandeel in de ontginning van Wachtebeke hebben gehad? Zoals op vorige bladzijden reeds vermeld, waren de kloosterlingen al lang niet meer fysisch aanwezig: de landerijen en hofsteden waren in pacht gegeven. De eerste abdij die volledig verdween, althans onder die naam, was de Sint-Baafsabdij. In 1540 immers werd Gent door keizer Karel zwaar gestraft omdat het nog langer weigerde de steeds toenemende oorlogsbelastingen te betalen. Eén van de gevolgen was dat een dwangburcht werd opgericht en als vestigingsplaats daarvoor werd de Sint-Baafsabdij uitgekozen. Ook al was deze plaats strategisch zeer goed gelegen, het valt moeilijk te begrijpen dat de katholieke Karel, met nota bene als titel “Keizer van het Heilig Roomse Rijk”, een dergelijke abdij liet afbreken. Als verzachtende omstandigheid moet hierbij vermeld worden dat de kloostergemeenschap reeds was opgeheven in februari 1537, toen de monniken, op eigen aanvraag, officieel werden omgevormd tot een kapittel van kanunniken, waarbij ze afstand deden van de kloosterregel en de gelofte van armoede. Enkele maanden later werden ze daarbij nog geseclariseerd, waardoor ze niet meer in gemeenschap dienden samen te leven. Ondanks de smeekbeden van Lucas Munich, de laatste abt, werd het kapittel van de abdijskerk overgebracht naar de Sint-Janskerk die tot Sint-Baafskerk werd herdoopt. Alle vroegere eigendommen van de abdij bleven aan het kapittel. Als compensatie voor de verloren abdijsgronden kregen ze zelfs een financiële tegemoetkoming. In 1561 werd het bisdom Gent opgericht, in 1565 gevolgd door de benoeming van Cornelius Jansenius tot eerste bisschop. Het duurde echter nog tot 1568 voor hij effectief zijn functie opnam. Vanaf 1577 werd de bisschop hoofd van het Sint-Baafskapittel, eigendommen inbegrepen¹⁸⁷, en als dusdanig heer van de Sint-Baafsheerlijkheid. In de praktijk betekende dit dat de Gentse bisschoppen het voor het zeggen kregen over alle vroegere Sint-Baafsgoederen, althans tot het einde van het Ancien Régime. De schandpaal te Mendonk draagt dan ook het wapenschild van bis-

¹⁸⁶ J. VAN BOCXSTAELE, “Wachtebeke en Oost Zeeuws-Vlaanderen”, op.cit., p. 66.

¹⁸⁷ J. VAN DE WIELE, “De zestiende eeuw”, in: *Ganda en Blandinium*, pp. 76-80. In de praktijk was het 1588, aangezien er van 1577 tot 1588 geen bisschop was wegens de godsdiensttroebelen.

schop van Eersel, bisschop te Gent van 1772 tot 1778¹⁸⁸. Het definitieve einde kwam in 1794, onder de Franse bezetting. Alle kerkelijke goederen werden door de Fransen aangeslagen en publiek verkocht. Ook het Sint-Baafskapittel ontsnapte hier niet aan. Begin december 1794 werd de verkoop aangekondigd van alle eigendommen gelegen te Zaffelare, Mendonk, Desteldonk en Eksaarde, te weten alle tienden, hofsteden, bossen meersen en heerlijke renten. De verkoop ging door in een herberg gelegen bij Puienbrug, gehouden door een zekere Joseph Verdickt. De definitieve toewijzing was voorzien op 13 december¹⁸⁹. Of op die datum alles een koper vond is niet zeker, want nog in 1798 werden 90 hectaren verkocht aan Ferdinand Ottevaere, die dit terrein liet effenen en er in 1820 een door de wind aangedreven watergemaal liet bouwen. De restanten van de stenen romp kan men nog zien staan¹⁹⁰. Eén van de kopers, eveneens in 1798, was ook de familie Van Overloop, die in de volgende eeuw het kasteeltje liet bouwen bij Puienbrug (Molenmuseum Provinciaal Domein). De familie bezat meer dan 60 jaar de politieke macht te Mendonk, reeds vanaf de Franse tijd, en leverde later trouwens ook nog een volksvertegenwoordiger¹⁹¹.

De tweede welke het hier voor bekeken hield was de abdij van Marquette. Dit gebeurde ongeveer 150 jaar na het opheffen van de Sint-Baafsabdij, onder de regering van Lodewijk de Veertiende. Lodewijk voerde immers diverse oorlogen tegen de Oostenrijkse Nederlanden, waarbij de monialen steeds het gevaar liepen hun eigendommen geconfisqueerd te zien. In 1698 krijgen ze van Lodewijk de toestemming deze te verkopen, onder voorwaarde dat ze er goederen binnen Frankrijk mee aankopen. Een overzicht van de goederen welke toen in hun bezit waren is te vinden in de landboeken van 1662-1663¹⁹². Op 21 april gaat de verkoop door, die meer dan 54.000 gulden opbracht, een reusachtig bedrag. Het blijkt dat inwoners van Wachtebeke zelf de voornaamste kopers zijn geweest¹⁹³. Het oorspronkelijk ontginningscentrum Schote was niet meer bij deze verkoop betrokken: het komt in de genoemde landboeken, welke van 35 jaar voordien dateren, niet meer voor. Wel vinden we op de vermoedelijke ligging nu het kasteel Spreeuwenburgh, toen (in 1662) eigendom van Jonker De Paralta¹⁹⁴. Deze toch wel Spaans klinkende naam doet ons vermoeden dat het ontginningscentrum reeds in de Spaanse tijd werd verkocht. Een goede honderd jaar later, in 1777, is ook dit kasteel reeds verdwenen. Op de Ferrariskaart, opgenomen tussen 1771 tot 1778, is het dan ook niet meer aangegeven. Het Overledegoed van Sint-Pieters daarentegen wel. Wie nog archeologische sporen wil vinden van dit eertijds toch wel belangrijk Wachtebeeks ontginningscentrum zal (vermoedelijk) moeten graven in de buurt van de vroegere rijkslagere school.

¹⁸⁸ Of de schandpaal altijd in Mendonk gestaan heeft is niet zeker; hij kan ook van de heerlijkheid Wulfsdonk (Moerbeke - Terwest) afkomstig zijn. D. VANACKER, "De schandpaal te Mendonk", in: *Heemkundig Nieuws*, 1983 nr. 6, pp. 11-13.

¹⁸⁹ E. SCHEPENS, "Het dagboek van Livinus Thienpont uit Zeveneken", in: *Jaarboek H.K. De Oost-Oudburg*, 1998, p. 117.

¹⁹⁰ D. VANACKER en M. HENDRYCKX, *op. cit.*, p. 87.

¹⁹¹ Een uitgebreide beschrijving hierover is eveneens te vinden in D. VANACKER en M. HENDRYCKX, *op. cit.*, p. 86-92.

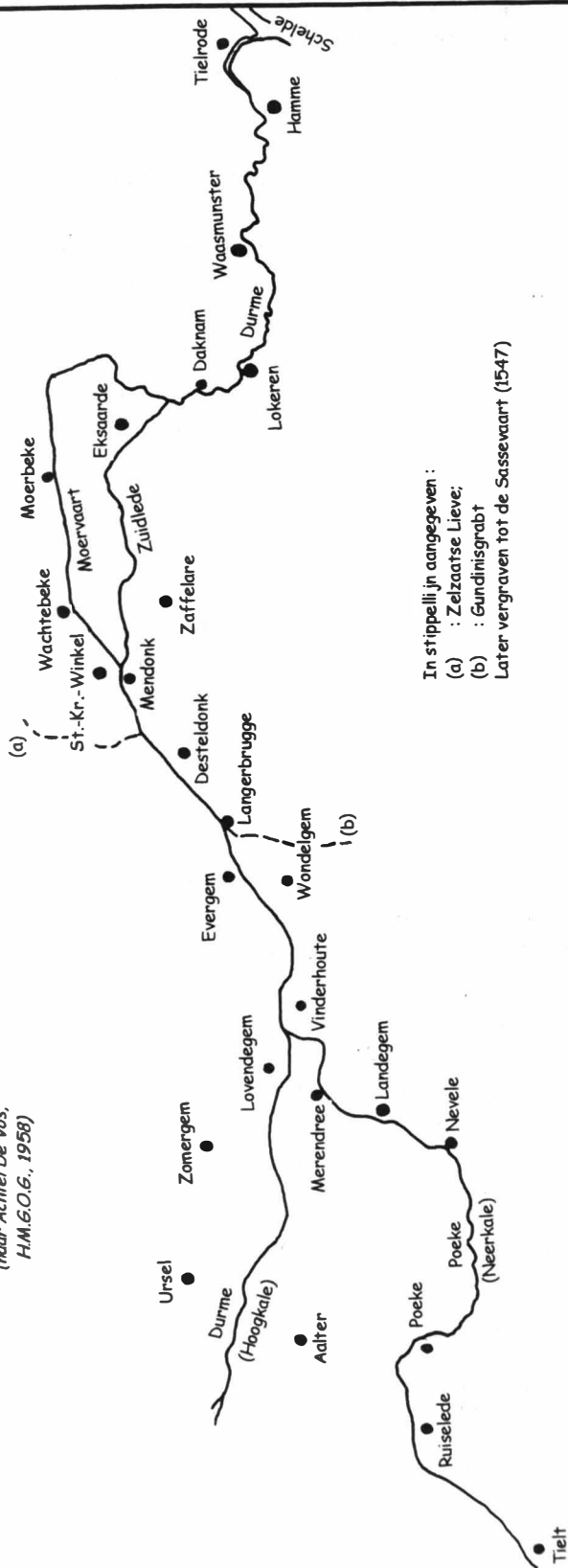
¹⁹² W. DE CONINCK, *op. cit.* Van alle percelen welke deel uitmaken van de diverse belopen is de grootte, aard, eigenaar en gebruiker vermeld. Niet enkel de bezittingen van Marquette zijn er terug te vinden, maar ook deze van Sint-Pieters e.d.m.

¹⁹³ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 95.

¹⁹⁴ W. DE CONINCK, *op. cit.*, p. 19.

De Middeleeuwse loop van de Durme en de Poeke

(naar Achiel De Vos,
H.M.G.O.G., 1958)

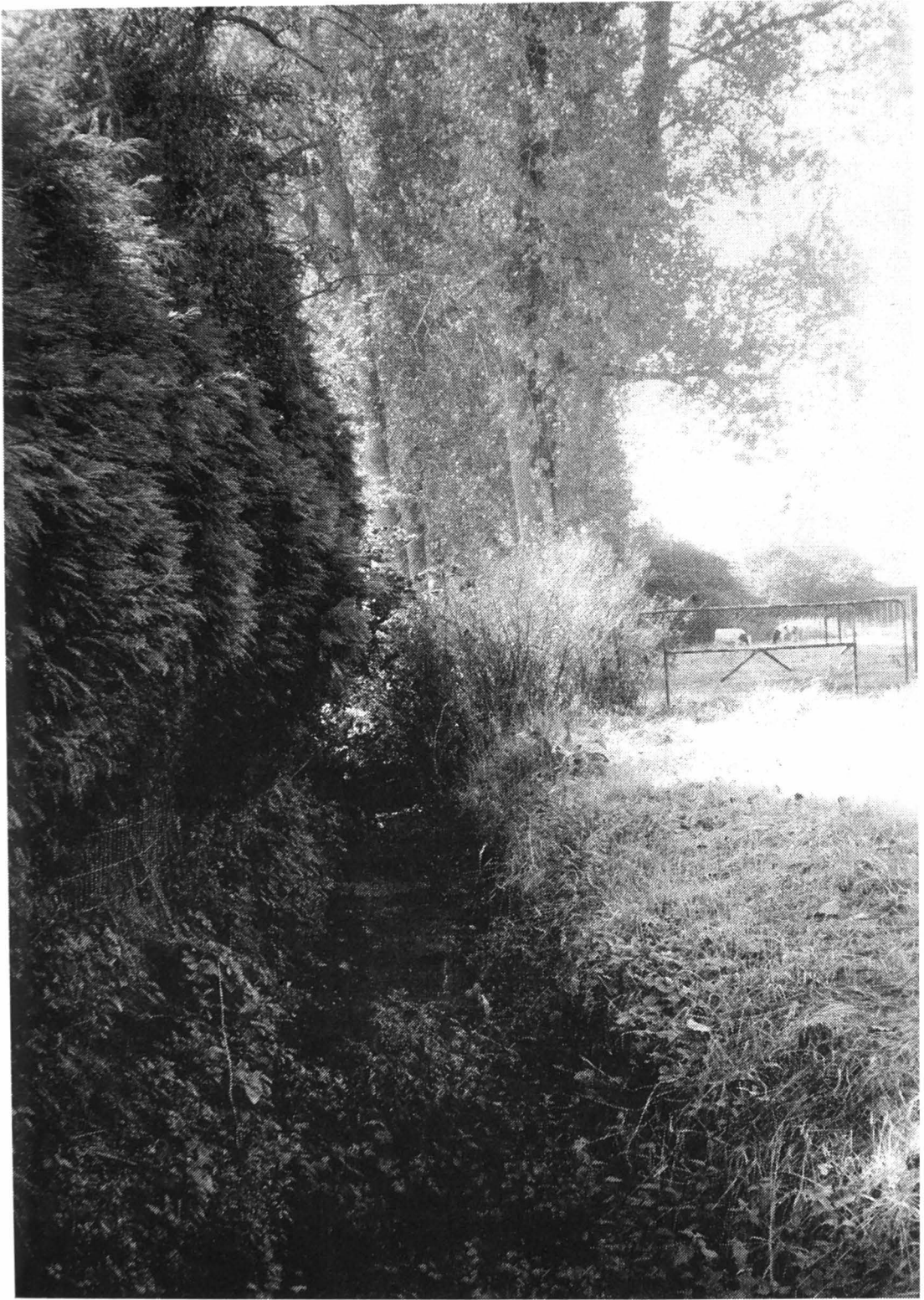

Foto 6. Ter hoogte van Ramonshoek nr. 11 vinden we nog een stukje Axelse Vaart terug, gedegradeerd tot riool. De dubbele bomenrij op de achtergrond markeert het tracé van de vaart tussen Ramonshoek en de spoorweg (*Foto auteur*).

Foto 7. De monding van de Axelse Vaart is het enige resterende gedeelte - hoe kort ook - dat nog zijn oorspronkelijk uitzicht heeft bewaard. De vaart was wellicht nooit breder dan hier getoond (*Foto auteur*).

Foto 8. De Lange Lede met rechts de Lange Boomstraat. Deze laatste markeert de loop van de Lange Lede voor de kanalisatie van 1776 (*Foto auteur*).

Als derde en laatste dienen we Sint-Pieters te vermelden. Sint-Pieters behield zijn eigendommen het langst. In 1796, onder Franse bezetting, kwam ook voor deze abdij het einde. Op 1 september werden bij decreet alle religieuze instellingen opgeheven en hun bezittingen aangeslagen. Voor zover dit nog niet gebeurd was, cfr. het Sint-Baafskapittel. De Pieterlingen maakten het de bezetter echter knap lastig, reden waarom ze het twee jaar langer konden uitzingen dan het Sint-Baafskapittel. Zelfs na 1796 slaagden ze er nog in een deel van hun bezittingen te verdonkermanen, maar moesten in de loop van de daarop volgende jaren toch alles prijsgeven. Toen de abdij werd opgeheven, in 1796 dus, waren er nog 30 monniken aanwezig. Eén van hen was pater Bertulphus, cantor en verantwoordelijke voor de bossen. In de wereld was hij gekend onder de naam van Augustinus Ghysel, geboren te Wachtebeke op 6 december 1752. Er is verder weinig over hem bekend, behalve dat hij reeds overleden was in 1809¹⁹⁵.

3. VAARTEN EN LEDEN

De hierboven besproken moerontginningen gaven het ontstaan aan een gans net van waterwegen waarvan echter bitter weinig overgebleven is. Om exploitatie mogelijk te maken was ontwatering van de uit te moeren percelen een eerste vereiste zodat al onmiddellijk de nodige sloten werden gegraven. De uitgegraven en in kubusvormige blokken verdeelde turf werd verzameld op het zogenaamde moerschoofd om te drogen. Verder transport kon over land geschieden of over water. Transport over land gaf het ontstaan aan de Eksaardse Dam tussen Moerbeke en Eksaarde en, zoals hoger beschreven, aan de Wachtebeekse Dam naar Zaffelare. Vervoer over land was echter geen sinecure: de wegen waren niet verhard en daardoor dikwijls onberijdbaar¹⁹⁶. Wie zich de Mendonkse dreef uit de jaren vijftig herinnert na regenweer zal dit zeker niet tegenspreken. De voorkeur werd dan ook gegeven aan het transport over water wat het ontstaan gaf aan diverse turfvaarten. De meest bekende, voor zover we ons tot Wachtebeke beperken, zijn wel de Langelede en de Axelse Vaart. Deze vaarten hadden één zaak gemeen: rechtstreeks of onrechtstreeks stonden ze alle in verbinding met de Moervaart, die via Rodenhuize en Langerbrugge verbinding maakte met Gent. Hieruit mogen we niet besluiten dat alle turf naar Gent werd vervoerd; via Hulst en Axel kon men ook op de Honte geraken wat verdere exportmogelijkheden bood. Dat turf uit Wachtebeke ook naar Terneuzen werd getransporteerd valt te concluderen uit documenten uit 1472, waaruit blijkt dat moerbeke-zitters te Wachtebeke - o.a. Sint-Pieters - geschot dienden te betalen ter herstelling van de

¹⁹⁵ De bezittingen die Sint-Pieters te Wachtebeke had in 1662 zijn eveneens terug te vinden in het Jaarboek H.K. Oud Wachtebeke van 1989. Wat betreft het opheffen van de abdij en de vermelding m.b.t. pater Bertulphus, zie L. COLLIN, "De Sint-Pietersabdij van de opheffing tot het overlijden van de laatste monnik", in: *Ganda en Blandinium ...*, pp. 93-102. De cantor was voorzanger in de kerk maar kon bijkomende functies toebedeeld krijgen welke niet overal gelijklopend waren. Kreeg hij, zoals vermeld, in de Sint-Pietersabdij ook het bosbeheer onder zich, dan was hij daarentegen in Sint-Baafs, net als Sint-Pieters nochtans een Benedictijnerabdij, belast met de zorg over de liturgische bibliotheek.

¹⁹⁶ Dit was niet enkel in de middeleeuwen het geval. Begin achttiende eeuw was de Dam 's winters onbegebaar wegens winterse overstromingen. De verbinding met Zaffelare werd toen verwezenlijkt door een veerdienst van de Moervaart via de Zuidlede naar Puienbrug. J. VAN PETEGHEM en B. VERVAET, "De veer-diensten van Mendonk", in: *Jaarboek H.K. De Oost-Oudbrug*, 1998, p. 67.

Westvaart (verbinding tussen Axel en Terneuzen)¹⁹⁷. De Axelse Vaart was trouwens niet enkel een turfvaart. Hij was van veel grotere economische betekenis omdat er ook andere goederen werden op vervoerd. De Schipgracht naar Ertvelde (Burggravenstroom) had voor Wachtebeke geen belang en valt dan ook buiten het kader van onze tekst. Ook de Stekense Vaart en de Zelzaatse Lieve worden hier niet besproken¹⁹⁸.

Zoals reeds gezegd was de meeste turfvaarten geen lang leven beschoren. Eens dat het moer uitgeput was werden deze vaarten niet meer onderhouden en ze kwamen dan ook te vervallen zodat er nu geen spoor meer van overblijft. Ook de Langelede dreigde dit lot te ondergaan. Dit blijkt uit het feit dat haar bovenloop niet meer terug te vinden is in het landboek van 1662. Door de scheiding van de XVII Provinciën in 1648 (Vrede van Münster) en het daaraan gekoppeld afsluiten van de Schelde verloren ook de Axelse Vaart en het kanaal op Hulst - zoals de Stekense Vaart ook nog genoemd werd - veel van hun economische betekenis. Enkel voor lokaal scheepvaartverkeer, ook over de grens heen, konden ze nog worden gebruikt.

3.1 De Moervaart en de verbinding met Gent

Toen de priester-historicus Jakob de Meyere in 1531 zijn *Res Flandriae* uitgaf bevatte deze de volgende beschrijving van de stad Gent: “De grootste en veruit de meest versterkte stad is Gent, dat aan de samenvloeiing van de Schelde en de Leie ligt. De Lieve is geen echte rivier, maar eerder een gracht die grotendeels gegraven werd met mensenhanden. De Lieve verbindt Gent met Damme, de haven van Brugge. *De Moere is eveneens een kleine waterloop, afkomstig uit de moeren van het Waasland en de Vier Ambachten en nuttig voor de Gentenaren. Ze heeft haar oorsprong in de zeegolven van Zeeland.* De waterplassen en moerassen noemen wij zoals de Scythen moeren, wat betekent moeders. (...) De meest bekende moeren zijn deze van het Waasland, van Gistel en van Sint-Winoksbergen”¹⁹⁹. We gaan ons niet uitspreken over De Scythen, maar de brave man vergiste zich in elk geval wat zijn vermelding over de Moere betreft. Hij dacht immers dat de Moere - bedoeld wordt de Moervaart - een rivier was die uitmondde in de Leie te Gent, met andere woorden er een bijrivier van was. We mogen het hem niet kwalijk nemen, want hij zal tenslotte slechts neergepend hebben wat men hem verteld heeft. De Gentse kroniekschrijver Marcus van Vaernewijck bleek, in 1619, zelfs niet goed te weten waar de Moere haar oorsprong vond: “De Moere, comt vanden Overslach ofte van Moerbeke, int lant van Waes, door Winckele, door Dooreseele te Ghent”²⁰⁰. Trouwens, de idee dat de Moere te Gent in de Leie vloeide zou nog eeuwenlang stand houden; nog in 1892 en zelfs in 1950 verdedigden eminente historici deze stelling.

¹⁹⁷ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 502.

¹⁹⁸ Informatie over deze vaarten kan men vinden in het artikel van J. VAN BOCXSTAELE, “Wachtebeke en Oost Zeeuws-Vlaanderen. Een historisch-Geografische benadering”, in: *H.M.G.O.G.* 1987, p. 53-74.

¹⁹⁹ J. DECAVELE (red.), *Keizer tussen stropdragers*, Leuven, Davidsfonds, 1990, p. 75.

²⁰⁰ J. VAN BOCXSTAELE: “Wachtebeke en Oost Zeeuws-Vlaanderen”, in: *H.M.G.O.G.*, Gent, 1987, p. 53.

Het was wachten op de heemkundige Achiël De Vos welke deze zaak grondig onderzocht en tot het besluit kwam dat de Moervaart niets anders was dan de Durme²⁰¹. Kort samengevat komt zijn betoog erop neer dat de prehistorische Durme ontsprong rond Aalter en via Zomergem, Vinderhoute, Evergem, Langerbrugge, Rodenhuize, Mendonk, Wachtebeke, Moerbeke, Eksaarde, Waasmunster en Hamme haar weg zocht naar de Schelde. Het gedeelte tussen Aalter en Vinderhoute werd later Hoogkale genoemd. Te Vinderhoute vloeide er de Poekebeek mee samen, welke ontspringt rond Tielt en later Neerkale werd genoemd. De benaming Kale is trouwens tot vandaag bewaard gebleven, ook al blijft er van deze riviertjes maar weinig meer over. Dat het gedeelte oostwaarts van het huidige kanaal Gent-Terneuzen wel degelijk oorspronkelijk Durme heette vinden we - onder andere - terug in een tekst uit 941, welke zelf een kopie zou zijn van een akte uit 694: *ad ecclesiam qui nunccupatur Medmedung (= Mendonk) sita super fluvio Dormia*". De kerk van Mendonk stond dus bij de Durme²⁰². Dit gedeelte van de rivier, tot Lokeren ongeveer, verloor echter gaandeweg zijn oorspronkelijke naam om een benaming te krijgen meer "aangepast" aan haar functie. Aangezien dit gedeelte van de Durme hoofdzakelijk gebruikt werd als verbinding met de moeren, gezien het turftransport, vinden we reeds in 1323 als benaming "*de waterganc van het moer*" en in 1414 tenslotte spreekt men van *mourvaert, dmoerwatere* (1457) of *Mourleedt* (1474).

Of de ganse loop van de Moervaart, min of meer zoals we die nu kennen, een natuurlijke oorsprong heeft is niet zeker. Een oud tekstfragment aangehaald in het artikel van De Vos wijst erop dat de oorspronkelijke loop van de Durme, tussen Mendonk en Eksaarde, mogelijk niet gevormd werd door de Moervaart maar wel door de Zuidlede. De Moervaart van Wachtebeke en Moerbeke kan een bijriviertje geweest zijn, later doorgetrokken (vermoedelijk in de richting Eksaarde) zodat de Durme tussen Mendonk en Eksaarde uit 2 takken bestond: de Zuidlede en de Noordlede. Deze laatste werd later herdoopt in Moervaart. Er zijn trouwens nog teksten welke hierop wijzen. We zullen hier niet verder op ingaan; hoe het precies zat zullen we wellicht nooit weten.

Vanwaar de idee dat de Durme of Moervaart een bijrivier was van de Leie ? Er bestond inderdaad een verbinding tussen beide rivieren, maar deze was gegraven. Mogelijk op aanstichten van een zekere Gundini, want men noemde dit gedeelte de *Gundinisgrabt*. Wanneer dit gebeurde is onbekend. Een eerste vermelding in de archieven vindt men pas in de jaren 1131-1145. Een logische veronderstelling is dat deze verbinding werd gegraven om het turfvervoer te vergemakkelijken: watertransport was immers het meest aangewezen vervoer en Gent, met zijn abdijen die vrijwel alle bezittingen hadden in en rond Wachtebeke, was een belangrijk afnemer. Er is echter nog een tweede mogelijkheid

²⁰¹ A. DE VOS, "De Middeleeuwse loop van de Durme en haar bijrivier de Poeke", in: *H.M.G.O.G.*, Gent, 1958, pp. 43-44. De meeste van de hiernavolgende gegevens en data werden aan dit artikel ontleend. Het volledige artikel in genoemd jaarboek beslaat de pagina's 31 t/m 46. Voor zijn synthese en het weerleggen van de hypothesen van A.C.F. Koch en A.K. Van Werveke zijn vooral pagina's 43 e.v. van belang.

²⁰² Waarmee niet gezegd wil zijn dat deze kerk - of kapel - zich bevond waar ze nu staat ! Zie hiertoe de tekst van dr. M. GYSSELING aangehaald in voetnoot 54.

A. De Vos vermeldt het niet, maar genoemde zinsnede komt uit het Liber Traditionum Antiquus van de Sint-Pietersabdij uit 941. Meer bepaald betreft het de schenking door Childela. Zie eveneens voetnoot 54 hieromtrent.

die het ontstaan van deze verbinding kan verklaren. Het verhaal gaat immers dat de Duitse keizer Otto II een verbinding liet graven tussen Gent en de zee, de zogenaamde Ottogracht, die als grensafbakening moest dienen tussen het Duitse en Franse Rijk. Het overwelfde gedeelte in Gent draagt trouwens nog deze naam. De waterweg liep via Zelzate naar Biervliet en staat als dusdanig op de Dampierrekaart weergegeven, althans op het Brusselse exemplaar dat samen met het boek “Over den Vier Ambachten” werd (her-) uitgegeven: “*Int jaer 980 waeren de duynen deurgraeven ...*”. Deze verbinding kon men niet maken zonder ook de hoger vernoemde Gundinisgrabt te graven welke, volgens dit verhaal, uit 980 of daaromtrent zou dateren. Het verhaal kent echter veel tegenkanting. Zo verwijst Gottschalk het resoluut naar “het rijk der fabelen”, andere auteurs achten het echter niet onmogelijk. Feit is dat de verbinding (Gent -) Rodenhuize - Zelzate - Biervliet wel degelijk heeft bestaan, tot het tracé tussen Zelzate en Biervliet in 1375 en 1404 grotendeels door de zich uitbreidende Braakman werd opgeslokt.

In deze context is het ook interessant een verhaal uit de Vita Bavonis aan te halen dat er op wijst dat reeds in het midden van de zevende eeuw een waterweg kan bestaan hebben. We zeggen wel “kan”, want de Vita Bavonis is nu eenmaal geen geschiedenisboek maar een hagiografie van de H. Bavo, geschreven ter zijner ere (en om geld in het laatje te brengen van de Sint-Baafsabdij, waar zijn relikwieën werden vereerd), in de eerste helft van de negende eeuw, dus ongeveer 2 eeuwen na de feiten. Het verhaalt hoe tijdens de oprichting van Bavo’s kluis één van zijn helpers dodelijk verongelukte. Bavo werd bij de bouw van zijn kluis immers geholpen door zijn medebroeders. Karren bouw materiaal werden aangevoerd. Loslopende honden uit een nabijgelegen nederzetting maakten één van de paarden schichtig, waardoor een kar kantelde en op een broeder terecht kwam die er het leven bij inschoot. Het lichaam werd teruggevoerd naar de abdij, waar Bavo er bij waakte en het door zijn gebed terug tot leven wist te wekken. Het verhaal - hier slechts kort samengevat - barst van de onwaarschijnlijkheden, te beginnen bij Bavo die door zijn medebroeders karren materiaal liet aanvoeren. Niet bepaald het beeld van een kluizenaar zoals dit ons voor ogen staat, maar meer dit van de Haspengouwse edelman die Bavo tusslotte was. Wat het verhaal echter voor ons interessant maakt is dat de Vita expliciet vermeldt dat het slachtoffer *per schip* getransporteerd werd naar de abdij van het Castrum Gandavum, toen, in de zevende eeuw, nog Ganda geheten, de latere Sint-Baafsabdij²⁰³. Dit zou betekenen dat er toen reeds een verbinding over water bestond tussen Mendonk en Gent²⁰⁴, namelijk de vroegmiddeleeuwse Durme met een eventuele aftakking naar Gent. Zeker is dit echter niet. Het is nog nooit bewezen dat Bavo’s kluis wel degelijk in Mendonk heeft gestaan, alhoewel men momenteel aanneemt dat daar een grote kans toe is. Alhoewel ook reeds de stelling werd verkondigd dat de kluis moet gelegen hebben waar nu de Sint-Baafskathedraal staat. We zeggen het reeds, een hagiografie is geen geschiedenisboek, zeker niet indien ze uit de negende eeuw dateert. Kortom, het is een interessante anekdote maar we hoeven er niet teveel belang aan hechten.

²⁰³ Over dit “castrum Gandavum” is reeds veel inkt gevloeid. Niet iedereen gaat ermee akkoord dat deze benaming slaat op de plaats van de latere Sint-Baafsabdij. Wie dit wel doet baseert zich op de mogelijkheid dat Amandus zijn abdij stichtte tussen de resten van een vroegere Romeinse versterking.

²⁰⁴ A. VERHULST en G. DECLERCQ, “Het vroege middeleeuwse Gent tussen twee abdijen en het Gravensteen”, in: *Gent, Apologie van een rebelse stad*, Antwerpen, Mercatorfonds, 1989, pp. 41-42.

Dat de zogenaamde Gundinisgrabt ooit gegraven was, was men in de zestiende eeuw in elk geval al lang vergeten. Het betrof de waterloop tussen de Durme te Langerbrugge en de Leie te Meulestede. Te Meulestede immers vloeide de Buitenste Oude Leie, welke uit de Wondelgemse meersen kwam en via een wijde bocht uitmondde in de Schelde ter hoogte van de Sint-Baafsabdij. Door de latere turfschepen werd deze loop echter niet gevolgd, maar, eveneens ter hoogte van Meulestede, kon men een vertakking op van de Middenste Oude Leie. Dit water liep naar de huidige Tolhuispoort en via het huidige Meerhem, Fratersplein en Tichelrei naar de nu nog aanwezige (Binnenste Oude) Leie, waar het via een zogenaamde overtoom uitmondde ongeveer ter hoogte van het huidig Sluizeken²⁰⁵. De benaming “Tichelrei” zou trouwens te maken kunnen hebben met gebakken “tichels” aangevoerd uit Stekene, via de Moervaart dus²⁰⁶. Later werd deze ganse loop verder uitgegraven tot de zogenaamde Schipgracht. Hiervan zijn geen sporen overgebleven. Tussen Meulestede en het Tolhuis vindt men nu de Voorhaven en het gedeelte tussen Meulestede en Langerbrugge (de Gundinisgrabt) werd opgenomen in de Sassevaart, later het kanaal naar Terneuzen. Het tracé tussen Tolhuis en Sluizeken, binnen de stad dus, heeft het langst bestaan: het werd pas in het begin van deze eeuw gedempt²⁰⁷.

Wegens de turf welke er aangevoerd werd, werd de losplaats bij het huidige Sluizeken in de Middeleeuwen Torfbriel genoemd. De turf werd er door een afzonderlijke corporatie van gespecialiseerde turfdragers gelost. Deze bestond reeds in de vijftiende eeuw en telde in 1636 nog een zeventigtal leden. Het korps zou trouwens pas volledig verdwijnen begin achttiende eeuw²⁰⁸. Het moet dus zijn dat het verbod op turfdelven, zoals vermeld door Karel V ingevoerd, reeds lang dode letter was. Als het ooit al werd gerespecteerd. De aangevoerde turf kwam, vanaf de zestiende eeuw, zeker niet meer uit Wachtebeke of directe omstreken want, zoals hoger beschreven, weten we dat dit moer toen volledig uitgeput was.

Ondanks zijn naam en de talrijke turfvaarten welke ermee in verbinding stonden, mag men niet denken dat de Moervaart enkel diende om turf te transporteren, zelfs niet in de middeleeuwen. Alle mogelijk vervoer vond erover plaats. In de eerste plaats gebruikten de abdijen rond Gent gelegen en met bezittingen in het Axeler of Hulster Ambacht deze waterweg om de voortbrengsten van hun gronden naar hun abdij te vervoeren. Een voorbeeld wordt gegeven door de abdij van Doornzele, welke tarwe kweekte in haar polders in het Axeler Ambacht. Deze werd via de Moervaart naar Rodenhuize gebracht, waar ze gelost werd om vervolgens verder over land naar de abdij te worden vervoerd²⁰⁹.

²⁰⁵ J. DECAVELE en R. DE HERDT, *Gent op de wateren en naar de zee*, Antwerpen / Gent, Mercatorfonds, 1976, kaarten pp. 16 en 24.

²⁰⁶ S. JANSSENS, “Het Meerhemkanaal”, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 1990 nr. 3, p. 144.

²⁰⁷ Er zijn dan ook diverse foto's van bewaard. Zie bijvoorbeeld: R. BOHEZ e.a., *Verdwenen hoekjes van het oude Gent*, Gent, Commissie van Monumenten en Stadsgezichten, 1994, foto's 69 en 70; M. LABYN, “uit de geschiedenis van de Gentse bruggen”, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 1987 nr. 4, pp. 213-219.

²⁰⁸ J. DECAVELE en R. DE HERDT, *op. cit.*, p. 170.

²⁰⁹ A. DE VOS, “Rodenhuize, vroeger en nu”, in: *Sint-Laurensklok*, jg. 41 (1968-69) nr. 2, p. 6.

Uit de beschrijving welke graaf de Ferraris rond 1775 bij zijn bekende kabinetskaarten voegde weten we dat er toen te Wachtebeke twee gemetste bruggen over de Moervaart lagen: één te Kalve en één ten zuiden van het dorp. Deze laatste moet deze van de huidige Meersstraat geweest zijn. De bestaande stenen bruggen, welke een belemmering vormden voor de scheepvaart, werden kort daarop, ter gelegenheid van de kanalisatie van 1778, afgebroken en vervangen door houten constructies welke “open gedaen” konden worden. Op deze kanalisatie komen we verder nog terug.

3.2 De Axelse Vaart

Eén van de belangrijkste vaarten welke in verbinding stond met de Moervaart was wel de vaart op Axel²¹⁰. Het was immers niet enkel een turfvaart, maar er vond ook veel ander vervoer over plaats. Vermoedelijk liggen natuurlijke waterlopen aan de basis van zijn ontstaan, waterlopen welke met elkaar werden verbonden indien noodzakelijk en waarvan de bedding verder werd uitgegraven²¹¹. Dat de Axelse vaart over zijn ganse lengte teruggaat op een natuurlijke waterloop is weinig waarschijnlijk. Immers uit de topografische kaart blijkt dat, vertrekkend uit de Moervaartdepressie, ongeveer ter hoogte van Ramonshoek, de vaart een hoogte doorsnijdt van ongeveer 6 meter, om dan, verder naar het noorden, terug af te dalen naar 3 à 4 meter. Niet bepaald een natuurlijke constellatie, zodat we met zekerheid kunnen zeggen dat mensenhanden de natuur een handje moeten toegestoken hebben. Het is wel zeker dat de Axelse Vaart in het begin van de veertiende eeuw zijn definitieve loop moet gehad hebben. Er was wel een groot nadeel aan verbonden. Immers, alle goederen moesten te Overslag worden overgeladen (het gehucht dankt er zijn naam aan) vanuit de “zoute vaart” (het gedeelte naar Axel toe) naar de “zoete vaart” (het gedeelte dat over Wachtebeke liep). Reden van de scheiding tussen beide gedeelten was het immer dreigende overstromingsgevaar, waarbij de bestaande dam het “upwatere” komende uit het noorden diende op te houden. Het gedeelte tussen Overslag en Axel werd ook “Oostvaart” genoemd, het verdere gedeelte van de vaart, tussen Axel en Terneuzen,

²¹⁰ Althans voordat de Sassevaart in dienst kwam. De eerste fase hiervan was in 1549 voltooid (d.w.z. de landdijk aan de Papegeule welke toegang gaf tot de Honte was toen nog niet doorstoken). Alhoewel Wachtebeke ook de invloed van deze vaart onderging - teminste toch onrechtstreeks - is een beschrijving ervan in dit jaarboek achterwege gelaten. Uitstekende informatie over de Sassevaart is te vinden in het boek van J. DECAVELE & R. DE HERDT, *op. cit.* Het is grotendeels gebaseerd op de omvangrijke documentatie aanwezig in het Gentse stadsarchief hieromtrent.

²¹¹ Volgens E.H. STROBBE zouden deze waterloopjes teruggaan tot in de Romeinse tijd, toen de Durme onderhevig was aan de getijden van de Honte en Gent via Overslag in verbinding stond met de zee. Zonder de ouderdom van deze eventuele waterlopen te willen tegenspreken vergist hij zich zeker wat de Honte betreft. Zoals we reeds geschreven hebben in het hoofdstuk over het ontstaan van de moeren was de Honte in de Romeinse tijd ten hoogste een klein riviertje dat uitmondde in de toenmalige Schelde. De aanzet tot de huidige Westerschelde ontstond slechts tijdens de tweede Duinkerke transgressie (tussen ca. 250 - 600 AD), waarbij, volgens M. K. E. GOTTSCHALK, contact met de Honte slechts na 700 zou ontstaan. Het is helemaal niet zeker dat in de Romeinse tijd de getijden hier in onze streek reeds merkbaar waren. Br. LEOPOLD, “Axelsvaardeken”, in: *Sint-Laurensklok*, jg. 60 (1987-1988) nr. 2, p. 37.

kreeg ook de naam van “Westvaart”²¹². Ook de naam “Nieuwe Vaart” is bekend. Dergelijke vaarten veranderden trouwens regelmatig van naam.

Hoe de “overslach” er precies uitzag is niet geweten. De nauwkeurige betekenis van dit woord, evenals van het verwante “overdrach” is eigenlijk niet gekend. In elk geval kwamen er bepaalde installaties bij te pas. Er moet toch op zijn minst een soort kaai of steiger geweest zijn. De mogelijkheid is ook niet uit te sluiten dat het een overtoom betrof, maar de kans daartoe is klein²¹³. Volgens Br. Leopold gebeurde het overslaan met een hijskraan, maar waarop hij deze bewering baseert is een raadsel²¹⁴. Op de bestaande kaarten, die dikwijls ook afbeeldingen of omschrijvingen bevatten, is er in elk geval geen spoor van dergelijke installaties terug te vinden. In 1660 spreekt een tekst over “het oude rabodt op den Overslach”, maar deze benaming (rabot) stemt niet overeen met de benaming “Overslach”²¹⁵. Het bestaan van een rabot zou er op wijzen dat de schepen, mits het nodige kunst- en vliegwerk, konden doorvaren.

Ook al wordt de vaart als belangrijk omschreven, grote illusies dient men zich daar niet bij te maken. Over het aantal schepen dat op de vaart voer gedurende de middeleeuwen en de aard van hun lading is niets bekend, buiten het feit dat er vrijwel zeker turf bij was. Wel bestaat er een interessant document uit 1504 dat het toltarief beschrijft dat op de diverse overgeslagen goederen mocht worden geheven en waaruit wij bijgevolg ook de toenmalige aard ervan te weten komen. Meer bepaald worden vermeld: graan, meel, haring, boter, kaas, wijn, as (kalk !), bier, zout, ajuin, look, appels, olie, wede, mede, wol, hout, huiden, stenen, schaliën, tonhout, lood, kalk en - zoals te verwachten - ook turf. Het vermoeden bestaat, aangezien het voor een groot deel levensmiddelen betreft, dat de handel voor het merendeel richting Gent verliep²¹⁶. Zeker is dit nochtans niet: het kon ook uitvoer zijn van producten gewonnen ten noorden van Gent.

²¹² A.M.I. DE KRAKER, *Landschap uit balans*, Utrecht, Uitgeverij Matrijs, 1997, kaart p. 81. Over de benamingen “Oostvaart” en “Westvaart” bestaan trouwens nogal wat tegenstrijdigheden. E. DE REU noemt de vaart tussen Axel en Overslag “Nieuwvaart”; de Oost- en Westvaart weet hij niet goed thuis te brengen. (E. DE REU, “Historisch-Geografisch onderzoek betreffende de moergronden in de vier ambachten tijdens de 12e, 13e en 14e eeuw”, in: *Sint-Laurensklok*, jaargang 43 (1970-1971), p. 54. Volgens Br. LEOPOLD was Westvaart een andere benaming voor het traject tussen Overslag en Kalve: Br. LEOPOLD, *op. cit.*, p. 36. M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, daarentegen blijkt er meer de mening van DE KRAKER op na te houden. Uit sommige van haar teksten (p. 439) zouden we echter kunnen afleiden dat zij het tracé tussen Overslag en Kalve ook nog beschouwt als een gedeelte van de Oostvaart. Elders (p. 446) oppert zij deze mogelijkheid ook wat de Langelede betreft. Haar verklaring op p. 291, voetnoot 7, is daar wel mee integenspraak: “De Oostvaart (...) sloot bij Moerbeke aan op de Moervaart”. Grosso modo kunnen we echter besluiten dat we als “Westvaart” het tracé Terneuzen-Axel mogen aannemen en als “Oostvaart” het gedeelte Axel-Overslag, eventueel te verlengen tot aan de Moervaart (Kalve).

²¹³ Zie § 3.5 wat betreft een overtoom.

²¹⁴ Br. LEOPOLD, *op. cit.*, p. 40. De aanwezigheid van een kraan is vrijwel uitgesloten. Een dergelijke installatie vergde inzet van heel wat personeel zoals de zogenaamde “kraankinderen” die de raderen in beweging moesten brengen. Aangezien al dit personeel diende betaald te worden moest er reeds heel wat scheepvaart zijn om de kosten te kunnen dekken. Het is daarbij vrijwel ondenkbaar dat een dergelijk toestel niet zou vermeld zijn in de gekende pachtcontracten, dit om de verantwoordelijkheden vast te leggen m.b.t. onderhoud en herstellingen.

²¹⁵ Br. LEOPOLD, *op. cit.*, p. 43, zonder verdere bronvermelding.

²¹⁶ J. A. MERTENS, “Het tarief van de “overslach” te Wachtebeke”, in: *H.M.G.O.G.*, Gent, 1967, p. 78.

Alhoewel we verder nog op deze tol en het verpachten ervan terugkomen kan hier reeds vermeld worden dat genoemd document ons ook de mogelijkheid biedt na te gaan hoe druk de scheepvaart moet geweest zijn, althans in het genoemde jaar. Dit valt nogal tegen: het blijkt “niet té gewaagd” te zijn te veronderstellen dat “dagelijks ten minste 1 schip werd overgeladen”²¹⁷. Niet bepaald een erg drukke activiteit dus, ook al waren het scheepjes van ongeveer 4 ton. Het belang van de Axelse vaart, ook niet tijdens de periode voordat de Sassevaart gegraven was, mag dus zeker niet overdreven worden. Toch moeten er piekjaren geweest zijn, vooral tijdens oorlogsperiodes, toen de noordelijke Gentse wateren van groot belang waren voor de ravitaillering van de stad. Dit blijkt uit het feit dat men in dergelijke situaties dikwijls overging tot inspectie van de toestand en - als gevolg hiervan - het ruimen en zelfs herdelfen van de waterlopen. Over deze periodes zijn echter geen cijfergegevens bekend.

Zolang de vaart economisch belang had werd hij ook goed onderhouden. Dit blijkt bijvoorbeeld uit moermeestersrekeningen ten tijde van hertog Jan Zonder Vrees. In 1424 werden aan de Oostvaart opnieuw grote werken uitgevoerd. Uit de bewaarde documenten blijkt dat het kanaal toen onder beheer stond van de stad Gent. Het waren immers de Gentse schepenen die, om genoemde werken te betalen, belasting (omslag) oplegden aan Axel, Beostenblij, Zuiddorpe, Wachtebeke, Kalve en aan al degenen die met schepen op de Oostvaart voeren²¹⁸. Het valt wel op dat Kalve hier nog steeds afzonderlijk genoemd wordt.

3.3 De Langelede

Toen tenslotte in 1362 de gronden van de abdij van Marquette, ondanks het oorspronkelijk verzet van de monialen, toch werden opgemeten, bleek niet enkel dat zij zich teveel grond hadden toegeëigend. Er werd namelijk ook vastgesteld dat zij hadden gezondigd tegen artikel 68 van de Keure van de Vier Ambachten, zo niet naar de letter, dan toch naar de geest. Genoemd artikel bepaalde immers dat iedereen die een waterloop of weg afsloot door op wederrechtelijke wijze te ploegen, een boete diende te betalen²¹⁹. Blijkbaar hebben boeren reeds zeer vroeg een slechte reputatie gehad. Nu, geploegd hadden de monialen niet, doch erger. Ze hadden de heerweg Brugge - Antwerpen ter hoogte van Walderdonk doorstoken ten behoeve van de aanleg van een nieuwe turfvaart, zonder grafelijke toestemming, wel te verstaan. Het kostte de abdij een boete van 300 pond parisis²²⁰. Waarom watergraaf Oddot Machet - vertegenwoordiger van graaf Lodewijk van Male - zo een trammelant maakte over deze doorsteek blijft een vraagteken. Het is niet denkbaar dat de monialen geen over- of doorgang zouden voorzien hebben, een brug of op zijn minst een gewad. En er waren wel meer turfvaarten die de heerweg doorsneden, de Axelse vaart bijvoorbeeld. Het feit dat de monialen, door geen melding te maken van deze vaart, ook grafelijke tol ontlieden zal wel de grootste rol gespeeld hebben. Mogelijk werd ook hun decennialange hardleersheid met betrekking tot het opmeten van hun terreinen dubbel en dik in rekening gebracht.

²¹⁷ J.A. MERTENS, *op. cit.*, p. 79.

²¹⁸ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 397 en 439.

²¹⁹ H. BRAND & D. LAMBRECHT, “Vertaling van de keure van de Vier Ambachten”, in: “*Over den Vier Ambachten*”, Kloosterzande, 1993, p. 519.

²²⁰ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 328.

Gezien de plaats van voornoemd gebeuren - de Walderdonk - en het feit dat de ontginningsgebieden van Marquette ten noorden van de heerweg lagen kunnen we vrijwel met zekerheid besluiten dat deze turfvaart, ook al wordt hij niet bij naam genoemd, de latere Langelede moet geweest zijn. Of deze vaart werkelijk uit 1362 of kort ervoor stamt is niet met zekerheid te achterhalen. De naam “langhe lee” komt namelijk reeds in 1317 voor. Of het dezelfde vaart betreft is niet zeker, want ook dit kanaaltje schijnt dikwijls van naam te zijn veranderd. Zo komt ook de naam “Broeder Claislede” voor (1372), maar uit hetzelfde jaar dateert ook een document waarin de locatie “up de Langheleede dat nog eedt de grave” vermeld wordt. Niet minder dan drie namen tegelijk dus. Verder vinden we nog “kiele ofte binnevaerdeken” (1779), “Wachtebecele” (1681) en “walderdonckx vaerdeken” (1766)²²¹. Keuze te over. Men kan zich afvragen of deze vaart ooit een vaste naam gehad heeft.

Uit het verhaal van Marquette kunnen we in elk geval afleiden dat de vaart minstens gedeeltelijk gegraven is. Ook het reliëf maakt dit duidelijk: de zandrug wordt doorsneden, wat, zoals we reeds in het geval van de Axelse vaart aanstipten, geen natuurlijke situatie is. Er bestaat een grote kans dat het gedeelte van de benedenloop van de Langelede, tussen de Moervaart en de huidige monding van de Voortbeek (“Den Waterganck”) gegraven is in de bedding van deze Voortbeek. Deze komt immers uit een oorspronkelijk moerassig gebied. De oude namen “t Hetselaer” en “Rostyne Mersch” wijzen daarop. Denken we ook aan de Pachtgoedbeek en Rostynebeek welke dit gebied doorsneden. Kortom, er is reeds vroeger verondersteld dat de Voortbeek in verbinding stond met de Moervaart om voor uitwatering van dit gebied te zorgen²²². Dit zou betekenen dat pas vanaf het punt waar nu de Voortbeek uitmondt de bedding van de Langelede nieuw gegraven is, pal noordwaarts, richting Marquettegebied.

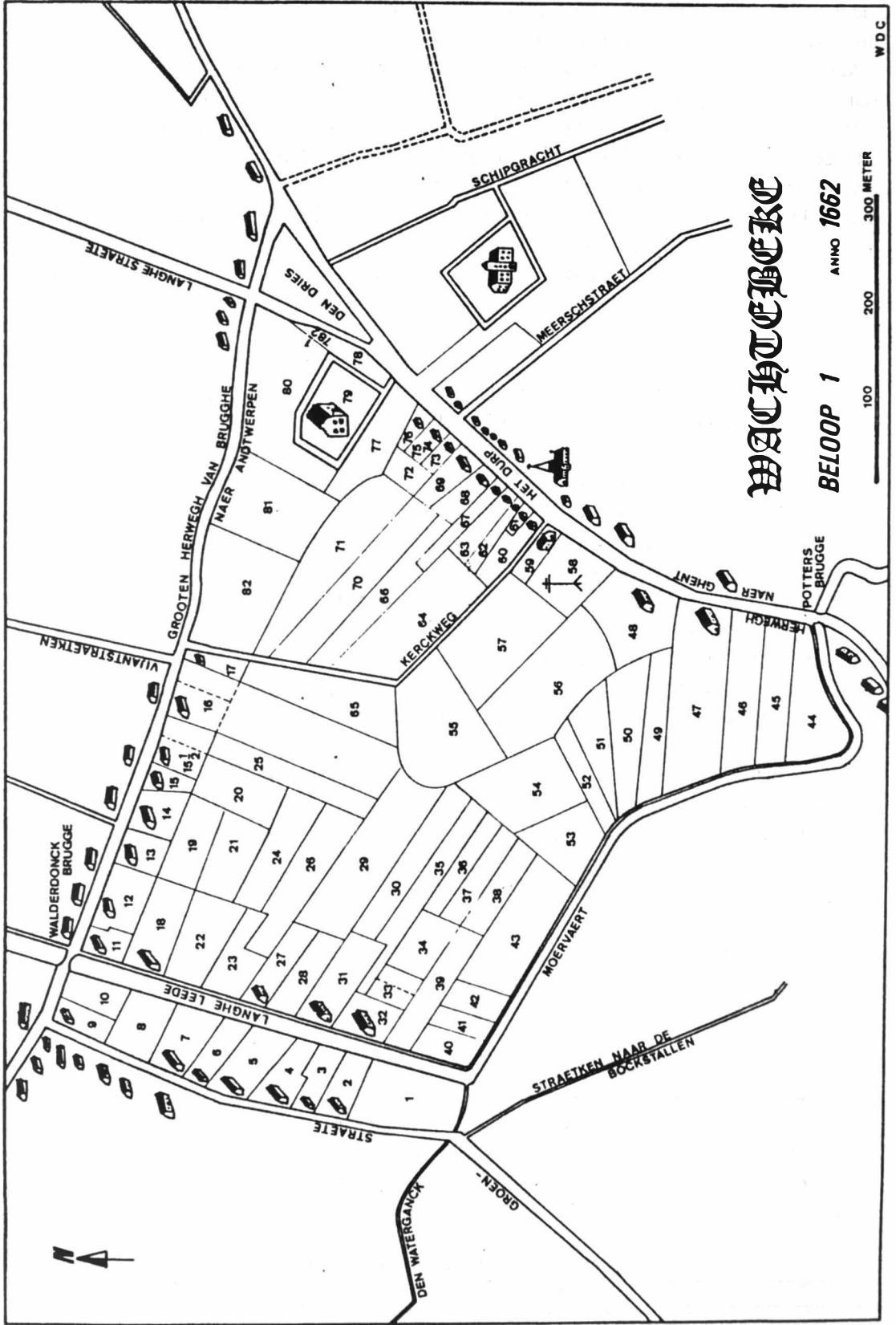
Het blijft echter een vraagteken wanneer dit graafwerk gebeurde. De ontginning van het Marquettegebied begon vermoedelijk slechts nadat de abdij haar ontginningscentrum verwierf, dit wil zeggen na de aankoop van het Schotegoed in 1233. Of men kort daarop reeds de Langelede heeft gegraven is twijfelachtig want zo’n gang zal deze ontginning wel niet genomen hebben. Er kan trouwens ook gebruik gemaakt zijn van reeds bestaande waterwegen. Herinneren we eraan dat Ninove reeds voor 1191 grond te Kalve had bekomen. Ook de Sint-Catharinastraat dateert mogelijks reeds uit deze periode²²³. Of de “langhe lee” van 1317 slaat op de huidige Langelede is niet onmogelijk, maar dan zou het 45 jaar geduurd hebben vooraleer het doorsnijden van de Antwerpse heerweg werd opgemerkt en bestraft. Aangezien de door de Vlaamse graven aangestelde watergraaf toch vrij regelmatig in het moergebied kwam is dit toch wel een erg lange periode. Misschien geven de archieven van Marquette ooit nog eens duidelijkheid hierover.

Het is geweten dat de bovenloop van de Langelede oorspronkelijk uitmondde in Canisvliet via de Sint-Elooiopolder. De afwatering van deze polder was trouwens gemeen-

²²¹ E. DE SMET, *op. cit.*, pp. 89, 54, 82, 127, 128

²²² Dit was de mening van dhr. Maurice Van Heirsele, eerste voorzitter van de Heemkundige Kring “Oud Wachtebeke”. Br. LEOPOLD, “De Langelede”, in: *Sint-Laurensklok*, jg. 43 (1970-71) nr. 1, p. 37. Deze tekst werd door H.K. Oud Wachtebeke opnieuw uitgegeven in 1971.

²²³ Eerste vermelding nochtans pas in 1353: Sente Katelinen. E. DE SMET, *op. cit.*, p. 115.

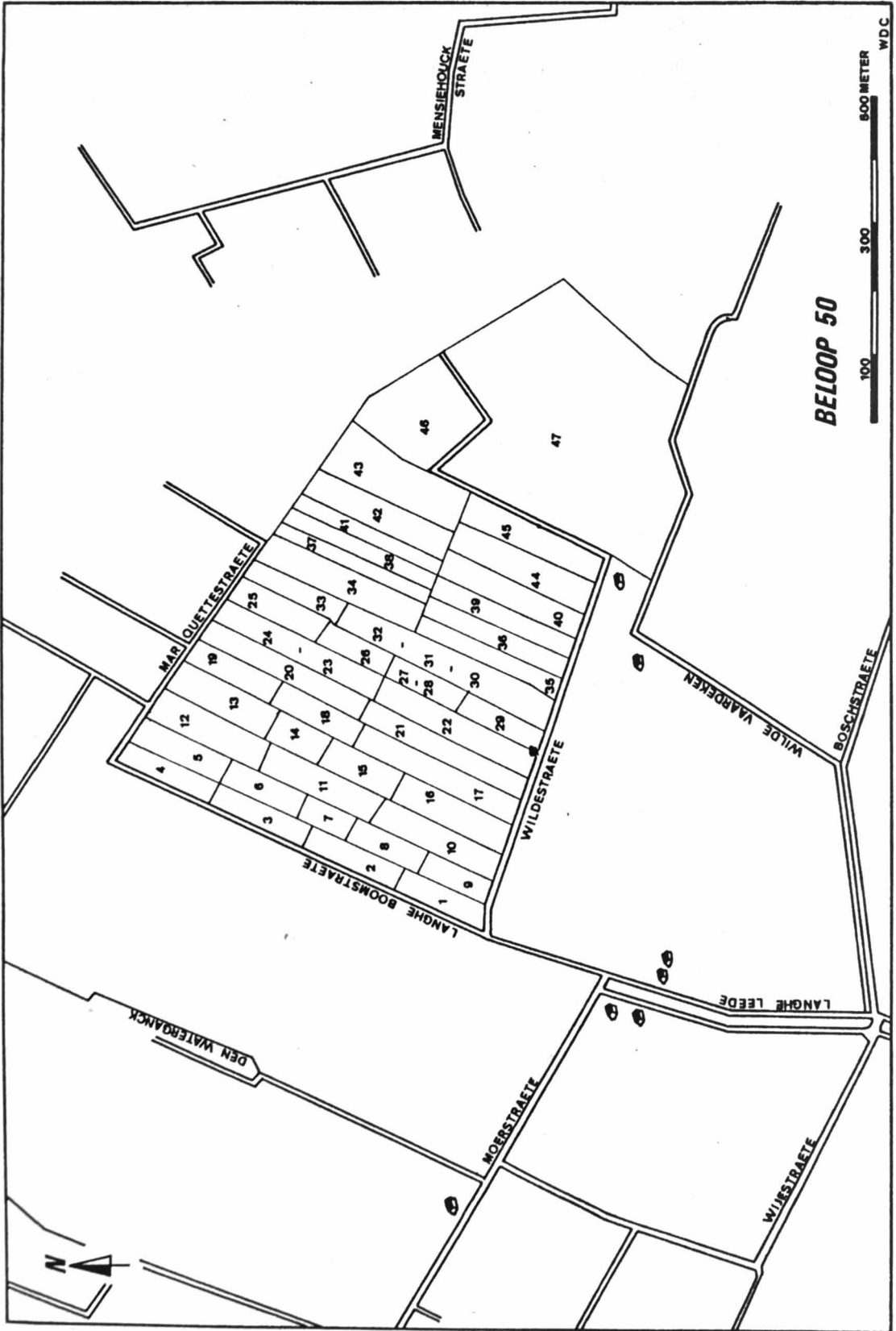

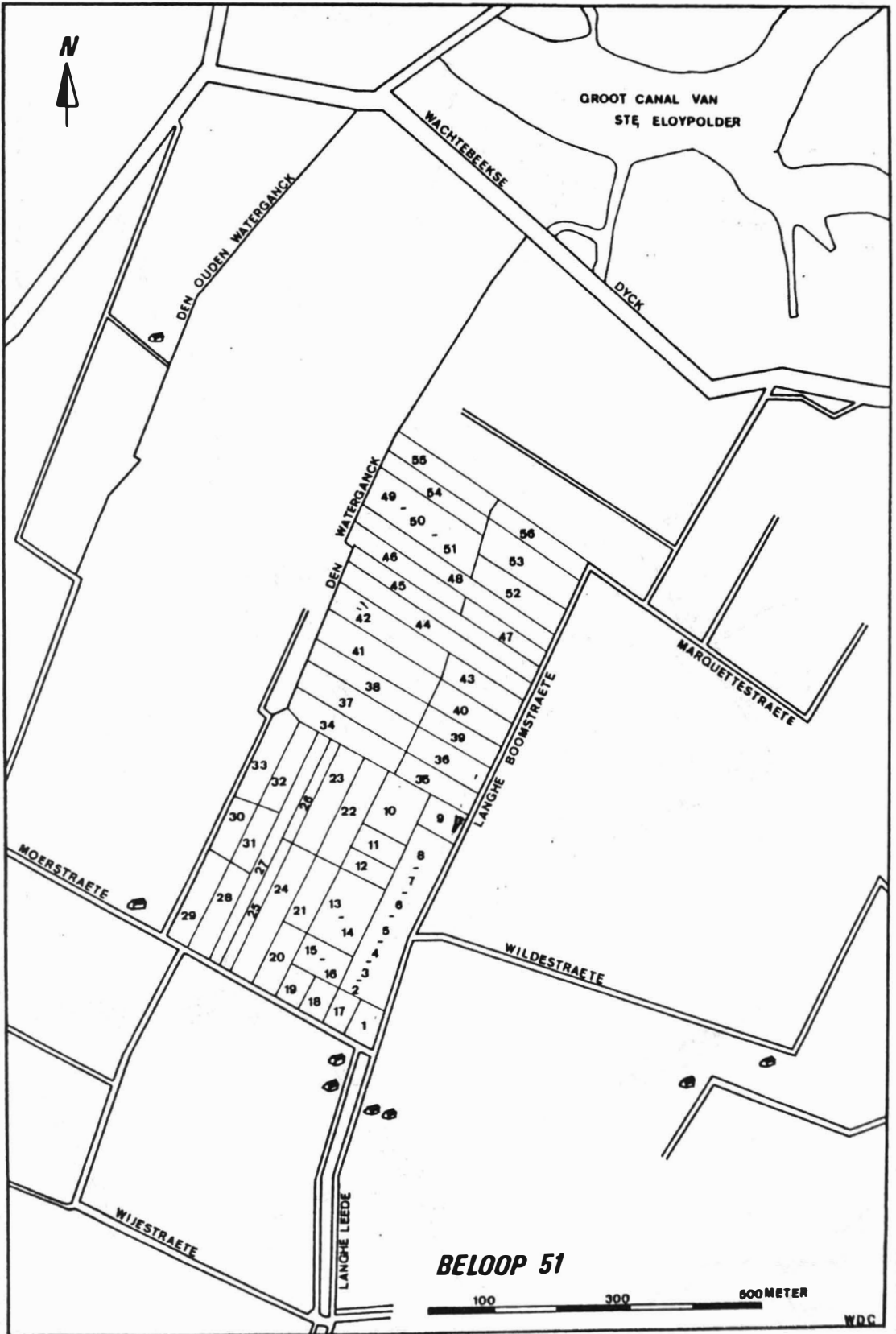
BELOOP 1 ANNO 1662

BELOOP 1 ANNO 1662

100 200 300 METER

W.D.C.

schappelijk met deze van de Langelede (Sint-Elooigat). De huidige noordelijke loop van de Langelede is dus niet origineel, maar werd verlegd in 1776 (bouw van de Oudenburgse sluis); Sint-Elooiopolder kreeg toen zijn eigen uitwatering²²⁴. De originele loop moet samengevallen zijn met de huidige Lange Boomstraat, wat blijkt uit het volgende.

Uit de studie van de perceelsgrenzen van de landerijen gelegen langsheen de Langelede zijn immers een paar zaken af te leiden die een bijkomend licht kunnen werpen op het ontstaan van deze turfvaart, of althans tot een bepaalde hypothese aanleiding kunnen geven. De Popp-kaarten uit het midden van vorige eeuw betreffende de bovenloop van de Langelede tonen ons lange en smalle percelen²²⁵. Deze zogenaamde strookkaveling blijkt een typische vorm te zijn die (onder andere) eigen is aan ontveend gebied, waarbij men vertrok van een moerschoofd waarop de uit te venen percelen aansloten²²⁶. Wanneer men de bovenloop van de Langelede volgt ziet men dat de perceelsgrenzen loodrecht staan op deze vaart, wat eveneens een normaal verschijnsel is. Althans, dit klopt bezuiden de Lange Boomstraat. Verder noordwaarts zwenkt de Langelede meer naar het westen toe en de percelen worden niet meer haaks gesneden. Dit is geen normale situatie maar er is een eenvoudige verklaring voor. Dit gedeelte van de bovenloop van de Langelede is, zoals boven reeds vermeld, het gevolg van de kanalisering in 1775-76. De kaveling wijst erop dat de oorspronkelijke loop moet samengevallen zijn met de Lange Boomstraat, die waarschijnlijk als tragel fungeerde. Dit maakte trouwens de originele uitwatering via het Sint-Elooigat mogelijk.

De kavelingen aan beide zijden van de Lange Boomstraat vertonen echter een totaal tegengesteld beeld. Staan de percelen, westwaarts van deze straat, haaks hierop, dan liggen ze oostwaarts daarentegen er in de lengte tegenaan (zie de kaarten van belopen 50 en 51²²⁷). Zoals reeds boven vermeld gaan de perceelsgrenzen vrijwel zeker terug op het oorspronkelijke ontginningspatroon. Reden daarvoor is dat, ten behoeve van de ontginning, talrijke uitwateringssloten dienden te worden gegraven en het is vrijwel ondenkbaar dat de monialen, na ontvening, al deze grachten hebben gevuld om een nieuwe, anders gerichte kaveling in te voeren. Uit de genoemde tegenstelling van kavelingsrichtingen kunnen we bijgevolg besluiten dat de Lange Boomstraat / Langelede, althans dit gedeelte, moet teruggaan tot de periode van de oorspronkelijke ontginning.

Ten zuiden van de zandrug, tussen Walderdonkbrug en de huidige Voortbeek, krijgen we echter een ander beeld. De kaart van beloop 1 geeft de indruk dat enkele bestaande perceelsgrenzen door het graven van de Langelede werden doorsneden, of met andere woorden dat de Langelede, of althans dit deel ervan, gegraven is nadat deze gronden werden ontgonnen. De aanwijzingen zijn te beperkt om vaststaande conclusies te trekken, maar ze laten vermoeden dat de Langelede mogelijk in twee beurten werd gegraven. Het noordelijk deel zou hierbij het oudste zijn en dateren uit het prille begin van de veenontgin-

²²⁴ Br. LEOPOLD, "De Langelede", p. 45.

²²⁵ Meer bepaald Sectie A, eerste blad en Sectie B, tweede blad. Deze kaarten dateren van rond 1860.

²²⁶ Wat niet betekent dat alle strookkavelingen het resultaat zouden zijn van veenontginning. Zie L. DAELS en A. VERHOEVE, "De Vier Ambachten, een landschappelijke benadering", in: *Over den Vier Ambachten*, p. 36.

²²⁷ W. DE CONINCK, *op. cit.*, p. 126 en 128.

ning te Walderdonk, welke we ten vroegste in 1244 zouden dateren, het jaar van de grote schenking door gravin Johanna aan Marquette. De eerste vermelding van Walderdonk dateert trouwens uit 1260. Deze latere bovenloop stond in verbinding met de Honte, of misschien, op één of andere wijze, met de Moervaart²²⁸. Nemen we aan dat, gezien het bovenstaande, het gedeelte zuidelijk van de grote zandrug later is gegraven - het hoeft niet meer dan enkele decennia te zijn - dan zou dit in elk geval verklaren waarom het tot 1362 duurde voordat Marquette gestraft werd voor het doorsteken van de heirweg. Tot nadere bevindingen blijft het echter een hypothese.

Opmerkenswaard op de kaart van beloop 1 zijn ook de vier hofsteden oostwaarts van de Langelede, tussen Walderdonkbug en “Den Waterganck” waar nu geen spoor meer van overblijft.

Op de Langelede kwamen ook kunstwerken voor, en niet enkel bruggen. Zo werd er in 1455 een opwindbare sluis gebouwd (rabat of rabot) die hoofdzakelijk als taak had in de winter het water afkomstig van Gent te weren²²⁹. Waar deze zich precies bevond is moeilijk uit te maken. Het feit dat dit rabot regelmatig diende opgehaald te worden bracht blijkbaar nog afwateringsproblemen mee, want in 1483 wordt er een tweede rabot gebouwd, “30 roeden van den rabotte, dat nu ter tyt staet ende langhe gestaen heeft op de voors. Leede...”²³⁰. Dertig roeden komen overeen met ruim honderd meter. Uit de bijgaande omschrijving blijkt dat beide rabotten samen moesten gebruikt worden volgens het principe van een sluis: bij het schutten van een turfboot mocht slechts 1 rabot tegelijkertijd opgehaald worden, om te beletten “dat tGendsche watere in de zelve Langhe-Leede niet voordere loopen en zoude”. Toch bleek dit niet voldoende: het ambacht Axel bleef klagen over overstromingen te wijten aan het water komende uit de Langelede. De uitveningen van de moergebieden zullen daar wel niet vreemd aan geweest zijn, maar niet alle partijen gaven dit toe. In 1544 besliste de Raad van Gent tenslotte dat de moerbezitters gezamenlijk moesten instaan voor een nieuwe dijk met sluis (rabot). Om zeker geen water te kunnen doorlaten zonder de toestemming van Axel kregen de schepenen van deze stad eveneens een sleutel van het rabot, de tweede was in handen van de moerbezitters. Verder dienden de dijken langs de Langelede te worden verhoogd, tot twee voet boven het peil van het winterwater. Ook de zijkanalen (spletleden) dienden te worden ingedijkt²³¹.

In 1775 beslist de (Oostenrijkse) regering de Langelede te laten rechtekken (kanaliseren) en wordt er - onder andere - ook een nieuwe sluis gebouwd: de Oudenburgse sluis welke nu nog terug te vinden is, althans het metselwerk ervan. Aangezien dit document

²²⁸ Verbinding met de Honte via de Lepe, riviertje dat tot aan Zuiddorpe reikte. Br. LEOPOLD, “De Langelede”, p. 37. Met de Moervaart: de Crickelede bijvoorbeeld vormde een verbinding tussen de Langelede en de Axelse Vaart. Deze laatste werd echter pas begin 14e eeuw gegraven, maar het is niet onmogelijk dat hij, zoals hoger uitgelegd, (gedeeltelijk) teruggaat op een natuurlijke waterloop. Er moeten trouwens heel wat turfvaarten geweest zijn waarvan op de kaarten van 1662 geen of nauwelijks een spoor terug te vinden is.

²²⁹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 446.

²³⁰ De uitgebreide (en dikwijls moeilijk te begrijpen) tekst waar dit fragment in voorkomt vindt men bij Br. LEOPOLD, *op. cit.*, pp. 39-40.

²³¹ Br. LEOPOLD, *op. cit.*, p. 42.

schrijft dat de kanalisatie zal plaatsgrijpen vanaf de Moervaart tot aan de bestaande sluis van Wachtebeke zijn we geneigd aan te nemen dat de originele rabotten in de buurt van de nieuwe sluis moeten gelegen hebben. De bedoeling was nu niet meer de Gentse wateren tegen te houden, maar deze werken moesten integendeel een betere afvoer ervan mogelijk maken zodat Gent voor overstroming werd behoed. Vergeten we niet dat de Langelede via Moervaart, Sasse vaart en Meerhemkanaal in verbinding stond met de Gentse binnenstad !

De verbinding van de Langelede met Nederland (Canisvliet) werd pas verbroken door de tractaten van 1839, waardoor Nederland slechts beperkte uitwatering meer toestond, o.a. van de Sint-Elooisplolder en de Kelderputten (den Akker). Dit resulteerde in de afdamming die men nu nog steeds vindt, althans de derde uitgave hiervan. De eerste spoelde namelijk weg op oudejaarsavond 1965, de tweede inderhaast opgeworpen dam enkele dagen later.

Vermelden we nog dat bij vernoemde kanalisatie ook nieuwe gemetselde bruggen werden gebouwd, waarvan de balkenbrug nog de enige resterende is, en een stuw bij de monding in de Moervaart. Deze stuw kon gesloten worden door middel van “poutrelles”, althans, zo staat het beschreven²³². Vermoedelijk echter werd deze stuw niet als apart bouwwerk uitgevoerd aangezien er één geïntegreerd werd in de balkenbrug (nog tot op de dag van vandaag in functie). Vandaar de naam van de brug trouwens. Of er nog één van de andere originele bruggen (Pottershoek en Walderdonk) met een stuw uitgerust werd is niet bekend.

Het rechttrekken van de Langelede, in de mate van het mogelijke, gaf deze vaart ook zijn huidige monding. Voorheen lag deze een honderdtal meter meer naar het dorp toe, maar het elimineren van de laatste bocht in de vaart deed deze verdwijnen. Dit betekent dat ook de Pottershoekbrug verplaatst werd. Origineel lag deze namelijk ter hoogte van het vroegere “Hooghuis”, waarvan de kelders uitgaven op de Langelede en gebruikt werden als laad- en losplaats. Het Hooghuis werd in 1927 afgebroken²³³. De oorspronkelijke monding is ook nog te zien op de kaarten van de belopen uit 1662 (beloop 4)²³⁴. Al de genoemde werken, welke de Langelede haar hedendaags uitzicht hebben gegeven, waren voltooid in oktober 1776.

Het zouden niet de laatste werken zijn. Tot ca. 1960 was het getij nog zichtbaar op de Durme / Moervaart; het peilverschil was wel niet groter dan 20 à 30 centimeter. Het waterpeil lag veel lager dan dit van het kanaal Gent-Terneuzen, dat op +4,45 TAW wordt gehouden. Om de peilen te scheiden was op de Moervaart een stuw gebouwd te Rodenhuize²³⁵. Ter gelegenheid van de grote infrastructuurwerken in het begin van de

²³² De Franse tekst is terug te vinden in het artikel van J. VAN BOCXSTAELE, “Wachtebeke en Oost Zeeuws-Vlaanderen. Een historisch-geografische benadering”, in: *H.M.G.O.G.*, Gent, p. 67.

²³³ Een afbeelding van een schilderij dat dit Hooghuis voorstelt is opgenomen in het vermelde artikel van Br. LEOPOLD (p. 49). Het was in het bezit van dhr. M. Van Heirsele.

²³⁴ W. DE CONINCK, *op. cit.*, p. 24.

²³⁵ Dit rabot is ontstaan kort na 1641. A. DE VOS, “Rodenhuize, vroeger en nu”, in: *Sint-Laurensklok*, jg. 41 (1968-69) nr. 2, p. 8.

jaren '60, waarbij de loop van de vaart gedeeltelijk werd verlegd - de vroegere loop viel in het Rodenhuizedok - verdween deze stuw. Gevolg: het waterpeil steeg met ca. 70 cm. Hetzelfde voor de Langelede, wat in haar stroomgebied voor afwateringsproblemen zorgde. Om dit peil terug omlaag te brengen, althans wat de Langelede betreft, werd aan de monding in de Moervaart een aarden dam opgeworpen. Beide uiteinden van de vaart waren dus in principe afgedamd, wat ook niet de ideale oplossing was. Deze werd tenslotte gevonden in de bouw van het huidige pompstation bij Pottershoek.

Tenslotte nog dit. Het gedeelte van de Langelede, begrepen tussen Walderdonkbrug en de spoorwegbrug, heb ik in mijn jeugd stevast "de vest" horen noemen. Een vest is een gracht welke, naast wallen, deel uitmaakt van een verdedigingsgordel. Er lag naast de tragel, beginnend aan het akkerland volgend op het laatste woonhuis en eindigend ongeveer aan de uitwatering van de melkerijgracht, inderdaad iets wat op een wal leek. Aan de zijde van de Walderdonkbrug stak hij ongeveer 1,5 m boven de tragel uit. Aangezien de tragel langzaam opklom was het hoogteverschil aan zijn ander uiteinde herleid tot ongeveer een halve meter. Aan haar andere zijde stak deze ophoging nooit meer dan ongeveer een halve meter boven het maaiveld uit, dat dus ook hoger lag dan de tragel. Deze "wal" was over zijn ganse lengte beplant met canada's. Dat dit ooit deel uitmaakte van een verdedigingsgordel is weinig waarschijnlijk, temeer daar deze dan vermoedelijk dateert van na de kanalisering van de Langelede in de achttiende eeuw. Van tragel en wal blijft geen spoor meer over, alles werd genivelleerd bij de aanleg van de huidige woonwijk.

3.4 Andere vaarten

In de oude archieven wordt ook frequent de naam "Lennots Lede" en "Schoter Lede" vermeld. Welke vaarten dit precies waren is niet bekend. De naam laat vermoeden dat beide te maken hebben met Lennot van Gent, oorspronkelijke stichter van het goed Schote (Ascotte). Aangezien dit goed later in handen kwam van de Marquette abdij is de link naar de Langelede gemakkelijk te leggen. Er is inderdaad verondersteld - door GOTTSCHALK met name - dat één van beide overeenstemt met de Langelede, de andere met de Axelse vaart, of althans het zuidelijk gedeelte ervan²³⁶. Volgens Br. Leopold zou het de Schoter Lede kunnen zijn die te vereenzelvigen is met de Axelse Vaart, ook al zou dat slechts éénmaal gebeurd zijn, meer bepaald in een akte van 10 oktober 1356. Hij baseert zich waarschijnlijk op het feit dat deze akte spreekt van een verkoop van moergrond "onder Wachtebeke", niet "bij Walderdonk", en gelegen bij de Schoter Lede. Het moet hem echter ontgaan zijn dat dezelfde akte ook spreekt van een verkoop "onder Wachtebeke" van moer gelegen aan Lennots Lede ...²³⁷. Hieruit kunnen we enkel besluiten dat het twee afzonderlijke vaarten betrof, waarvan mogelijk één te vereenzelvigen is met de Axelse vaart - welke van de twee is niet uit te maken - en dat de tweede ook in de omgeving van het dorp moet worden gezocht. We willen er hierbij op wijzen dat op de kaart van 1662, beloop 2, nog een kanaaltje staat aangegeven met de naam

²³⁶ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 280, voetnoot 38.

²³⁷ BR. LEOPOLD, "Axelsvaardeken", in: *Sint-Laurensklok*, jg. 60 (1987/88), nr. 2, p. 40. De gedetailleerde verkopen worden opgesomd door M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, pp. 279-280. Zie deze laatste bladzijde voor wat betreft "Onder Wachtebeke". Dezelfde situatie komen we tegen bij verkopen in april 1357 (p. 282).

“Schipgracht”²³⁸. Het vormt een verbinding tussen de Moervaart en het kasteel van Spreeuwenburch. Aangezien dit laatste mogelijk het vroegere Schotegoed is geweest kan dit kanaaltje in het verleden de naam Schoter Lede of Lennots Lede hebben gedragen.

Sporen van andere vaarten en leden vindt men nog op de kaarten gebaseerd op de landboeken van 1662: Cricke lede, Oude lede, Wilde vaardeken, den Waterganck, den Ouden Waterganck, ... Ze zijn alle te vinden op de belopen ten noorden van de grote zandrug²³⁹.

3.5 Iets over watertransport

Over het formaat van de schepen welke de Moervaart en aanverwante wateren bevoeren hoeven we ons geen al te grote voorstelling te maken. Deze zogenaamde “Durmeschepen” voeren ook op de Lieve tussen Gent en Damme. Van deze schepen weten we dat ze maximaal 4,5 m lang en 2 m breed waren, met een diepgang van 90 cm²⁴⁰. Enkele scheepstypes waren: seyten, bierstekers, veerschepen en kleine pleiten. Veel details zijn daarover niet bekend. Een pleit had een vrij steilstaande en lichtgebogen voorsteven en een ondiepe romp. Ze was grotendeels met luiken afgedekt. In principe kon ze ook zeil voeren, maar of op de Durme / Moervaart en aanverwanten veel kon gezeild worden valt sterk te betwijfelen²⁴¹. Op de smalle en bochtige binnenwatertjes kan een zeil hoogstens een hulpmiddel zijn geweest. Toch is er een algemeen reglement bekend uit 1780, na de kanalisatie van Moervaart en Langelede dus, waarin het de schippers verboden wordt met volle zeilen te varen “als wanneer het zo sterck waeyt dat de windmolens geswight staen”²⁴². De meeste scheepjes hadden echter geen zeil: ze dienden te worden getrokken, hetzij door paarden, hetzij door mankracht (het zogenaamde “ketsen”). Dit impliceert meteen dat langs elk kanaaltje een trekweg of tragel voorhanden diende te zijn.

De tonnenmaat van deze scheepjes was geijkt op een inhoud van 5 vaten wijn. Het ging dan ook letterlijk om tonnen, namelijk 5 vaten Poitou-wijn, wat equivalent was met 10 mud graan. Vijf vaten vertegenwoordigden een gewicht van 4.338 kg: de tonnenmaat van de durmeschepen bedroeg dus een goede 4 ton. Het ijken zelf gebeurde door op 4 platen in de romp een ijzeren bout in een tinnen plaat te slaan²⁴³.

De meeste van deze kleine vaartuigen waren platbodems. Daar was een goede reden voor. Het waterpeil in alle rivieren was immers niet hetzelfde. Dikwijls was dit gewild, om voldoende bevaarbaarheid te bewerkstelligen. Waar de Schipgracht in de Leie uitmondde creëerde men zo een peilverschil, dat in stand gehouden werd door een zogenaamde “tuimelaar” of “overtoom”. Een overtoom bestond uit twee hellingen in zadeldakvorm gebouwd over een dam of spui welke de twee waterpeilen van elkaar scheidde. Deze hel-

²³⁸ W. DE CONINCK, *op. cit.*, p. 18.

²³⁹ Zie W. DE CONINCK, *op. cit.*, passim.

²⁴⁰ R. DE BUCK, *Van wijn in Gent tot Gent in wording*, Gent, Stichting Mens en Cultuur, 1995, p. 51.

²⁴¹ J. VAN BEYLEN, “Schepen van en scheepvaart in de Vier Ambachten”, in: “*Over den Vier Ambachten*”, p. 230.

²⁴² Enkele interessante artikels van dit reglement worden weergegeven in de tekst van J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 57.

²⁴³ R. DE BUCK, *op. cit.*, p. 44.

lingen waren eventueel in hout uitgevoerd. Diende een schip van de Schipgracht naar de Leie te worden overgebracht dan werd het door middel van katrollen over deze helling heen getrokken, al of niet door er rollen onder te plaatsen, waarbij het van de ene helling op de andere tuimelde. Het spreekt vanzelf dat dit enkel met platbodems mogelijk was en dat men dit karwei zoveel mogelijk trachtte te vermijden, reden waarom de turf in hoofdzaak voor deze tuimelaar werd gelost. Of ook op de Moervaart dergelijke tuigen voorkwamen is niet vermeld, maar te Zelzate bijvoorbeeld was er wel één, namelijk aan de monding van het kanaal naar Biervliet²⁴⁴.

Turfvaarten mochten niet zomaar worden bevaren. De kanaaltjes waren doorgaans eng, nauwelijks geschikt om twee scheepjes elkaar te kunnen kruisen. De vaart erop was dan ook aan reglementen onderworpen. Wat betreft de vaart naar Biervliet zijn ons gedetailleerde voorschriften bekend. Het lijkt redelijk aan te nemen dat deze voorschriften, die opgesteld werden onder graaf Robrecht van Bethune, ook elders van toepassing waren, eventueel aangepast aan de omstandigheden. We vatten ze in het kort samen²⁴⁵:

- Op zon- en feestdagen was alle turftransport verboden;
- te zwaar geladen turfschepen die andere schepen hinderden of de vaart belemmerden moesten de schade vergoeden welke zij daardoor aanrichtten;
- er mocht geen afval in het kanaal worden geworpen noch op de oevers gedeponeerd;
- turfschepen moesten in gesloten formatie naar het moer varen en er ook gezamenlijk uit vertrekken. Dit laatste moest voor zonsondergang gebeuren, want ‘s nachts mochten er geen schepen in het moer blijven liggen.

Specifiek voor het moergebied zelf gold dan nog het volgende:

- voor en na zonsopgang mocht uit het moer geen turf worden afgevoerd, niet enkel met schepen maar ook niet met wagens, kruiwagens of dragers;
- als er in de moeren brand werd gesticht moesten de schuldigen de schade vergoeden;
- op zon- en feestdagen was niet enkel turftransport verboden, er mocht ook geen turf voor verkoop worden gelost;
- niemand mocht turf leveren aan een koper die zijn schuld niet binnen een bepaalde termijn had vereffend.

Een document uit 1478, specifiek voor de Moervaart, bevat voorschriften om de blijvende bevaarbaarheid van de Moervaart te verzekeren, een probleem dat vermoedelijk zo oud is als de vaart zelf. Het was verboden asse of andere vuiligheid in de vaart te kieperen en, specifiek tijdens het laden van turf, moest men het nodige doen opdat in het water vallende turfblokken geen toekomstige hindernis zouden vormen. Er wordt zelfs expliciet vermeld hoe men te werk diende te gaan. Voor en achter het schip diende een boom dwars in het water te worden gelegd om afdrijven van gevallen blokken te vermijden en na het

²⁴⁴ Tuimelaars bestonden reeds in de twaalfde eeuw: bij Ieper was er toen een exemplaar voor vaartuigen tot 8 ton! Ondanks de hardhandige behandeling van de schepen welke ze met zich meebrachten zijn ze eeuwenlang blijven bestaan. In Amsterdam werd er één pas in 1808 vervangen door een sluis. P. MARIN, “De wateren in het Gentse”, in: *GOV/Heraut*, Gent, maart 1994, eindnoot 29 p. 41.

²⁴⁵ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.* pp. 225-226.

laden dienden deze alle te worden opgevist²⁴⁶. Deze gedetailleerde beschrijving doet ons vermoeden dat onze voorvaders het bij voorkeur niet te nauw namen met hun milieuverplichtingen.

Vanzelfsprekend dienden de diverse waterlopen en de ermee gepaard gaande bruggen, spuien, rabotten,... te worden onderhouden. Daarbij waren er ook nog “bruggehouders” aangesteld om de bruggen - deze over de Moervaart bijvoorbeeld - te kunnen openen voor de passerende schepen, iets wat niet enkel overdag maar ook ‘s nachts kon gebeuren. Voor de Moervaart was ook nog een directeur aangesteld. Om de onderhoudswerken en al dit personeel te betalen was natuurlijk geld nodig. Vandaar de invoering van een tolsysteem op de diverse vaarten.

Tollen zijn reeds van oudsher bekend: ze bestonden zeker reeds in de Karolingische tijd. In principe was het een recht dat toekwam aan de landsheer, de graaf dus, en geheven werd op goederen die in of via zijn grondgebied werden vervoerd. Ze mogen niet worden verward met verbruiksbelasting (ongeld). Tollen werden aangerekend aan de handelaar of zijn vervoerder, belastingen werden door stadsbesturen geheven en aangerekend aan de gebruiker, waarbij - althans in principe - eveneens toestemming van de graaf diende verleend. Tollen waren in feite een vergoeding voor bewezen diensten zoals boven vermeld: het gebruik van een brug, laad- en losinstallaties, ... Ze waren niet beperkt tot vaarwegen alleen. Zo werden ook tolleren geheven aan stadspoorten of voor het gebruik van wegen. Zo diende Marquette jaarlijks 24 pond parisis te betalen aan de watergraaf voor het gebruik van de Dam naar Zaffelare²⁴⁷, wel te verstaan pas na 1374, nadat ze deze weg, door hen aangelegd ten behoeve van turftransport, overgedragen hadden aan de graaf. Ook al zijn de meeste tolleren na 1860 afgeschaft, helemaal verdwenen zijn ze nooit; denken we maar aan de tol van Liefkenshoektunnel welke op de dag van vandaag dient te worden betaald.

Het toltarief werd dikwijls bepaald in functie van de aard van de goederen. Het reeds vernoemde tarief van Overslag uit 1504 biedt daarvan een goed voorbeeld. Zo diende voor elke mud²⁴⁸ “ghesturt ende onghesackt” graan acht penningen parisis te worden betaald, voor een mud “gesackt graen” daarentegen slechts zes penningen. Mogelijk omdat ongezakt graan lastiger over te slaan was ? Voor honderd zakken zout diende men acht schellingen te betalen, voor honderd tonnen ajuinen tien²⁴⁹, enzovoort. We hebben er wel het raden naar voor hoeveel gewicht of volume een zak of ton stond.

Wat de Moervaart betreft wordt slechts zeer laat melding gemaakt van tolleren, meer bepaald slechts op het einde van de achttiende eeuw. Wat nog niet bewijst dat ze er voordien niet geweest zijn. In 1780 bedroeg de tol 3 stuivers bij elke brug welke diende te worden opengedraaid. Kon de schipper passeren zonder dat de brug moest bediend worden dan werd dit bedrag gereduceerd tot 6 oorden. ‘s Nachts daarentegen werden de

²⁴⁶ J. VAN BOCXSTAELE, *op. cit.*, p. 55.

²⁴⁷ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 367.

²⁴⁸ 1 mud koren komt overeen met 643 liter, wat zelf overeenstemt met ongeveer 450 kg.

²⁴⁹ J.A. MERTENS, *op. cit.*, p. 80.

bedragen verdubbeld, maar in het donker zullen ook wel niet veel schippers gevaren hebben. De aard van de goederen speelde hier blijkbaar geen rol meer. Wie onder de tol uit trachtte te komen mocht - met schip en eventuele lading - door de bruggedraaier gearresteerd worden tot hij het vereiste bedrag had betaald, vermeerderd met een boete van 10 gulden. We moeten hierbij vermelden dat niet enkel aan de bruggen diende te worden betaald: ook bij Rodenhuiuze werd nog eens tol geheven! Niet alleen vaartuigen werden belast; onder de Franse bezetting, meer bepaald vanaf 1804 diende alles wat een brug overstak - mens, kar of dier - passagegeld te betalen. Voor een niet-geladen persoon was dit slechts 3 centiem; een kar op vier wielen, getrokken door 2 paarden - en met voerder veronderstellen we, al wordt dit niet vermeld - mocht 35 centiem afdokken. De tol op de Moervaart bleef trouwens lang bestaan: pas op 1 januari 1871 werd deze officieel afgeschaft²⁵⁰.

Net zoals bij de boerderijen het geval was werden ook tollens vrijwel steeds verpacht, waarbij de pachter op voldoende scheepvaartverkeer hoopte om uit zijn pacht nog winst te kunnen slaan. Een vroeg spoor van verpachting, wat onze streken betreft, vinden we terug in een document van gravin Margaretha uit 1323. Hieruit blijkt dat reeds 50 jaar voordien aan Gentenaars, die moer bezaten bij Zelzate, het recht was verleend tol te heffen op de Zelzaatse Lieve, de waterweg tussen Zelzate en Gent. Dit recht werd nog voor 50 jaar vernieuwd. Uit rekeningen van 1322/23 blijkt dat het hier wel degelijk om een verpachting ging. Het pachtbedrag bedroeg namelijk 7 pond 's jaars²⁵¹. Op Overslag werd het "recht van overslag" in het reeds genoemde jaar 1504 verpacht voor een bedrag van 100 pond per jaar, te betalen in twee schijven van elk 50 pond²⁵². Te Kalve bestond eveneens een tol, welke eind 15e eeuw voor 42 pond parisis werd verpacht. Vergeleken met deze beide waren andere pachten wel uitzonderlijk laag. De pacht van Walderdonk bijvoorbeeld - deze moet, logischerwijze, geheven zijn bij de brug van de heerweg over de Langelede - bedroeg niet meer dan 2 pond parisis, deze van Zelzate 7 pond. Er moet hierbij vermeld worden dat voor deze beide laatste de uitputting van de moeren een grote rol speelde. De scheepvaart op deze vaarten, vrijwel uitsluitend voor turfvervoer gebruikt, was daardoor sterk afgenomen. In 1467/68 werd de tol van Walderdonk zelfs nog verlaagd tot 1 pond, wat niet kon beletten dat vanaf 1472 geen pachter meer kon worden gevonden. Blijkbaar was het afgelopen met het turftransport uit het Marquettemoer en werd de Langelede voor geen verdere doeleinden gebruikt. Het jaar ervoor was trouwens hetzelfde gebeurd te Zelzate²⁵³.

In geval van oorlog, waarbij dikwijls helemaal geen scheepvaart mogelijk was, konden de pachten eventueel worden opgeschort zoals onder andere tijdens de oorlog van 1488-1492 gebeurde²⁵⁴.

²⁵⁰ E. DE SMET, "Iets over het innen van tolgelden op de Moervaart", in: *Boekje 2*, H.K. Oud Wachtebeke, maart '73, pp. 21-24.

²⁵¹ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 241.

²⁵² Zie J.A. MERTENS, *op. cit.*, pp. 77-78 die ook een uitgebreide beschrijving geeft van de algemene methode waarop men in de middeleeuwen tewerk ging om een pachter aan te duiden (de brandende kaars), methode welke ook gevolgd werd voor verpachting van hoeven en gronden.

²⁵³ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 484.

²⁵⁴ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, p. 523. Het betrof hier de tweede Vlaamse opstand tegen Maximiliaan.

Dat machtsposities ook konden leiden tot het heffen van tolleren - en erger - bewijst het verhaal van de Spaanse commandant van het Fort Rodenhuis in de jaren 1649-1650. De Tachtigjarige Oorlog was pas tot een einde gekomen (Vrede van Münster, 1648) en klaarblijkelijk hadden de Spaanse soldaten niet veel meer om handen. In elk geval maakten ze het nogal bont in de streek - tot in Zaffelare toe - en wel in dergelijke mate dat aan hun commandant, Don Gonzalo Garcia dela Vega, in 1649 voor 100 patacons wijn werd aangeboden indien hij het fort met zijn troepen wou verlaten. Hij ging daar niet op in. Immers, weliswaar droeg de commandant een fraai klinkende naam maar hij hield zich onledig met heel wat minder fraaie dingen. Zonder daartoe gerechtigd te zijn legde hij voorbijvarende schippers tol op en, wat erger was, hij schrok er niet voor terug de eventuele passagiers te mishandelen, misbruik van jonge meisjes inbegrepen. Toen hij in 1650 een vijftienjarig meisje gewelddadig verkrachtte werd hij tenslotte voor het gerecht gebracht²⁵⁵, wat de hinder nog niet wegnam. Begin januari 1666 werden terug vier soldaten van het fort aangehouden die "lanx den lande hebben ghehouden met een sterre, hebbende bij hun veel verckensvleesch". Dit laatste was duidelijk verdacht. Maar misschien waren die soldaten enkel op driekoningentocht geweest ?

3.6 Teloorgang en gedeeltelijk herstel

We schreven het reeds: het einde van de turfontginning betekende ook het einde van de meeste turfvaarten. Alleen deze, die nog voor transport van andere goederen werden gebruikt en bijgevolg nog economisch nut hadden, werden nog een tijdlang in stand gehouden, alhoewel. Zo weten we bijvoorbeeld uit een rekening van de watergraaf van 1465/66 dat de vaart op Axel toen reeds sterk vervallen was. Scheepvaart tussen Gent en Axel was vrijwel niet meer mogelijk. Nochtans, gezien het vorige, weten we dat deze vaart niet enkel voor turftransport gebruikt werd maar het bewijst wel dat het zijn belangrijkste bestaansreden moet geweest zijn. Toch werd de vaart opnieuw verpacht en wel voor de duur van 18 jaar, waarbij de pachter de verplichting op zich nam de waterloop te herstellen. Ter compensatie - en om zijn pacht terug te winnen - mocht hij tol heffen op elk schip dat er gebruik van maakte. Blijkbaar zag de pachter er toch onvoldoende brood in, want acht jaar later, in 1473, werd het recht op overslag opnieuw verpacht²⁵⁶.

Voor het noordelijk deel van de Axelse vaart kwam definitief het einde in 1586, met de inname van Axel door de Staatse troepen waardoor de verbinding met het Spaanse zuiden werd afgesneden. Het zuidelijke gedeelte bleef nog langer in gebruik; o.a. voor graantransport. Daartoe werd de vaart in 1660 trouwens nog geruimd. Br. Leopold schat dat dit gedeelte nog tot ca. 1825 effectief werd gebruikt door omwonende landbouwers²⁵⁷. Nog talrijke Wachtebekenaren moeten op zijn minst een gedeelte van de loop gekend hebben, want op de topografische kaart van ca. 1950 komt deze nog voor. Thans blijft enkel nog de monding in de Moervaart nog over.

²⁵⁵ Een patacon was een zilveren munt ter waarde van 48 stuivers (Grote van Dale). Vermoedelijk hadden de Spanjaarden zich een geduchte reputatie als wijndrinkers opgebouwd. A. DE VOS, *op.cit.*, p. 10; L. CHARLES, "1350 jaar Gentenaars en hun vrouwen", in: *Waar is de tijd !*, Zwolle, Waanders/Diogenes, 1999, pp. 398-399.

²⁵⁶ M. K. E. GOTTSCHALK, *op. cit.*, voetnoot 31 p. 260, p. 446 en p. 485.

²⁵⁷ Br. LEOPOLD, "Axelsvaardeken", in: *Sint-Laurensklok*, jg. 60 (1978-1988), p. 46.

Het feit, dat er diverse handelsgoederen over werden verscheept, zorgde ervoor dat de Moervaart niet ten onder ging na het einde van het turfdelven. Alhoewel er ook periodes van verwaarlozing geweest zijn, doch telkens door heringebruikname gevolgd. Dit kon zowel militaire als economische redenen hebben. Dit was onder andere het geval in 1580, toen Willem Pollare, Schepen van de Keure van Gent, eigenaar was van het goed “Ter Rosen” te Zaffelare. Hij was eveneens aannemer van waterwerken. Als dusdanig kreeg hij opdracht van - het toen calvinistische - stadsbestuur langs de Moervaart dijken te bouwen en de Zuidlede en Zwarte Gracht te delven (reinigen). In zijn bestek geeft hij een beschrijving van “de ellendige staat waarin deze rivieren zich bevinden”²⁵⁸. De reden van het herdelven van deze waterwegen was in dit geval zuiver militair. Het calvinistische Gent moest toen alle hulp krijgen uit het noorden en daartoe waren de waterwegen onmisbaar. Bij een mogelijke afgrendeling van de Sassevaart, toen nog nieuw, konden dan nog parallelle wegen worden gebruikt. Het zou de Gentenaars niet helpen, maar dat is een ander verhaal.

Kort daarop, reeds in 1637, waren opnieuw aanpassingswerken nodig. Ondanks de Tachtigjarige Oorlog welke nog 11 jaar zou aanhouden, liet de stad Gent - toen al lang terug Spaans - werken uitvoeren aan de waterweg tussen Rodenhuize en Hulst, toen eveneens nog in Spaanse handen. Hierin was het gedeelte van de Moervaart tussen Rodenhuize en de monding van de Stekense vaart dus inbegrepen. Wegens de oorlog moet dit toch van weinig nut zijn geweest. In 1645 viel trouwens Hulst in Staatse handen zodat de vaart naar deze stad via Stekene hierop niet meer mogelijk was.

Een derde aanpassing, een kanalisatie, greep plaats na het verslag dat graaf de Ferraris opmaakte bij zijn kabinetskaart van ca. 1775. Volgens de graaf was de Moervaart van groot belang voor het Land van Waas: zowel voor de handel - hij vormde de enige verbinding te water met Brabant en de rest van Vlaanderen - als voor de bewoners zelf, die er het water uit betrokken voor hun dieren en voor de besproeiing van hun velden. Toch kon hij enkel vaststellen dat de vaart (terug) in vrij deplorabele toestand verkeerde. Dit zou echter spoedig verholpen worden. Reeds in 1778 vaardigde Maria Theresia een ordonnantie uit om de vaart te kanaliseren. Tussen Rodenhuize en de Langelede werd de bedding op een breedte van 40 voet gebracht (ca. 12 meter); verderop, tot Splettersput, bleek 28 voet voldoende te zijn²⁵⁹. Het was niet enkel de bedoeling de scheepvaart te verbeteren, ook kon men, door deze kanalisatie, een betere afvoer van overtollig Gents water verwezenlijken. Of de werken expliciet werden uitgevoerd zoals in het bestek vermeld is eerder twijfelachtig. Het vereiste breedteverschil van 12 voet (ca. 3,5 m) van de bedding, gemeten stroomop- en stroomafwaarts van de monding van de Langelede, blijkt vandaag niet bepaald opvallend te zijn.

Alles bij elkaar bleef er nog lang scheepvaart op de Moervaart bestaan. Zo vertrok er in 1778 nog elke zaterdag vanuit de Koornlei te Gent een marktschip naar Lokeren²⁶⁰.

²⁵⁸ G. PUIMEGE, “Ter Rosen, heerlijkheid met lage justitie”, in: *Jaarboek H.K. De Oost-Oudburg*, 1966, pp. 10-11.

²⁵⁹ J. VAN BOCXSTAELE, “Wachtebeke en Oost Zeeuws-Vlaanderen”, in: *H.M.O.G.*, Gent, 1987, pp. 55-56.

²⁶⁰ J. DECAVELE en R. DE HERDT, *op. cit.*, p. 184.

Medio negentiende eeuw, in 1851, telde men nog 1900 scheepsbewegingen op deze vaart²⁶¹. Dat lijkt veel, maar is niet meer dan 3 schuiten die per dag heen en weer voeren, indien we de zondagen niet meerekenen. Nog tot halverwege deze eeuw had de Moervaart economisch nut. Denken we maar aan de beerschippers, het zandtransport en de aanvoer van suikerbieten naar de “Sucreries des Flandres” te Moerbeke.

²⁶¹ D. VANACKER en M. HENDRICKX, *op. cit.*, p. 81

BIBLIOGRAFIE

- BLOKMANS, W., en PREVENIER, W., *De Bourgondiërs. De Nederlanden op weg naar eenheid*. Amsterdam, Meulenhoff / Kritak, 1997.
- BOHEZ, R., DE SUTTER, C., VAN DOORNE, G., *Verdwenen hoekjes van het oude Gent (2 dln)*, Gent, Commissie van Monumenten en Stadsgezichten, 1994 / 1995.
- BOSSU, J., *Vlaanderen in kaarten*, catalogus bij de gelijknamige tentoonstelling, Oudenburg, Stadsbestuur, 1999.
- CAPITEYN, A., DAENES, L., e.a. (red.), *Gent. 1350 jaar Gentenaars*, Zwolle, Waanders b.v., 1997/1999.
- DE BUCK, R., *Van wijn in Gent tot Gent in wording*, Gent, Stichting Mens en Cultuur, 1995.
- DECAVELE, J., en DE HERT, R., *Gent op de wateren en naar de zee*, Antwerpen, Mercatorfonds, 1976.
- DECAVELE (ed.), J., *Gent. Apologie van een rebelse stad*, Antwerpen, Mercatorfonds, 1989.
- DECAVELE, J., *Keizer tussen stropdraggers*, Leuven, Davidsfonds, 1990.
- DECLERCQ (red.), G., *Ganda en Blandinium. De Gentse abdijen van Sint-Pieters en Sint-Baafs*, Gent, Snoeck-Ducaju & Zoon, 1997.
- DE CONINCK, W., *Langs Wachtebeekse wegen. Een heemkundige wandeling, anno 1662*, Wachtebeke, Heemkundige Kring, Jaarboek 1989.
- DE KRAKER, VAN ROYEN, DE SMET (red.), “Over den Vier Ambachten”, Kloosterzande, Duerinck bv, 1993.
- DE KRAKER, A.M.J., *Landschap uit balans*, Utrecht, Stichting Matrijs, 1997.
- DE KRAKER, A.M.J., “Overslag, landschap en bewoning”, in: *Jaarboek Heemkundige Kring Oud Wachtebeke*, Wachtebeke, 1995.
- DE KRAKER, A.M.J., “De Bijloke in Noordoost Vlaanderen, haar grondbezit en de exploitatie daarvan in de Vier Ambachten tussen 1200 en 1600”, in: *H.M.G.O.G.*, Gent, 1995.
- DE REU, E., “Historisch-Geografisch onderzoek betreffende de moergronden in de Vier Ambachten tijdens de 12^e, 13^e en 14e eeuw”, in: *Sint-Laurensklok*, Zelzate, jg. 43 (1970-1971), nr. 4.
- DE SMET, E., “Iets over het innen van tolgelden op de Moervaart”, in: *Jaarboek Heemkundige Kring Oud Wachtebeke*, Wachtebeke, 1973.
- DE SMET, E., *Bijdrage tot de toponymie van Wachtebeke*, Wachtebeke, Heemkundige Kring, jaarboek 1975.
- DE VOS, A., “De Middeleeuwse loop van de Durme en haar bijrivier de Poeke”, in: *H.M.G.O.G.*, Gent, 1958.
- DE VOS, A., “Rodenhuize, vroeger en nu”, in: *Sint-Laurensklok*, Zelzate, jaargang 41 (1968-1969), nr.2.
- GOTTSCHALCK, M.K.E., *De Vier Ambachten en het Land van Saaftinge in de Middeleeuwen*, Assen, Van Gorcum, 1984.
- GYSELING, M., “Het provinciaal domein “Ter Licht”, in: *Jaarboek Heemkundige Kring De Oost-Oudburg*, Gent, 1966.
- GYSELING, M., “Speurtocht in het vroege verleden van Gent en omgeving”, in: *Jaarboek Heemkundige Kring De Oost-Oudburg*, Gent, 1980.

- GYSSELING, M., "Peiling naar de vroege geschiedenis van Lochristi", in: *Jaarboek Heemkundige Kring De Oost-Oudburg*, Gent, 1988.
- GYSSELING, M., "Uit de vroege geschiedenis van Gent en de Oost-Oudburg", in: *Jaarboek Heemkundige Kring De Oost-Oudburg*, Gent, 1986.
- GYSSELING, M., "De proosten van Sint-Baafs en Sint-Amands", in: *Jaarboek Heemkundige Kring De Oost-Oudburg*, Gent, 1991.
- JANSSENS, S., "Het Meerhemkanaal", in: *Ghentsche Tydinghen*, Gent, 1990.
- LABYN, M., "Uit de geschiedenis van de Gentse bruggen", in: *Ghentsche Tydinghen*, Gent, 1987.
- LECAT, J-Ph., *De Bourgondische uitdaging*, Brussel-Amsterdam, Elsevier, 1985.
- LEOPOLD, Br., "Axelsvaardeken", in: *Sint-Laurensklok*, Zelzate, jg. 60 (1987-1988), nr. 2.
- LEOPOLD, Br., "De Langelede", in: *Sint-Laurensklok*, Zelzate, jg. 43 (1970-1971), nr. 1.
- MARIN, P., "De wateren in het Gentse", in: *GOV / Heraut*, maart 1994.
- MERTENS, J. A., "Het tarief van de "overslach" te Wachtebeke", in: *H.M.G.O.G.*, Gent, 1967.
- PAIRON, E., "De financiën van de Sint-Baafsabdij in de 14^e-15^e eeuw", in: *H.M.G.O.G.*, Gent, 1981.
- PUIMEGE, G., "Ter Rosen, heerlijkheid met lage justitie", in: *Jaarboek Heemkundige Kring De Oost-Oudburg*, Gent, 1966.
- ROTTIER, H.C.E.M., *Rondreis door Middeleeuws Vlaanderen*, Leuven, Davidsfonds, 1996.
- SCHEPENS, E., "Het dagboek van Livinus Thienpont uit Zeveneken", in: *Jaarboek Heemkundige Kring De Oost-Oudburg*, Gent, 1998.
- STALS, H., "Van aarden bescherming tot beschermde aarde", in: *Jaarboek Heemkundige Kring De Vier Ambachten*, 1997/1998.
- SPONSELEE, G.M.P., & BUISE, M.A., *Het verdronken land van Saeftinghe*, Kloosterzande, J. Deurinck-Krachten, 1979.
- TRANGEZ, G., *Jubileumboek 1967-1997*, Wachtebeke, Heemkundige Kring, jaarboek 1996/1997.
- TUCHMANN, B., *De waanzinnige veertiende eeuw*, Amsterdam/Brussel, Elsevier, 1986.
- VANACKER, D., "De schandpaal te Mendonk", in: *Heemkundig Nieuws*, Gent, 1983.
- VANACKER, D. & HENDRYCKX, M., *Langs het Kanaal*, Langerbrugge, 1982.
- VAN BOCXSTAELE, J., "Wachtebeke in de tijd der grote ontginningen", in: *H.M.G.O.G.*, 1978.
- VAN BOCXSTAELE, J., "Wachtebeke en Oost Zeeuws-Vlaanderen. Een historisch-geografische benadering", in: *H.M.G.O.G.*, Gent, 1987.
- VANDERMAESEN M., RYCKAERT, M., COORNAERT, M., *De Gentse Opstand (1379-1389) en de geschiedenis van de Brugse Leie*, Bijlage bij het Cultureel Jaarboek van de provincie Oost-Vlaanderen, 1979.
- VAN PETEGHEM, J. & VERVAET, B., "De veerdiensten van Mendonk", in: *Jaarboek Heemkundige Kring De Oost-Oudburg*, Gent, 1998.
- VAN UYTVEN, R., *De zinnelijke Middeleeuwen*, Leuven, Davidsfonds, 1998.
- VERHULST, A., *Landschap en Landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*, Gent, Gemeentekrediet, 1995.

- VERVAET, A., "Het ontstaan van Zaffelare en de ontginning van het grondgebied in de twaalfde en dertiende eeuw", in: *Jaarboek Heemkundige Kring De Oost-Oudburg*, Gent, 1987.
- WITTE (coörd.), E., *Geschiedenis van Vlaanderen*, Brussel, Historische Getuigen / La Renaissance du Livre, 1982.

DEEL II

**DE STUDENTENBEWEGING
TE WACHTEBEKE
VAN 1923 TOT 1940**

WIES CREVE

INLEIDING

Om te begrijpen waarom de studenten van Wachtebeke en van een paar omliggende gemeenten precies in het jaar 1923 besloten om zich te groeperen en een plaatselijke studentenbond op te richten, is het noodzakelijk even terug te grijpen naar de geschiedenis die de aanloop tot dat jaar heeft gevormd.

In 1923 kwam met grote moeite een wet door het parlement, waardoor de Gentse universiteit **gedeeltelijk** werd vernederlandst. Sommige minimalisten zagen daarin het eindpunt van de strijd voor de gelijkberechtiging van de Vlamingen, althans op taalgebied. Sommige... maar het is duidelijk dat dit “succes” voor de grote meerderheid van de “logisch-denkenden” helemaal niet volstond.

Wij moeten hierbij voor ogen houden dat het streven naar gelijkheid, naar het verkrijgen van de elementaire rechten die door ieder volk worden opgeëist, altijd de drijfveer is geweest van wat wij nu de “Vlaamse Beweging” noemen.

Hoewel men toendertijd die benaming nog niet kende, werd de schuchtere aanzet tot die stroming al gevoeld toen de Oostenrijkse tijd ten einde was, en in 1795 door het Franse bestuur vervangen werd. Een officieel “Vlaams” bestond toen niet. En in betere kringen werd de volkstaal ook niet als voertaal gebruikt, niet in rechtszaken, niet in de ambtenarij, niet in de grote “commerce”, en zeker niet bij de kerkelijke overheid en bij de adel. Het Frans voerde de boventoon! In een van onze volgende uitgaven van ons viermaandelijks tijdschrift publiceren wij een brief van de burgemeester van Sint-Kruis-Winkel aan koning Willem I der Nederlanden, dus in de “Hollandse Tijd”, 1818, die in het Frans is gesteld! Zo zie je maar. Alleen door de parochiale geestelijkheid en bij de plaatselijke handel werd nogal evident het lokaal dialect gehanteerd.

Men kan zich voorstellen welke moeilijkheden dit meebracht voor de gewone man in alle denkbare contacten die hij met de administratie, met het gerecht en met regionale of landsoverheden noodgedwongen moest aangaan. Kwam nog daarbij dat een zeer groot gedeelte van de bevolking gewoon niet kon lezen, laat staan schrijven. Als de doorsnee burger daarenboven nog moest constateren dat op een enigszins hoger niveau ook zijn gesproken taal niet volstond, kon hij helemaal bedremmeld aan de kant van de weg blijven staan.

Het is de grote verdienste geweest van figuren als Willem Verhoeven (1738-1809) en van Jan-Baptist Verlooy (1746-1797) dat ze dit probleem niet alleen onderkenden, maar ook probeerden er wat aan te doen. Deze laatste schreef reeds in 1788 de “Verhandeling op d'onacht der moederlyke tael in de Nederlanden”, waarin hij vroeg om de eigen volkstaal terug in het onderwijs in te voeren; tussen haakjes moeten wij erbij voegen dat hij later vlijtig met de Franse administratie meewerkte en bij de Franse machtsovername in 1795 zelfs “maire” (burgemeester) van Brussel is geworden. Verhoeven van zijn kant schreef een rapport dat getiteld was: “Oordeelkundige verhandelingen op de noodzaakelykheid van het behouden der Nederduijtsche taele” (1780) en waarin hij fulmineerde tegen de verwaarlozing van de volkstaal. Laten wij duidelijk zijn voor wie aanstoot zou nemen in

het “duijtsche” lid van het woord “Nederduitsch”. In die jaren werden met dit laatste woord heel wat regionale varianten van het zgn. Hoogduits, dat nu nog altijd het “Hochdeutsch” genoemd wordt, aangeduid. Ons Nederlands, het “Vlaams”, maakte voor velen deel uit van het bredere “Nederduits”.

De titels van beide genoemde werken spreken voor zichzelf. Zij zagen echter het licht gedurende de Oostenrijkse Tijd. Het vraagt niet veel verbeelding om tot de conclusie te komen dat er vanaf 1795, en tot 1814/1815 (de Franse Tijd) zeker geen verbetering in die situatie kwam.

Maar zoals reeds hoger aangestipt bij de fameuze brief van de Winkelse burgemeester, veranderde er zelfs niet veel in de Hollandse Tijd. Enigszins verbazingwekkend toch, als wij nagaan dat ons indertijd werd geleerd dat de Belgische Omwenteling van 1830 voor een groot deel een reactie zou geweest zijn tegen de verregaande “verhollandsing” van o.a. de bestuurszaken.

Ja, een bekende figuur als Jan Frans Willems (1793-1846), naar wie later het liberale Willemsfonds genoemd werd, moest ook in die periode al trachten de idee ingang te doen vinden, dat de eigen taal van kapitaal belang was voor de ontplooiing van een volk en voor de vorming van een natie. Hij kan beschouwd worden als de centrale as waarrond de jonge Vlaamse Beweging (hier kunnen wij voor de eerste keer deze benaming gebruiken) zich bewoog. Dat hij ook later als de vader van deze beweging werd geëerd, kan men merken aan zijn monumentaal graf op het Campo Santo te Sint-Amandsberg.

Na de Belgische onafhankelijkheid ging Willems verder op de ingeslagen weg, hoewel hem dat in de eerste jaren niet in dank werd afgenomen. De Vlaamse “stroming” kwam vooral aan de oppervlakte in literaire edities. Behalve de naam van Willems zelf, klinken ook die van Prudens Van Duyse, Ferdinand Snellaert, Theodoor van Rijswijk en vooral Hendrik Conscience nog zeer vertrouwd in onze oren. Maar toch is het praktisch effect van hun optreden beter te meten aan wat in de loop van de veertiger- en vijftigerjaren steeds duidelijker werd. In 1840 werden niet minder dan drie petitiees aan de regering overgemaakt: een uit Gent, een uit Leuven (met Jan Baptist David - 1801-1866 - naar wie het Davidsfonds genoemd werd), en een uit Antwerpen.

In die petitiees werd geëist dat het Nederlands zou gebruikt worden in de lokale besturen en bij de rechtbanken in het Vlaamse landsgedeelte, dat de nationale overheid met de gemeenten en provincies in datzelfde landsgedeelte ook in het Nederlands voeling zou houden, en dat het Nederlands aan de universiteit van Gent en in de rijksscholen op dezelfde voet zou behandeld worden als het Frans. Men mag daarbij niet vergeten dat amper 10 jaar vroeger, in 1830, het toenmalig Voorlopig Bewind een besluit had uitgevaardigd dat als bestuurstaal uitsluitend het Frans zou gelden in België.

In veler ogen dateert de voornaamste verwezenlijking op dat gebied echter van 1 januari 1844: op die datum verscheen inderdaad een Koninklijk Besluit waarbij een vaste spelling voor het Nederlands werd geproclameerd, een spelling die zowel gold voor Nederland als voor Vlaams-België.

In 1856 verscheen dan een manifest van de zogenaamde Vlaamse “Grievencommissie”. Wanneer we die met de ogen van vandaag bekijken, vinden wij de revendicaties die ze naar voor bracht méér dan gematigd: er werd o.a. tweetaligheid in Vlaanderen gevraagd, maar in Wallonië zou die niet gelden... Hoewel de grieventrommel geen onmiddellijk tastbaar resultaat kon opleveren, gaf hij toch duidelijk aan wat er aan het roeren was en wat nog zou komen.

Reeds in 1852 stond de vrijzinnige liberale studentenbeweging “t Zal wel gaan” op de bres, onder impuls van Julius Vuylsteke (1836-1903), een bijzonder veelzijdig man, die later ook in het Willemsfonds een hoofdrol heeft gespeeld. Vooral zijn leuze “Klauwaard en Geus” heeft niet alleen in die tijd, maar ook later nog, heel wat kwaad bloed gezet bij de kerkelijke overheid.

Ietwat later verscheen dan ook de “Blauwvoeterie” in West-Vlaanderen. Namen als Guido Gezelle (1830-1899), Albrecht Rodenbach (1856-1880) en Hugo Verriest (1840-1922) zinderen nog altijd na in onze oren.

De tijdsgeest van toen speelde toch wel ietwat in het voordeel van de Vlamingen en van het “Vlaams”. Napoleon III had in België niet zoveel fans, omdat hij er van uit ging dat zijn grote Frankrijk de kleine noorderbuur best zou annexeren. En toen hij in 1870 bij Sedan smadelijk ten onder ging in zijn oorlog tegen Pruisen, zakte het Franse imago nog sneller naar een tot dan toe niet gezien dieptepunt.

Een aantal taalincidenten in ons eigen land gaven dan ook nog een duwtje in de goede richting. De terechtstelling van twee Vlamingen, Coucke en Goethals, te Charleroi in 1860, na een proces in het Frans, dat zij niet machtig waren, had al voor grote opschudding gezorgd. Er zijn nog gelijkaardige zaken voorgekomen in 1863 en 1872. Zo kwam in 1873 de eerste taalwet tot stand op het gebruik van het Nederlands in het strafprocesrecht.

Daarna geraakten in 1878 en 1883 nog andere taalwetten door het parlement. Er was een rolbeweging op gang gekomen, die niet meer te stoppen was. Wij schrijven hier niet de geschiedenis van de Vlaamse Beweging, zelfs geen beknopte. Alleen verwijzen wij naar enkele markante fenomenen en gebeurtenissen die als mijlpalen langs de weg van de verdere ontwikkeling staan. In 1893 werd het tijdschrift “Van Nu en Straks” opgericht, dat een totale ommekeer in de Vlaamse letteren zou teweeg brengen. Onder de grote namen van mensen die daaraan meewerkten noemen wij slechts Cyriel Buysse, Prosper van Langendonck, August Vermeylen, Stijn Streuvels, Karel Van de Woestijne en Herman Teirlinck. Aan de illustraties werkten zelfs illustere beeldende kunstenaars mee, zoals James Ensor, Henry van de Velde en Georges Minne. Deze namen kunnen volstaan om aan te geven welk gewicht deze uitgave in de weegschaal heeft geworpen.

August Vermeylen (1872-1945) publiceerde in 1895 zijn “Kritiek der Vlaamsche beweging” en in 1900 zijn “Vlaamsche en Europeesche beweging”. In het laatste werk komt zijn nu nog bekende leuze voor: “Wij willen Vlamingen zijn, om Europeërs te worden”. Zijn invloed op de Vlaamse Beweging en op het Vlaamse cultuurleven kan moeilijk overschat worden. Dat was zo vóór de Eerste Wereldoorlog, maar even goed erna. Hoewel

diep overtuigd flamingant, was hij vierkant tegen het activisme gekant, dat meewerkte met de Duitse politiek gedurende de oorlog. Hij bewees glashelder dat “vlaamsgezindheid” en “duitsgezindheid” totaal niets met elkaar te maken hebben. Hij is altijd overtuigd gebleven dat Duitsland het niet kon halen, maar even zelfverzekerd heeft hij altijd geijverd voor de Vlaamse rechten.

Hij is trouwens de eerste rector van de vernerlandste Gentse rijksuniversiteit geworden in 1930. Ondertussen immers, in 1898, was eindelijk de “Gelijkheidswet” tussen de taalgemeenschappen goedgekeurd. En in 1911 ontstond een initiatief dat velen met verbazing sloeg: de liberaal Louis Franck (1868-1937), de katholiek Frans van Cauwelaert (1880-1961) en de socialist Camille Huysmans (1871-1968), die men algemeen “de drie kraaiende hanen” noemde, kwamen na enkele maanden voorbereiding met een wetsvoorstel voor de pinnen, dat de totale vernerlandsing van de Gentse universiteit beoogde. Onnodig te zeggen dat dit voorstel in de conservatieve middens op heel wat tegenstand stuitte. De controverse was dan ook nog niet beëindigd bij het uitbreken van de oorlog in 1914.

De politieke opvattingen en evoluties gedurende dit meer dan vier jaren durende krijgsgedurende hebben heel wat nefaste gevolgen meegebracht. De activisten - een minderheid weliswaar, maar zeer “actief” (!) - zagen alle heil voor Vlaanderen komen van medewerking met Duitsland. Heel wat Vlamingen achter de IJzer (men schat dat 80% van de soldaten Vlamingen waren, die in het Frans gecommandeerd werden) lagen aan de basis van een tweede groep, die vooral na de oorlog uitbreiding zou kennen: de Frontbeweging. Wegens hun ontevredenheid over de mistoestanden op taalgebied, streefden zij naar zelfbestuur of federalisme. Vandaag leven wij in een federale staat, maar tachtig jaar geleden werd het streven naar federalisme door velen als een nooit te vervullen wensdroom gezien, door nog anderen bijna als landverraad! Een derde verzameling mensen waren het omvangrijkst in aantal: dat waren de afwachtenden, die de Duitse nederlaag in het verschiet zagen; de meeste uitgewekenen behoorden tot deze groep.

In 1918, de oorlog was eindelijk afgelopen, vertoonde het Vlaamse kamp dus helemaal geen eenheid van structuur meer. Zonder op bijzonderheden in te gaan, voegen we nog daarbij dat ook Franstalig België en de Vlaamse conservatieve verfranste bourgeoisie van de geboden gelegenheid profiteerden om de opmars van “de Vlaamse arrogantie” zoveel als mogelijk en eventueel zelfs definitief te fnuiken.

De Vlaamse voorvechters stonden dus op dat ogenblik voor een aartsmoeilijke taak. Van Cauwelaert verzamelde de doorzetters van katholieken huize rond zich, die ondanks alles toch de Vlaamse zaak wilden verdedigen. Vreemd genoeg kreeg hij het niet altijd welkome, maar hoogst noodzakelijke gezelschap van een schare socialist. Die waren zich bewust geworden van wat er op het spel stond. De verwezenlijking van het algemeen enkelvoudig stemrecht in 1919 was daar niet vreemd aan. En dat dit stemrecht er was gekomen met krachtige medewerking van de nu legendarische voorman Edward Anseele (1856-1938), zal ook wel een beetje geholpen hebben. Die was trouwens geboren en getogen Gentenaar, en als dusdanig lag ook de universiteit van die stad hem nauw aan het hart.

Van liberale kant was maar weinig steun te verwachten, omdat de meest invloedrijken van die partij langs de kant van de “haute bourgeoisie” stonden. Ere wie ere toekomt: Julius Hoste (1848-1933), oprichter en eigenaar van “Het Laatste Nieuws”, was aan de vrijzinnige en liberale kant een vurig verdediger van de Vlaamse zaak.

In 1921 kwam de wet die een grotere eentaligheid in bestuurszaken regelde, en eindelijk, in 1923, dachten de Vlaamse voorvechters hun grote slag thuisgehaald te hebben: na eendeloze debatten en lobbywerk op alle mogelijke terreinen werd een wet gestemd, die toeliet dat de Gentse universiteit **gedeeltelijk** vernederlandst werd.

Zoals wij bij het begin van deze inleiding zagen, dachten de bewerkers van deze laatste wet dat ze een belangrijke zege hadden behaald en dat ze nu wel voor een tijdje op hun lauweren konden gaan rusten.

Precies dat laatste bleek een grove misrekening te zijn. En vooral de studenten toonden zich helemaal niet verheugd over het bereikte resultaat. Zoals wij in 1968 hebben gezien, en ook nu nog bij diverse gelegenheden, is het studentenvolk niet altijd even makkelijk te leiden. In de twintiger jaren was dat niet anders.

Het Vlaams-Nationalisme heeft trouwens altijd, vèr vóór de Eerste Wereldoorlog, een grote aantrekkingskracht op de jeugd gehad. Wij hadden het hoger reeds over Julius Vuylsteke en de tijd van Rodenbach. In studentenbladen en in gloedvolle redevoeringen werden verscheidene en verschillende soms totaal utopische staatsconstructies geponeerd. Een federaal België, en ook wel een Grootnederlandse staat, behoorden wellicht tot de meest realistische verzuchtingen die werden gehoord.

In 1893 waren de vrijzinnige studenten er al in geslaagd het rijksonderwijs gedeeltelijk te vernederlandsen. De katholieke studenten probeerden hetzelfde te doen in het vrij onderwijs. Daar hadden ze echter buiten de waard gerekend. Die had dan de naam van kardinaal Goossens, die in die evolutie alleen maar een modernistische strekking zag, en dus kort en krachtig een resoluut “neen” liet horen. Dit had tot gevolg dat aan katholieke zijde tot na de Eerste Wereldoorlog eigenlijk maar alleen aan “cultuurflamigantisme” werd gedaan, waarbij praktische resultaten uitbleven.

Maar de wet van 1923, die geen voldoening bracht, werd er te veel aan. De katholieke studenten, zoals vroeger al de vrijzinnigen, lieten zich niet meer voorschrijven wat ze te doen of te laten hadden. En ook te Wachtebeke werd dus in dat jaar een studentenvereniging opgericht, waarvan wij verder in deze bijdrage de “geschiedenis” zullen schetsen. Voor zover dat mogelijk is, want eigenaardig genoeg worden de gegevens schaarser hoe verder men vordert in de tijd. Het heilige vuur van de eerste vijftien jaren is blijkbaar met het einde van de Tweede Wereldoorlog uitgedoofd.

We kunnen kort zijn om dit overzichtje van de Vlaamse strijd op nationaal vlak te besluiten. Het “Katholiek Vlaamsch Hoogstudentenverbond” (KVHV) dat ondertussen was opgericht, werd in 1925 door de rector van de Leuvense universiteit, monseigneur Ladeuze, ontbonden. Als reden werd opgegeven dat het “rebellend” KVHV de Vlaamse parochianen opgeroepen had geen geld meer bij te dragen bij de omhalingen die werden

gedaan voor de (Franstalige) katholieke universiteit. Als surrogaat werd door de kerkelijke overheid in 1927 het Jeugdverbond voor Katholieke Actie (JVKA) opgericht. Dikwijls werden ook hierin politieke doelen nagestreefd, hoewel het element “katholieke actie” de boventoon bleef voeren - zoals we zullen zien bij de ontrafeling van wat de studenten hier te Wachtebeke vertoonden tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, en zelfs daarna.

Wat blijft, en de betekenis daarvan voor de Vlaamse Belgen is moeilijk te overschatten, is de totale vernederlandsing van de Gentse universiteit in 1930. De vernederlandsing van Leuven zou nog lang op zich laten wachten! En ook in de woelige jaren dertig die nog volgden werd nog heel wat bereikt. Denken we maar aan de taalwet voor het leger die in 1938 tot stand kwam, en aan de “Vlaamsche Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten”, die in datzelfde jaar werd opgericht.

De generaties van nu kunnen zich nog bezwaarlijk indenken dat veel van wat nu vanzelfsprekend is, slechts heel moeizaam en traagjes werd verworven door die romantische en ietwat naïeve idealisten bij wie we ook onze Wachtebeekse studenten mogen rekenen. Wanneer we sommige teksten lezen, dienen we er ook rekening mee te houden dat die geschreven werden in een stijl, die nu voor ons soms als opgeblazen gebral overkomt, overladen met omzwachtelde beschrijvingen, maar die in die voorbije decennia algemeen voorkwam - Elsschot niet te na gesproken - èn gewaardeerd!

Laten we ons, na deze wellicht tè lange inleiding, tot ons eigen Wachtebeke en een paar buurgemeenten beperken...

Wies Creve
november 1999

De gegevens voor deze inleiding hebben we in hoofdzaak opgediept uit de “Encyclopedie van de Vlaamse Beweging” (2 dln., 1973-1975) en uit H.J. Elias, “Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging, 1914-1939” (4 dln., 1969). Sommige exacte data haalden we ook uit de 8e druk van de Grote Winkler Prins Encyclopedie. Nu en dan werden die edities ook geraadpleegd bij het doorlezen van de “Wachtebeekse archieven” over het studentenleven. Daarbij hebben ook de standaardwerken van L. Picard en L. Wils diensten bewezen.

In de volgende hoofdstukken plaatsen we ons eigen commentaar tussen vierkante haakjes []. Wat niet op die wijze aangegeven wordt, is dus een letterlijke overname uit de archieven van de studentenvereniging, die tot voor een paar jaar in het bezit waren van Vicaris-Generaal Emeritus Achiel Roets, en ons na diens overlijden door zijn broer, priester André Roets, werden bezorgd. Wij zijn hem daarvoor zeer dankbaar.

HET BEGIN : 1923

[Op de titelbladzijde van een in stijf kartonkaft gebonden register in folio-formaat, staat in sierlijk “rond schrift” met kroontjespen geschreven:]

A
VVK
V

VERSLAGBOEK van ‘t Katoliek - Vlaamsch Studentenverbond “ONTWAAKT”

Wachtebeke

[De benaming “Ontwaakt” was dus vlug gevonden. En ze sluit perfect aan bij wat in onze inleiding werd gezegd. In het bewuste jaar 1923 dacht men iedereen “wakker” te moeten maken om het aangedane onrecht te bestrijden, om ervoor te zorgen dat de studenten zouden krijgen waarop ze recht hadden. En ze waren direct met velen. Hieronder volgt de lijst, zoals ze letterlijk op de eerste pagina van het verslagboek voorkomt.]

* * *

1923

Wachtebeke

Richard Scheire, Melkerijstraat / J. Kamoen, Dorp / Prudent De Letter, Ramonshoek / Hesters Nestor / De Maere Laurent, Overslag / Gysel Aimé / Colpaert Karel / Michiels Prosper, Axelsvaardeke / Rombaut Evarist, Statiestraat / Cadet Albert, Kerkstr. / Van De Voorde Florimond, Walderdonck / Velaert Th., Langelede / Willems Firmin, Statiestraat / Noé William, Overslag / De Muynck, Rechtstroo / Lippens Achiel, Kalve / Acke William, Dorp

Saffelaere

Nimmegeers J., Nerenhoek / De Schepper Maurice, Kerkstraat / Marijns J., Dorp / De Bruycker Achiel

Wijnkel

Gallens Oscar / De Paepe René & Valère / Kenhove R. / Van Acker Alb. / W. Cornelis / Acke Robert / Teirlinck Gilbert

Selzaete

Willems Laurent

Moerbeke

Verwilghen R., Damstr. / De Schepper / De Buysscher G., Terwest.

* * *

[Hier volgt nu de letterlijke tekst van de eerste vergadering op 19 augustus 1923.]

* * *

Verslag der 1e vergadering, gehouden op 19n Oogst 1923 om 10 3/4 in de zaal van het K.V.V.

In groot getal hadden de studenten beantwoord aan den oproep van Mr. Hillaert. Voornoemde Heer toonde in vlugge trekken aan, hoe noodig het is vereenigd te zijn om degelijken, Vlaamschen arbeid te kunnen leveren. Door keurige voorbeelden, meest uit zijn studentenleven genomen, deed hij ons opmerken, wat door wil en werk aan schoone, prachtige uitslagen kan bekomen worden. Hij herinnerde ook nog eventjes aan onzen grooten Rodenbach.

De Heer Kamoen, leeraar aan de Rijkslegerpupillenschool, trachtte met enkele woorden de geestdrift te doen gloeien. Hij toonde aan wat al liefde en overtuiging er dient opgewekt en aangekweekt in de Kath. Vl. studenten, die dus zullen en moeten worden de leiders van het wordende Vlaanderen.

Daarna werd overgegaan tot het kiezen van een voorloopig bestuur. Als proost werd voorgesteld de Eerwaarde Heer Van Peteghem, leeraar aan het college te Eekloo; als voorzitter: R. Bracke; als schatbewaarde [sic!] : Rich. Scheire. Verders zou elke gemeente onder hare leden een afgevaardigde kiezen, die dan als bestuurslid zou worden aanzien.

Daarna ging de welgelukte vergadering uiteen onder het zingen van een geestdriftigen "Vlaamsche Leeuw".

(get.) J. Kamoen

* * *

[Wanneer we de bladzijde omdraaien, stoten we direct op een ingeplakt blaadje, waarop volgende tekst voorkomt:]

* * *

K E U R E

A
VVK
V

[Hier is toch wel merkwaardig dat men in de nu nog bekende letterspreuk AVV - VVK, de K weglaat, en vervangt door de C, volgens de nu geldende spelling nog altijd goed als men de naam CHRISTUS wil schrijven. De K werd, en wordt nog, door zogenaamd "vooruitstrevende" spellingshervormers gebruikt.]

1. Stichting:

Op 19n Oogst 1923 werd door de katholieke, Vlaamsche studenten van Wachtebeke en omliggende gemeenten een gilde gesticht, die “Ontwaakt!” als kernspreuk draagt en zijn vasten zetel te Wachtebeke heeft.

2. Doel:

a) De studenten hebben voor doel, zich zelf te vormen tot beginselvaste, ideaalvolle, uitstekende Vlamingen, katholieken, en de verbroedering te bewerken der studeerende jeugd.

[Achteraf werd boven ‘Vlamingen’ het cijfer 2, en boven ‘katholieken’ het cijfer 1 bijgevoegd, waarbij ook nog de laatste ‘n’ werd doorgestreept, zodat men eigenlijk moet lezen: “uitstekende katholieke Vlamingen”...]

b) Steun aan de Vlaamsche Beweging en werking voor zooveel het mogelijk is op ons volk, om het herop te beuren en het te redden uit zijn stoffelijk en zedelijk verval.

3. Middelen:

a) het houden van vergaderingen gedurende het verlof en hulp bieden aan katholieke Vlaamsche bladen, vergaderingen, instellingen.

b) tooneelstukken opvoeren en gezellige bijeenkomsten (liederavonden) beleggen. Daartoe zal de bond inschrijven op de tooneelgids om zoo gemakkelijk keus van stukken te hebben.

[Merk op: dit was zeer ernstig gemeend. Lees dus niet: “liederlijke avonden” !]

4. Bestuur:

a) “Ontwaakt!” wordt bestuurd door een voorzitter, een schrijver en een penningmeester; verders een bestuurslid van elke gemeente.

b) Het bestuur wordt alle jaren verkozen.

5. Leden:

a) Werkelijke leden: Om lid te worden moet men: 1° godsdienstig zijn; 2° zich aan de verplichtingen onderwerpen. Zoo een student niet voldoet mag hij bij stemming door het bestuur uitgesloten worden. Elk lid ontvangt een bewijs van lidmaatschap, dat hun verscheiden toegangen zal verleen.

b) Beschermleden: Voornamen, die door hun bijdrage de gilde willen ondersteunen, worden door het bestuur erkend als beschermleden.

6. Vergaderingen:

a) “Ontwaakt!” vergadert wekelijks en belegt twee feestvergaderingen, één gedurende het Paasch- en één gedurende het groot verlof, waarop vreemde studenten zullen worden uitgenoodigd. Jaarlijks wordt een bedevaartvergadering ingericht.

b) De zitting wordt geopend, alsook gesloten door den voorzitter met het teeken des H. Kruis en een gebed.

c) Bij jaarlijks aftreden van het bestuur geven schrijver en schatbewaarder hun verslag.

d) De oefeningen bestaan uit voordrachten, uitgalmingen, lezingen, liederen.

7. Stemmingen:

- a) In het bestuur, in geval van gelijkheid van stemmen, heeft de partij van den voorzitter de doordracht.
- b) De beschermleden hebben geen kies-, wel spreekrecht.
- c) De leden van "Ontwaakt" hebben elk één stem.
- d) De aftredende leden van het bestuur zijn herkiesbaar.

8. Schikkingen:

Elk lid betaalt een jaarlijkse bijdrage van 1 fr. Elk lid neemt een abonnement op "De Blauwvoet". De beschermleden betalen minstens vijf fr.

Alle wijzigingen aan het reglement moeten vooreerst aan het bestuur onderworpen worden.

Dit reglement is van kracht onmiddellijk na de stemming. Het bestuur is gelast met de uitvoering.

Schrijver,
[get.] J. Kamoen

Schatbewaarder,
[get.] R. Scheire

d.d. Voorzitter,
[get.] J. Kamoen

* * *

Verslag der tweede vergadering, gehouden op 26 Oogst 1923.

Alhoewel het uur slecht gekozen, hadden talrijke studenten den oproep beantwoord. Nochtans betreunden wij de afwezigheid van de Moerbeeksche studenten, wellicht door de kermis weerhouden.

Het woord werd verleend aan Mr. Em. Hillaert, die den uitslag van zijn bezoek bij den Eerwaarden Heer Van Peteghem mededeelde. Graag zou de Eerwaarde Heer het leiden van den bond op zich hebben genomen, doch uit kieschheid kon hij het verzoek niet inwilligen.

Hierop volgde een korte bespreking van de keure, die met volledige goedkeuring werd aangenomen.

[.... : Ietwat lager staat volgende tekst:]

N.B. Van dit oogenblik af bleef de voorloopige voorzitter achterwege, de reden mochten we nooit kennen. Er werd den schrijver gevraagd d.d. voorzitter te spelen.

[De voorlopige voorzitter moet dus de latere pastoor René Bracke geweest zijn. Zijn naam komt trouwens niet voor op de eerste ledenlijst, die we hierboven reeds gaven. Ook later is hij in geen enkele opsomming van de leden te vinden.

De heer Emiel Hillaert was op dat oogenblik gemeentesecretaris. Waarom de jonge studenten in hem de aangewezen man zagen om contact op te nemen met de Eerwaarde Heer Van Peteghem, valt niet uit de tekst op te maken. Zijn latere schoonzoon, Michel Coppens - voor de oudere Wachtebekenaren nog altijd bekend als 'den apotheker' - komt wel al voor op de ledenlijst van 1924-1925; toch kunnen we moeilijk aannemen dat die reeds op zo jeugdige leeftijd (hij werd geboren in 1912) zo'n nauwe relaties met de dochter van meneer Hillaert had !]

* * *

Verslag der derde vergadering, gehouden op 30n Oogst 1923.

Langen tijd wachtten wij naar de studenten van Wynkel, weldra waren wij verplicht te beginnen zonder hen.

Van de vier aangeduide sprekers, waren er slechts twee aanwezig. Eerst werd de beurt verleend aan De Letter Prudent. Hij sprak ons over "Idealisme". Het ideaal is iets, dat men ten doel stelt van zijn streven, zonder dat doel ooit ten volle te kunnen bereiken. Ons ideaal is Christus. Iedereen heeft behoefte aan een ideaal en wie deze behoefte niet voelt, is niet recht in de deugd. Het ideaal doet ons streven naar het geluk van ons volk, dat onrecht lijdt en diep gevallen is. Ware flaminganten, zegt spr[eker], willen het volk deugdzaam maken. Een vereischte om goed werk te kunnen verrichten, is opgeruimdheid: de vreugd hoort aan de jeugd en de jeugd hoort aan de vreugd.

Dan handelde J. Nimmegeers over Vlaanderen uit het verleden, het heden en wat het zou moeten worden in de toekomst. Van de huidige katholieke Vlamingen, moeten mannen gevormd worden, beziel met taaie wilskracht; nooit mag men voor een kleinen tegenstand wijken, eens worden wij de leiders van ons volk; worden wij allen overtuigde Kath[olieke] Vlamingen, dan zal weldra de zonne stralen over onzen arbeid.

Slechts nu werd overgegaan tot het opnemen der leden:

Wachtebeke: R. Scheire, De Letter Prud., Kamoen Joz., Hesters Nest., De Maere Laur., Gijssel Aimé, Colpaert Ch., Michiels Prosp., Rombaut Ev., Cadet Alb., Van de Voorde Flor.

Saffelaere: Nimmegeers Joz., De Schepper Maur., Marijns Joz.

Moerbeke: Verwilghen R., De Schepper Joz., De Buysscher G.

Bestuurslid Moerbeke: Verwilghen R. - Saffelaere: Nimmegeers Joz.

Al zingend "Waarom" trok de vergadering uiteen.

[get.] J. Kamoen.

[Reeds bij dit eerste uitgebreid verslag wordt de stijl van de toenmalige - katholieke - studenten ons goed duidelijk. Vlaams en ook, bijna vooral, zouden we zeggen, katholiek! Het kan ons ietwat verwonderen dat iemand zoals Prosper Michiels bij de leden voorkomt. Hij is later liberaal gemeenteraadslid en zelfs provincieraadslid geweest; bij de ouderen onder ons zal hij in de herinnering blijven als de directeur van het "cementfabrieksken". Zijn deelname aan de activiteiten van de studentenvereniging wijst er alleen maar op dat de invloed van de kerkelijke overheden in die tijd - en zeker in een plattelandsgemeente - zo overwegend was, dat een parallele beweging met enigszins andersgezinden eigenlijk niet denkbaar was. De eerste spreker, Prudent De Letter, was trouwens zeker eerst katholiek en pas in de tweede plaats Vlaming. Hij is later pater-missionaris in Indië geworden.

Ook Nestor Hesters werd geestelijke. Richard Scheire en Aimé Gysel zijn bij velen nog bekend als de Wachtebeekse onderwijzers, die hele scharen lagere-scholieren gevormd hebben.

René Verwilghen uit Moerbeke is dokter geworden, en vestigde zich na zijn huwelijk in het Rechtstro te Wachtebeke. Hij is helaas zeer jong gestorven, in 1934, en moest daarbij zijn echtgenote met vier kinderen, een zoon en drie dochters, achterlaten.

Het lied "Waarom?" is bij verschillende generaties Vlaamse studenten welbekend

geweest. De begintekst luidt: “Waarom, waarom, waarom... ik voor geen vreemden buig, waarom ik met Van Maerlant juich, zijn leuze voor de mijn’ erken? Omdat ik Vlaming ben!”]

* * *

Ver slag der vierde vergadering, gehouden op 6n September 1923.

Talrijk hadden de studenten den oproep beantwoord, meer nog, wij namen als nieuwe leden op: Velaert Theoph., Willems F., Noé Wil., van Saffelaere: De Bruycker Ach. Selzaete blijft geenszins ten achter; vooruit Willems, breng makkers mede.

De Letter Prud. had zich borg gesteld voor G. Teirlinck, en daar deze afwezig was, nam Prud. het woord.

Wat is vlaamschgezind zijn? vroeg de spr. ‘t Is meedoen aan de Vlaamsche beweging, om alzoö het volk op te voeren tot den hoogsten trap van beschaving. Meedoen aan Vl. beweging is noodzakelijk, want ons volk lijdt in stoffelijk, verstandelijk en zedelijk opzicht. De Vlaamsche beweging is rechtvaardig, ons volk als natie heeft recht op bestaan, aan ons den plicht voor het recht van het volk te zorgen.

Vooraleer tot de tweede voordracht over te gaan hoorden wij de uitgalming van Michiels. Dan werd het woord verleend aan Fl. Grijp van Bouchaute: Fierheid, voor ons, Vlamingen, is eenvoudig: Vlaamsch-zijn, ‘t is man zijn, durven doorwerken en niet wijken. Wachtebeke mag niet wachten, zei spr., en ik verhoop dat elk der aanwezigen zulks goed zal onthouden. Fierheid is durven kampen om Vlaanderen te doen herworden. Alles op de wereld spreekt zijn eigen taal en Vl. zou de zijne niet mogen gebruiken? Vlaanderen moet Vlaamsch zijn of ‘t is niets. Houdt u rein, vormt uw karakter en strijdt tot gij overwint!

Hierna declameerde op meesterlijke wijze Ev. Rombaut: “Aan Gent” van Ledeganck en J. Marijns: “Fierheid” van Rodenbach.

Na het kruisteeken en het zingen van den “Vlaamsche Leeuw” trok de welgeslaagde vergadering uiteen.

[get.] J. Kamoen.

[Gilbert Teirlinck, die hier genoemd wordt, woonde op dat ogenblik te Sint-Kruis-Winkel, waar zijn vader burgemeester is geweest. Later werd die notaris te Wachtebeke. Hij overleed er op 12 november 1941 en werd als notaris door zijn zoon Gilbert opgevolgd.

De speech van Fl. Grijp uit Boekhoute bevestigt ten overvloede wat wij reeds in de inleiding lazen: het zat de Vlaamse studenten hoog - zij noemden zich “de toekomstige leiders van ons volk” - dat zij in eigen midden de eigen taal niet konden en soms niet mochten gebruiken.

Het negentiende-eeuwse romantisme werkt ook nog sterk door: declameren van hoogdravende gedichten van Ledeganck en van Rodenbach zijn daarvan een sprekend bewijs!]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 12n September 1923.

Na het gebed en een dreunenden “Vlaamsche Leeuw” trad Velaert voor de eerste maal op; op onberispelijke manier declameerde hij “Het Geschenk”. Dan werd het woord verleend aan M. De Schepper, van Saffelaere. Hij overtuigde ons dat wij door wilskracht moeten vooruitkomen. Wij moeten de Vlaamsche zaak instudeeren om zoo noodig den mond onzer tegenstrevers te kunnen stoppen. Wonen wij zooveel mogelijk de vergaderingen bij, verzorgen wij onze taal en dragen wij al het mogelijke bij tot bloei van onzen bond. Hierna droeg Cadet Alb. het prozastuk “Moedertaal” en C. Colpaert “Ten Strijde” voor. Declamatie’s en voordracht werden afgewisseld met zang. Dan werd overgegaan tot het verloten van het boek “Voor mijn Volk in Nood” van Daels. Hieruit werden ook nog enkele hoofdstukken voorgelezen. De welgeslaagde vergadering trok uiteen onder het zingen van den “Blauwvoet”.

[get.] J. Kamoen.

[Hier weer hetzelfde enthousiasme, weerom hetzelfde romantische gedreun, dat in onze tijd zeker niet meer populair is. We moeten inzien dat deze notities bijna tachtig jaren oud zijn: de omstandigheden van toen verschilden tē veel van wat wij nu als normaal en vanzelfsprekend beschouwen.

Voor het eerst willen wij hierbij aanstippen dat alle verslagen, vooraleer zij in het ‘officiële’ register werden ingeschreven, vooraf nog genoteerd werden in een doodgewoon schriftje (in die tijd wel vaker “cahier” genoemd). De definitieve versie verschilt lichtjes van de eerste. Op het eerste gezicht vermoedt men dat het hier louter om stijlverbeteringen gaat. Tenzij het ook dan al nodig was om het verslag van de vorige vergadering eerst aan goedkeuring te onderwerpen, vóór het uiteindelijk voor het nageslacht bewaard werd.]

* * *

Verslag van de vergadering, gehouden op 20n September 1923.

Beter dan ooit waren de leden opgekomen. Na het gebed voor Vlaanderen, hoorden wij verschillenden declameeren, o.a. Willems F., Cadet Alb., Noé Wil.

Ons vergadering werd nog meer geestdrift bijgezet door de tegenwoordigheid van Mr. Cam. Saman, die volgaarne zijn medewerking verleende tot het welslagen van ons laatste samenzijn. Talrijke liederen werden gezongen o.a. De Gilde viert, Vlaanderen, Omdat ik Vlaming ben, Groeninghe. Dan bracht bovengenoemde heer nog mooie muziekstukken ten gehoor. Vijf exemplaren “Arm Vlaanderen” werden onder de leden verloot.

Uit Waarschoot was ons aller vriend Van Hulle komen opdagen als spreker. Met vurigheid sprak hij over den lastigen strijd dien de jeugd door te maken heeft en de moeilijkheid voor ons studenten hun ideaal hoog en zuiver te houden. Vlaanderen zal gered worden door de studenten; maar de jeugd lijdt aan groote kwalen, vooral genotzucht, politiek; wie er aan meedoet smacht zijn ideaal, zegt spr. Een groote kwaal is ook de oppervlakkigheid. Vlaanderen wordt gered langs de studiekamer om, ook moet de Vl. Beweg. dichter bij het altaar worden gebracht.

Deze voordracht werd ten zeerste gesmaakt. In deze vergadering luisterden wij voor de laatste maal naar den meest sympathieken van ons allen: De Letter Prud., die wij in zijn nieuwe kloosterloopbaan den mildsten zege[n] van den Heer toewenschen. Hij handelde op treffende wijze over de liefde. Is er iets schooner, iets edeler dan de liefde, onze Zaligmaker sprak er altijd over; iedereen moet beminnen. Liefde maakt den mensch groot, zij steunt in lijden en strijden, stuwt tot de grootste daden van zelfopoffering. Geef uw hart aan uwen God, want "hij, die God verhoor, heeft God, zelfs indien hij alles verloor". Beminnen wij onzen naaste als ons zelf; beminnen wij ons volk, ons duurzaam Vlaamsche volk, laat het ons hoger opvoeren, leeren wij lijden en strijden voor het geluk van dat volk. Tegenwoordig is er te weinig liefde, verbannen wij den haat tot personen en kweeken wij in ons hart de liefde tot het recht, de liefde tot ons volk. Is ons werkvolk diep gevallen, 't is juist daarom dat het, het meest onze liefde verdient. Wachten wij ons wel ons hart te richten op iets dat het niet verdient: idealisme bloeit slechts in reine harten. Werkt met liefde voor uwen bond en bidt steeds met dezelfde vurigheid, opdat God onze pogingen bekrone.

Een gebed, een paar flinke Vl. liedjes en de vergadering ging uiteen.

[get.] J. Kamoen.

[Men kan zich moeilijk voorstellen dat een samenkomst met een dergelijke agenda studenten van vandaag nog zou aanspreken. Het verslag druipt van (streng-katholiek) Vlaams idealisme... Het woord liefde, hier herhaaldelijk gebruikt, dekte in die tijd ook wel een heel andere betekenis dan wat wij nu meestal daaronder te verstaan krijgen! Opvallend is ook wel de geestdrift waarmee telkens de samenzang vermeld wordt. Dit is beter te begrijpen wanneer wij ons realiseren dat in die jaren praktisch nog niemand over een grammofoon beschikte, laat staan over een radio. Muziek op straat kwam alleen maar voor als de studentenschaar of andere verenigingen zelf zongen, of als de fanfare uitrukte... Dit verklaart ook dat de studenten in september 1923 zo content waren over het optreden van Camiel Saman. Hoewel onze Wachtebeekse componist dan bijna 38 jaar oud was (° 22 oktober 1885) en dus zeker niet meer behoorde tot het doordeweekse gezelschap van de studenten, hadden die toch toen al zoveel verering voor hem, dat ze hem op hun vergaderingen uitnodigden. Wie hem hebben gekend, kunnen zich nog voorstellen hoe Camiel er met zijn "trekzak" de gepaste stemming bracht, toen hij de gekende Vlaamse liederen begeleidde, afgewisseld met zijn eigen composities...]

* * *

EINDVERSLAG

Over het werk van onzen bond, gedurende het schooljaar 23-24, kan weinig gezegd, daar wij slechts enkele goed ingerichte vergaderingen hadden, daarom mogen wij toch ook niet besluiten dat er niets werd geleverd, wel in tegendeel. Niettegenstaande de moeilijke omstandigheden, waarin de bond werd gesticht en waarin er tot hertoe werd gewerkt, niettegenstaande knoeierijen en tegenstribbelingen van hoogerhand, kunnen wij "tot spijt van wie 't benijdt" vaststellen dat de bond op stevige grondvesten is opgebouwd. De vergaderingen werden regelmatig door een twintigtal leden bijgewoond, ook dient er

met veel lof gesproken te worden over de welwillendheid, waarmede elk der leden het zijne bijdroeg tot het welgelukken der gezellige bijeenkomsten.

[get.] J. Kamoen.

[De resultaten van het eerste werkjaar vallen al bij al nogal povertjes uit, geeft zelfs de verslaggever toe. Wij, lezers van meer dan 75 jaren later, vinden hiervoor wel een paar heel aanvaardbare excuses. Ten eerste werd pas in augustus de eerste vergadering gehouden, en vanaf begin oktober waren de hoogstudenten, die de ruggengraat van de vereniging uitmaakten, reeds aan hun nieuw academisch jaar begonnen. Ten tweede schijnen de voortvarende Vlaamsgezinde jongeren toch wel voelbare tegenwind gekregen te hebben “van hoogerhand”. We hebben er het raden naar wie hiermee bedoeld werd; daar de gevestigde notabelen, de pastoor inclus, zelf hun opleiding volledig in het Frans “genoten” hadden, is het misschien niet nodig verder te zoeken.]

VERDERE ONTWIKKELING

[Hier volgt de ledenlijst over de jaren 1924-1925. Deze lijsten werden slechts tot en met het jaar 1930 bijgehouden en zijn volledig neergeschreven door Valère De Paepe uit Sint-Kruis-Winkel, zoals uit zijn handschrift duidelijk op te maken valt.]

1924-25

Wachtebeke

Nestor Hesters, Axelsch-vaardeke / De Muynck Gerard, Pottershoek / Kamoen J. / Colpaert Ch. / Lefèvre Albert / Gebroeders Willems / Lippens Achiel, Kalve / Acke W. / Dela Ruelle Prosper, Statiestr. / Van Meltebeke, Ramonshoek / Gebroeders Noé, Overslag / Creve René, Ramonshoek / R. Scheire, Melkerijstraat / De Clercq, Walderdonck / Aers Leon, Overslag / Bruggeman Achiel, Hoogstraat / Coppens Gaston, Dorp / Coppens Michel, Dorp / Andries Joseph / Tack Alfons, Kerkstraat / Seghers Achiel, Overslag / Gilbert Teirlinck, Dorp

Winkel

Gebr. Synaevé / Cornelis W. / Gebr. De Paepe / Teirlinck Medard - Gilbert / Gebr. Chalmet / Acke R. / Van Hoecke F. / Galens Oscar / Waelput Clement / Van Acker Albert / Van De Walle Omer

Saffelaere

Nimmegeers J., Nerenhoek / De Schepper Maurice, Kerkstr. / De Bruycker Ach., Katte / Claeys Oscar, Meuleneynde / Maryns J., Dorp / Uytendale Henri

Omliggende

De Paepe Hil., Mendonck / Willems Robert / Van Overwalle Maurice.

[Het aantal leden is flink toegenomen. Behalve de stichters van het eerste jaar bemerken we nog enkele markante figuren die de gelederen komen aanvullen. Bij de stichting hadden we het al over (later apotheker) Michel Coppens: die staat nu definitief in de lijst vermeld. "Tsjef" Andries, die dokter zou worden, is er nu ook bij, evenals Leon Aers van Overslag, die ooit nog kandidaat is geweest om Emiel Hillaert op te volgen als gemeentesecretaris, maar om duister gebleven politieke redenen daarin nooit geslaagd is; hij bekleedde lange jaren wél een vooraanstaand ambt bij het Gentse stadsbestuur. Gilbert Teirlinck is ondertussen ook Wachtebekenaar geworden. Gaston Coppens was de zoon van de koster; hij kon voortreffelijk het kerkorgel bespelen maar bezat geen enkel 'kostersdiploma', zodat hij later ook niet in aanmerking kwam voor dat ambt bij het overlijden van zijn vader. Van Winkel kwam Clement Waelput aangetreden, later ook nog gemeentesecretaris van Winkel en Mendonck tegelijk!

De lezer zal wel al gemerkt hebben dat de spelling van dorps- en straatnamen grondig verschilde van wat wij nu kennen. Niemand struikelt hierover. Wat echter wel enigszins verwondert: zelfs studenten, 'schriftgeleerden' dus, tillen niet zo zwaar aan de orthografie van familienamen! In de lijst van 1923 zagen we reeds Oscar Gallens, die in de tweede lijst wél correct voorkomt als "Galens". De naam "Van Meltebeke" (met een "t") komt

mij ook enigszins bizar voor, want in de streek kenden wij alleen “Van Melckebeke’s” en “Van Melkebeke’s”. De naam van Gilbert Teirlinck is wel correct gespeld, maar ik verwed er iets op dat de naamgenoten van Winkel eigenlijk “Teirlynck” (met “y”) heten. Ik wil geen spijkers op laag water zoeken, maar tenslotte zou het mij ook verbazen dat men het Moleneinde te Zaffelare in 1924-25 nog als “Meuleneynde” vermeldde...]

* * *

Verslag der vergadering, gehouden op 2n & 9n Mei 1924.

Onmiddellijk na het gebed werd het woord verleend aan den afgevaardigde Edm. Tieleman. Het is me zeer aangenaam, zegt spr., in een pas gestichte bond, als deze, het woord te voeren. Hij handelde achtereenvolgens over het ontwaken en het bloeien der Vl. Beweging, wakkert aan tot het bestudeeren der geschiedenis van de Vl. Beweg. en eindigt met een aanmoedigend woord tot volharding in het begonnen werk.

Lied en declamatie wisselen af met het vertellen van een drietal tooneelstukjes: Vrij, Zwarte Sneeuw, Recht.

Dan hoorden wij nog de voordracht van R. Scheire over onzen Vlaamschen meester: Hugo Verriest. Hij maakte ons vertrouwd met het jongelingsleven, het leven als priester, als letterkundige en als Vlaamschvoelend kunstenaar.

Nimmegeers gaf een prachtige uiteenzetting over: “Ginds liggen hun lijken als zaden in ‘t zand; Hoop op den oogst, o Vlaanderland!”.

Een laatste woord van den afgevaardigde om zijn heerlijken indruk weer te geven, het kruisteeken en onder het zingen van “Groeninghe” trok de buitengewoon geslaagde vergadering uiteen.

[get.] J. Kamoen.

EINDVERSLAG PAASCHVERLOF 1924

De eerste vergadering was flauw, maar de laatste was zooveel te beter, het was een echt genoeg te zien hoe talrijk de leden opkwamen.

Sinds het groot verlof zijn wij er sterk op vooruitgegaan en thans staat stevig en vast onze gilde op onvergankelijke fondamenteen opgetrokken. Het was de leden zeer aangenaam van dichtbij kennis te hebben gemaakt met hunnen afgevaardig[de] Edm. Thieleman, zij drukken den wensch uit hem meermalen in hun midden te zien.

Steeds met dezelfde bereidwilligheid komt Fl. Grijp naar W. Hij wil dat Wacht een beetje niet meer wacht en ‘t zal niet meer wachten! Toekomend verlof hebben wij een geestelijken leider en er is niets meer dat ons zal stuiten in den vooruitgang.

Bijna in alle vergaderingen worden er boeken verloot waardoor de ijver der leden flink wordt aangewakkerd.

[get.] J. Kamoen.

[Ook hier neemt de schrijver er geen aanstoot aan om de naam van de afgevaardigde, met een afstand van amper een paar tientallen lijnen, op twee verschillende manieren weer te

geven: Tieleman en Thieleman!

In het eindverslag kunnen we aan geen kanten terugvinden wat er eigenlijk gebeurd is op de vergadering van 2 mei. Was de opkomst zó flauw dat de vergadering niet is kunnen doorgaan? Des te meer tevredenheid over de vergadering in aanwezigheid van de heer Thieleman. Hierin vinden we opnieuw alle ingrediënten waarover we het reeds hadden: Vlaams, katholiek, idealistisch. Opmerkenswaardig ook het nummertje van Nimmegeers: de tekst met die “lijken als zaden in ‘t zand” verwijst duidelijk naar de Eerste Wereldoorlog. Het Vlaamse ongenoegen is in die donkere jaren inderdaad tot uitbarsting gekomen. De tekst zelf is van Cyriel Verschaeve (1874-1949), die nogal wat neerschreef in een gezwollen retorische stijl, die niet meer van deze tijd is. Wie leest hem trouwens nog? Zijn houding gedurende de Tweede Wereldoorlog pleit zeker niet voor hem. Maar wij kunnen er niet omheen dat hij gedurende het interbellum grote invloed had op de studentenbeweging en op de Vlaamse Beweging in het algemeen.

“Wacht een beetje...” om het “Wabeeks goegemak” te typeren was dus ook al lang bekend...]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 21 Oogst 1924.

Na het kruisteeken, het gebed voor Vlaanderen en een welkomsgroet werd het woord verleend aan Fl. Grijp. Hij handelde over Renaat De Rudder op het college. Renaat was onze broeder, eens zat hij op onze lessenaars. Als student was hij niets bijzonders, hij was een eenvoudige, prachtige jongen, een zielekijker. In stilte groeide hij tot een man. Steeds was hij tot offeren bereid, hij hoopte op Vlaanderen’s herleven. Niet door het brullen van een Vlaamsche Leeuw kwam zijn gevoel tot uiting, neen, hij was een kruisochter tegen het rumoer. Hij was een idealist en zijn mannenideaal was krachtig genoeg om hem zijn leven te doen offeren. Renaat riep elkeen toe: strijdt als mannen, wordt mannen voor Vlaanderen; ijvert voor het recht en bereidt uw jeugd tot de machtige vlucht van den blauwvoet.

Na een dankwoord nam R. Coquyt het woord: Ren[aat] aan den IJzer. “‘k Voel mij sterk genoeg om te strijden voor Vlaanderen”, sprak Renaat de Rudder. ‘k Voele mij groot genoeg om den calvarieberg te beklimmen. ‘t Luide storm in Vlaanderen en Renaat toog ten strijde. Renaat voelde medelijden met onze jongens, zijn ziele scheurde bij het zien van zooveel onverschilligheid. En met het Christusbeeld onder de oogen ving de strijd aan. Renaat stortte zijn leed uit in enkele harten. Weldra zouden ze samen werken in ‘t geheim. Vereenigd in den bond “‘t Zal stormen” spraken zij over hooger leven, werkten en zwoegden om het zedelijk peil der jongens te verbeteren.

Weldra mocht niet meer gewerkt worden en Ren. kwam in ‘t gevang terecht. Korten tijd nadien verschenen zijn “Grafbloemmekens”. Een anderen keer werd Renaat gevangen gezet, omdat hij zijn officier niet in het Fransch had geantwoord. Voortaan mocht hij met niemand meer briefwisseling onderhouden.

Renaat was terzelfdertijd een leeuw en een lam; hij wist dat de dood hem treffen zou. Den avond waarop hij zou moeten oprukken, schreef hij een brief aan zijn moeder. Hij trad vooruit en... viel, getroffen door een kogel uit eigen rangen. De held, Renaat, stierf met de woorden op de lippen: “Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Christus”.

Daarna werden nog een drietal brieven gelezen welke Renaat De Rudder schreef aan den aalmoezenier.

Declamatie en zang wisselden voortdurend elkander af. De Koning verlost (Van Acker), De eerste Menschenmoord (E. Rombaut), Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief, Vlaanderen, Waarom.

Dan sprak ik enkele woorden over het Katholiek Vlaamsche onzer beweging, over de zelfontwikkeling, noodig niet alleen in zake studeeren, maar ook in zake Vl. Beweg.

Daarna werd overgegaan tot de bestuursverkiezing, als voorzitter J. Kamoen - Schrijver: Osc. Galens - Schatbewaarder: R. Scheire.

Edmond Tieleman voegde er een slotwoord aan toe en prees het lofwaardig doel onzer vrienden Grijp en Coquyt, hun voordracht te geven in alle bonden van het Meetjesland.

Na het kruisteecken en de Zwarte Leeuw trok de buitengewoon goed geslaagde vergadering uiteen.

[get.] J. Kamoen.

[Dit is de laatste pennetrek die wij van J. Kamoen in het eerbiedwaardig register terugvinden. De taak van kroniekschrijver liet hij over aan Oscar Galens, wiens prachtig handschrift wij zullen volgen tot 5 januari 1926.

Weerom valt in het verslag op hoe naïef-romantisch het leven, streven en dood van Renaat de Rudder voorgesteld worden, en gebruikt als ideaalbeeld voor de jonge Vlaamse strijder. Het is algemeen bekend dat De Rudder sneuvelde op 17 december 1917, maar of dat gebeurde zoals hier wordt gesuggereerd en dan nog onder het uitbrengen van de Vlaamse leuze, valt wel zeer te betwijfelen. "Het veld van eer" aan de IJzer zal wel eerder geleken hebben op een troosteloze moddervlakte waarin gammele houten kruisjes doorschoten helmen of smerige soldatenmutsen droegen, om de wereldberoemde Tsjechische schrijver Hasek te parafaseren. Het is wel duidelijk dat de figuur van De Rudder tot de verbeelding van onze jonge Wachtebekenen sprak: hij was afkomstig uit onze streek (geboren te Oostakker op 11 december 1897) en een week ouder dan twintig jaar toen hij sneuvelde. Geen wonder dus dat hij als een te bewonderen en na te volgen held werd voorgesteld.]

* * *

Verslag van de vergadering gehouden op 28n Oogst 1924.

Deze vergadering werd gehouden in 't lokaal van het K.V.S. te Assenede.

Bij 't begin van de vergadering stuurde de voorzitter de Wachtebeekse studenten den welkomsgroet toe en drukte zijn vreugde uit over hun talrijk opkomen.

Daarna, na 't kruisteecken en een kort gebed voor Vlaanderen, kregen we een voordracht te hooren over Gezelle. Wat vooral de aandacht trok in deze rede, was de goedgekozen documentatie, waardoor ons al 't schoone van Gezelle's gedichten voor 't oog werd gebracht. Slechts enkele gedachten uit dit werk willen we aanstippen, hoewel 't van schoone gezegden krioelde.

Spreker vergelijkt onzen dichter aan een zeeman in den storm. Zooals die zeeman tracht om ieder oogenblik het land te kunnen bereiken, zoo tracht ook Gezelle elk oogenblik op

te vleugelen tot zijn strand, tot God. Verder noemt hij Guido den nachtegaal in den letterkundigen tuin van Nederland.

Daarna declameert Vervinckt een boertig stukje van dezen dichter, dat eenieder tot lachen dwingt.

Vervolgens komt Fl. Gryp te voorschijn met een redevoering over Gezelle, die zeker niet moet onderdoen voor de eerste. Ofschoon de aanwezigen reeds alles over Guide [sic!] hebben gehoord, toch weet de redenaar ze zoodanig te boeien door schoone gedachten en welgepaste documentatie, dat de aandacht meer en meer aangroeit.

Nu volgt een langdurige bespreking over het stichten van een "Vlaamsch Studententijdschrift - Ik dien" voor 't Meetjesland. Het vóór en tegen wordt door de aanwezige studenten aangebracht, doch eindelijk, na veel wikken en wegen, komt men tot het besluit dat het verschijnen zal. De studenten worden door den voorzitter Mechelinck aangespoord, om zooveel mogelijk propaganda te maken voor dit blad.

Na een schoone voordracht dan "In Vlaanderen" spreekt de voorzitter nog langdurig over Gezelle als priester. Daarin doet hij vooral de deugden uitschijnen van onzen priester-dichter. Daarna dreunt een kranige "Vlaamsche Leeuw" door de zaal, en de vergadering wordt in volle geestdrift gesloten.

[get.] O. Galens.

[Opnieuw kan ons de geestdrift verwonderen, waarmee een hele groep Wachtebeekse studenten naar Assenede trekt, alleen maar om de hele avond lang over Gezelle te horen praten... Dit bewijst alleen maar welke nood aan eigen cultuur deze jonge mensen voelden.]

* * *

Verslag van de zitting gehouden op 12n September 1924.

De vergadering werd geopend met het teeken des H. Kruises en 't gebed voor Vlaanderen, daarna een dreunenden "Vlaamschen Leeuw".

't Woord werd verleend aan J. Nimmegeers, die spreken zou over ons ideaal. In heel zijn rede had hij het vooral over 't ideaal dat een Katholiek-Vlaamsch student bezielen moet, waarnaar we onophoudend streven moeten. Eén gedachte doorweefde gansch zijn werk: "Zelfkennis dient tot niets, zonder zelfbeheersching". In klare bewoordingen en door goedgekozen voorbeelden wist hij die gedachte te staven en te bewijzen.

Na een aanmoedigend woordje van den voorzitter, werd het woord verleend aan den schrijver, die in een korte rede sprak over 't Vlaamsch spreken in Vlaanderen, daar dit zooveel te wenschen over laat. Hij toonde, hoe ons innig gewilde "In Vlaanderen Vlaamsch" met ons eigen taal niet overeenstemt, of in veel gevallen er toch beter zou kunnen samengaan.

Daarom drukt de voorzitter de leden nogmaals op 't hart, alle dialect aan kant te laten, en dit vooral, wanneer ze naar de vergadering komen.

Als apotheose deed E. Rombaut de zaal nog eens dreunen door zijn declamatie: "Aan Koning Albert" door R. De Clercq, en na 't zingen van een kranig lied "Waarom" ging de vergadering uiteen.

[get.] O. Galens.

[Een aandachtig lezer zal reeds lang gemerkt hebben dat de leden-studenten van deze bond zomaar niet vrijblijvend aan de bijeenkomsten konden deelnemen. Telkens werden zij gevraagd om zelf aan het programma mee te werken, wat vanzelfsprekend ook de nodige voorbereiding vergde. Zoals altijd en overal zullen er ook wel de onvermijdelijke meelopers en passieve luisteraars geweest zijn; toch is het interessant even mee te tellen hoeveel verschillende studenten aan bod (moeten) komen.

De schrijver, in dit geval Oscar Galens zelf dus, deed bij deze vergadering ook zijn duit in het zakje. Ooit heeft hij me zelf verteld dat hij nooit tégen het dialect is geweest, zolang het werd gebruikt in eigen midden. Met ‘midden’ bedoelde hij duidelijk het eigen dorp en de omgeving, niet uitsluitend de eigen familie. Maar hij was er wel voor, zoals voor velen evident is, dat de algemene omgangstaal moet gepropageerd worden in contacten met mensen uit andere streken, en vooral in de omgang met vreemden. Hij fulmineerde vooral - ook in dit verslag is dat te merken - tegen het verbeulemanst gebruik van Franse termen. Bij de jongste generatie is dit verschijnsel bijna verdwenen: sommige “staande uitdrukkingen” van amper één generatie geleden begrijpen ze zelfs niet meer. De leerlingen van “meester” Galens echter, tot wie ook ik behoorde, hadden het nog tot niet zó lang geleden over een “clignoteur” als ze een knipperlicht bedoelden, over een “embrayage” als ze het hadden over de koppeling van hun wagen, en het stuur van hun fiets was een “guidon”. Iedereen van ons zou daar nog reeksen voorbeelden kunnen aan toevoegen. Het kan toch alleen maar onze ver- en bewondering opwekken dat toekomstige intellectuelen van toen al inzagen dat het zo eigenlijk niet verder kon.

Laat er vooral geen misverstand ontstaan wanneer we lezen dat het gedicht “Aan Koning Albert” werd voorgedragen. Dit was hoegenaamd niet bedoeld als een hulde aan de vorst. De dichter René de Clercq (1877-1932) had bij het begin van de oorlog nog vaderlandslievende werkjes geschreven, maar dat veranderde nà 11 juli 1915. Op die datum had hij namelijk aan koning Albert een zogenaamd telegram gericht, waarin hij vroeg om een totaal autonoom Vlaanderen binnen België. De koning kon daarop, zeker in die tijd, niet positief antwoorden en dat heeft bij De Clercq een totale ommekeer teweeg gebracht. Het is hier niet de plaats om verder in te gaan op de betekenis van de figuur van dichter René de Clercq; vast staat dat zijn zienswijze verschillende decennia lang een grote invloed op de Vlaamse studenten heeft uitgeoefend.]

* * *

Verslag van de vergadering gehouden op 25 september 1924.

Reeds eenige makkers zijn terug binnen, toch wordt er nog een vergadering belegd.

Na ‘t kruisteeken en ‘t gebed voor Vlaanderen dreunt er een “Vlaamsche Leeuw” door de zaal.

Daarna neemt de voorzitter J. Kamoen ‘t woord. In een lange rede spreekt hij ons over Guido Gezelle, en schoon de dichter ons zóo goed bekend is, en zijn gedichten als dagelijksch brood voor ons zijn, toch boeide de spreker al de aanwezigen zoodanig door welgekozen gedichtjes, dat al ‘t oude ons als nieuw voor de oogen kwam.

Na deze rede wordt zacht ‘t liedje “Vlaanderen” aangeheven, om daarna de beurt te laten aan R. Scheire, die spreken zal over ‘t kunstgewrocht van Hendrik Conscience.

Om te beginnen geeft hij een klare gedachte over den schrijver. “In ‘t begin was hij”, zoo

spreekt hij, "eenvoudig onderwijzer, en door zonderling toeval werd hij dichter". Op zekeren dag toonde hij aan één zijner vrienden een werk, "Wonderland" door hem gemaakt. Die vriend las het, en wenschte hem geluk, daar hij iets puiks had voortgebracht. Daardoor aangemoedigd begon Hendrik te schrijven, en werd dichter. Nu geeft de spreker uitbundig verslag over "De Leeuw van Vlaanderen". Enkel één gedachte willen wij ervan aanstippen, 't is namelijk de fierheid van Robrecht van Bethune. "Vader", zoo spreekt hij, "een leeuw bijt, maar streelt niet. Voor een vreemde buigen doe ik niet". Nu wenscht de voorzitter aan allen een gelukkig schooljaar, met de hoop elkaar spoedig weer te zien. De vergadering sluit met een daverenden "Vlaamschen Leeuw".

[get.] O. Galens.

* * *

EINDVERSLAG GROOT VERLOF 1924

Gedurende dit verlot hebben al de leden getoond en ondervonden, hoe eendracht en samenwerken leiden moet tot succes, en vruchten kan geven. Niet één liet den moed in de schoenen zinken, maar eenieder volgens zijn kunde en ontwikkeling wist 't zijne bij te dragen om den bond hoogerop te helpen, 't zij door voordrachten, 't zij door declamatie's, 't zij door liederen of tooneel.

We mogen ons verheugen over verscheidene welgeslaagde vergaderingen, die niet overvloedig konden zijn, daar de gedurige samenkomsten tot voorbereiding voor onze tooneelstukken dit verhinderden.

Doch onze tooneelavond heeft de kroon op 't werk gezet en ieders goedkeuring afgedwongen. Alle spelers deden hun best, en drama en kluchten bewezen dat onze opkomende mannen bijlang op de planken niet moeten onderdoen voor de plaatselijke tooneelbonden.

[get.] O. Galens.

[Van Gezelle kregen ze blijkbaar nooit genoeg, en ook dat andere klassieke raspaard, Conscience, werd van stal gehaald. De Leeuw van Vlaanderen, Robrecht van Bethune, is generaties lang een na te volgen voorbeeld voor de jeugd geweest. Zowel de Witte van Ernest Claes, als de studenten uit de eerste helft van deze eeuw en dus ook de Wachtebeekse jeugd in diezelfde periode, waren onvervalste fans van deze heldenfiguur. Gemakshalve heeft Conscience maar 'vergeten' dat de 'Leeuw' in 1302 opgesloten zat in het kasteel van Chinon, niet zo ver van Tours in Frankrijk, en dus zeker niet de reddende ridder heeft kunnen spelen bij de Guldensporenslag. Dat is voor geen enkele flamingant een zorg geweest. En wij weten zeer goed, dat het uiteindelijk alleen maar de gedachte is die telt, en het vurige elan dat daaruit kan geput worden.

Zonder enige verdere uitleg vermeldt de schrijver plots een geslaagde "tooneelavond". Wij hebben er het raden naar welk stuk voor het voetlicht werd gebracht, en wij mogen ook niet weten wie de acteurs waren. Enigszins verbazend, als wij daarbij denken aan alle vermeldingen van sprekers en declamatoren in de eigen besloten kring.

Wij kunnen er alleen uit leren dat in Wachtebeke, en wellicht ook in Winkel, Zaffelare en

andere gemeenten uit het omliggende, heel wat toneelkringen bedrijvig waren.]

* * *

VERSLAG KERSTVERLOF 1924-25

Een vergadering werd belegd, die ons wel eenigszins in onze verwachting heeft bedrogen, en dit ter oorzaak van 't slecht weer.

Vele leden ontbraken, en daarom kon 't programma niet worden afgehandeld zooals we ons hadden voorgesteld. Nochtans, er werd reeds druk gezorgd voor tooneelstukken tegen 't volgend groot verlov, en na 't woord aan R. Scheire te hebben verleend, die de "Verloren Zoon" aanprijst, volgt er een drukke bespreking, waar 't vóór en tegen wordt aan 't licht gebracht.

Dan volgen verscheiden strijdliederen als "De trommel slaat", "Vlaanderen" door Veremans, om te sluiten met een dreunenden "Vlaamschen Leeuw" en een kort doch welgemeend gebed voor Vlaanderen.

[get.] O. Galens.

* * *

Verlag van de vergadering gehouden op 21n April 1925.

Met een dreunenden "Vlaamschen Leeuw" werd deze vergadering gehouden, waaraan eenige makkers van Assenede deelnamen, om nog eens hun gekende stem onder hun Wachtebeeksche broeders te laten hooren. Al spoedig werd het woord verleend aan Vervinckt, die in 'n weldoordachte rede ons sprak over de "Jeugdbeweging in Vlaanderen". Hij sprak over de Vlaamsche studenten middenin hun volk, gelijk de blauwvoeten in de joelende baren. Met zijn gewonen nadruk in de stem, toonde hij hoe tot nog-toe de menschen te weinig onderlegd waren voor wat betreft de maatschappelijke strevingen, dat ze ook nog ten achter staan op godsdienstig gebied. Hij haalt daarom aan, hetgeen hij hoogst noodig oordeelt, en toont de Vlaamsche jeugd welke taak zij op haar schouders nemen kan. Waarlijk, na zoo'n redevoering verdiende hij de toejuichingen die hem ten deele vielen.

Na 't lied "De trommel slaat" komt Fl. Grijp met zijn voordracht over "Idealisme" en geeft evenals zijn voorganger, een goeden naam aan den bond van Assenede. Florent stelde vooral voorop: "Bekreun u nooit om beleedigen, volg uw ideaal".

Daarna volgt 'n declamatie van Rodenbach: "De eerste martelaar" voorgedragen door den schrijver. Verder laat Jef Nimmegeers zich nog eens hooren in 't lied "'t Puiteken" van R. De Clercq.

Na 'n woord van dank door den voorzitter, dreunde nogmaals 'n Vlaamsche Leeuw, en na 't kruisteecken ging de welgelukke vergadering uiteen.

[get.] O. Galens.

[Het hele verloop van deze vergadering staat zoals altijd in het teken van de strijdbaar-

heid, of tenminste van het oproepen daartoe. Een gedicht van Albrecht Rodenbach wordt door Oscar Galens zelf voorgedragen. De meesten onder ons hebben hem voldoende gekend om te weten dat dit zeker de moeite waard zal geweest zijn. Tussendoor weze aangestipt dat ook de tekst van het lied "De trommel slaat" van diezelfde Rodenbach is, zodat iedereen zich wel de stijl van dat lied kan indenken. Het refrein eindigt trouwens telkens met de later wijd verbreide strijdkreet: "Vliegt de blauwvoet? Storm op zee!".

We zagen hoger reeds hoe de dichter René de Clercq door het studentenvolk op handen gedragen werd. Dat was wellicht de enige maatstaf die gold voor de keuze van een meer luchtig intermezzo. "Het Puiteken" is inderdaad een onschuldig werkje, ik zou bijna zeggen een 'verzetje', je kan de klemtoon zowel op de eerste als op de tweede lettergreep leggen. Bijna geschreven zoals Gezelle het zou gedaan hebben. Voor zoiets lichtvoetigs schijnt Jef Nimmegeers uit Zaffelare de geknipte man geweest te zijn.]

* * *

Verslag van de vergadering gehouden op 23 Juli 1925.

De eerste vergadering onder 't groot verlof. Er moet worden beslist welke stukken er opgevoerd gaan worden, en na 'n langdurig wikken en wegen komen we tot het drama "De Verloren Zoon" en "De Suikemonkel" als klucht.

Na ons gildelied komt A. Van Acker aan de beurt, die ons spreekt over Jeugdorganisatie en de A.C.J.B.

Na een declamatie voorgedragen door den schrijver, en een "Vlaamsche Leeuw" ging de vergadering uiteen.

[get.] O. Galens.

[Hier vernemen we eindelijk welk repertoire de studenten op hun toneelavond(en) zullen brengen. Wonder genoeg is er geen sprake van één of meerdere data voor de opvoeringen. Ook in verdere verslagen is daarvan geen spoor terug te vinden. Het blijft eveneens een geheim wie de acteurs waren, en of de publieke belangstelling wel evenredig was met de geleverde inspanningen.

Noch in woordenboeken, noch in de literatuur heb ik een verklaring kunnen vinden voor de afkorting "A.C.J.B.". Wanneer ik echter even blader in wat het schriftje in oorspronkelijke versie vermeldt, dan zie ik daar staan: "Waalsche jeugdbeweging". Ik vermoed dat we hier dus iets kunnen invullen als: "Association Chrétienne de la Jeunesse Belge".

Christelijk, omdat het hier duidelijk gaat om geestesgenoten van onze Vlaamse studenten. Over de taalgrens heen schijnen er dus wel raakpunten te zijn geweest, wat toch wel uitzonderlijk kan schijnen bij onverzettelijke Vlaamse 'strijders'.]

* * *

Verslag van de vergadering gehouden op 13 Oogst 1925.

De vergadering begon door 't zingen van "Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief" en werd in volle geestdrift voortgezet. J. Kamoen toonde ons in een puike toespraak, hoe men han-

delen moet, eens in 't werkelijk leven gekomen. Hij toonde ons tevens, welke verplichting we hebben tegenover dat volk, dat schier onwetend op Vlaamsch gebied rondom ons staat, en van zijn meer ontwikkelde broeders hulp en leiding mag vergen.

Na die lange maar puike voordracht klonk "De trommel slaat" gevolgd door "Vlaanderen".

W. Noë kwam dan op de planken met 'n declamatie waarmee hij veel bijval had.

Daarna werd er nogmaals op gedrukt door de voorzitter, steeds zoo zuiver mogelijk ons Vlaamsch te spreken, overal, in gelijk welke omstandigheden.

Na 't zingen "Hemelhuis" werd de vergadering gesloten.

[get.] O. Galens.

[Jozef Kamoen was, als voorzitter, wel de aangewezen man om de Vlaamse Wachtebeekse studenten te wijzen op wat het "werkelijke leven" eigenlijk voor afgestudeerden zou betekenen. Hijzelf werd leraar, en dat kan ook wel de reden zijn waarom hij zó sterk op Algemeen Nederlands aandrong. De vraag, welke de voertaal was in de "Rijkspupillenschool" waar hij was in dat jaar 1925, hebben we trouwens nog niet opgelost. Indien elke leerling daar zijn eigen streekidioom zou gebruikt hebben - over brabantfrans willen we het nog niet hebben! - dan zou dat wel een onontwarbare babeltaal geweest zijn.]

* * *

Verslag van de vergadering gehouden op 17n October 1925.

Bij 't begin van de vergadering dreunde uit volle longen door de zaal "Vlaanderen" door Veremans, om de leden in stemming te brengen.

Daarna kwam W. Acke op de planken met 'n prachtige declamatie "Aan onze Kerels".

Vervolgens, daar 't de laatste vergadering is, bestuursverkiezing.

Werden verkozen: J. Kamoen als voorzitter, A. Van Acker als schrijver en V. De Paepe als schatbewaarder.

Daarna gaf de voorzitter een voordracht over: "Wat is eigenlijk de Vlaamsche beweging".

Na 't zingen van 'n Vlaamschen Leeuw sloot de vergadering.

[get.] O. Galens.

[Ik weet niet waar de voorzitter, Jozef Kamoen, op dat ogenblik woonde. Opvallend is wel, dat de schrijver, Oscar Galens, uit Winkel afkomstig, bij de nieuwe verkiezingen door twee 'Winkelaars' opgevolgd wordt: zowel de nieuwe schrijver als de schatbewaarder komen uit onze buurgemeente.]

DE STUDENTEN TREDEN NAAR BUITEN...

Verslag van de vergadering gehouden op 5 januari 1926.

Bij 't begin van de vergadering dreunde ons "Gildelied" door de zaal, begeleid door onzen pianist W. Acke.

Verder een redevoering door den schrijver over Joe English. Daarin zagen we, hoe lief de jongen zijn Vlaanderen had, en hoezeer hij er moest voor lijden, ja, tot in den dood toe. Daarna kwam R. De Paepe voor den dag met een declamatie, die bij elkeen bijval genoot. Nu kwam als afwisseling de schrijver ons een liedje zingen, namelijk: "Zoo knaap, zoo man!".

En om de vergadering te sluiten, een woord van dank door den voorzitter en daarna een kranig Waarom.

[get.] O. Galens.

[Hoewel in oktober van het vorige jaar reeds een nieuwe secretaris werd verkozen, wordt dit verslag nog door Oscar Galens ingeschreven in het officiële kroniekboek. Dat hij trouwens nog zeer actief was, blijkt uit zijn uitgebreide bijdrage tot het programma. Joe English (1882-1918), wiens vader eigenlijk een Ier was, maar die te Brugge geboren werd en die zich een echte Vlaming voelde, is vooral bekend gebleven door zijn ontwerp voor de grafzerk voor de Vlaamse gesneuvelden, dat zeer opvallend een Keltisch kruis voert. Hij had ook een meer typisch 'Vlaams' ontwerp ingestuurd (een kruis met een afdakje, zoals wij kennen bij vele van onze veldkruisen), maar onverklaarbaar genoeg werd dit laatste model niet weerhouden.

Persoonlijk kan ik me nog voorstellen hoe Oscar Galens zijn liedje zal gezongen hebben. De tekst kon ik niet achterhalen, maar de hier vermelde titel heeft jarenlang gefungeerd als kenspreuk op de trimestriële rapporten van onze gemeentelijke jongensschool. "Zoo knaap, zoo man" is heel lang een duister motto geweest, dat wij als 'knapen' van nog geen tien of twaalf moeilijk konden begrijpen.]

* * *

Verslag der vergadering, gehouden op 6 April 1926.

In de eerste vergadering van 't Paaschverlof mogen we ons verheugen om de talrijke opkomst van de studenten.

De vergadering werd geopend met het kruisteecken en het aanheffen van een forschen Vlaamschen Leeuw. Eerst stuurt de voorzitter aan alle leden een hartelijken welkomsgroet en tevens dankte hij hen voor de talrijke opkomst.

Onmiddellijk daarna begint hij zijn puike uiteenzetting over Guido Gezelle, onzen Vlaamschen Nachtegale, welke we nooit genoeg kunnen kennen. In fraaie lijnen schildert hij vader en moeder Gezelle af. Daarna boeit hij iedereen met het treffend verhaal van Guido's levensbaan: als kind, student, leeraar en herder.

Menige pittige en soms droefslenterende dichtjes doorvlochten het prachtig werk als een bloemenkrans.

O. GALENS

BROEDERS, ONTWAAKT!

Tekening door Oscar Galens,
in de zeer gegeerde stijl van de twee decennia tussen de Wereldoorlogen.

Het tweede punt van het programma is een verhandeling over Vlaamschgezindheid door den schrijver. Spreker stelt zich ten doel, de oppervlakkigheid en de gemakzucht van sommige studenten uit te vagen. Hierom bespreekt hij kort en bondig wat Vlaamschgezindheid is en waarom het is. Vlaamschgezindheid, zegt spreker, moet zich uiten door daden, anders [is] het louter kaf... Verder legt hij uit, het edele en het sociale van het werk van de Vlaamschgezinde, namelijk het Vl[aamsche] volk de beschaving en rang in de maatschappij geven waarvoor het geboren is, en dit door een apostel te zijn van liefde.

Beide redenen werden warm toegejuicht. Als afleiding werden twee mooie liederen door onzen zanger Jos. Nimmegeers aangeheven.

De vergadering werd voortgezet met een lezing over de propaganda voor het huldemonument van den IJzer, en éénstemmig werd besloten dat onze bond een milde bijdrage ging storten.

Als vierde punt wordt vooropgezet den letterkundigen prijskamp, welken ons vooruitstrevend bestuur op touw wil zetten. In het begin ging het nogal woelig nopens de verdeelingen [en] de keuze van de onderwerpen. Na wat rikkelen komt men tot het besluit de onderwerpen vrij te laten, gezien de verschillendheid van ouderdom en ontwikkeling. Als laatste punt werd de rolverdeling van het prachtig tooneelwerk "Brancomier" door W.A. s.j. afgelezen.

Deze zóó goed geslaagde vergadering eindigt met het kruisteeken en het zingen van "Waarom".

[get.] A. Van Acker.

[Nog steeds bespeuren wij hetzelfde enthousiasme. Nochtans kunnen we vaststellen dat er een grote standvastigheid bestaat bij de keuze van de onderwerpen, die door de sprekers worden behandeld: nog maar eens Gezelle en de Vlaamschgezindheid! Het wordt dus wel eventjes eentonig!

Toch worden hier een paar agendapunten aangegeven die de vereniging meer naar buiten toe moeten profileren: opnieuw wordt een toneelavond gepland, en men is ook zinnens een soort 'opstelwedstrijd' te organiseren.

Het IJzermonument waarvan hier sprake kwam er inderdaad. Met de bouw werd in datzelfde jaar 1926 begonnen in Kaaskerke (nu een deelgemeente van Diksmuide). De toren werd voltooid in 1930. In juni 1945 werd de toren door een aanslag beschadigd en in de nacht van 15 op 16 maart 1946 totaal opgeblazen. De huidige toren, die 84 meter hoog is en pas in 1965 volledig afgewerkt was, vervangt dus de eerste, die veel kleiner was. Omdat verscheiden strekkingen de betekenis van het monument ook op diverse manieren interpreteren, is de toren dikwijls een aanleiding tot controverses geweest.]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 13 April 1926.

De 2e vergadering van het Paaschverlof moet niet onder doen voor opkomst tegen de eerste.

Met het teeken des kruises en een dreunenden Vl. Leeuw werd de vergadering geopend. Een voordracht werd ons gegeven over Hugo Verriest, door den schrijver. Spreker leert

ons den populaireren verteller kennen in zijn jeugd, in zijn studietijd en in zijn priester-schap.

Een voordracht over "Nationalisme" moest volgen door Achiël De Bruycker, doch nopens bijzondere redenen was het hem onmogelijk de vergadering bij te wonen. Dit belette niet aan de degelijkheid en de geestdrift van de vergadering die opgeluisterd werd door deklamatie en zang.

Met een geestdriftigen "Waarom" sloot de vergadering.

De Schrijver,
[get.] A. Van Acker.

* * *

ALGEMEEN VERSLAG VAN HET SCHOOLJAAR 1925-26

Het schooljaar 1925-26 is voor onzen bond waarlijk een jaar geweest van grooten vooruitgang. Al de sterk bijgewoonde vergaderingen hebben getoond hoe waar de kernspreuk is : "Willen is kunnen". Ieder lid kwam steeds met stijgenden moed en geestdrift naar de vergadering, zoo kleinen als grooten. De talrijke voordrachten toonen aan hoe het bestuur zijn taak verstaat met de leden te onderrichten in de Vl. Beweging en met diep Vlaamsch te leeren voelen, door hun zedelijk-godsdienschtig te onderleggen en door hun groote Vlaamsche persoonlijkheden van dicht bij te leeren kennen. Zoo is er gehandeld over: Jeugdbeweging, Jeugdorganisatie, Vlaamsche Beweging, Vlaamschgezindheid, Idealisme, de student in het werkelijk leven, Guido Gezelle, Hugo Verriest, Joe English. In het verleden groot verlot hebben we ons mogen verheugen in het welslagen van den tooneelavond, welke de kroon stelt op gansch onzen werkkring. Opnieuw hebben we het aangedurfd een tooneelavond te organiseeren voor dit verlot, welke we nu hopen te geven, niet alleen in Wachtebeke, maar ook in Wijnkel en Saffelaere, dit zal ook veel bijdragen om onze gedachten te verspreiden daar waar ze nog niet gekend zijn. Hier dient wel gewezen op den offergeest van onzen makker O. Galens die gedurende meer dan een volle maand zijn vrije uurtjes besteedde om ons een prachtig decors [sic!] te schilderen, door iedereen hoog geprezen. Van ons allen een hartelijk proficiat en dank voor hem. Om aan allen de gelegenheid te geven eens een daad te stellen voor Vlaanderen, hebben we een opstelprijskamp uitgeschreven. Ja, waarlijk het is een daad stellen, want dit zal klaar bewezen worden van degenen die dit werk zullen verwaarloosd hebben, meestal door moedeloosheid en nalatigheid.

Hopen we het tegenovergestelde. 'k Heb nu reeds zooveel goeds gezegd, er mag wel eens een aanmerking komen. We hebben, ja, werkdadige sprekers zien opkomen, maar valt het niet op, dat het meest altijd dezelfde zijn. Het jaar dat we nu openen moet gekenmerkt zijn door onderlinge medewerkzaamheid van kleinen en grooten. 't Is daarom niet noodig met hooge reden af te komen, dit is voor de grooten, maar met een eenvoudig opstel, een deklamatie of iets dergelijks. Geen passiviteit, maar aktiviteit moet u bezielen, en dan zal onze bond als een flonkerend licht tusschen al de andere bonden uit schitteren.

Vooruit dan met moed, vooruit het nieuwe schooljaar in!

De schrijver
[get.] A. Van Acker.

[Voorwaar een jaaroverzicht dat aan de ene kant ere geeft aan wie ere toekomt, en anderzijds de meelopers aanpoort om ook eens een duit in het zakje te doen. Voor Oscar Galens was dat echt niet nodig, blijkt hier zonneklaar. Wij, die hem goed gekend hebben als geliefde onderwijzer van onze Wachtebeekse jongens, kenden zijn gaven. Bij hem hebben we heel wat opgestoken dat eigenlijk niet tot het 'normale' lessenprogramma behoorde. Hij was een begaafd acteur, zanger, dichter, tekenaar en schilder. Wij zouden - ietwat oneerbiedig tegenover zijn nagedachtenis - haast durven zeggen dat hij eigenlijk zijn roeping misgelopen is!

Er is in dit overzicht 1925-26 ook sprake van "grooten" en "kleinen"... Oscar Galens werd geboren in 1905 (+ 1993) en was dus reeds eenentwintig in het jaar dat ons hier bezighoudt. Eén der oudsten, een man waar de "kleinen" naar opkeken. We kunnen hetzelfde zeggen over William Acke. Die was in 1906 geboren, en dus ook al, wat we nu zouden noemen, een 'tweën'. Legendarisch toneelspeler, zoon van de al even legendarische "meesterken Acke", jammer genoeg, amper 35 jaar oud, gestorven in 1941, toen hij eigenlijk nog niet kon weten hoe die vermaledijde oorlog zou aflopen... Hierbij mogen we niet vergeten dat we in diezelfde ledenlijsten Michel Coppens en b.v. ook Jozef Andries aantreffen. Die waren dan 'van het jaar' 1912 of 1913, en dus amper 14, 15 jaar oud, 'verse' collegestudenten. Geen wonder dat men een ernstig onderscheid moest maken tussen de 'studentengeneraties'.]

* * *

Verslag der vergadering van 6 Oogst.

De vergadering kon niet doorgaan bij gebrek aan opkomst. De oorzaak hiervan kennen we niet. 't Was een kolosale [sic! later heeft iemand een 's' bijgevoegd] Failliet.

De schrijver
[get.] A. Van Acker.

["Failliet" is door Albert Van Acker zowel in het kladschriftje als in het register dubbel onderstreept. Hij moet wel héél teleurgesteld geweest zijn na zijn haast lyrische bijdrage over het voorbije schooljaar. Om zichzelf te troosten - of was het om hen die nà hem lazen een lesje te geven? - last hij een paar citaten van Verschaeve in, die handelen over "gemakkelijk" en "onmogelijk"!]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 13 Oogst 1926.

Met den psalm voor Vlaanderen en een dreunenden Vlaamschen Leeuw werd de vergadering geopend. In tegenstelling met de vorige vergadering, welke ik een failliet noemde, mag ik nu luide zeggen: 't was puik, alhoewel er nog meer leden konden aanwezig zijn. 't Was dan ook met dezen dank [dat] de voorzitter ons verwelkomde.

Verder geeft hij ons een kort overzicht over de klimmende ontwikkeling van onzen bond sedert zijn ontstaan. "Onze bond mag fier zijn", zegt hij, "aan de spits te staan in de steu-

ning van de “Blauwvoet” en van “Ik Dien” door zijn talrijke abonneenten”.

Korte mededeelingen deed hij nopens den letterkundigen prijskamp en de prijzen.

Daarna droeg de schrijver het verslag voor van het verloop schooljaar, waarin hij eenige wijzigingen gaf over onze goede en slechte kanten.

Hierop volgt de mooi ineengestoken verhandeling van onzen schatbewaarder V. De Paepe, nl. over het belang der studentenbeweging. Drie groote punten werden er in uiteengezet: ‘t eerste, de studentenbeweging is van groot belang; ‘t tweede, we moeten ons in en door haar laten vormen; ‘t derde, wij moet(en) haar vooruit helpen. Zeer leerrijk was deze verhandeling voor ons; we leerden dieper zien in de ziel van de Vl. Beweging, we leerden er den noodlottigen toestand kennen van onze moderne beschaving, daarbij werden ons de middelen gegeven om de ziel van ons Vl. volk schoon te houden en te redden wat er verloren is.

Opdat de studentenbeweging een steunpilaar weze van de Vlaamsche Beweging moeten we den weg volgen die ze aantoonst en in haar geest leven, namelijk van offeringsgeest [sic! zal wel “opofferingsgeest” moeten zijn] en liefde. “De liefde overwint alles, alle moeilijkheden. Offerkens dienen dagelijks gebracht tot herwording van het Vl. volk”, zoo spreker. Verschaeve droomt van alle gewesten waar ons Vlaamsch weerklinkt in een broederband saam te snoeren, wij echter moeten dromen van Vlaanderens zelfstandigheid, en we moeten er toe bijdragen om dien schoonen droom te verwezenlijken, daarom hoeven we in ‘t geheel geen politiek te doen. En deze gedachte die immer als een onweerlegbare waarheid zal doorschijnen en ons moet bezielen, zal ons in ‘t gedroomde paradijs binnen leiden. Met deze woorden sloot spreker zijn schoone rede.

Ondertusschen werden we vergast door mooie deklamaties, waaraan onze vriend O. Galens zijn uiterste best deed.

De welgelukte vergadering werd gesloten in vroolijke stemming onder het galmen van “Waarom”.

De schrijver

[get.] A. Van Acker.

[Is de toon bij het begin van dit verslag eerder realistisch, hij wordt allengs bijna jubelend! Toen reeds droomden de jonge mannen van een autonoom Vlaanderen, voor sommigen binnen het Belgische staatsbestel, voor enkele anderen er buiten. Enkelen onder hen hebben het huidige federale België nog beleefd, maar ze hebben lang moeten wachten... Velen zijn ondertussen niet meer onder ons. Maar de meesten onder hen hebben nog wel de Tweede Wereldoorlog overleefd, en dan gezien hoe een verkeerde aanpak van een minderheid Vlaamsgezinden de Vlaamse zaak zeker geen goed heeft gedaan. Erger, pas ettelijke jaren later heeft Vlaanderen gekregen waarop het reeds sinds altijd recht had.

Albert Van Acker is kennelijk ook van mening dat hij een registerbladzijde volledig moet opvullen. Onder de tekst neemt hij een paar citaten op: eerst een nogal warrige uitspraak van Cyriel Verschaeve over de “beminnelijke jeugd”, en dan eentje van ‘Sylva’: “Er is maar één geluk : de plicht

 één troost: het werk

 één genot : het schoone”.

Zoals de lezer zelf kan vaststellen: allemaal doodernstig en overvloeïend van idealisme...]

* * *

Na een kort gebed klonk meer dan ooit een krachtige Vl. Leeuw uit dertig Vlaamsche borsten. Dit talrijk opkomen ontvlamde eenieder in warme geestdrift - we voelden ons nog eens samen - broederlijk. Eerst kregen we een mooie verhandeling: "Godsdienst redmiddel voor Vlaanderen" door een nieuw lid, Medard Teirlinck. Door passende voorbeelden en zinsneden toonde hij ons aan dat de godsdienst de stevigste basis van een land [is], zonder godsdienst wordt ieder maatschappij tot den ondergang gedoemd. Hieruit trekt spreker het besluit, dat, zoo Vlaanderen wil herworden, Vlaanderen godsdienstig moet zijn.

Na deze zoo leerrijke rede leerde William Noë ons een Vlaamsche persoonlijkheid kennen, nml. Pater Poirters. Ja, hoe waar is het wanneer spreker zegt: "Wij kennen onze mannen niet en stoefen erop".

Door pittige opsommingen van kernspreuken en hekeldichten is spreker er heel zeker in gelukt ons den grooten ontwijzenden Poirters te doen kennen en te waardeeren. Ter gelegenheid deelde hij ons mede, tot groote vreugde van allen die den eenvoudigen volkschen pater kennen, dat hem een standbeeld wordt opgericht.

Met nieuwsgierigheid blikken we nu allen naar onzen vriend Charles Colpaert, die ons een tijdje aangenaam gaat bezig houden met zijn interessante verhandeling over dieventaal. In klare bewoordingen lei hij ons uit, het ontstaan, de samenstelling en het gebruik van de dieventaal. De talrijke voorbeelden welke hij aanhaalde en die wel eens op vloeiken geleken, deden [sic!] ons menigen keer luide schaterlachen... 't was waarlijk leuk. Tusschen de verhandelingen werd de aandacht eenige oogenblikken afgeleid door een liedje of deklamatie. Willy Cornelis droeg de "Noordzee" van Walgraeve voor.

Onzen kleinen Michel Coppens las een eigen mooi werkje: "Mijn liefste plekje in huis" en den schrijver "Studentenlied" van eigen bakte.

Een geestdriftige "Waarom" sloot deze zoowel geslaagde vergadering.

De schrijver
[get.] A. Van Acker.

[Om de bladzijde weerom vol te maken, laat Van Acker hier weerom drie citaten van Dosfel volgen. Lodewijk Dosfel (1881-1925) was een der meest gerespecteerde leiders bij de katholieke studenten. Hij is min of meer 'verbrand' geweest tijdens de Eerste Wereldoorlog binnen het activisme, hoewel hij daarin een zeer gematigd figuur was. Controversieel is hij altijd gebleven, en het vormingscentrum dat zijn naam draagt, erkend in de Vlaamse Gemeenschap, draagt nog immer de stempel van eng nationalisme. Vandaag bekijken wij dat vanzelfsprekend met de nodige afstand, maar we mogen niet vergeten dat jonge strevers dit enkele jaren nà de Eerste Wereldoorlog helemaal anders zagen. Enkelen onder hen hadden familieleden, zelfs broers, die in die vreselijke jaren gesneuveld waren voor een vaderland. En dan wilden die nabestaanden niet snappen - en dat moesten zij ook niet - dat het éne vaderland de grote helft van zijn dochters en zonen een tweederangsrol toebedeelde. Vandaar de gloed in alle betogen, een gloed die we vandaag amper kunnen begrijpen.

Hoger hadden wij het al over de dichter Adriaen Poirters. Alleen kon ik niet aan de weet komen waar zijn standbeeld zou staan. Van hem ken ik alleen nog zoiets als "van Jezus en

Sint-Janneke, die speelden met een lammeke”. Ik kan me niet voorstellen dat die man zó belangrijk is geweest voor het Vlaamse bewustzijn. Maar zeker wel voor de katholieken van zijn tijd, omdat hij duidelijk inging tegen de reformatorische tendensen in de zeventiende eeuw.

Als wij de naam Walgraeve aantreffen, denken we dat het hier eerder gaat om Alois Walgrave (1876-1930), een priester die heel wat geproduceerd heeft, maar vooral een onvermoeibaar adept van Gezelle was. Het gedicht “Noordzee” zal dus wel van zijn hand geweest zijn.

Charles Colpaert (1907-1984) was een onvervalste Wachtebekenaar uit het Kerkestraatje. Hij was een zeer begaafd man, die heel wat omzwervingen in de wereld heeft gemaakt, vooral in Afrika. Naderhand is hij terug naar zijn ‘heimat’ gekomen en is er ook overleden. Hij kan getypeerd worden, en velen van zijn generatiegenoten ook, met een strofe uit het gedicht van Anton van Wilderode dat op zijn rouwprentje te lezen is:

“ Hier ligt het dorp van dertig jaar geleden
en dichter bij elkaar. In vrede.
De boer de burger en de bon-vivant
de zilversmid de zachte zakenman
van ons gescheiden door de mist van heden”.]

* * *

Verlag der vergadering gehouden op 2 September 1926.

‘t Is de eerste vergadering in open lucht sinds het driejarig bestaan van onzen bond en ‘t was of ‘t weertje wilde meehelpen bij dit eerste proefje. De regenwolken waren uit de lucht geborsteld en ‘t zonnetje lekte zoo aangenaam en lief. Meest allen hadden een pakje smul mee bij het vertrekken, en zij die niets hadden (de Wijnkelsche studenten) sloegen zich saam... kochten een brood en een pot marmelade.

Met den leeuw aan den kop fietsten we zingend voort, voort... de bosschen in.

Hoe hel klonken daar de liederen, hoe luid klaterden daar de schaterlachen, hoe breedden voelden we onze borsten zwellen, daar te midden in die natuurschoonheid.

Diep in het bosch, op een hoogte, pic-nicten we, en of het smaakte.

Nog een dreunend lied en de vergadering.

Valère De Paepe gaf een onderricht over het zooveel besproken “Romantisme”. Geheel zijn voordracht besloot deze hoofdgedachte: “Studenten moeten gezond romantisch zijn”.

Jos Kamoen gaf ons een puike verhandeling over Idealisme. “Wij allen moeten idealisten zijn”, zegt spreker, “niet idealisten met het woord, maar met de daad, want”, zo besluit hij, “een geloof zonder daden, is een dood geloof en een ideaal zonder daden is een dood ideaal”.

Daarna gaf de shrijver een kort overzicht van den verlopen Landdag van A.K.V.S. te Aerschot, waar hij als afgevaardigde van den bond geweest was.

Tusschen deze aanspraken verluchtten we ons met een en ander luid-galmend lied.

Ook onze kleintjes droegen het hunne bij: Jos Andries droeg ons het naïve stukje voor: “Mijn Pijpje” en van Adolf Chalmet hoorden we :”De Laatste Storm” van Rodenbach.

Een luide “Waarom” sloot de vergadering, maar niet de wandeling.

Nog zooveel koddigheden mochten we smaken in dien schoonen achtermoene te midden van die schoone sparren wiens naalden neurden terwijl wij zongen. Opeens hoorden we in de verte donderrommelingen,... de matten werden opgerold... 't gezelschap vertrok.

De schrijver
[get.] A. Van Acker.

[Om de bladzijde te vullen, kopieert Van Acker hieronder de bekende "Psalm voor Vlaanderen" van A. Rodenbach.

Hij levert trouwens in dit verslag toch wel het bewijs dat hij zelf (gezond) romantisch is, dus vooral schrijft onder de invloed van zijn gevoel en verbeelding. Woorden als "koddigheden", "achtermoene" en vooral "neurden" zijn hiervoor voldoende getuigen. En er staat wel degelijk "neurden", van het werkwoord neuriën dus, terwijl wij eerder "geurden" zouden verwachten.

De vergadering werd dus in open lucht georganiseerd, "op een hoogte, in het bosch". Dit kan bijna nergens anders dan op de "witte heuvel" of de "konijnenheuvel" zijn geweest, daar in de bossen dicht bij Zelzate en het "zwartselkot". Sedertdien is daar al zóveel gebeurd dat er nog amper van heuvels sprake kan zijn.

Bijna vanzelf rijst de vraag waar de vergaderingen "onder dak" gehouden werden. Dit werd tot nu toe nergens vermeld. Was dat in de zaal van Bracke's, daar waar nu de parochiale kring gevestigd is?]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 10 September '26.

Lang moesten we wachten alvorens een groepje studenten samen was, en eindelijk mochten we beginnen met een onvoldoende aantal leden. Nochtans ging het heel gezellig, ja zoo gezellig zaten we in een rondeden en zongen dat het een lust was om te hooren.

Van den voorzitter hoorden we een interessante verhandeling over "Meer leute". In deze uiteenzetting geeft spreker ons een klaar begrip over leute en onderscheidt plezier van vermaak: plezier of wilde leute, vermaak of gezonde leute.

Menige mooie declamaties werden voorgedragen of voorgelezen door Osc. Galens, J. Kamoen en den schrijver.

Met ons Gildelied en het kruisteecken sloot de weinig talrijke, maar toch goed geslaagde vergadering.

De schrijver
[get.] A. Van Acker.

[Opnieuw vult de schrijver de bladzijde op met een achttal versregels van A. Rodenbach.]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 18 September '26.

De opkomst der studenten was goed, toch mag de vergadering zich niet onder de schoonste rangschikken wat opkomst betreft, maar wel een der beste wat de degelijkheid aangaat. Bijzonder de knapen toonden hun ijver, want 'k geloof dat er een enkel ontbrak.

Met een kort gebed en een gloedvollen Vlaamschen Leeuw werd de vergadering geopend. Na het verslag voorgelezen te hebben van de vorige vergadering begon de schrijver met een voordracht over de student en de sociale beweging. Spreker stelde zich bijzonderlijk ten doen, in de harten van de studenten te prenten den duren plicht welke ze hebben als student, de sociale rol welke ze morgen zullen moeten uitoefenen, te bestudeeren en te leeren vormen, en de zware verantwoordelijkheid welke ze later als intellectueelen [sic!] zullen dragen tegenover hun volk.

Hierop volgde een zeer puike voordracht door Jos. Kamoen. Hij sprak ons over Vlaanderen. Met treffende woorden deed hij ons verstaan wat er ligt in het woord "Vlaanderen". Met een diep doorvoelde taal deed hij nog eens al ons hartevezels trillen voor Vlaanderen. Hij toonde ons wat de echte diepe liefde voor Vlaanderen vermag. Zoo b.v. bij Lodewijk Dosfel, den heilige van Vlaanderen, Dr. Borms, den liefdereus van Vlaanderen.

De zoo puike rede werd wel verdiend door iedereen toegejuicht.

Daarna hoorden we een speech [sic!] van Mijnheer Hector Kamoen, die van uit franskiljonsche Brussel zijn jongere Vlaamsche vrienden kwam toespreken. Hij had het over den Vlaamschgezinde in de verschillende omgevingen, nu als student, later als man van het werkelijk leven. Hij overtuigde ons door talrijke voorbeelden, hoe men rotsvast in de schoenen moet staan om zijn principen hoog te houden en getrouw te dien[en]. Hoe de [Vlaming (?)] moet werken aan zijn karakter om de talrijke vijanden die hem beloeren te overwinnen, hoe hij het vernederend menschelijk opzicht als iets afschuwelijksch moet van zich werpen.

Door een warme toejuiching werd deze voor ons zoo nuttige voordracht begroet.

Eindelijk werd er overgegaan tot de verkiezing van het bestuur voor het schooljaar 1926-27.

De uitslag was: voorzitter, Albert Van Acker; schrijver, Achiel De Bruycker; schatbewaarder, William Noë.

De nieuwverkozen voorzitter stuurde daarop een woord van dank aan de leden om het vertrouwen dat ze in hem stellen, tevens een dankwoord aan den aftredenden voorzitter die gedurende zijn bestuur zoo goed zijn plich[t] had verstaan.

Onder het zingen van "Waarom" ging de goed geslaagde vergadering uiteen.

De ex-schrijver
[get.] A. Van Acker.

[Met een paar regels van Verschaeve sluit de "ex-schrijver" zijn pagina af.

De stemming tegenover bewuste Vlamingen zal in die dagen te Brussel wel niet zeer gunstig geweest zijn; een Vlaming van hier, Hector Kamoen, die in het Brusselse woonde, zal dat wel dagelijks aan den lijve ondervonden hebben.

August Borms (1878 - geëxecuteerd 1946), die hier door de jonge studenten de hemel in geprezen wordt, is wel de meest controversiële figuur die de Vlaamse Beweging heeft

voortgebracht. Reeds tijdens de Eerste Wereldoorlog behoorde hij tot de vooraanstaanden van het activisme, en op zijn aangeven riep de Raad van Vlaanderen in 1917 zelfs de zelfstandigheid van Vlaanderen uit. Niet te verwonderen dat hij in 1919 ter dood veroordeeld werd; toch werd dit vonnis niet uitgevoerd, maar omgezet in levenslang. Door de strijdende Vlamingen, en zeker door de studenten, werd hij als een martelaar beschouwd. In 1928 werd hij zelfs, als gevangene, tot volksvertegenwoordiger verkozen, en in 1929 in vrijheid gesteld. Hij bleef ijveren voor de Vlaamse zaak in de dertiger jaren. Minder fraai is dat hij tijdens de Tweede Wereldoorlog opnieuw in de collaboratie met de Duitsers stapte. Na de oorlog gold niet voor de tweede keer genade: op 12 april 1946, twee dagen vóór zijn achtenzestigste verjaardag, stierf hij voor het vuurpeloton.]

* * *

EINDVERSLAG GROOT VERLOF 1926.

De werking van dit verlov heeft meer dan ooit getoond hoe onderling samenwerken leidt tot hoogen bloei. Als we de werking vergelijken bij vroeger kunnen we met vreugde bestatigen den grooten vooruitgang van onzen bond. Ja, we mogen er fier op zijn en rond-uit zeggen: "Wachtebeke behoort tot de bloeiendste bonden, niet alle[e]n van Meetjesland, maar ook van onze gouw".

De talrijk[e] vergaderingen en de besproken onderwerpen zullen dit genoeg aantoonen. We hoorden spreken over:

Belang der studentenbeweging / Pater Poirters / Dieventaal / Romantisme / Meer Leute / Vlaanderen / De student en de wereld / Idealisme / Godsdienst: redmiddel v[oor] Vlaanderen / Liefde tot Vlaanderen / Student, toekomstige sociale leider / Hugo Verriest. Dit is het werk van de ouderen, maar ook de knapen droegen het hunne bij door lieve deklamaties, liedjes en opstellen.

Benevens ons werking in de vergaderingen, welke we altijd als het noodzakelijkste beschouwen, mogen we ons verheugen in het prachtig slagen van onze tooneelavonden welke we hielden in Wachtebeke, Wynkel en Bouchaute (2 maal). Met het drama "Brancomir", de kluchten "Vliegen" (tweezang) en "Roode Sander", oogst[t]en we overal den grootsten bijval. Dit heeft waarlijk nog eens de kroon op ons werk gezet (zie programma's, kaarten, photo's, volgend bl.).

Met goede hoop verwachten we nu het voortbloeien in het nieuwe schooljaar.

De schrijver
[get.] A. Van Acker.

[Op de volgende bladzijde zijn inderdaad twee toegangskarten ingekleefd, en als illustratie drukken wij hierbij ook het programma af zoals het op 12 september 1926 te Sint-Kruis-Winkel werd aangeboden. Op de achterkant daarvan heeft Valère De Paepe volgende notitie geschreven: "Een heele zale volk! M. de Pastoor v. Wijnckel, M. Nyssens, hield er een klinkende toespraak achter het drama 1e deel van den tooneelavond. Veel succes!"]

Wij merken op dat het beginuur werd aangeduid als "torenuur". Het torenuurwerk duidde de officiële tijd aan; vele mensen, vooral op het platteland, hielden in die jaren nog

KATHOLIEK VLAAMSCHÉ STUDENTENBOND "ONTWAAKT"
LUISTERRIJKE TOONEELAVOND

OP ZONDAG 12 SEPTEMBER 1926

GEGEVEN TEN VOORDEELE DER PAROCHIALE WERKEN

IN DE MEISJESSCHOOL VAN HET KLOOSTER

Feestaanwijzer

BRANCOMIR, drama in 4 bedrijven door W. A.

ROLVERDEELING

STEPHAAN, Bisschop, later Koning	R. Scheire
MICHAËL BRANCOMIR, opperveldheer	J. Kamoen
CONSTANTIJN BRANCOMIR, zijn zoon	A. Van Acker
MATHAN, als geheim afgezant : Ibrahim Effendi, als Boheemsch zanger : Benko	W. Acke
EMIR ORTHOGOL, opperveldheer van de Turksche troepen	K. Colpaert
ABRABAN) leden van den Landdag	N. Hesters
MELDON)	W. Noë
RAMALD) raadsleden van koning Stephaan	E. Uyttendaele
ALI, Turksch hoofdman	V. De Paepe
MILITZAR, Turksch soldaat, later slaaf van Constantijn	O. Galens
ALBERIC, Bulgaarsche hoofdman	A. De Bruycker
OROSH, ood-gediene	M. De Schepper
Wachter	P. De la Ruelle
Herder	R. De Paepe

Pages, Soldaten.

Schermen geschilderd door O. Galens. — Bijzondere Verlichting.

1° Bedrijf : De listige Benko, geheim afgezant der Turken overhaalt de eierzuchtige Brancomir tot verraad.

2° Bedrijf : Om Christendom en land te redden treedt Constantijn in tweegevecht met zijn vader.

3° Bedrijf : Daar Constantijn het verraad van zijn vader niet wil voltrekken, wordt hij door Benko bij den Koning beschuldigd als verrader.

4° Bedrijf : In waanzin doodt Militzar zijn meester, op het oogenblik dat zijn onschuld bewezen wordt.

TUSSCHENPOOS: 15 MINUTEN

VLIEGEN, kluchtige tweezang.

ROODE SANDER, kluchtspel in 1 bedrijf door JUSTUS VAN MAURIK.

ROLVERDEELING

SCHENKMAN, kastelein in « De VERGULDE OBBENSTAART »	V. De Paepe
JOCHM, zijn zoon	O. Galens
JORIS BOEKWEIT, Burgemeester	K. Colpaert
SAMUEL KNIKKEREN, huisonderwijzer	R. De Paepe
CARLO, directeur van rondreizend tooneelgezelschap	R. Scheire
BARON VAN DOMMELEN	Pr. De la Ruelle
PIET, knecht van Schenkman	A. De Bruycker

Prijzen der plaatsen: 5 EN 3 FR.

Deuren open om 4 torenuur.

Begin om 4 1/2 torenuur (stipt).

vast aan hetgeen men de “ware tijd” noemde, die geen rekening hield met de standaard-tijd, die hoofdzakelijk gradueel werd ingevoerd bij de opkomst van de moderne transport- en communicatiemiddelen.

Het stuk “Brancomir” werd in september 1947, dus eenentwintig jaar later, opnieuw door de Wachtebeekse KSA-ers opgevoerd, onder de regie van E.H. Albert Scheire, halfbroer van de hoofdrolspeler van 1926, Richard Scheire.]

* * *

[Hier vinden wij nu een los blaadje waarop de uitslagen van de uitgeschreven “Opstelprijskamp” genoteerd werden. Het handschrift is niet thuis te brengen door vergelijking met andere notities, en het is ook niet ondertekend. De toegestane appreciatie laat echter wel vermoeden dat de auteur van dit blaadje, misschien voorzitter van een jury (?), in onderwijsmiddens thuis was.]

PRIJSKAMP

uitgeschreven door den

KATHOLIEK-VLAAMSCHEN STUDENTENBOND

van Wachtebeke

1e GROEP

De 1e prijs wordt toegekend aan Albert Van Acker voor zijn werk “Klankenmuziek der wateren”. Getal punten: 17,5

- Zeer goed. Ware aanleg voor letterkunde. Kan aanhalingen uit letterkundige werken heel gepast in hun kader brengen. Tamelijk oorspronkelijk.

De 2e prijs wordt toegekend aan William Acke voor zijn werk “Een Zwerver”. Getal punten: 16,5

- Zeer mooi beschreven. Frisch en levendig doch een beetje arm aan gedachten.

Volgen:

Jozef Kamoen met zijn werk “Meeuwen”. Getal punten: 16

- Schoon gedacht, oorspronkelijk ontwikkeld, doch minder letterkundig.

Willem Noë met zijn werk “Zuiver staan en sterk”. Getal punten: 15,5

- Veel schoone en goede gedachten maar de stijl is ellendig. Let echter op de studenten over zaken te doen spreken en redeneeren waarover zij veel beter zouden zwijgen. Jonge geesten zijn nog niet rijp om over de politiek oordeelen te vellen.

O. Galens met zijn werk “Haar steun”. Getal punten: 15

- Tamelijk dramatisch. Afwisselend voorgesteld. Levendige samenspraak. Gevaar voor onwaarschijnlijkheden, vooral op ‘t einde.

A. De Bruycker met zijn werk “De Waterval in de Lente”. Getal punten: 13,5

- Lief beschreven. Een beetje kort. Let op voor valsche beeldspraak.

Nestor Hesters met zijn werk “Daar is maar één Vlaanderen”. Getal punten: 13,5

- Goede gedachten. Ontwikkeling wat te alledaagsch.

Valère De Paepe met zijn werk “Noodzakelijkheid van zuiver Nederlandsch te spreken”.

Getal punten: 11

- Een voudig. Goede gedachte maar niet voldoende ontwikkeld.

O. Claeys met zijn werk “Hoogdag”. Getal punten: 10,5

- De gedachten laten veel te wenschen over. Ontwikkeling niet genoeg verzorgd. Stijl gewoon. Soms goed gezien.

2e GROEP

De 1e prijs wordt toegekend aan René De Paepe met zijn werk “Lentemorgen”. Getal punten: 18

Getal punten: 18

- Zeer mooi beschreven en zeer goed gezien. Letterkundig aangelegd. Keurige vorm.

De 2e prijs wordt toegekend aan Ferdinand Van Hoecke met zijn werk “Overstroming”.

Getal punten: 17

- Goed uitgebeeld en net beschreven. Oorspronkelijk.

Volgen:

Henkie (deknaam?) met zijn werk “Brand op de Hoeve”. Getal punten: 15,5

- Levendig voorgesteld. Beter gedaan met alles in den tegenwoordigen tijd te stellen. Min goed verzorgd. Goede beschrijving.

Robert Willems met zijn werk “De Kwakzalver”. Getal punten: 14

- Goed opgemerkt.

Maurice Chalmet met zijn werk “Geschiedenis van een Musch”. Getal punten: 13

- Lief beschreven. Let op voor fouten tegen de spraakleer.

Coppens Michel met zijn werk “Lente”. Getal punten: 12

- Goed maar te weinig ontwikkeld.

H. De Paepe met zijn werk “Een roeitochtje”. Getal punten: 11

- Gedachten schaars. Vorm gewoon een beetje te kinderachtig voorgesteld.

Robert Acke met zijn werk “Hoe Piet zijn been brak”. Getal punten: 10

- Gewoon.

Laus Deo Mariaeque.

* * *

OP HET PODIUM

[Hier volgt de ledenlijst 1926-1927]

Wachtebeke

Hesters Nestor, Ax.Vaardeke / Kamoen Jos., Dorp / Colpaert Ch., Kerkstr. / Gebroeders Willems, Statiestr. / Lyppens Achiel, Kalve / Acke William, Dorp / Gebroeders Noé, Overslag / Coppens Michel, Dorp / Andries J., Dorp / Tack Alfons, Kerkstraat / Segers Ach., Overslag [hiernaast staat met potlood geschreven:] Selzaete / Teirlinck Gilbert, Dorp / Herie Omer, Molenstraat / Van Assche Jeroom / Van Puyvelde Omer, Statiestr. / Van Laere R., Molenhoek / Fermont R., Statiestraat / Jaspaert Jan, Statie / Persijn Leo, Statiestraat / Gebr. Mossevelde, Molenhoek.

Wynkel St Kr.

Synaeve Hector / De Paepe V. & René / Van Acker Albert / Gebr. Chalmet / Van de Walle Omer / Galens Oscar.

Saffelaere

De Schepper Maurice / De Bruycker Achiel / Uytendaele Henri / Gebr. Van Hecke / D. De Trazegnies / Oscar Claeys / André Van Acker.

Omliggende

De Paepe H., Mendonk / Willems R., Selz. / Van Overwalle M. / Acke Robert.

[De naam "Oscar Claeys" is later met potlood op deze plaats ingebracht; helemaal onderaan werd, eveneens met potlood, nog een naam aangebracht, die ik denk te kunnen ontcijferen als: "G. Van de Steene".

Heel wat nieuwe namen! Maar ook enkelen hebben de rangen verlaten. Sommigen omdat ze wellicht afgestudeerd waren, anderen omdat ze het niet meer zagen zitten.

Onder de nieuwelingen vallen de latere priesters René Van Laere en Leo Persyn op. Achiel Segers, Omer Hérie, één van de gebroeders Van Mossevelde (Gerard), de De Paepe's, Omer Van de Walle - en ik vergeet er... - hebben later jaren in het onderwijs "gestaan". Albert Van Mossevelde, de latere aannemer, is jarenlang voorzitter van de Belgische Wielrijdersbond geweest, en als dusdanig in die periode bijna een nationaal figuur. Jan Jaspaert, in zijn beroepsloopbaan manager bij de brouwerij Anglo-Belge te Zulte (die er nu ook al niet meer is), woonde inderdaad in de "statie", zoals kortweg staat aangestipt: zijn vader, Prosper Jaspaert, was stationschef van 1903 tot 1934. De in de Vlaamse geschiedenis bekendst geworden naam op deze lijst is wel Robert Fermont uit de Statiestraat, later algemeen "Berten" Fermont genoemd. Wij hadden het al over hem op pagina 14 van ons jaarboek nr. 31 van 1998. Hij werd als militaire-dienstweigeraar gevangen gezet en overleed aan de gevolgen van algemene verzwakking die daaruit voortkwam op 22 oktober 1933, amper 22 jaar oud.

In het 'officiële' register vinden we nu niet minder dan zeven blanco gebleven bladzijden. De nieuw verkozen schrijver, Achiel De Bruycker, heeft in het eerbiedwaardige boek geen letter achtergelaten. Gelukkig wèl echter in het schriftje dat telkens de ontwerpen

voor de definitieve tekst bevat. Op die manier blijven we toch op de hoogte van wat in de eerste maanden van 1927 gebeurd is in de schoot van de studentenbond. Heeft hij de vereniging - zijn naam komt niet meer voor op de volgende ledenlijst - om gelijk welke reden verlaten en vond hij dus de tijd niet meer om zijn nota's uit het schriftje netjes over te pennen? En netjes zou het geweest zijn, want zijn handschrift kan met ere naast dat van Oscar Galens liggen, het vertoont zelfs iets meer 'karakter'.]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 3 Januari 1927.

[De Bruycker was duidelijk nog niet gewend aan het nieuwe jaartal 1927 op die derde nieuwjaarsdag, want hij schreef eerst "1926", om daarna over de "6" een dikke "7" te krassen.]

De eerste vergadering van 1927 werd ingezet met een gebed voor Vlaanderen en een dreunende "Vlaamsche Leeuw" gezongen door 30 jonge K. Vl. studenten.

De voorzitter neemt het woord en spreekt den welkomgroet uit met een praktische nieuwjaarswensch. Over dit laatste zal vriend Jozef Kamoen breedvoeriger spreken.

Onze voorzitter had het over onze leuze: "Vlaanderen door lijden beminnen, door strijden koen verwinnen". We moeten niet alleen Vlaanderen beminnen maar we moeten het door lijden beminnen d.i. we moeten lijden om ons zuiver Vlaamsch te houden, we zullen misschien moeten lijden om ons sterk te houden in onze Vlaamsche gedachte.

Door strijden koen verwinnen. In de vergaderingen leert men lijden en strijden, na elke vergadering begint slechts onze zending en werking. Ons Vl. Volk moet herwonnen worden voor godsdienst en zeden, we moeten de verkanking van ons Vl. Volk beletten door ons goed voorbeeld: "Woorden wekken, maar voorb[eelden] trekken".

Jozef Andries draagt het stukje voor "Wat zusje deed voor broerke".

Vriend J. Kamoen stelt voor aan den broeder van R. Scheire, die vandaag zijne eerste H. Mis doet, een briefje te dragen, door ons allen onderteekend, met onze beste gelukwenschen. Dat voorstel viel in den smaak van iedereen en werd warm toegejuicht.

Daarna begon hij z'n voordracht die den nieuwjaarswensch bevatte. Hij wenscht ons hetgeen we moeten zijn n.l.

Studenten: dus studeeren.

Vl. studenten: in onze vrije uren Vlaamsche boeken lezen zooals "Voor mijn volk in nood" (Dr. Fr. Daels) - "Geschiedenis der Vl. Studentenbeweging" (Dosfel). Deze boeken kan iedereen bij den spreker bekomen om te lezen.

Katholiek Vl. studenten: we moeten het goede voorbeeld geven - geen halfslachtigheid. Deze 3 hoedanigheden (student, vlaamsch, katholiek) vatte hij samen onder wensch dat ge dit jaar "mensch" zoudt worden ttz. dat ge boven uw beroep zoudt staan, dat ge u alzijdig zoudt ontwikkelen. Dat "mensch zijn" moet ge ten dienste stellen voor Vlaanderen. Puike voordracht!

Als volgend spreker stond aangeduid V. De Paepe, maar hij is door ziekte weerhouden. Oscar Galens zingt ons het lied "Drinkelied".

Hierop volgen eenige afzonderlijke mededeelingen:

1) de voorzitter leest de rolverdeeling af van "De Rabbijn van Selcha"

2) de prijskamp is nog niet verbeterd maar zal met Paschen klaar zijn met bij ieder werk een flinke beoordeeling

3) we zijn van zin met Paschen een familiefestje te geven voor de ouders der leden

4) onder dat familiefestje zullen we ook de prijzen aan de winnende mededingers uitreiken, evenals als het geschenk aan onzen ievervollen vriend Oscar Galens.

Deze puike vergadering werd afgewisseld en opgeluisterd door liedjes waarbij vooral Osc. Galens en M. De Schepper bijval genoten; door declamaties zowel kunstdeclamaties als kluchten van Oscar Galens, W. Acke, Jozef Kamoen en onzen voorzitter (Het Kruis der Vendeërs - Kwakzalver - Bidden - Cupidoetje).

Als slot en bekroning van de vergadering was de tombola "Iedereen prijs" waarbij nog eens hartelijk en deugdelijk gelachen werd.

Deze zoo goed geslaagde vergadering droeg ieders goedkeuring weg en was talrijk bijgewoond. We hopen dat we zoo zullen mogen voortwerken ter eere van God en ten bate van Vlaanderen.

De schrijver

[get.] A. De Bruycker

[Remi Scheire werd geboren op 28 februari 1902 en priester gewijd op 18 december 1926. De voorzitter zal wel bedoelen dat hij op 3 januari 1927 zijn "eremis" op zijn eigen parochie deed, zoals dat in die tijd heette. De kerst- en de nieuwjaarsperiode die verliep tussen de wijdingsdatum en de datum van die zogenaamde "eerste mis" op 3 januari laat wel vermoeden dat we hiermee op het juiste pad zitten.

Dokter Frans Daels (1882-1974), die van 1920 tot 1944 hoogleraar was aan de Gentse universiteit, was eerder arts bij het Belgisch leger achter de IJzer gedurende de Eerste Wereldoorlog. Hij heeft daar een eersterangsrol gespeeld in de Frontbeweging, waarover wij het hoger reeds hadden. Nogal evident dus dat hij daarna ook een der vooraanstaande promotoren was voor de vernederlandsing van de universiteit, en als dusdanig hoog in aanzien stond bij de studenten. Hij was medestichter van de IJzerbedevaarten, en zelfs van 1925 tot 1943 voorzitter van het comité. De studenten van toen konden nog niet weten dat hij gedurende de Tweede Wereldoorlog een grove beoordelingsfout zou maken en actief ging meewerken aan de collaboratie met de bezetter, die hij nochtans wantrouwde wat de Duitse bedoelingen betrof. Hij werd dan ook in 1946 bij verstek ter dood veroordeeld, maar in 1959 kreeg hij de toelating om naar België terug te keren; hij was dan 77 jaar oud, maar - erkende autoriteit op het gebied van gynaecologie en kanker als hij was - startte toch opnieuw met zijn raadplegingen als arts.

De toon van de opmerking over de "prijskamp" geeft bijna aan dat het hier gaat over de opstelwedstrijd, waarvan we het resultaat al hoger afdrukten. Als dat zo is, dan werd het losse blaadje met deze uitslag toch niet op zijn plaats in het boek gekleefd.

En... voor de eerste keer bespeuren we in dit verslag een frivole noot tussen alle gedegen ernst. Meisjes waren in die tijd voor 'serieuze' studenten wel heel gevaarlijk, en werden dus angstvallig terzijde gehouden; uit de gedachten van deze jonge kerels waren ze echter niet weg te bannen, wat blijkt uit het 'gewaagde' gedichtje "Cupidoetje". Ik wed er bijna om dat dit een voordracht van William Acke of van Oscar Galens was...]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 22 April 1927 (Paaschvacantie)

Zoals naar gewoonte werd de vergadering geopend door een kruisteecken en een “Vlaamsche Leeuw”.

De vergadering kon niet op het aangeduide uur beginnen daar onzen voorzitter niet gerust was over het wegblijven van V. De Paepe die om de programma's gereden was.

De voorzitter heet ons allen welkom en dankt de talrijke aanwezige leden omdat ze zoo goed aan den oproep hebben beantwoord. Hij gaat voort: “Gaarne zou ik u een zalig Paaschfeest gewenscht hebben, maar dit is nu te laat. Maar is Vl. nu reeds het Paaschfeest ingetreden of lijdt het nog onder de Goede Week? Gij nochtans, studenten, gij kunt Vlaanderen verheugen door telkens onze vergaderingen bij te wonen. Jongens, komt toch regelmatig talrijk op want ‘t is Moeder Vlaanderen dat [sic!] u dringend roept”.

Na het verslag voorgelezen te hebben der vergadering van Nieuwjaar begint de schrijver zijn voordracht over Limburg. Hij wil de studenten op het hart drukken hoe waarlijk de Vl. Beweging lijdt en strijdt in Limburg tengevolge der veranderingen die plaats hadden door het ontdekken van de steenkolen in 1901 door hoogleeraar André Dumont. De volgende vergadering zal dat lijden en die strijd van Moeder Vlaanderen beter uitkomen daar de schrijver nu alleen de stoffelijke gevolgen gaf.

Daarna hoorden we een declamatie van een nieuw bijgekomen lid O. Herie die ons de rede van Brutus voordroeg. Omer hartelijke gelukwenschen, we hopen u nog menigmaal te hooren.

Daarna volgden eenige mededeelingen nopens ons feest voor Zondag, nopens de uitslagen der prijskampen die bekend gemaakt werden. De prijswinnaars n.l. van 1e groep: onzen voorzitter A. Van Acker, William Acke, van de 2e groep: René De Paepe, Ferdinand Van Hoecke, werden hartelijk toegejuicht. En die vier zeggen alle aanwezige studenten: Jongens, stelt uwen bizonder letterkundigen aanleg ten dienste van Vlaanderen.

Daarna hoorden we een voordracht van onzen schatbewaarder W. Noë over “Zuiver staan! Sterk staan”. We moeten [in] de wisselvalligheden van ‘t leven sterk staan in ons ideaal. Ons ideaal mag niet alleen een hoop romantisme of assche zijn want die zal bij ‘t minste windeke uiteen stuiven. Maar om sterk te staan moet men eerst zuiver staan ttz. zuiver zijn van ziel, zuiver van gedachten en principen, geen loutere utopieën droomen. Warm toegejuicht! We hopen niettemin gansch zijn werk van den prijskamp te hooren.

Daarop volgden eenige wœelige mededeelingen nopens “Ik Dien”. - “Ons feest” - “Gouwdag van Oostakker”.

De vergadering eindigde met het kruisteecken en onder ‘t zingen van de Vl. Leeuw.

Deze vergadering mag als een der volledigste doorgaan: schoon getal aanwezigen, goede afwisseling in ‘t programma. Daarbij mogen we ons verheugen in 3 nieuwe leden n.l. Omer Herie (Wachtebeke), Gebroeders Romain en René Aernaut (Selzaete).

Uit houwe en trouwe wordt Moerenland herboren.

De schrijver
[get.] A. De Bruycker.

[Hoewel het hier niet uitdrukkelijk vermeld wordt, kunnen we toch aannemen dat het hier nog altijd gaat over de literaire prijskamp waarvan reeds hoger sprake. Het zou al te toevallig zijn dat de vier “winners” precies dezelfde zijn als de leden die reeds op het losse blaadje vermeld werden.

K. V. S. Studenclubbebond
"Ontwaakt"
Wachtebeke

Verlagboek

FAMILIEFEEST

ingericht door het
K. V. S. "Ontwaakt"

van

WACHTEBEKE

op

ZONDAG 25 APRIL 1927

Begin om 4 uur.

Frontpagina voor het Familiefeest 1927. Ontwerp door Oscar Galens.

De geschiedenis herhaalt zich... zegt men dikwijls. Welnu, we kunnen hier grif een parallel trekken tussen de toestand in Limburg in de twintiger jaren en wat zich in de laatste jaren in heel Vlaanderen en België afspeelt. De spreker van 1927 sprak uitsluitend over “stoffelijke gevolgen”, maar het is zonneklaar dat hij hier reeds alludeert op de sociale en morele consequenties van de immigratie, die gedurende die periode voor een rustige provincie als Limburg, massaal kan genoemd worden. Terwijl Belgisch Limburg bij het einde van de 19e eeuw rond de 210.000 inwoners had, was dat aantal in 1920 reeds tot 300.000 gestegen. De groeiende vluchtelingenstroom na de Oktoberrevolutie in Rusland en bij het einde van de Wereldoorlog zal daaraan wel niet vreemd geweest zijn. Limburg zoog die mensen op de dool naar zich toe, omdat men wist dat daar, precies door de ontwikkeling van de steenkoolmijnen, altijd wel werk te vinden was. Toen de Tweede Wereldoorlog ten einde liep, woonden in Limburg al 450.000 mensen!

Wie “meester” Hérie nog goed gekend heeft, verwondert er zich ook niet over dat hij reeds als student gloedvolle speeches kon debiteren. Alleen is de inhoud van zijn toespraken in de loop der jaren wel geëvolueerd: van Vlaams-nationalistisch zijn ze later zeker overtuigd Belgisch-patriottisch geworden...]

* * *

Verslag van het Familiefest ingericht door K.V.S. “Ontwaakt” van Wachtebeke op Zondag 25 April 1927.

Hoe onzen feestwijzer voor afwisseling zorgde tusschen zang, muziek, declamatie, klucht en “Ons Paterken” en hoe ons programmaboekje opgevat was daarover hoef ik u niet te spreken. Ge kent dat practisch programma zoo goed als ik. Slechts wil ik hier hulde en dank brengen aan onzen vriend Osc. Galens die ons programma met een mooie pentekening versierde.

Spreken we nu eens over den Zondag, den dag van ons feest zelve! Niettegenstaande het weder niet al te gunstig was voor volk van omliggende gemeenten, niettegenstaande het juist Boerinnenbond was te Wachtebeke, mochten we toch fier en verheugd zijn op een volle zaal, daarvan bewijst het feit dat we banken als aanvulling moesten bijplaatsen. De omhaling die we in ‘t IIde deel hebben gedaan bracht ons een merkwaardig sommetje bij. De nummers van ons programma zijn allen op hun best afgelopen. “Het Paterken” vooral heeft grooten bijval gehad.

De invloed en indruk die ons feest zal gehad hebben op al de toeschouwers en vooral op de ouders zal niet te overschatten zijn en onzen K.V.S. zal er ongetwijfeld veel bij winnen. De ouders zullen nu eens gezien en gehoord hebben dat er waarlijk gewerkt wordt in de K.V.S., dat hij zijn leden ontwikkelt op verstandelijk gebied, op gebied van zelfopvoeding, op sociaal gebied. (Zoo sprak de voorzitter ook tot de vergadering op ons feestje). Ten bewijze van die drievoudige ontwikkeling hebben wij dan den uitslag der [sic!] prijskamp bekend gemaakt opdat ze nogmaals zouden bewust worden van onze stevige organisatie.

We danken al degene die hebben gewerkt en meegewerkt om ons feestje zoo schitterend te doen slagen.

De schrijver
[get.] A. De Bruycker

[Zoals de lezer(es) zal zien, konden we beslag leggen op het programmaboekje van dit fameus familiefeest. De namen van de acteurs die daar optraden kennen we reeds lang: het zijn steeds dezelfde over-actieve leden die het zware werk opknappen. Alleen is het niet bekend wie die M. Op de Beek was, die de rol van 't paterke speelde in het opgevoerde mirakelspel. De naam komt op geen enkele ledenlijst voor.

De geschiedenis herhaalt zich... schreven we reeds. En hoewel het hier eerder om 'la petite histoire' gaat, valt toch op hoe men op lokaal vlak steeds met éénzelfde euvel te kampen heeft: op de dag dat de studenten hun groot feest - nog wel een familiefeest - inrichten, is het "juist Boerinnenbond", dus een samenkomst van potentiële bezoekers voor de studenten, op dezelfde dag! Welnu, ook vandaag slagen de Wachtebeekse verenigingen er nog steeds niet in hun activiteiten zodanig te coördineren, dat ze mekaar niet te erg in de weg lopen...]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 27e April 1927.

De vergadering werd geopend met een kruisteecken en een dreunende Vl. Leeuw.

De voorzitter heet ons allen welkom maar drukt zijn spijt uit nopens het klein getal aanwezigen. Dat hadden we niet verwacht na ons feestje van Zondag.

Daarna wordt het woord verleend aan onzen schatbewaarder William Noë die ons spreekt over "Iersche hoedanigheden". In die mooie en interessante voordracht geeft hij ons enkele van die goede hoedanigheden. De Ieren zijn o.a. leuk, rechtvaardig, niet wraatzuchtig, ze beminnen hun vaderland oprecht. De groote vijand en de groote plaag van het Iersche volk is de "whisky", die er door de Engelschen werd ingebracht. Dat de Iersche beweging overeenstemt met onze Vl. Beweging daarvan bewijst het volgend gezegde van P. Callewaert: "Als ik geen Vlaming was, ik zou willen Ier zijn".

Omer Herie zong het leuke liedje "De dood van Basel".

Hierna werd het woord verleend aan A. Lyppens, die ons uiteenzet: "Waarom ik mijn Vlaanderen lief heb". In die mooie voordracht geeft hij ons enkele redenen op: onze moeder is een Vl. dochter, ons vader is een Vl. kerel, de boeken die we lezen zijn Vlaamsch, om die ontelbare Vl. Zonen [nog niet te noemen,] gesneuveld in den oorlog en die nu rusten in Vlaanderens dierbaren grond.

Daarop volgden nog eenige liedjes gezongen door Osc. Galens en William Acke.

Nu werden de prijzen uitgereikt aan de kampioenen van onzen prijskamp. Er blijven nog eenige boekjes over die zullen geschonken worden aan den Bond als documentatie. We zullen in 't vervolg zorgen dat die boekjes kunnen gelezen worden.

De K.V.S. heeft een abonnement genomen op "Jong Dietschland". Dat zal daarbij gevoegd worden opdat iedereen dat tijdschrift zou kunnen lezen en waardeeren.

We hebben nochtans onzen vriend O. Galens niet vergeten en nu hebben we hem een mooie aarden vaas geschonken om hem later nog een tweede te bezorgen. Maar nu heeft hij ons weer met een mooie penteekening betooverd die als blijvende herinnering aan den K.V.S. geschonken werd. In aller naam: Hartelijken dank!!

Daarna ging de schrijver tot zijn toespraak over waarin hij het vervolg van zijn toespraak gaf n.l. de kultureel-Vlaamsche en de godsdienstige gevolgen der ontdekking der Limb[urgse] koolmijnen. De gevaren die Limburg op die twee gebieden bedreigen zijn groot maar met tegenwichtige werking en goede samenwerking zal Limburg blijven wat

het was: Katholiek en Vlaamsch.

De vergadering eindigde met een kruisteeken en een “Zwarte Leeuw”.

De schrijver

[get.] A. De Bruycker.

[Jules Callewaert (1886-1964) had als pater dominicaan een grote reputatie als kanselredenaar. Tijdens de Eerste Wereldoorlog verbleef hij in Engeland als aalmoezenier en mederedacteur van verschillende Belgische tijdschriften. Hij was en bleef uiterst Vlaamsgezind, wat hem in 1920 een verbanning naar Ierland kostte. Het is evident dat zijn liefde voor de Ieren uit die periode stamt. Na de Tweede Wereldoorlog werd hij tot 12 jaar gevangenisstraf veroordeeld, hoewel hij tegenover collaborerende organisaties steeds afwijzend had gestaan. In 1945-46 werd nogal licht met (te) zware straffen omgesprongen, onder invloed van de hyper-patriottische gevoelens na meer dan vier jaren bezetting. Er werden tussen september 1944 en einde 1949 bijna 3000 doodvonnissen uitgesproken, waarvan echter maar een goede 8% uitgevoerd werden. Onafhankelijke waarnemers gaven op de duur echter toe dat de zogenaamde repressie voor bepaalde kringen ook wel een politiek doel beoogde: de uitschakeling van de Vlaamse Beweging. Dat dit hun niet gelukt is, dankt men aan het feit dat naderhand, en zeker vanaf 1950, een ruime versoepeling van de toepassing van de wet en van de vonnissen werd toegepast. Ook Callewaert werd reeds in 1948 vrijgelaten.

In het verslag komt het woord “wraatzuchtig” eigenaardig over. Bedoelde schrijver echt “vraatzuchtig” - zéér gulzig dus - of wilde hij het over “wraakzuchtig” hebben? In ieder geval schijnen die zo geprezen Ieren misschien wel niet à te slokkerig te zijn, maar toch onweerstaanbaar aangetrokken tot het nuttigen van whisky.]

* * *

EINDVERSLAG VAN DE PAASCHVACANTIE

Onder dit verlot hebben we twee puike vergaderingen gehad. Dit zullen we bewijzen door hetgeen er verricht werd.

Er werd gesproken over: De toestand in Limburg / Zuiver staan! Sterk staan / Iersche hoedanigheden / Waarom ik mijn Vlaanderen lief heb.

Telkens worden onze vergaderingen opgeluisterd en afgewisseld door declamaties, zoowel kunst- als kluchtdeclamaties als door klucht- en kunstliederen. We mogen zeggen dat onze vergaderingen goed ineensteken.

Dit is het werk van de grooten! Nochtans is het spijtig dat het altijd dezelfde zijn die voor den dag komen. Het is te verstaan dat het de 1e maal moeilijk is om een verhandeling te geven, maar de 2de maal zal het beter gaan en stilaan zult ge gaarne een toespraak houden. De kleinen zouden ook eens meer moeten de vergadering kunnen opluisteren, door een of ander naïef of kinderlijk stukje voor te dragen.

Een doorslaand bewijs van den bloei in onze bond is te vinden bij ons familiefeestje dat we kunnen geven hebben op Beloken Paschen. Zie verslag van ons feestje.

De schrijver

[get.] A. De Bruycker.

[Deze handtekening is het laatste 'teken van leven' dat we van Achiel De Bruycker vinden. Hoger zegden we reeds dat zijn verslagen uitsluitend in het kladschriftje te vinden zijn. En vanaf hier komt zijn naam ook niet meer voor in het verslagboek. Hij wordt als schrijver vervangen door Valère De Paepe, die met geen woord over zijn voorganger rept.]

* * *

Verslag van 1e vergadering van Groot Verlof 1927.

Met een kruiske en een Vl. Leeuw zette de vergadering in. De voorzitter drukte zijn genoegen uit. 't Jong geslacht was dapper opgekomen en verdrumt het oude in den gracht! De leden waren goed opgekomen. En dat is een teken dat er nog liefde is. 't Was juist daarover dat de voorzitter het wilde: over Liefde! Liefde 't schoonste dat we kunnen koesteren voor Vlaand[erens] geluk, voor Christus' eer: de liefde die alles geeft en geerne en onverzadigbaar alles wat mogelijk is. De spreker slaagde er in door gepaste toon zijn gedacht weer te geven en snakt ook naar meer liefde-uitbreiding. Daarom was zijn verhandeling treffend.

Daarna trad R. De Paepe naar voren en las zijn opstel voor. Wat meer energie diende er ingestoken. Dat immers doet de toehoorders leven en meêvoelen: dit had Alb. Van Acker met zijn opstel gedaan.

Omer Herie nam het woord en handelde ons over Fransch-Vlaanderen. Een werk dat goed ineestak en rijk aan documentaties. Een boeiend werkske. De spreker sloot met 'n nuttig beteekenisvolle passus uit de schriften van een andersdenkende: zulks doet ons denken en ernstig overwegen over onze Vlaamsche taak. Ten slotte goed werk!

William Noë bracht ons 'n welgepaste pittige klucht ter afwisseling voor.

Jef Kamoen miek 'n opwerping die de voorzitter voornemens was te doen, liever 'n bemerking van wege de studenten een mis te laten opdragen met 'n algemeene communie. Dat is een goed gedacht en wachten - behalve de heilige mis niet erbij - naar 't doordrijven van 'n communie te doen voor Vlaanderen.

Er wordt ook gesproken over 'n uitstapje in 't wroede en 't ernstige om het beter te onderscheiden van het eigenlijke plezierreisje. Dit is zonder beslissing gebleven.

Een ander punt rakende het tooneel bracht tot discussie! De uitslag zou zoo zijn: dat de leden eerst hun rol goed dienen te kennen vooraleer op de planken te komen. Als voorbereiding diende herhaalde lezingen en oefening. Voor wat de hulp aangaat die voorzitter vroeg voor tooneel-regisseur - die zou best liggen in 'n makker alleen! Bij ondervinding weten we dat niet vijf of meer maar wel om orde te hebben, één man 't beste is.

Daarna 'n heele discussie over de "critiek".

Daar de critiek die moet uitgevoerd worden, nadat de speech [sic!] gedaan is, als improviseeren is, valt het veel te lastig vooral daar we nog jonge krachten van weinig ondervinding en gemis aan gewoonte hebbende daartoe onbekwaam zijn.

Een betere methode zou wel die zijn die de voorzitter voorstelde: critiek voeren met voorbereiding. En dit zal het beste wel zijn. Immers men moet van 't gemakkelijke naar 't moeilijke gaan, van de goede voorbereiding tot spontaan criticeeren. Dat is de oefeningsweg alleen.

Daarna werd gesproken over de schikking aangaande de rollen van 't drama en kluçht... J. Kamoen bracht ons door 'n declamatie in goede afwisseling.

Op de vraag van de voorzitter wie de volgende vergadering zou spreken deden zich opschrijven: W. Noë de schatbewaarder en Oscar Claeys die we vandaag wenschen te hooren.

'n Paar leden zijn bijgekomen: Leo Persyn... Van Laere.

Ten slotte 'n welgemeende vergadering en goed begonnen, zegt men, is half gewonnen. We gaan dus hoopvol de andere vergaderingen te gemoet. Met die goede stemming gingen we elk naar huis in de stille stemmige zomeravond!

De schrijver

[get.] Valère De Paepe.

[Om de bladzijde te vullen, voegt De Paepe hier nog enkele citaten aan toe: eentje van Dante (!), maar de rest zeer plichtsgetrouw van Thomas van Aquino en van kardinaal Lavigerie. De naam van de eerste twee zal wel aan iedereen bekend zijn, maar de hier genoemde kardinaal is in de kolken van de recente geschiedenis verdwenen. In de tijd die ons hier bezig houdt, en zelfs tot het midden van de twintigste eeuw, werd hij bij de katholieke studenten voorgesteld als een bewonderenswaardig na te volgen voorbeeld. Hij leefde van 1825 tot 1892 en in 1868 nam hij grootse initiatieven voor het missioneringswerk van de katholieke Kerk, vooral, maar niet uitsluitend, in Afrika. Ook was hij actief bij de beweging die opkwam tegen de slavernij. Om die twee redenen werd hij aan de katholieke jeugd bijna als een heilige voorgesteld.

De twee nieuwe leden, Leo Persyn (° 25/10/1915) en René Van Laere (° 14/8/1913) werden beiden op 16 april 1939 tot priester gewijd.

De schrijfstijl van Valère De Paepe vraagt enige gewenning. Wanneer hij het heeft over bijvoorbeeld de "algemeene communie" moet men toch een paar keren de zin herlezen om te snappen wat hier bedoeld wordt.]

* * *

Verslag van vergadering gehouden op 12 Oogst 1927.

't Was slecht weer en toch waren de leden goed opgekomen. Dat is het schoonste teeken dat de geest goed is, dat de stud[enten] het als een plicht aanzien telkens aanwezig te zijn. De voorzitter gaf 'n lezing uit de Blauwvoet over "de gebroeders Raemdonck". Schoon en treffend.

William Noë pas binnengekomen, nam het woord aan over "Drankbestrijding". Voor hij begon gaf E.H. Onderpastoor te kennen dat het kiezen van dat onderwerp hem uiterst beviel. Na die leerrijke, nuttige, welgeslaagde verhandeling, ging men tot de critiek over. Die groote halfuur discussie heeft niets anders dan licht meer licht op de zaak geworpen. Immers: "Du choc jaillit la lumière"! Doordat de gedachten op elkaar botsen ontstaan [sic!] er telkens 'n sprankel klaarte. De verhandeling was goed ingestoken logisch te werk gegaan [resic!]. Spreker deed schoon het verschil uitkomen tusschen drankmisbruik en drankgebruik.

O. Herie bracht ons door 'n vreugdig lied 'n goede afwisseling.

Met kruisteeken en Waarom sloten we de vergadering.

De schrijver

[get.] Valère De Paepe.

[Hieronder volgen twee citaten: eentje van Dosfel, een tweede van Frans Daels. Het laatste begint met de woorden: “Een Vlaamsche hoogeschool beantwoordt aan de intellectuele, sociale en zedelijke behoeften van ons Vlaamsche volk! ...”.

Pijnlijke nauwkeurigheid moet men bij Valère De Paepe wel niet gaan zoeken. Wanneer hij “Raemdonck” schrijft, heeft hij het eigenlijk over de gebroeders Van Raemdonck uit Temse, die beiden sneuvelden te Steenstrate op 26 maart 1917; Edward (° 1895) en Frans (° 1897). Zij hadden een voornamelijk rol gespeeld in de Frontbeweging en golden voor de Vlaamse jeugd van vlak na de oorlog voor authentieke helden.]

* * *

Verslag van vergadering gehouden op 19 Oogst '27.

Daar de schrijver afwezig was, maakte schatbewaarder het verslag.

Oscar Claeys sprak ons over zelfstandigheid. Om 'n nuttig wezen te zijn voor Kerk en maatschappij moet 'n mensch zelfst[andig] zijn, i.a.w. karakter hebben. Karakter schenkt eenheid, licht en sterkte in het leven. Daaraan heeft de wereld nood en ook ons Vlaanderen!

Zijn taal was eenvoudig, klaar, vloeiend en opgeluisterd door schoone beelden van Foerster.

'n Bespreking werd gehouden over de rechtvaard[igheid] van een Vl. hoogeschool. Haar bestaan ware niet alleen rechtvaardig maar dat ze niet bestaat is reeds onrecht!

De vergadering werd opgeluisterd door zang en eindigde door Zwarte Leeuw en 'n kruiske.

[Voor de zoveelste maal zien we hier hoe uiting gegeven wordt aan de frustratie van de Vlaamse jeugd, die met groeiend ongenoegen moet constateren dat zij in de eigen taal geen universitaire opleiding kan krijgen.

De bron voor de “schoone beelden” die de verslaggever vermeldt, is waarschijnlijk Friedrich Wilhelm Foerster (1869-1966), een Duits pedagoog en cultuurfilosoof. Hij streefde naar hervorming van de opvoeding door een nieuwe bezinning op het christendom. Dat lag dus wel helemaal in het verlengde van de idealen die door de katholieke studenten nagestreefd werden.]

* * *

Verslag der vergadering geh[ouden] op 26 Oogst '27.

Met 'n kruis en een Zwarte Leeuw begonnen we de vergadering.

De schrijver had het over 't volgende onderwerp: “Nationale herwording is niet mogelijk zonder zedel[ijke] herwording!”. De schoone waarvolle thesis werd klaar bewezen door Frankrijks geschiedenis en door den huidigen toestand.

Dezelfde ondergang dreigt hier en waarom? Omdat de zedel[ijkheid] op laag peil staat. Ons taak dus, van kath. Vlaamsche studenten, is ons volk hoog op te voeren met eerst dat volk zedelijk te maken!

Daarna trad R. Fermont naarvoor om ons te spreken over iets dat we nog niet g^ehoord

hebben: over hypnotisme! Hij gaf eerst de bepaling - gaf daarna eenige proeven - en voegde er den uitleg aan toe. Zijn verhandeling was geheel interresant [sic!]. We verwachtten Robert nog van voor hier om te spreken!

We sloten de zoo welgelukte vergadering want we waren met 25 leden saam - met 'n kruiske en onder het zingen van "Waarom"!

De schrijver

[get.] Valère De Paepe.

['Bewonder' opnieuw de stijl van de verslaggever. Hij vindt het gewone volk "onzedelijk", dus immoreel en misschien wel... onkuis! Waar hij het woord "waarvol" vandaan heeft gehaald kunnen wij alleen maar raden. Geheel in de gedachtegang van die periode doemt hij Frankrijk tot de ondergang wegens diezelfde "onzedelijkheid" die daar vanzelfsprekend heerst. Frankrijk is door de Vlamingen lange tijd voor de baarlijke duivel gehouden.

Helemaal in tegenstelling met deze bijna bloedige ernst is het onderwerp dat Robert (Berten) Fermont aansnijdt. Wij kennen hem reeds als een tot het uiterste strijdende Vlaming - hij is er trouwens aan ten onder gegaan - maar ik had nooit kunnen denken dat hij zich, nauwelijks zestien jaar oud, ook aan hypnotisme interesseerde. Hoewel...]

* * *

VERSLAG VAN CONCERT-AVONDEN !

We hadden allen ons beste gedaan om het concert goed te doen slagen. We verwachtten zalen volk. En we zijn - we mogen het zeggen met fierheid en blijheid - niet bedrogen in onze verwachting.

De 1e keer hadden we 't genoeg te spelen voor een heele zale volk - en dat geeft op! Zoo ook voor den 2e keer! niettegenstaande de groote kermis van Overslag die veel volk uitlokt [sic]!

Ons drama is uiterst goed geslaagd: een dubbele reden doet ons nog meer eer aan omdat eerst en vooral het stuk al van de gemakkelijkste niet is om goed gespeeld te worden en omdat het in de ronde van W.-kermis was!

Een algemeene bemerking heb ik en ook gij vernomen dat het stuk langdradig is dat vele tyraden verveling wekken: dat kan waar zijn. Edoch de algemeene indruk en invloed was goed. 't Het [sic] 4e bedrijf heeft vele gevoelige harten geraakt. Schoon spel en schoone actie primeeren immers in het 4e bedrijf.

't Kluchtspel: "Studentenknepen" zou doen lachen en werkelijk wat al gezellige grepen en grappen, wat al mimiek en fijne weergave van de werkelijkheid, wat schoone caricaturen deden de lachspieren werken! Het kluchtspel was goed gespeeld, pittig en luimig. Het viel waarlijk innig in ieders smaak!

Danken moeten we allemaal! Oscar Galens schonk ons in zijn fond-decors geschikte kleurenharmonie. Omer Van Puyvelde bracht ons toon-harmonie. Om zijn opoff[ering] om den zang aan te leeren moeten we hem danken!

't Volk was te vreden! Maar wij ook.

Broeders! Ziet eens hoe we van 't drama opgestegen zijn tot dit. Van 't alledaagsche naar

FEESTWIJZER

I DEEL

1. Openingsstuk - Marche.
 2. LIED: « MIJN MOEDER EN MIJN MOEDER-TAAL ». Ch. Colpaert.
 3. DECLAMATIE: « JUDAS' WANHOOP » van Cyr. Verschaeve. A. V. Acker.
 4. KLOKKEN V. CORNEVILLE. (R. Planquette)
 5. PROLOOG.
- EERSTE BEDRIJF**
6. HANS DE FLUITSPELER. (L. Canne)
- TWEDE BEDRIJF**
8. TRAVIATA, Fantaisie on Verdi's Flavell Hayward.
- DERDE BEDRIJF**
9. EPILOOG.

IETS VOOR FIJNPROEVER

DE BESTE SEMOIS-APPELTERRE

AAN VOORDEELIGE PRIJZEN

TABAK · CIGAREN · CIGARETTEN

Alle soorten pijpen

bij **W^{we} L. VOSSAERT**

GROOTE MARKT, 4

SELZAETE.

Deel van het programma voor het Familiefest.

II DEEL

1. CARMEN. (G. Bizet)
 2. LIED : VADERLANDSCH GEBED. Ch. Colpaert.
 3. GEVLUCHT, (Dofsel) dramatische tweespraak.
O. Clayes en H. Uytendaele.
 4. LIED : WEZENKLACHT. W. Acke.
 5. DECLAM. (ABEL DOODGEVONDEN) (A. V.
(KAIN (Acker
 6. KLUCHTLIED. O. Galens.
 7. CAVALERIA RUSTICANA.
 8. KLUCHTLIED. O. Galens en W. Acke.
 9. RIGOLETTO. (G. Verdi)
 10. KLUCHTIGE TWEEZANG. (muziek C. Saman)
O. Galens en Ch. Colpaert.
-
-

Orkest onder leiding van R. Pauwels.

VLAAMSCH OPVOEDKUNDIG TIJDSCHRIFT

onder leiding van Dr DECOENE en Dr DE HOOR.

Zijn 8ste jaargang is loopende, meer dan 3000 abonneuten wachten elke maand gretig op dat zeer hoogstaande tijdschrift. Het is geen blad voor onderwijzer alleen, het behandelt alle groote vraagstukken van cultuur bekeken v. h. standpunt der christelijke levensopvatting.

Studenten, Hoogstudenten, Seminaristen, Onderwijzers, alle Vl. intellectueelen abonneert u. — 22 fr. 's jaars.

VI. Boekenhalle - St Michielsstraat
L E U V E N

VAN EEN PATERKE DAT BIJ MARIA TER FEESTE GING.

MIRAKELSPEL IN DRIE BEDRUVEN

ROLVERDEELING :

De schoone Hofbewaarster	
't Paterke	M. Op de Beek
Vader Abt	O. Galens
Pater Prior	R. Scheire
Pater Ewald	O. Clayes
Broeder Bruno	J. Kamoen
Broeder Geert	Ch. Colpaert
Broeder Radberd	W. Acke
Een Pelgrim.	

Men zal een omhaling doen om de onkosten
van het feest te dekken.

Abonneert U op

Het Vlaamsche Dagblad

„ **DE STANDAARD** „

Het beste geïllustreerd weekblad

„ **ONS VOLK ONTWAAKT** „

Emiel Jacquemainlaan, 127

B R U S S E L

Kluchtspel dat het programma afsloot.

't verhevene, van 't klein-aardsche naar het groot-hemelsche. Een prachtig crescendo!! We zeiden verleden jaar "We staan aan 't toppunt in zake tooneelopvoering" en dat mogen we gerust herhalen! De vraag is nog onbeantwoord: "Gaan we er blijven?".

De schrijver
[get.] Val. De Paepe.

[In het verslagboek zijn twee toegangskarten voor deze toneelavond stevig ingeplakt: voor de 1e rang moest men 5 frank betalen, voor de 2e rang 3 frank.

Nadat de schrijver het eerst had over de kermis op Overslag, vermeldt hij ook nog eens "W.-kermis". Ik kan me niet indenken waarover hij het heeft. Het is het raadselachtige in zijn overzicht dat soms vragen "uitlokt".

De uitdrukking "concert", om een toneelopvoering aan te duiden, doet het hier te Wachtebeke al heel lang. Bijna nooit had men het bij dit woord over een muzikale avond, en ik herinner mij nog zeer goed dat wij als prille knapen telkens naar het "concert" in Bracke's zaaltje mochten gaan, en later zelf verscheidene keren in een "concert" hebben opgetreden...

Wij laten als illustratie bij dit verslag de rolverdelingen van de twee opgevoerde stukken volgen, zoals die in het gedrukte programmaboekje voorkwamen. Twee zaken vallen daarbij op. Het wekt verwondering dat Oscar Galens niet onder de acteurs te vinden is, hoewel hij toch bedrijvig geweest is bij het ontwerpen en uitvoeren van de decors.

Ook de deelname van Omer Van Puyvelde is het vermelden waard. De lezer(es) die ons jaarboek nr. 29 van 1995 bij de hand heeft, zal weten dat deze later beroemde musicus, naar wie wij 'het plein' op Overslag genoemd hebben, geboren werd op 20 november 1912. Bij de uitvoering van de toneelstukken riep men dus de muzikale hulp in van een jongeman van Overslag, die nog net geen vijftien jaar oud was! Dit bevestigt nog maar eens wat wij toen over hem publiceerden. En blijkbaar deerde het hem niet dat het net Overslag-kermis was... En wat alleen een toeval kan zijn: in 1947, twintig jaar later, koos Van Puyvelde voor zijn nieuw koor een naam, die wonderlijk genoeg ook in het verslag van De Paepe voorkomt: "Crescendo"!

Voor de eerste keer hebben we nu ook foto's. Op de eerste zien we de volledige groep studenten. Het zou prettig zijn indien onze lezers bepaalde personen konden herkennen: dan konden we de foto opnieuw in ons viermaandelijks tijdschrift publiceren samen met de nodige personalia. Zowel "meester" Galens als "meester" Hérie kan ikzelf er makkelijk uit halen, maar bij vele andere gezichten bekruipt mij twijfel...De tweede foto geeft een beeld van het opgevoerde drama, terwijl van de derde duidelijk de "luimigheid" moet afdruipen.]

* * *

Verslag van gewest[elijke] vergad[ering] van Stud[enten] van 't Meetjesl[and] gehouden te Ertvelde op September!

We reden aan met 'n 20 man, vertrekkend aan ons lokaal. We hadden het "tegen-wind" te doen. Maar we waren nog eens samen en vergaten de moeite en eer we 't wisten kwamen we in Ertvelde-dorp aan, waar na 't zingen van "Waarom?" we ons Vlaamsche vrienden

met blijheid de hand drukten!

In de vergaderzaal van 't Gemeentehuis werden de Meetjeslands-studenten verwelkomd door Raymond Standaert: de voorzitter. Hij drukte er op dat de studenten hun rol moeten behouden gelijken voet houdende met de organisatie, dat de studenten eendrachtig - in den goeden geest - dienen voort te werken voor Vlaanderen.

Daarna volgde 'n declamatie van den gekenden declam[ator] R. Van Hulse.

Pater Callewaert moest ook nog spreken. Hij zei me reeds veel door zijn oogen en wezen-trekken, zijn voorkomen dat eerbied en bewondering afdwong. Een laatste trokje aan zijn pijp en daar stond voor ons, onder geplak [sic] en geestdrift, de Pater der studenten!

"Ik herhaal wat ik zoolang te voren herhaald heb", daarmee begon hij. En dat herhalen deed ons nog eens deugd. P.C.: "Doet niet aan politiek!", zoo sprak hij. Gelijk de politiek die der gazetten de menschen verdomt en verdwaast, zoo doet 't de politiekers-studenten het zelfde geen deugd en doet het dus de beweging ook geen deugd. Hij wilde lijk zeggen dat de stud[enten]bew[eging] is afgeweken als hij boog op Verriest, Gezelle, Rodenbach! op Van Cauwelaert! Hoe moeten we te werk gaan?

"Praktisch zijn is verstandig zijn! Spreek met de volksjongens, met de boerenjongens in 'n zuiver Vlaamsche taal. Kunt ge dat nog niet, leert het dan! D'er zijn nog te veel "labbers" en met labbers verricht men niet veel!"

En dan volgde het "waarom?". Waarom moeten we werken. Omdat Vl[aanderen] het eenigste land is dat lijk met vele andere zou moeten gelijk staan, omdat in Vlaanderen de toestand abnormal is. De toestand weerom normaal doen worden, ziedaar ons werk. Hij sloot geestdr[iftig] zijn redevoering aldus: "Lichaam kan zonder ziel niet voort. Als lichaam en ziel samen zijn is er harmonie in den mensch op aarde. Zo ook voor Vlaanderen! In Vlaanderen is er geen harmonie. Welnu we moeten zorgen dat de ziel van Vlaanderen en 't lichaam van Vlaanderen harmonieus samenwerken, dat ons land wordt 'n harmonieerend Vlaanderen!"

't Speet me dat 't gedaan was. 'k Vond er mijn genoegen in hoe de gullige en ook ernstige Callewaert dan weer smakelijk aan zijn pijpje trok en 't zweet af van voorhoofd vaagde. De Pater der studenten der hoogeschoolstudenten [sic] had gesproken. Frater Vervinckt ging met boeken rond om ze ten bate van hun missies uit te verkoopen!

Daarna had den optocht plaats naar de kapel van O. L. Vrouw van Stoepe. Van ver bezongen we haar met haar schoone lofzang "Magnificat"! Een lof had in de beroemde Stoepekapel plaats ter harer eere! 'n Madame die ons zag aankomen zeide tegen haar kinderen: "Voilà de bons pélerins!". 't Schijnt dat er iets bijzonders aan ons moest zijn, maar ze kwamen niet uit liefhebberij, maar om hun werken, hun woorden, hun leven voor haar en voor Vl[aanderens] dienst toe te wijden!

Enkele leden zijn daarna naar de opvoering van "Padrecito". Een zaak staat vast: 't is dat de opvoering als dag en nacht met de onze verschilt. Eigen kind, schoon kind, zullen ze zeggen zeker! Eens dat ze eens zullen gezien hebben hoe wij spelen zullen ze dat met ons bekennen!

Waarlijk die dag was 'n goeie dag voor ons en voor ons volk!

De schrijver
[get.] Valère De Paepe.

[Niettegenstaande zijn laaiend enthousiasme heeft de schrijver de juiste datum van deze

massale bijeenkomst vergeten.

Wij kunnen alleen maar hopen dat de uiteenzetting van pater Callewaert voor de studenten begrijpelijker voorkwam dan het relaas dat hier gegeven wordt.

En wanneer Valère De Paepe schrijft: de politiek “verdomt” de mensen, dan bedoelt hij echt niet dat ze naar de verdoemenis gaan, maar alleen dat ze dommer worden. En het woord “gullig” heb ik nog nooit ergens ontmoet.]

* * *

Verslag van vergadering gehouden op 16 September 1927.

Na een kruis en de 1e strophe van de Vl. Leeuw, werd het woord verleend aan Ch. Colpaert. Hij had het over “activisme”! Twee deelen komen er in voor: wat het activisme is, hoe hun stelsel ineenzat, legt uit welke hun plan was in den oorlog als het ontstond; hoe ze gesplitst worden in twee klassen: activisten voor het geld, activisten uit louter idealisme. Heel natuurlijk komt spreker tot besluit: dat laat Vlaanderen met zich gebeuren! Wat is dat Vlaanderen toch lankmoedig! ‘n Goede verhandeling.

Daarna kwam de beurt aan de schrijver om te handelen over August Snieders. Zijn voorname persoonlijkheid als schrijver voor ons volk en als strijder voor ons rechten te herwinnen. Met een voorbeeld zagen we dat Snieders durft: dat is schoon in hem. Dat moeten we ook doen. Leeren we sterk staan in ons Vlaamsche overtuiging. - Voorzitter voegde er aan toe dat we meer onze Vlaamsche baanbrekers dienen te kennen!

Daarna volgde ‘n declamatie van Oscar Claeys. Goed gelukt doch de articulatie dient verzorgd.

‘t Laatste punt van ons programma kwam aan de beurt: de bestuursverkiezing. Als voorzitter: Alb. Van Acker - als schrijver: V. De Paepe - als schatbew[aarder]: Robert Fermond [sic!]. Ch. Colpaert werd verkozen als afgevaardigde van Wachtebeke.

Voorzitter dankte de leden en na enkele moeil[ijkheden] t’hebben bijgelegd sloten we de vergadering met kruis en Zwarte Leeuw!

De schrijver

[get.] De Paepe Val.

[August Snieders (1825-1904) was als schrijver wellicht niet de evenknie van zijn tijdgenoot Conscience, maar ijverde als redacteur van het ‘Handelsblad’ voor een katholiek-sociale maatschappij, die bovendien strijdend Vlaams moest zijn. Dat hij met een dergelijke faam ook bij onze jonge Wachtebekenaren goed ‘in de markt lag’ is makkelijk te begrijpen.]

Feestaanwijzer

I DEEL

1. OPENINGSSTUK voor piano } W. ACKE
O. VAN PUYVELDE
2. DE RABBIJN VAN SELCHA,
Evangelisch spel in vier bedrijven door Felix RUTTEN.

ROLVERDEELING :

BARUCH, opperrabbiijn der Synagoge van Selcha	J. Kamoen
FIDUSI, zijn zoon	A. Van Acker
MATHAN, zijn dienaar	O. Herie
AZARIËL, de rijke jongeling, vriend van Fidusi	W. Acke
PHARES, priester, lid van het Sanhedrin	Ch. Colpaert
AMOS, fariseër	R. Fermont
KALEF, schriftgeleerde	R. Willems
ABIMELECH, een grondbezitter in de omgeving van Selcha	V. De Paepe
JEZUS DE NAZARENER	W. Noë
JOHANNES DE APOSTEL	J. Jaspas
JUDAS ISCARIOETH	R. De Paepe
Andere apostelen	
Een bode	
Dienaren en krijgsknechten van Phares	
Volk	

(Handeling te Selcha in Palestina.)

IO MINUTEN POOS

II DEEL

1. DECLAMATIE.

2. STUDENTENKNEPEN.

Kluchtspel met zang in één bedrijf door Palmer Putman.

ROLVERDEELING :

MIEL	}	Studenten	W. Acke
JEF			R. De Paepe
POL			J. Jaspar
STAN			O. Herie
FRANS			A. Van Acker
CELESTINUS PENNEKOKER			R. Fermont
De Huisbaas			V. De Paepe
Een Hoedenmaker			A. Lyppens
Een Schoenmaker			H. Synaeve
Een Kleermaker			Ch. Colpaert

(Hedendaagsche handeling te Gent)

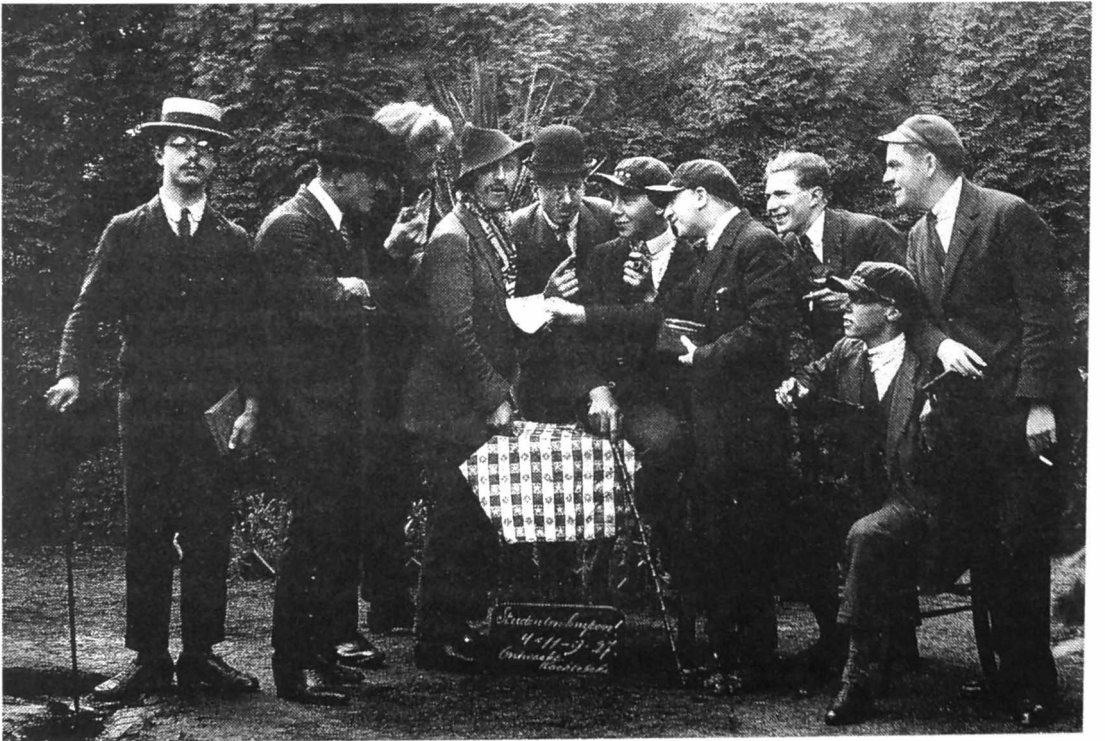
3. DE VLAAMSCHE LEEUW.

Tweede deel van hetzelfde programma

De medespelers bij het drama.

De rolbezetting bij "Studentenknepen".

HET DRUKKE JAAR 1928

A
VVK *Verslag der vergadering van Nieuwjaar '28*
V

We moesten ons vergadering in de herberg houden. Na een kruis en Vlaamsche Leeuw en 'n korte aanspraak van voorzitter werd het woord verleend aan Jef Kamoen: hij zette gepast en juist uiteen de notie over "meer vreugde!".

Daarna werd boekenloting op touw gezet: briefjes gesneden, geschreven en gewreven: werden verloot 4 boeken van Dirk Sina: "Deemstering der Zielen" en 3 exemplaren van "Schets van de geschiedenis der Studentenbeweging" van Dosfel.

Afwisseling werd gebracht door declamatie van Oscar Clays [sic] en zang door onzen lieverrijken Charles Colpaert.

Bij het begin van 't nieuwe jaar past het toch wel onze nieuwjaarwensen over te maken aan Mijnheer de Pastoor van Wachtebeke Mijnheer Caerman [resic!]. Deze brief werd kort daarna aan Heer Pastoor ter hand gebracht.

De voorzitter handelde ons over een practisch onderwerp: over studeeren. Hoe we moeten studeeren, met wat geest we moeten bezielde zijn. In een woord: ge zijt van geen tel als ge maar alleen gekluisterd zijt op de studie van uw levenstaat in het engere torentje van uw individualisme - maar gij wordt 'n veelzijdig ontwikkeld nuttig man als ge buiten uw studies die ge moet doen om door 't leven te geraken ook nog andere aan toevoegt en dat met liefde en zucht naar meer te weten en ten dienste te stellen voor uw volk en Vlaanderen.

De vergadering in goede stemming werd opgeheven na een gebed en onder 't zingen van "Waarom".

[get.] Valère De Paepe
schrijver.

[Schrijver vult de bladzijde netjes op met een gedichtje van Alice Nahon: "Aan Guido Gezelle".

Zijn 'stijl' is nog altijd even bewonderenswaardig: Als de lezer even teruggaat naar "In een woord...", dan kan hij precies 75 (vijfenzeventig) woorden tellen vóór hij eindelijk een punt vindt.

We konden het hoger ook al meemaken: nauwgezetheid is niet de sterkste zijde van Valère. Hoewel pastoor Caerman reeds in 1902 onderpastoor te Wachtebeke werd, en daar meer dan vijfentwintig jaar later pastoor werd benoemd (3 november 1927), wordt zijn naam in het verslag fout gespeld: de "e" in de eerste lettergreep hoort er helemaal niet bij.

Ergers is het gesteld met de schrijver "Dirk Sina". Die heeft nooit bestaan. Het gaat hier om Dirk Vansina (1894-1967), wat nog bevestigd wordt door de titel van het genoemde literair werk, dat tot stand kwam in de jaren 1923-24. Hij was een volgeling van Verschaeve en beschreef, evenals zijn meester op een eerder gekunsteld-wijdloperige manier, zijn religieuze gedachten. Voor onze jonge katholieke, Vlaamse studenten was dat al voldoende om hem ook bij hun geprefereerden onder te brengen.

Tenslotte nog een woord over de “herberg”. Vele ouderen onder ons kunnen zich nog het zaaltje van Karel Bracke, later van de vier gezusters Bracke, herinneren. Langs de Kerkstraat was daar inderdaad een café, enkele “trapjes” hoger. Zolang mijn herinnering reikt was dit - tot de verbouwing onder pastoor Perquy - het enige lokaal van de katholieke verenigingen. Hieruit kunnen we toch wel terecht besluiten dat de vergaderingen van de studenten praktisch altijd in het zaaltje plaats hadden. Zelf heb ik daar uren, dagen doorgebracht!]

* * *

Verslag van vergadering gehouden binst de Paaschvacantie '28 op 13e April.

Na een kruis en de 1e strophe van Vlaamsche Leeuw, hield voorzitter een korte aanspraak gekleurd door Paaschblijheid nog en door Vlaamsch optimisme. Daarna werd het woord verleend aan Florent Grijp, 'n Vlaamsche gekende jongen.

Na een aanwakkende [sic] inleiding om het “principium vitale” de levenskracht in ons volk te bewaren door gevolgen dus eerst de oorzaken uitroeien teneinde de rasdeugden van ons volk hoog te houden - ging hij geleidelijk over tot het eigenlijke onderwerp: Speybroek en zijn werken: werken die den stempel van zijn ziel en van Vlaanderen ziel binst zegevierende en benauwde tijden [????].

Binst de voordracht mocht iedereen oordeelen ten gunste van den declamator Frans Mazure van Ertvelde, student te Assche.

Soms nog mochten we ons harten ophalen in reeks Vlaamsche strijdliederen. Spreker deed zijn best niettegenstaande gebrek aan goede voorbereiding om ons den aard en de betekenis en geheimen te ontsluiëren die in Speybroeks schilderijen verborgen liggen.

[Hier volgt nu een met anilinepotlood bijgevoegde zeer klein geschreven notitie, die als volgt kan ontcijferd worden: “schilder die we aan te kijken hadden via lichtbeelden”]

Voorzitter dankte spreker en sprak ons over een huidig veel in omloop loopende kwestie onder de Vlaamsche jeugd: “de katolieke [sic] actie”. Wat is het? Leekenapostolaat. Doel: catholicisme [resic] doen bloeien.

Principieën die de spreker vooropzet: 1) dat zij zich in zooverre met de politiek bezig houde als dat uit het wezen der kerk volgt; 2) dat zij zich hecht aan onveranderlijke waarheden en buiten en boven alle politiek sta: dus alleen zuiver katoliek; 3) haar aanpassingskracht en standvastigheid.

Daarna werd zij beschouwd van practisch standpunt en een aanwakkering om voorwaardelijk zich aan te sluiten.

De vergadering werd gesloten met een kruisteeken en onder 't zingen van 1e strophe van Zwarte Leeuw!

[get.] Valère De Paep
schrijver.

[Florent Grijp schijnt inderdaad een zeer bekend iemand te zijn geweest in de studentenmiddens van die tijd, in onze eigen streek. Nergens konden wij tot vandaag zijn naam elders terugvinden.

Markant is wel dat in het verslag sprake is over “rasdeugden”. De ideeën over de ver-

schillen tussen de rassen waren niet nieuw, maar in het interbellum wel zeer verspreid, zoals we nu wel weten na wat zich tussen 1933 en 1945 heeft afgespeeld. Gedachten die wij nu uiterst verwerpelijk vinden, maakten in die dagen, zoals men hier ziet, ook bij de jeugdige studenten forse opgang.

Bij het einde van dit verslag schuilt een addertje onder het gras: wij zagen reeds in de inleiding dat de kerkelijke autoriteiten het nodig gevonden hadden in 1927 een Jeugdverbond voor Katholieke Actie (JVKA) op te richten, die er apert op gericht was meer vat te krijgen op de woelige studentenbewegingen. Wij merken hier dat de vanwege de studenten gevraagde aanpassing - van AKVS naar JVKA - waarbij de Kerk de beweging met vaste hand zou leiden en vooral de nadruk zou leggen op "katholieke actie", reeds aanleiding geeft tot discussies. Wij zullen verder zien dat het daar later niet bij gebleven is.]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 19 April binst 't Paaschverlof.

We begonnen met een kruiske en zongen de eerste strophe van de Vlaamsche Leeuw. We waren weliswaar met niet veel maar de vergadering niet te min gezellig en leerzaam. Er werd veel gezongen en schoon want onze vriend Raphael Mattys was er bij.

Daarna handelde de schatbewaarder over Zuid-Afrika. Hij had voor doel ons nader bekend te maken met de taal van de boeren van Transvaal, onze stamgenooten. In 't kort de hoogtepunten van de verhandling [sic]: Hun taal is beknopt: hij spreekt kort en goed. Scheers en Langenhove zijn de bijzonderste vertegenwoordigers van hun letterkunde. Bij die menschen is het dialect verschillend. 't Westersch-Afrikaansch: 't oudst en zuiverst; 't Noord-Afrikaansch dat afwijkt van de vorige uitspraak en dat onder Maleischen invloed. Daarna eenige aanduidingen om ons de taal te vergemakkelijken; hij eindigde met een zeer humoristisch verhaal. Kortom een verhandling die weliswaar veel moeite heeft gekost aan den spreker maar vruchten heeft afgeworpen!

De leeuwen dansten daarna en Jef Kamoen droeg ons voor het zacht gedichtje van de zachtzingerende Alice Nahon. Vriend Raphael bracht wederom afwisseling.

William Noë trad naar voor, om ons te handelen over Zuid-Afrika en zoo voort te gaan op de eerste verhandling. De bijzonderste punten zullen we in 't geheugen roepen: 1652: de eerste neerzetting van 'n dozijn boeren. 1793: bevochten door de Engelschen; de slaven in vrijheid: de boeren staan hulpeloos. Englands nederzettingen. 1854: ontdekking van diamantmijn. Botsing van roofzuchtige Engelschen tegenover recht aanmatigende Boeren. Die van Transvaal gaven het op. Doch zie een oorlog breekt uit in 1898 tusschen de Boeren en de wilden en de Engelschen. Uitslag in 1906 & 07 vormen Transvaal en Oranjevrijstaat de Zuid-Afrikaansche Unie. Nu op 't oogenblik leven onze stamgenooten op goeden voet met d'Engelschen. Spreker verhaalt schitterende daden en mannen van beteekenis door hun lijden: als we denken aan den veroordeelde die zijn beulen toeriep wijzend op zijn hart in stede hem voor den kop te schieten: "Schiet hier mijn hart is groot genoeg". 'n Nuttige verhandeling: zij geeft ons eens een goed gedacht van de ziel van onze strijdende stamgenooten en door hun goed voorbeeld om ons op te werken tot 't zelfde lijden en strijden.

Nog wat afwisseling door Omer Herie, 'n aanwakkering van voorzitter om meer liederen

van buiten te leeren, 'n kruis en 'n Zwarte Leeuw en de vergadering werd geheven in de beste stemming.

Onze Paaschvacantie-vergadering[en] mogen doorgaan als modelvergaderingen.

[get.] Valère De Paepe
schrijver 19-4-1928

[De naam van "vriend" Raphael Mattys (Matthys?) komt nergens in de ledenlijsten voor. Hoe diep het begrip van de "Nederlandse stam" ingeworteld was, moge wel blijken uit het gebruik van het woord "stamgenoten" om de Afrikaans sprekende blanken aan te duiden. De spreker (of is het de schrijver?) maakt het zich wel gemakkelijk met zijn historisch overzicht, dat al te summier is; het is hier echter niet de plaats om daarover verder te bomen. De "roofzucht" is voor de Engelsen wel inderdaad de stimulans geweest om zoveel mogelijk van Zuid-Afrika in handen te krijgen: daar lagen goud- en diamantvelden te schitteren, die nog maar pas ontdekt waren.

Wat de Afrikaanse literatuur aangaat: nergens konden we achterhalen wie die "bijzondere" letterkundige Scheers zou geweest zijn, of welke werken op zijn palmares zouden staan. Helemaal anders vanzelfsprekend is het gesteld met Cornelis Langenhoven (1873-1932), die een groot aantal werken liet verschijnen, zowel verhalen als gedichten en toneelstukken. Hij pleitte voor de erkenning van het Afrikaans als officiële taal naast het Engels, maar bekendst zal hij blijven doordat het Zuid-Afrikaanse volkslied "Die Stem van Suid-Afrika" door hem geschreven werd. Bij mensen met een nationalistische overtuiging is het lied ook hier zeer bekend, en het werd en wordt door Vlaamse "stamgenoten" nog vaak gezongen.]

* * *

Verslag van vergadering gehouden op 2 Oogst van Groot verlof '28.

Gelijk alle vergaderingen begon men ook deze met een kruis en 'n Vl. Leeuw.

't Was de eerste vergadering van het groot verlof: derhalve zeide de voorzitter allen welkom: we waren in groot getal en de kleine waren speciaal geestdriftig bij 't zingen, als men het zoo mag noemen, van Vl. liederen.

De voorzitter had het over de bondswerking in de vacantie waardoor we kunnen opmaken welke de echte gehalte is van ons katoliek-vlaamsch student zijn, want door zelfcultuur dient ge de cultuur van uw volk te verfijnen, te verstevigen. 'n Student staat in vacantie tegenover "de plicht" en de liefde. Zijn plichten van staat als katoliek-vlaming, leggen hem op de studie met liefde aan te vangen van ons volk: want hoe beter g'uw volk kent, hoe meer ge kunt verbeteren; de studie van de Vl. Beweging, de studie van taal. Om nu de Vlaamsche Beweging goed te begrijpen hebben we 't plan opgevat om vacantie aan die vruchtbare studie te wijden. Hoe beter we die begrijpen hoe vuriger onze liefde voor de Vlaamsche goede zaak zal worden. Voorzitter heeft misschien veel werk gehad aan zijn rede maar zijn zijn gedachten met de onze een geworden en zoo mogen we verhopēden gewenschten uitslag te bekomen.

Daarna droeg Oscar Clays [sic] 'n gedicht voor van Aloïs Walgraeve: "Zielebrood".

'n Warme oproep vanwege de voorzitter tot de kleine gericht om iets voor te dragēn werd

koud ontvangen: doch die jongens waren misschien dan niet voorbereid en 't is te hopen dat ze nu actief worden.

Er werd gesproken over 'n reisje: 't werd over boord geworpen - over deelname aan bedevaart naar den IJzer, aan bedevaart naar Stoepe.

De vergadering werd gesloten met teeken des kruises en onder 't zingen van "Waarom".

De schrijver
[get.] Val. De Paepe.

* * *

Verlag van vergadering gehouden op Donderdag 9 Oogst 1928.

We begonnen met 'n gebed voor Vlaanderen en le strophe van de Vlaamsche Leeuw.

De opkomst was niet voldoende en derhalve deed de voorzitter 'n warme oproep om de vergaderingen in zoo groot getal mogelijk bij te wonen! We zeggen dikwijls AVV-VVK maar doen we alles voor Vlaanderen?

De schatbewaarder stelde ons op de hoogte van de toestand onzer financies, en sprak ook daarna over den Vlaamschen Allerzielendag.

Doch als we die jongens in onze gebeden ginder gedenken, denken we ook aan de oorlog, aan de schandalen die achter 't front zijn gebeurd. Vele Vlaamsche jongens vielen en allen werden zielloos en armtierig als in de vergetenheid van 't IJzerslijk begraven. Cerial [sic] Verschaeve nochtans vatte het plan op heldenhulde aan deze Vlaamsche jongens te brengen: grafzerkjes verrezen boven hun graf waarop de haatdragers tegen Vlaanderen konden lezen: AVV-VVK - Hier liggen hun lijken als zaden in 't zand - Hoop op den oogst o Vlaanderland!

Die hulde liet 't geweten van die beulen zonder rust. Dat was voor hen 'n gedurige blijvende getuigenis voor de wereld van hun nooit goed te praten gedrag. Zij schenden de graven: 't opschrift werd met ciment toegestrekken, ja werden zelfs vernield om er een weg mee te leggen. Eenvormige staats-grafzerkjes moesten er komen! Onder leiding van Daels poogde men de Vlaamsche groep herop te richten, doch vruchteloos, totdat eindelijk de staat 'n stuk grond verkocht heeft! Ziedaar welke herinnering telkens de Vlaamsche Bedevaart op de IJzervlakte in ieders gemoed oprijst, op die grote dag waarop onze Vlaamsche helden herdenken alsmede den triomf van 't Vl. volk. Die voordracht was oprecht treffend.

Ter afwisseling werd "Vlaanderen" van Veremans gezongen.

W. Noë handelde daarna over de watheid der Vl. Beweging, de le voordracht van de velen die over onze Beweging zullen handelen. Omdat die voordracht zoo principieel-belangrijk en zoo leerrijk was, daarom moeten de bijzondere punten eens herhalen! We gaan uit noodzakelijk van 't woord: Beweging! Beweging kan plaats hebben in 't organische, in 't dierlijke, in 't menselijke rijk. Doch de mensch alleen - door zijn zielsvermogens - richt zich altijd naar 't doel; het is waar: geen beweging zonder doel. Nu, wij Vlaamsche menschen streven noodzakelijk naar 't algemeen doel. Om de beweging goed te begrijpen moeten we eerst en voor alles klaar zien in het doel. Hier stellen [we] het princip: naar wat streeft de mensch, individueel, binst zijn leven door? 't Antwoord luidt dat hij streeft naar hoogst mogelijke ontwikkeling. Toegepast op de Vl. Beweging: zij

streeft dus naar de hoogste mogelijke ontwikkeling van ons volk op cultureel, op economisch gebied, in één woord zij beoogt de Vl. beschaving op hoog peil te brengen. De taal van Vl. mensen is een middel daartoe: zij is de ziel van 't volk. De Vl. Beweging ten slotte moet de geest[elijke] en stoff[elijke] welvaart van [het] volk nastreven: zij is dus niet specifiek-katoliek, noch specifiek politiek enz. 't Geldt hier de opvoeding van ons volk in de lijn der traditie, want zegt de dichter: "Maak schoon uw deel der aarde".

De voordracht van W. Noë zat goed ineen, ordentelijk, klaar en boeiend.

Daarna volgde 'n discussie over "de opvatting van katolieke werking in de bonden". Uitslag: de Vlaamsche actie werkt op 't terrein van katholicisme. Opvatting over traditie: oplossing: 't geldt voor ons Vlamingen de ziel van ons Vl. volk hoog te houden nu gelijk ze eertijds is geweest.

Beslissingen werden genomen over de reis naar Kieldrecht, naar Dixmude. Allen komen Donderdag saam te Wachtebeke-Dorp om 61/2. 'n 10-tal lieten zich opschrijven voor de Jeugddag van Antwerpen.

Oscar Galens zong 't lied: "Zoo knaap, zoo man".

De vergadering werd gesloten met teeken des h. kruises en onder 't zingen van "Waarom". AVV-VVK.

De schrijver
[get.] Valère De Paepe.

[We verwijzen nog maar eens naar de soms moeilijk te volgen stijl van Valère De Paepe. Voor bepaalde woorden wisselt hij ook nog voortdurend van "c" naar "k" ("cultuur" en "kultuur" bijvoorbeeld), en gebruikt hij de "h" niet altijd waar ze in de toen geldende spelling nodig was. Anderzijds is hij nu en dan toch wel zeer oorspronkelijk: een woord als "watheid", dat in geen enkele woordenlijst voorkomt, is dus een eigen vinding: die wil zeggen "wat iets is", de inhoud van iets dus. Nieuw!

Opnieuw zijn we ook verre getuigen van de discussie over de wisselwerking tussen Vlaamse en katholieke actie. Hoewel praktisch iedere Wachtebeekse student van die jaren 'katholiek' was, schijnt in de AKVS een grote groep toch meer bezig geweest te zijn met de Vlaamse problemen dan met wat onder "Katholieke Actie" wordt verstaan. Zoals wij reeds weten werd dit laatste aspect door het episcopaat opvallend naar het voorplan geschoven. De tegenstellingen die door deze nieuw geschapen toestand (1927) aan het licht kwamen, zullen niet zoveel later tot scheuringen leiden, zoals we verder nog zullen zien.]

* * *

[Twee volle foliobladzijden in het verslagboek worden nu weer vol gepend door de voorzitter Albert Van Acker, die blijkbaar naar de gouwdag trok zonder zijn secretaris.]

A.K.V.S.

Verslag van den Gouwdag gehouden op Donderdag 16 Oogst '28 te Kieldrecht.

Met ons zevenen, goed voorzien van mondspoelgoed, vertrokken we uit Wachtebeke naar Kieldrecht, de wind in de pijp.

Om negen uur kwamen de baanpioniers, zwart bestoven, in de goede haven aan. Rap wat gegeten, verfrist door een goed glaasje schuimend bier en om tien uur naar de mis. Rond de honderdvijftig studenten waren dan reeds in het uiterste hoekje van Oost-Vlaanderen samen.

Gedurende de mis werd het vaandel gewijd van het Kieldrechts studentengild. Op dit oogenblik waarden mijn gedachten terug naar Wachtebeke, naar onzen schoonen bond - zou hij, die nu zes jaar bestaat, nog lang moeten wachten naar zijn banier? En ijver en geestdrift gevoelde ik in mij warmen - neen - Wachtebeke zal niet lang meer wachten, kost wat kost moet binnen een jaar onze vlag in Vlaamsche lucht wimpelen.

Pater Van Opdenbosch S.J. gaf ons een prachtige geestelijke rede. Alles kwam hier op neer: 1° de Vlaamsche studenten hebben steeds van Hooger op te lijden gehad, hebben het nog en zullen het steeds hebben - 2° de Vlaamsche jeugd moet zich voluit leven en zal het steeds doen omdat jeugd, liefde en idealisme betekent en dit geen halfheid en constructivisme kent - 3° trouw aan de organisatie, t.t.z. trouw aan A.K.V.S.

Na de H. Mis had de bestuursvergadering plaats waar de studentenbond van Wachtebeke nog een pluimpje kreeg.

Na ons buikje goed gevuld te hebben bij burgers die ons groepje als eigen kinderen ontvingen had de feestvergadering plaats.

Dr. De Pillecijn sprak ons treffend en fijn, gelijk hij daar meester in is, over "Arm Vlaanderen"; niet over het arm Vlaanderen van Pater Stracke, maar over de kultureele achterlijkheid van ons volk.

Nu hadden we een paar uurtjes voor ons, we hebben ze dan ook zoo leuk mogelijk doorgebracht.

Den prachtigen kunstavond zette de kroon op dien schoonen dag. De kunstzanger Van Trigt heeft ons doen zinderen van geestdrift met zijn geweldige Vlaamsche strijdliederen, heeft ons doen zweven in stille mijmeringen met zijn aangrijpende kunstliederen, heeft ons doen uitbarsten door zijn lachende volksliederen. Wie van ons die daar waren herinneren zich niet: Hooge Toren, Daan hangt een Struis, de Vlaamsche Leeuw, Gertje, Zoo doet de Boer, enz.

Antoon Van der Plaetsen vervoerde ons door zijn prachtdclamaties.

In de donkere straten van Kieldrecht zwierden we met ons troepje, arm aan arm, nog een tijdje rond, zingend en galmend tot ons stemme in de schoenen zank - en nu naar ons hotel: een boerenschuur. Ieder draaide er zich als een hondje een nest, en of we er goed lagen, niemand dacht aan een bed. Welk plezier we daar beleefd hebben weten best onze slaapgenooten. Lang werd er gezongen, kat en muis gespeeld, hoendernesten geroofd en de eieren uitgezoopen. Om 2 uur 's nachts kreeg iedereen een danige goesting naar een appel. Met onzen vriend Valère aan het hoofd, die den lantaarn droeg, trokken we naar den boomgaard en de arme boomen moesten het maar weten. Juist terug in ons nest, werden we verrast door den boer, die juist thuis kwam en van niets wist, gelukkig dat hij niet een paar minuten vroeger kwam en dat hij in zijn hoofd niet stak met bandieten te doen te hebben.

's Morgens bij 't krieken van den dag waren we al te been. De boer vergastte ons op een voortreffelijk morgenmaal. Om negen uur vertrokken we terug naar moeder, voldaan - 't was goed geweest.

De voorzitter
[get.] A. Van Acker.

[Wat hier het meeste opvalt, hoewel het pas aan het einde van het relaas vermeld wordt: de studenten, voorzitter aan de kop van het peloton, hebben het voortdurend over de “verheffing” van het Vlaamse volk... Maar zó “verheven” zijn ze zelf nog niet: niettegenstaande de boer zijn schuur ter beschikking stelt en ‘s anderendaags ook nog voor een stevig ontbijt zorgt, gedragen zijn gasten zich als vulgaire dieven...

Filip de Pillecyn (1891-1962) was een zeer bekend schrijver, verfijnde stilist en in 1926 pas gepromoveerd tot doctor in de Germaanse filologie. In de Eerste Wereldoorlog was hij (als vrijwilliger) aan het IJzerfront geweest, wat hem dan ook vanwege de studenten veel sympathie opleverde.

Pater Desiderius Stracke (1875-1970), jezuïet, was reeds vóór 1914 een bekend Vlaams voorman, redenaar en literator. In dat jaar 1914 verscheen o.a. zijn bekend gebleven voordracht “Arm Vlaanderen”. Hij had een bijna onmeetbare invloed als verdediger van de Vlaamse gedachte. Het feit dat hij, van activisme beschuldigd, ook nog enige tijd in de gevangenis moest doorbrengen, vergrootte nog zijn impact op de studentenwereld.

Antoon vander Plaetse (zonder “n” - 1903-1973) heb ik nog persoonlijk gekend toen hij mijn leraar voordrachtskunst was aan het Sint-Lievenscollege te Gent gedurende het oorlogsschooljaar 1943-1944 (ik haalde bij hem 14 op 20 punten in deze ‘discipline’). Nooit voorheen en nooit naderhand heb ik iemand gekend die gedichten en teksten van onze Vlaamse ‘geconsacreerde’ schrijvers (van Gezelle, over Streuvels en Timmermans) zó kon brengen als hij. Hij was daarvoor in wijde kringen bekend. Maar ook als regisseur heeft hij heel wat op zijn actief, vooral in de naoorlogse jaren. Vooral bij de organisatie van openluchtspelen en stoeten was hij bedrijvig. De Reinaert de Vos-stoet te Hulst in 1961 is bijna legendarisch geworden.

Nog even opmerken dat de verslaggever uitdrukkelijk trouw aan de organisatie gelijkstelt met trouw aan AKVS: telkens weer steekt het wantrouwen ten opzichte van de aangekondigde Katholieke Actie” zijn kopje op!]

* * *

Verslag der vergadering van 22 Oogst '28.

We begonnen met een kruis en 1e strophe van de Vl. Leeuw.

Na een korte aanwakkering vanwege de voorzitter om te ijveren voor den bloei van den bond werd het woord verleend aan schatbewaarder R. Fermont om ons te spreken over de Vlaamsche Beweging: wat ze is, practisch beschouwd! In de lijn der traditie: Vlaamsch en godsdienstig. Eerst en vooral Vlaamsch: niettegenstaande door Fransche imperialistische politiek door vereeniging van Walen en Vlamingen ‘n Belgische geest werd gevormd toch blijft der Vlamingen natuur in alles. De natuur wil niet geforceerd worden. ‘t Bloed des volks roept Vlaamsch, zegt G. Gezelle. Welnu de Vlaamsche taal herinnert ons aan ‘t geheele Vlaamsche natuurleven: zij is de uitdrukking eenigzins van ‘t godsdienstig leven. Ehwel ‘t is door de ontwikkeling van die taalsterkte dat we ook mogen zeggen ‘t Vlaamsche godsdienstig leven te verruimen. De taalsterkte is dus de sterkte van ‘n volk. Geschiedkundige bewijzen daarvan vindt men bij Romeinen tegenover invallende barbaren, Grieken, Engelschen, Bohemers. Noodzakelijk dus ging de taalbeweging de Vlaamsche beweging vooraf om ‘t Vlaamsch-godsdienstig leven van ons Vlaamsche volk te redden.

Na deze leerrijke voordracht 'n discussie over: de opvatting van den Vlaamschen strijd: is 't een cultureele of is 't een politieke strijd? Oplossing: 't is principieel een cultureele, terwijl nu de politiek als doordrijvend middel gebruikt wordt ter doelsverwezenlijking. We voelden lust te zingen en de lust kent geen uitstel: daar weerklonken achtereenvolgens: Wilhelmus van Nassouwen - Valete studia - Harioep - Als onze vader Adam. Voor afwisseling intusschen werd door voorzitter bezorgd [sic; bedoeld werd wellicht: 'gezorgd']: doorvoeld declameerde hij ons "Zeg weet ge wat een Vlaming is!". Boeken tot documentatie werden van alle kanten opgegeven. 'n Paar groote, 'n paar kleine namen het op zich iets voor te brengen in volgende vergadering. Deze die verlangen op den studentendag van de missieweek te Eecloo te zijn, dienen om 7 uur aan ons lokaal samen te komen. De vergadering werd besloten met teeken des H. Kruises en onder 't zingen van "Waarom".

De schrijver
[get.] Valère De Paepe.

* * *

Verslag van vergadering gehouden op 6 Sept. '28.

Om te beginnen hebben we voor Vlaanderen gebeden en de Zwarte Leeuw met veel enthousiasme gezongen. Oogenblikkelijk werd het woord verleend aan onzen gevierden Oost-Vl. voorzitter: Amaat Bockaert van Aelter. Onder geestdriftig applaus nam hij 't woord tot vreugde van iedereen: hij had het over 't ware wezen van A.K.V.S.: de zuivere traditionele beweging vanaf '80. We moeten ons volk verheffen want 't heeft het gemis aan zelfbewustzijn als volksgemeenschap verloren. [Hier vergaloppeert schrijver zich duidelijk: indien het volk zijn gemis verloren had, dan zou het wel zéér zelfbewust zijn!] We moeten alle vreemde verdrukkende invloeden wegbannen. De groote schuld van vreemde cultuur en verdrukking en verbast[ering] is de Staat, 'n hinderpaal voor Vl[aanderen] volledige ontwikkeling. Door staatsontbinding die hinderpaal wegruimen ware voor Vlaanderen vrij ademen en ontwikkelen. Is dan A.K.V.S. in politiek vaarwater versukkeld geraakt? A.K.V.S. doet aan geen partijpolitiek: wel aan ideëele politiek die zich bepaalt tot voorleggen en belichten van politieke vraagstukken. Besluit: in deze afbrekerstijd voet bij stek houden en door Vl. apostolaat de nationale gedachte verspreiden. Voorzeker 'n voordracht die past en nuttig is in deze tijdsomstandigheden.

2e Voordracht: N. Hesters trad naar voor en zette ons goed uiteen welke de oorzaken waren van 't ontstaan van R[erum] N[ovarum]. 1e Punt: Beteekenis doen inzien van Encycliek. 2e Punt: eenige wenken ter studie: begrippen over staat, economie, sociale kwestie. Wat R.N. bijzonder heeft gedaan: de overbrugging van kloof tusschen hoog en laag - de loonsverbetering - kortom 'n leerrijke voordracht.

3e Voordracht: 'n gevoelsspeech [sic!] over Idealisme. 'n Idealist is 'n strijder, 'n idealist is offervaardig mensch. De innerlijke kracht onzer beweging schuilt in ons aller idealisme, vertolkt in de groote leuze: Alles voor Vlaanderen en Vlaanderen voor Christus. Daarna werden schikkingen genomen voor het bijwonen van de gewestdag te Stoepe Donderdag. Daarom dient de Vl. vergadering hier op Wachtebeke op Woensdag gehou-

den. Buiten de ander die 'n bijdrage beloofd hebben, gaven zich nog op: W. Acke, R. De Paepe.

Onder 't zingen van VI. Leeuw werd met 't kruisteecken de zoo welgelukte vergadering gesloten!

Gode zij Lof.

[get.] Valère De Paepe
schrijver.

[De inhoud van de eerste spreekbeurt geeft nogmaals aan, en nu duidelijker, dat er iets aan het broeien is in het AKVS. De "gevierde voorzitter" verdedigt hier niets minder dan het separatisme. Het spreekt vanzelf dat deze stroming, die zich stilaan aftekende, niet welgevallig was bij de kerkelijke hiërarchie, die de eigenlijke 'patron' van de katholieke studentenbeweging wilde zijn en blijven. De kerkelijke overheid was zeker toendertijd strikt Belgisch-unitair, en zag het bijna als een vloek dat er katholieke studenten waren die er anders over dachten. Niet àlle, zoals reeds een paar jaren later zal blijken.]

* * *

Ver slag van vergadering 12 Sept. '28.

We begonnen met een kruis en de VI. Leeuw.

De schrijver handelde over "De oorzaken der VI. Beweging: de verwijderde oorzaken en de dichts[t]bijgelegene". Van achter 't gemeentetijdvak is 't bewustzijn van ons volk verloren geraakt door Burg[ondische], Spaansche, Oostenrijksche, Fransche invloeden. Ons Vlaanderen was de streek der oorlogen, de streek waar vele culturen met elkaar versmolten. Onder 't Hollandsch tijdperk werd 't nationaliteitsgevoel 'n weinig wakker. Dat België's vorming 'n misbaksel was, dat Vlaanderen door fransche en verfranschte diplomaten zooals Rogier zijn wezen ging verliezen, dat zagen enkele VI. letterkundigen in en 'n reactie ontstond: de VI. Beweging om die twee hooger vermelde mistoestanden tegen te werken.

De voorzitter handelde seffens daarna over Vlaamschgezindheid. Vlaamschgezindheid is een cultureel, zedelijk en economisch verschijnsel in ons land, opspruitend uit één stukige Vlaamsche harten die door een ideëele werking de VI. cultuur op een hoog peil willen brengen. Daar VI[aamsch]gezindheid 'n verschijnsel is gaat het ook gepaard met 'n uiting: ziedaar waarop VI[aamsch]gezindheid steunt: op waarneembare daden. Dat verschijnsel omvat eerstens 'n cultureel karakter: ons volk Vlaamsch, voornaam en schoon doen worden door zelfcultuur - tweedens 'n zedelijk verschijnsel: ons volk bevrijden van onzedelijkheid, van het heidensche van dezen tijd, door uw liefde in uw leekenapostolaat - derdens 'n economisch verschijnsel: zoo te werken in dien zin, dus VI. op stoff[elijk] gebied hoog op te voeren: wordt van den student nog niet vereischt. Vlaamschgezindheid brengt idealisten voort in offermensen: ziet naar onze missionarissen en hoogere VI. leiders in Vlaanderen. Ge droomt van 'n schoon volk welnu maak u zelf schoon en door u zelf het volk.

Voorzeker is de notie over Vlaamschgez[indheid] goed gevat en nog beter uitgedrukt; kortom 'n héél nuttige voordracht. Spijtig dat ze maar ten goede kwam aan 'n tiental stu-

denten.

René Van Laere en M. Coppens beloofden iets te leveren voor de volgende vergadering. De vergadering werd gesloten met het teken des h. Kruises en onder 't zingen van de Zwarte Leeuw!

De schrijver
[get.] Val. De Paepe.

[Dat de schrijver op een afstand van een paar lijnen “cultureel” en “zelfcultuur” neerzet, zullen we hem maar niet kwalijk nemen, want hij verrijkt ook onze taal met een tot nu toe niet geziene uitdrukking: “één stuklige harten”, waarmee hij waarschijnlijk ‘mannen uit één stuk’ bedoelt.

Waarom Charles Rogier (1800-1885) hier voor katholieke studenten als verfoeid specimen van alle “verfranschers” ten tonele gevoerd wordt, is wel duidelijk als men weet dat hij zijn leven lang een vooraanstaand liberaal politicus is geweest, eerste-minister van 1847 tot 1852 en opnieuw van 1857 tot 1867. Hij is nooit “diplomaat” geweest, zoals men uit de tekst van de voordracht zou opmaken, maar wel zijn leven lang liberaal volksvertegenwoordiger, en als dusdanig een gezworen vijand van de katholieken.

Verder verwijzen wij nogmaals naar de korte passus, waarin staat aangegeven dat het nog niet voor de studenten weggelegd is om zich in te laten met het “stoffelijk” welzijn van het volk. Met andere woorden, met ècht “waarneembare daden” mochten zij zich nog niet manifesteren. We zullen zien dat de studenten die zich naar dat voorschrift van de kerkelijke overheid schikten, zich weldra van het AKVS zullen afkeren.]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 20 Sept. '28.

Met een gebed en de Vl. Leeuw werd de goed bijgewoonde vergadering geopend. De voorzitter geeft de vierde voordracht over de studie van de Vl. Beweging n.l. “De ontwikkelingsgang der Vl. Beweging sedert 1830”. In 't lang en in 't breed handelt hij over den strijd en de gedachtenevolucie die met '30 begonnen is als reactie tegen de onderdrukking vanwege den Belg. Staat en door bewustwording van eigen Vl. wezen. De voordracht, alhoewel wat lang, werd door de leden met aandacht gevolgd. Spreker eindigt met een verzuchting naar het einde van den strijd, einde dat ons de volledige herwording zal geven, en met een oproep om liefde, trouw en volharding in den strijd.

Na het lied “Vlaanderen” van Veremans, hooren we spreken van den schrijver over Dr. Jules Persijn, een Wachtebekenaar, wiens 50e verjaardag men dit jaar viert. Hij behandelt Persijn als Katholiek, Letterkundige en Vlaming. Een prachtige voordracht, die nochtans door de jongeren wat moeilijk [sic] om volgen was. De voorzitter dankt spreker om die moeilijke [resic] voordracht en wijst er meteen op dat daardoor de studentenbond van Wachtebeke niet te kort gekomen is aan een grooten plicht n.l. zijn grooten medeburger te huldigen en hem als voorbeeld voor ons allen te stellen. Terloops deelt hij mede dat “Ontwaakt” ook om medewerking verzocht is voor de Persijnhulde die hier in October vanwege het Vl. Verbond zal gehouden worden.

Na een lied wordt er overgegaan tot de bestuursverkiezing voor het jaar 1928-29. De

schrijver, V. De Paepe, die zijn taak steeds met liefde en zorg vervuld heeft, neemt zijn ontslag daar hij naar het Seminarie gaat.

De voorzitter wordt herkozen.

De schatbewaarder, R. Fermont, wordt tot schrijver verkozen. Leo Persijn, het neefje van den grooten Persijn, krijgt de kas.

Met "Waarom" en een kruis werd deze puike vergadering besloten.

Voor den schrijver

[get.] A. Van Acker.

[Het is inderdaad Robert Fermont, die een paar bladzijden verder in het boek het omstandig verslag neerschrijft over de Dr. Jules Persynviering op 28 oktober 1928. Dit verslag verscheen in extenso in ons jaarboek nr. 31 / 1998, samen met een facsimile van de handtekeningen die in het register voorkomen: die van Persyn en zijn familie, samen met die van alle genodigden. Het lijkt ons ietwat van het goede te veel om dit stuk hier opnieuw op te nemen: de meeste leden hebben dit jaarboek reeds in hun bezit. Geïnteresseerden, die het niet hebben, kunnen zich altijd wenden tot een bestuurslid van de Heemkundige Kring.

Mij viel hier de spelling van "moeilik" op. Blijkbaar was Van Acker een grote fan van Paul van Ostaijen (1896-1928), die ook "menselik", "goddelik" en "patrioties" schreef...]

* * *

Algemeen verslag van het schooljaar 1927-28.

Onzen bond heeft zijn vijfde jaar doorgemaakt. Om den toestand ervan te bepalen is het noodzakelik [sic!] eens even een oogopslag te werpen op den toestand der studentenbeweging in het algemeen.

Over twee jaar [bedoeld wordt: "vóór"] stond de studentenbeweging nog zeer hoog. Door het feit dat het hoofdbestuur zich op den Landdag van Lier in 1925 op nationalistisch standpunt gesteld heeft is de tegenwerking van wege de hoogere geestelikheid [resic!] met volle geweld losgebarsten. In de bisschoppelike [resic] colleges werden vele Vl. bonden afgeschaft en een grooten druk uitgeoefend. Dit heeft natuurlijk [zó staat het er nu!] een geweldigen terugslag gehad op de studenten - de gemakzucht won veld - 't idealis-tencorps verloor vele mannen en zoo zijn we volop in een crisis. Geen crisis in leiding en werking, maar crisis onder de leden. Dat we in onzen bond den terugslag daarvan gevoelen valt gemakkelijk te verstaan. Meer dan ooit heeft dit jaar het bestuur zijn krachten moeten inspannen om de leden de vergaderingen te doen bijwonen. Toch konden we hetzelfde aantal van vroeger niet meer bekomen.

Is onzen bond in ledenaantal verminderd (merk hierbij op dat de Wijnkelsche studenten niet mogen komen van den eerw. H. onderpastoor) 't is zoo niet met zijn deugdelikheid van de werking.

't Is voorzeker heel goed als we een heele bende jongens hebben, maar toch ligt het zwaartepunt steeds in de werking. De beste blijven komen, en 't zijn toch maar eenige van die besten die ten slotte overblijven voor de toekomst.

Als we de verslagen overloopen der vorige jaren mogen we met vreugde bestatigen dat

dit jaar ook de stijgende lijn voortzet. Dit moet voor ons een spoorslag wezen om met vernieuwde krachten voort omhoog te gaan. We moeten er ons wel van bewust zijn dat hoog vliegen moeilijker is dan langs den grond kruipen en dat vallen van hoog doodelijk is.

Het is verheugend geweest voor ons dit jaar te mogen hooren zeggen op den goudag van Oostakker en op de vergadering (van voorzitters A.K.V.S.) van 6 Sept., dat Wachtebeke aan de spits staat van Oost-Vlaanderen. En 't is niet overdreven als we zeggen dat dit jaar nog beter zal aangeteekend staan. De behandelde onderwerpen zullen dit genoeg uitwijzen:

Studie van de Vl. Beweging:

1. Wat is theoretisch de Vl. Beweging / 2. Wat is practisch de Vl. Beweging / 3. Oorsprong der Vl. Beweging / 4. Ontwikkeling der Vl. Beweging sedert '30 / (deze studie wordt toekomstend jaar voortgezet)

hiernaast:

5. Meer vreugde / 6. Studeeren / 7. Speybrouck / 8. Kath. Actie / 9. Zuid-Afrika / 10. De Vl. studenten en de vacantie / 11. Vl. Allerzielendag (Bedev[aart] naar den IJzer) / 12. Ware wezen van A.K.V.S. / 13. Rerum Novarum / 14. Idealisme / 15. Vlaamschgezindheid / 16. Dr. Jules Persijn.

'n Prachtig programma voor 'n Vl. bond meen ik.

In tegenstelling met vorige jaren hebben we nu geen tooneelavond kunnen geven, we hebben deze n.l. voor dit jaar opgegeven omdat we anders onze bondswerking zouden moeten te kort doen hebben. Want naast onze wekelijksche vergaderingen hadden we ons ook voor te bereiden voor de Vl[aamsche] Kermis, en hadden we te denken op de Persijnhulde die later verschoven werd tot in October.

Een groote opmerking dient hier toch gedaan: n.l. dat al het werk meestal van dezelfde is gekomen - voor de toekomst dient hier meer aandacht aan gegeven.

Ik meen toch dit schooljaar met groote voldaanheid te mogen sluiten met goede hoop voor toekomstend jaar.

De voorzitter
[get.] A. Van Acker

[Hier komt nu uitgesproken aan het licht wat er aan de hand is. Mooie liedjes duren niet lang: het woord "crisis" komt er uit! De tegenwerking van de hogere geestelijkheid wordt expliciet vernoemd; maar ook de 'lagere geestelijkheid', in casu de onderpastoor van Winkel, laat zich niet onbetuigd: die verbiedt 'zijn' studenten kortweg nog aan die subversieve vergaderingen deel te nemen! Valère De Paepe heeft het nog op zich genomen de ledenlijst voor het jaar 1929-1930 in te schrijven, een jaar waarvoor wij geen enkele activiteit meer terugvinden. De lijst laten wij na de laatste notities van Fermont volgen. Hoewel voorzitter Van Acker goede hoop voor de toekomst schijnt te hebben, zullen we merken dat die hoop ijdel was. Hij troost zichzelf met mooie woorden en bijna poëtische beeldspraak, maar het laatste spoor dat we van hem nog vinden, is nog één keer zijn handtekening bij het reeds hoger genoemde verslag van de Persijnhulde. Wanneer anderen opnieuw de draad zullen opnemen, wordt zijn naam ook nog één keer door de nieuwkomers vermeld.

Bij dit verslag past als illustratie de folder die versperid werd ("strooibriefje" noemde men dat toen) voor de Vlaamse Kermis op 2 en 3 september 1928. Op de rugzijde van dit

OPENING

's Zondaags

2 uur namiddag

WACHTEBEKE

2 & 3 September 1928

OPENING

's Maandags

5 uur namiddag

GROOTE VLAAMSCHE KERMIS

ingericht door de Koninklijke Harmonie "DE EENDRACHT" Wachtebeke

in den hof van den Heer Notaris Teirlinck.

SPIEGELTENT

MUZIEKALE UITVOERINGEN
door de muzieken van omliggende gemeenten.

GELUKSRAD

Groot succes !! - CIRK BARNUM - met afwisselende voorstellingen.
Vermakelijke Clowns — Goocheltoeren, enz.

→ BALLONPRIJSKAMP VOOR GROOT EN KLEIN ←

SCHIETING op 2 liggende wippen.
(Zie afzonderlijke kaarten)

Kluchtige Liedjeszangers
Vischprijskamp — "Alles Kapot"
Photo à la minute.

❁ "SCALA" Théâtre de Variétés ❁

"BODEGA" - American Drinks - Frissche bieren en lekkere wijnen - Melkhuis "ALASKA" - Chocolat - Ijsroom.
Frituren — Snoepkraam — Bloemenmeisjes, enz., enz.

Café Chantant en JAZZ-BAND

❁ 'S AVONDS ELECTRISCHE VERLICHTING EN VUURWERK ❁

Enkele toegangskaarten frs. 2,00
Bestendige toegangskaarten voor de twee dagen frs. 5,00
Kinderen beneden de 14 jaar frs. 1,00

HET BESTUUR.

Druk. Maur. Crevo Kerckstraat. Wachtebeke.

Propagandafolder voor de Vlaamse Kermis 1928

gele blaadje heeft Valère De Paepe nog volgende notitie geschreven:]

Deelname van “Studenten”.

Midden dit internationaalfancyfair gefeest en gedoê, rees boven onze tente :”Bij Tijn Uylenspiegel” onze Vlaamsche leeuwenvlagge op. Zesmaal hebben we ons studentenrevue “‘t Zijn goei sloebers” opgevoerd. Dit stukje werd samengesteld door Albert Van Acker en had veel bijval.

Eenige incidenten hadden plaats: onvaderlandsche handen hebben de fransche en belgische bevestiging heftig geschonden.

De studenten hebben door hun klein tooneel veel naam gemaakt, en de Vl. gedachte veel veld doen winnen.

Vliegt de Blauwvoet, storm op zee!

Voor Vlaanderen: alles.

[Volgen dan de handtekeningen van A. Van Acker en van V. De Paepe.]

* * *

[Nu volgen in het ‘officiële’ kroniekboek twee bladzijden met de handtekeningen van de aanwezigen bij de Persynhulde op 28 oktober 1928, en daarna niet minder dan vier volle pagina’s dicht geschreven tekst met het eigenlijke verslag, geschreven door Robert (‘Berten’) Fermont. Zoals reeds gezegd is dit gedeelte van de tekst reeds volledig verschenen in ons vorig jaarboek.

De nieuwe schrijver Fermont, begint op de volgende rechtse bladzijde aan een verslag, dat precies die éne bladzijde in beslag neemt. Het zal het enige verslag zijn dat hij ooit zal neerschrijven...]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op 31 Dec. ‘28.

Dat eten en spelen nogal in den smaak van studenten vallen, werd wel bewezen door het talrijk opkomen onzer leden naar onze nieuwjaaravondvergadering of beter gezellig samenzijn. Daar geene voordracht of speech [sic] op het programma stond werd maar dadelijk aangevangen met de aangekondigde spelen, eerst het kaarten (over het algemeen werd er gebied [sic], en daarna het pikken, nu en dan wel eens opgeluisterd door een operastuk van onzen mondklaviervirtuoos, Nestor Hesters. Zonder al te veel herrie liep dit nummer van het programma ten einde, waarna de orde der aankomsten als volgt opgesteld werd:

Bieden: 1e: R. De Paepe - W. Acke - 2e op 1 ronde: G. Colpaert - N. Hesters.

Pikken: 1e: B. Van Acker - J. Jaspaert - 2e: O. van de Walle - A. Van Quaquebecque [deze laatste naam bleek ‘moeilijk’ en is foutief gespeld: moet zijn: Van Quaquebeke].

Vermoeid door al dat sprinten, waren we al heel blij toen een zijdeur openging, en enkele tellooren, met boterkoeken overladen, hun blijde intrede deden. Op een twee drij was ieder dan ook aan tafel gezeten. Na een kort gebed, werd de cacao, van echte melk a.u.b.,

ingeschonken, en dan, dan was het een eten en een drinken dat de garçons, of liever de serveuzen, hun handen vol hadden om onze kopjes gevuld te houden. Onder den maaltijd werd een toast afgestoken door den voorzitter. Verheugd zag hij neer op den steeds groeienden en meer bloeienden studentenbond van Wachtebeke. Waar waren nu de onbeschaamden, die hem voor 1928 reeds in lijke wenschten? Verdwenen of vergeten. Het was niet te verwonderen dat deze speech lang toegejuigd [sic!] werd door de enthousiaste aanwezigen.

Het einde kwam ook. Als eindnummer werd een biljardprijskamp ingesteld, zoo iets in den aard van een drie-uren koers met 8 klassementen. De besten wonnen, en kregen voor gouden medalie een nikkelen stukje.

Eén voor één trokken de leden nu huiswaarts zonder al te veel ongelukken, daar ik maar van één gesprongen band gehoord heb.

De schrijver
[get.] R. Fermont.

[Dit relaas over “eten en spelen” wil uitvoerig belichten hoe gezellig en broederlijk het er onder de leden aan toeging. Onder de leden... want niettegenstaande de aanwezigheid van “serveuzen” lijkt alles toch niet koek en ei te zijn. Het is trouwens de eerste keer dat de vrouwelijke kunne in dit boek vermeld wordt, en dat was in die tijd misschien ook wel al een doorn in het oog van het proostschap.

Een paar jaren later is Robert Theophiel Philemond (Berten) Fermont (geboren op 30 januari 1911) van Wachtebeke weggegaan. Hij overleed op 22 oktober 1933 aan de gevolgen van de ontberingen die hij geleden had in de gevangenis, waar hij als dienstweigeraar werd opgesloten. De beginselvastheid, waarmee hij zijn hongerstaking volhield, moet hij deels verworven hebben in de studentenbeweging hier ter plaatse. Hij heeft de idealen, die hier vaak zo hoogdravend, maar ook zo gemeend, werden aangereikt, tot het bittere einde in de praktijk gebracht. Een paar citaten, die voorkomen op zijn rouwprentje, drukken kernachtig uit waaraan hij meende zich te moeten houden...

“De broedermoord, die oorlog heet, is absoluut in strijd met de meest elementaire grondbeginselen van de christelijke beschaving. (Z.H. Pius XI)”

“Niets is zoo belangrijk dan het oorlogsgevaar van Europa af te wenden, zoodat ELK streven in deze richting moet worden beschouwd als te zijn in het algemeen belang. (Z.H. Leo XIII)”

Nogal uitzonderlijk voor die tijd sierde de foto van Berten de voorkant van het rouwprentje. We laten die foto hier afdrukken.]

[Op de volgende bladzijde schreef Berten Fermont nog één regeltje: “Verslag der Vergadering gehouden op 1 Aug. 1929”. Daarna niets meer. De pagina bleef blank, met uitzondering van twee lijntjes die naderhand, in 1932, door de ‘overnemers’ werden bijgevoegd, en waarover wij het verder zullen hebben. Heeft iemand van de ‘oude’ leden toch nog een en ander genoteerd? Men zou het kunnen vermoeden, want de ‘heroprichters’ hebben niet minder dan drie bladen gewoon uit het register weggesneden.

Toch moet bij het begin van de grote vakantie 1929 nog de hoop gekoesterd geweest zijn op een normale voortzetting van de activiteiten, ten bewijze waarvan de ledenlijst 1929-30, die we reeds hebben vermeld en die nauwkeurig werd ingevuld. We laten ze hier volgen.]

Wachtebeke

Nestor Hesters, Axelsvaardeke / Georges Colpaert, Kerkstraat / Edmond Willems, Statiestraat / William Noë, Overslag / Michel Coppens, Dorp / Jozef Andries, Dorp / Alfons Tack, Kerkstraat / René Van Laere, Molenhoek / Robert Fermont, Statiestraat / Leo Persijn, Statie / Ghislain Martens, Kerkstraat / Jeroom Van Assche, Dorp / Albert Scheire, Melkerij / Aimé Quaquebecque, Kerkstraat / Gerard De Caluwé, Dorp / Hektor De Clercq, Dorp / Van Puyvelde, Walderdonk [deze laatste twee namen zijn door Fermont bij de lijst gevoegd, die, zoals gezegd, nog door Valère De Paepe werd samengesteld].

Saffelaere

Maurice De Schepper, Kerkstraat / Henri Uytendaele, Dorp / Daniël de Trazegnies, Kerkstraat / Gustaaf Carlier, Dorp / Van Conkelberghe, Kerkstraat

Selzaete

G. Van de Steene, Travers / Robert Willems, Gr. Markt / Gebroeders Van Overwalle M. & L., Gr. Markt / Marcel Mestrom, Oost-Heide / G. De Moor, Travers / R. Goossens, Kerkstraat.

Wijnkel

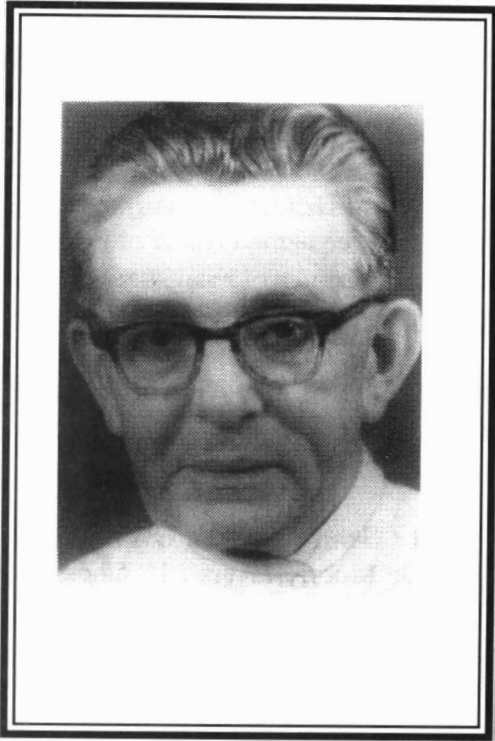
V. & R. De Paepe, Dorpstr. / Albert Van Acker, Dorpstr. / Omer Van de Walle, Kattenhoek.

Mendonck

Hil. & Em. De Paepe, Dorp.

Afgestudeerden:

J. Kamoen / Ach. Lippens / O. Herie / Ach. De Bruycker / R. Scheire / F. Willems / Will. Acke / O. Galens / Osc. Clays.

†

Pater
PRUDENT DE LETTER s. j.

geboren te Wachtebeke
 op 6 jull 1904

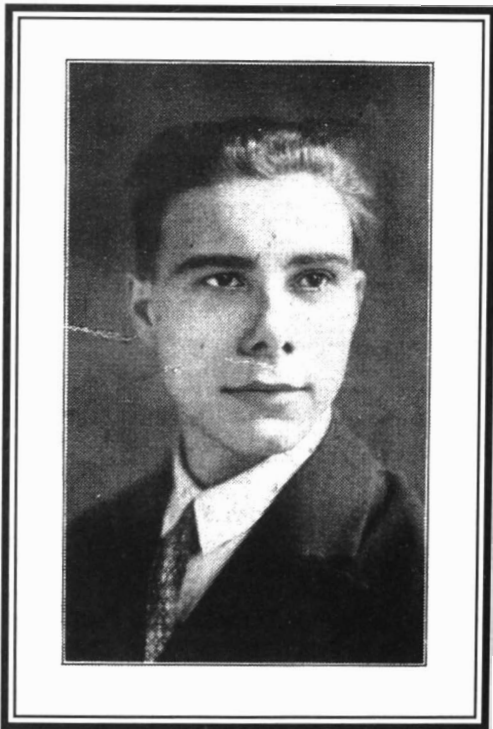
in de sociëteit van Jezus ingetreden
 op 23 september 1923

priester gewijd in Leuven
 op 24 augustus 1933

naar India vertrokken
 in oktober 1936

overleden in Patna
 op 24 september 1982.

*Pater Prudent De Letter (foto op zijn rouwprentje),
 samen met zijn daarop voorkomende personalia.*

Zalig zij, die vervolging lijden voor de
 rechtvaardigheid, want het Rijk der He-
 melen behoort hun toe. **Math. V 10.**

† **GEDENK**

**Robert Theophiel Philemond
 FERMONT**

geboren te Børgershout op 30 Januari 1911 en aldaar
 in den Heer ontslapen op 22 October 1933 veraterkt
 door de H. Sakramenten der Stervendē.

Gij hebt gehoord dat er gezegd is: uw naaste zult
 gij beminnen en uw vijand haten. Maar Ik zeg U: Be-
 mint uw vijanden, doet wel aan wie u haten en b'dt
 voor wie u lasteren en vervolgen opdat gij kinderen
 moogt zijn van Uw Vader in den Hemel.
Math. V 43-44.

De broedermoord, die oorlog heet, is absoluut in
 strijd met de meest elementaire grondbeginselen van
 de christelijke beschaving. **Z. H. Plus XI.**

Niets is zoo belangrijk dan het oorlogsgevaar van
 Europa af te wenden, zoodat ELK streven in deze
 richting moet worden beschouwd als te zijn in het
 algemeen belang. **Z. H. Leo XIII.**

Niet alleen heeft hij den diepen zin van zijn geloof
 begrepen, hij heeft hem ook, vol betrouwen, in daden
 omzetz tot het uiterste.

Berten: het grootste offer van uw jong leven zal
 niet vruchteloos zijn: heel Uw Vlaanderen brengt ere
 aan uw stille standvastigheid.

"Indien het den Heer behaagt ben ik bereid
 het offer te brengen tot het uiterste".
 (Berten op zijn sterfbed)

Godes wil is geschied, daarom dierbare vader,
 familie en vrienden, weent, niet maar bidt met mij.

Drukk. Hooger Op (G. De Meyer) Helmstr. 87. Bgt.

Berten Fermont (foto op zijn rouwprentje).

EEN NIEUWE START..

[Onder de laatste kopregel van Berten Fermont werden in 1932 dus een paar regeltjes - in mooi 'rondschrift' - bijgevoegd. Ik ken het handschrift: het is dat van René Van Laere, later priester en mijn leraar in de vijfdes van het Sint-Lievenscollege te Gent (schooljaar 1944-1945). Zoals vele gloedvolle flaminganten in die tijd hun voornaam aanpasten, vond hij het 'Vlaamsers' zichzelf "Renaat" te noemen. Hij schreef:]

Dit verslagboek bleef in handen van oud-voorzitter, heer Alb. Van Acker vanaf de splitsing (A.K.V.S. - J.V.K.A.) 1929 tot het groot verlot 1932, heropbloei van "Ontwaakt!".

[De splitsing is dus reeds in 1929 een feit geworden. Zijn de drie weggeknipte bladen gebruikt geweest voor de verdere verslagen van het AKVS, en meenden de JVKA-ers dat die niet thuishoorden in het verslagboek? Wie zal het nog uitmaken? René Van Laere geeft nu wel een eigen overzicht van de periode 'Grote Vakantie 1929 tot aan de Grote Vakantie 1932'. Dit beknopt relaas kan misschien ietsje tendentius zijn, maar het is het enige wat wij over die jaren aan de weet kunnen komen. Wij laten hier de letterlijke tekst afdrukken.]

ALGEMEEN OVERZICHT 1929-1932

Groot Verlot 1929:

Splitsing A.K.V.S. om een K.A. bond te stichten aangesloten bij het J.V.K.A.

Hoogstudenten verlaten de vereeniging; geknoei.

De K.A. bond met collegestudenten en normalisten van Wachtebeke, Wijnkel, Zelzate, springt van meet af aan op krukken: Proost: E.H. Van Peteghem, leraar Rhetorika Eekloo - Voorzitter: Paul Baes, Kruisstraat, Moerbeke - Schrijver: Arthur Vermeersch, Zelzate - Schatbewaarder: Clement Waelput, Wijnkel.

Na een jaar sukkelen wordt de E.H. Proost verzet naar Gent en geeft zijn ontslag evenals de drie afgestudeerde bestuursleden.

Groot Verlot 1930:

De werking is nul.

Op het einde van het verlot komen eenige overtuigde kerels samen om de vereeniging terug tot het leven te roepen en het bestaan ervan te verzekeren met ze een gezond karakter te geven; weldra kan een nieuwe organisatie haar werking inzetten: leden: studenten van Wachtebeke en Zelzate.

Bestuur: Proost: E.H. Willem Noë die het gedacht opvatte - Voorzitter: Renaat Van Laere, Wachtebeke - Schrijver: Achiel Seghers, Zelzate - Schatbewaarder: Leo Persyn, Wachtebeke.

Geestdriftig vooruit tot in het

Groot Verlot 1931:

De scheuring van Zelzate die aan Wachtebeke een gevoeligen slag toebrengt - nu begint de strijd om het bestaan en de voortleefbaarheid van "Ontwaakt".

Bestuur: Proost: E.H. Willem Noë - Voorzitter: Renaat Van Laere - Schrijver: Leo Persyn

- Schatbewaarder: Edward Van Laere - allen van Wachtebeke.

De Wachtebeekse Studentenbond doorleeft zijn crisis en niettegenstaande den bitteren tegenslag die weldra ontaardt in tegenkating houdt hij toch fier den kop omhoog tot hij er met het

Groot Verlof 1932: terug bovenop komt.

Bestuur: Proost: E.H. Willem Noë - Voorzitter: Renaat Van Laere - Schrijvers: Leo Persyn en Albert Marquenie - Schatbewaarder: Edward Van Laere.

N.B. : Op 't einde wordt A. Marquenie definitief schrijver. Met het Paaschverlof '33: schatbewaarder: Alb. Scheire.

Werking: gaat in crescendo.

Bemerkingen:

In 1930 op 4den Mei werd door de studenten een tooneelavond belegd ten voordeele van E.P. Prudent De Letter, oud lid, mission[aris]: "Het Grootte Wonder in het Land der Witte Zon", Hendrik Prijs - missiespel in 3 bedrijven. 2100 fr. opbrengst, 1400 fr. zuiver.

In het Gewest Meetjesland kwam een Gewestbond tot stand: "Eikels worden boomen" - Groot verlof 1931.

In Oost-Vlaanderen een Gouwbond. Zetel: St.-Jacobsnieuwstraat 11, Gent.

Gouwbestuur: 1932 : Proost: Z.E.H. Kan. Felix Vercruyssen, Sup[er]ior Kl. Seminarie Sint-Niklaas (Waes) - Voorzitter: Berten De Poortere - Schrijver: Pros Criel - Penningmeester: Jan Coene.

Sedert de stichting volgen in het Paaschverlof de Gouwdagen te Oostakker-Lourdes, onder 't Groot Verlof de Gewestdagen te Eekloo en Ertvelde-Stoepe, elkaar regelmatig op.

[Hieronder zet René Van Laere zijn zéér zwierige handtekening neer, samen met een toen bekende slagzin. Ook dat laatste doet hij in een sierlijk 'rondschrift'. Hij kan het trouwens niet laten: tot hij in 1933 zijn ontslag als voorzitter geeft, versiert hij alle vrije hoekjes in het verslagboek met de in die tijd gangbare kreten. Sommige daarvan zijn hoog romantisch en bijna dodelijk ernstig: "Wij zweren houwe trouwe..." en "...leer ons sterven voor de wereld...". Hoe ver dit kan gaan blijkt uit een paar versregels van Verschaeve, die hij opneemt in 1933: "Over 't woelen van de Noorderzeeuwe / wild van vlucht en stemme vliegt de meeuwe" (!!!). Dan is een citaat dat hij bij de oude Vondel gevonden heeft toch heelwat realistischer: "Hier en aan den overkant / Daar en hier is Nederland". 'Ze' hebben er dus een drietal jaren over gedaan om opnieuw tot een werkbare vereniging te komen. Zelzate is weg, er is zelfs nog een keer sprake van tegenkating. Vanwege wie? Men heeft bijna de indruk dat de "afgestudeerden" blij kunnen zijn omdat ze niet meer in de op gang zijnde crisis vermengd zijn. Hoewel zij enkele jaren lang een vooraanstaande rol gespeeld hebben, zullen wij hun namen niet meer terugvinden. Denken we maar aan Oscar Galens vooral, aan actieve leden als William Acke, Jozef Kamoen, Omer Hérie, Richard Scheire, en er zullen er nog wel geweest zijn.

René Van Laere maakt in ieder geval duidelijk dat het hier nu gaat om een bond die volledig achter het ideaal van de "Katholieke Actie" staat. Ideaal dat vooral door paus Pius XI werd naar voor geschoven en als primordiaal werd voorgesteld. Onze nieuwe bisschop van die tijd, monseigneur Honoré Coppieters, een zeer beminlijk en geleerd man ove-

rigens, duwde zeker in dezelfde richting. Is het een toeval dat we onder de zes namen van bestuursleden in 1932, niet minder dan vier jongens vinden die de ‘geestelijke staat omhelsd hebben’? Willem Noë, René Van Laere, Leo Persyn en Albert Scheire zijn allen priester gewijd.

Welke studenten intussen, in het “crisisjaar” 1930, gezorgd hebben voor een “zuivere” missieopbrengst van 1400 frank, laat Van Laere in het midden. En wij hebben er ook het raden naar. Wat er ook van zij: duizend en vierhonderd frank was in die tijd: “véél geld”!

* * *

1932 - “ONTWAAKT !” - 1933

WACHTEBEKE

LEDEN VAN ONZEN BOND

Wachtebeke

Proost: E.H. Willem Noë, Overslag / Voorzitter: Van Laere Renaat, Molenhoek / Schrijver: Marquenie Albert, Smishoek / Schatbewaarder: Van Laere Edward, Rechtstroom / Leden : E.H. Nestor Hesters, Axelsvaardeken / Tacq Alfons, Kerkstraat / Van Puyvelde Leo, Walderdonck / Scheire Albert, Melkerijstraat / Scheire Jozef, Melkerijstraat / De Clercq Hector, Dorp / De Pauw Jozef, Dorp / Coppens Michel, Dorp / Hillaert Albert, Rechtstroom / Hillaert Herman, Rechtstroom / Hillaert Michel, Smishoek / Noë Albert, Overslag / Roets Achiël, Statiestraat / Persijn Leo, Statie / Van Heule Albert, Statiestraat

Zaffelare

De Schepper Rutger, Kerkstraat

Winkel

Buyle Gerard, Dorpsstraat / Van Nieuwenhuyze Georges, Dorp / Van De Velde Serafien, Rostijne.

[De namen Tacq, Hillaert Michel, Persijn en Van De Velde zijn nadien om een niet te achterhalen reden doorgestreept.

Drieëntwintig namen in totaal: de effectieven zijn nogal wat afgezwakt. En slechts negen van deze aangeslotenen waren dat ook al bij het AKVS! Zelfs als men rekening houdt met de afgestudeerden, hebben ook heel wat anderen hun bond de rug toegekeerd!]

* * *

VERSLAGEN DER STUDENTENVERGADERINGEN
GEHOUDEN VOOR K.A.

Groot verlof 1932

Verslag der vergadering op Maandag 1e Augustus.

Rond 3 uur begon de vergadering met het gebruikelijke kruisteeken en den psalm van Rodenbach: "God onze Heer".

Daarna gaf de voorzitter een inleidend woord waarin hij het had over "De beteekenis van het Groot Verlof voor onze Wabeeksche broers".

Een voordrachtstukje "O. L. Vr. aan den boom" door Jozef Scheire volgde. Dan werd een verhandeling over Frederik Van Eeden ten gehoor gebracht, door onzen vriend Berten Scheire. Als afwisseling kregen wij nog een declamatiestukje te genieten "Hooge Toren" door ons bereidwillig makkertje Herman Hillaert.

Daarna kwam onze proost, E.H. W. Noë, aan de beurt, die sprak over de 10 geboden van onzen bond. Een lezing werd daarna gehouden "Vlaanderen - Ierland". Hierop volgde de rolverdeeling van het tooneelstukje "De drievoudige Wijsheid van Vader Wang" door H. Ghéon. Daarna omhaling voor het lidmaatschap.

De volgende vergadering werd bepaald op Dinsdag 9den Augustus.

v.d. schrijver Leo Persyn.

[Het is wel degelijk Albert Marquenie die deze tekst heeft geschreven, zo te zien in naam van zijn 'collega' Leo Persyn. Het handschrift van Albert Marquenie is hier niet te loochenen, en dat is ook het geval voor het volgend verslag, waaronder de naam van Leo Persyn prijkt.

"Berten" Scheire sprak dus over Frederik van Eeden (1860-1932). Weerom zien we hier hoe de voornaam Albert 'vervlaamst' wordt! Van Eeden werd door de generatie studenten tussen de twee wereldoorlogen vooral op handen gedragen wegens zijn overstap naar het katholicisme, en dus zeker niet alleen maar om zijn belangrijke literaire kwaliteiten.]

* * *

Verslag der vergadering op Dinsdag 9den Augustus.

Om 21/2 uur begon de vergadering. Amper tien leden waren er aanwezig (met het bestuur). Geen enkel der aangeduide sprekers was er te zien. Was het de warmte die ver-slapping in het gemoed had teweeg gebracht. Wij hopen dat de volgende vergadering zal aanvullen wat er in deze ontbrak, namelijk "eigen werk".

Om de vergadering te vullen werd er door den voorzitter een lezing gehouden uit de inleiding op "Gudrun" van Rodenbach, over de tegenwoordige kunstenaars van Vlaanderen, over de gevolgen der verfransching en den invloed der Vlaamsche Studentenbeweging. Daarna werd door onzen proost een klein toespraakje gehouden over "Litteraire [sic] Hoogten" bij het werkje van Pater Morlion, verschenen in "Onze Jeugd" 1932; het ging over de gelijkenissen tusschen Z.-Afrika en Vlaanderen.

Onze vergadering werd gesloten onder 't zingen van een geestdriftige "Vlaamsche Leeuw" en het vaststellen der volgende vergadering.

v.d. schrijver Leo Persyn.

[Veel fut zat er blijkbaar niet in. Het valt op dat er bij het vermelden van de "verfransching", geen woord gerept wordt over de vernederlandsing van de Gentse universiteit, die nochtans al in 1930 plaats vond. Zeer duidelijk gaat het hier nu nog alleen om "Katholieke Actie": politieke onderwerpen worden zoveel als mogelijk ontweken, zoals ook zal blijken uit de zeer korte verslagen die nu volgen: zij zijn opgetekend door Albert Marquenie.

"Gudrun" van Albrecht Rodenbach is een drama waarin vooral de trouw het hoofdthema vormt. Het hoofdpersonage is een heldin uit de Germaanse sagen, die in die jaren (rond 1880 en later) gretig als nationalistische voorbeelden verspreid werden.]

* * *

Verslag der vergadering op Dinsdag 16 Oogst.

Spreekbeurten: Prosper Van Langendonck / Arbeid Adelt / Knapenschap.
Voordrachten : Abel dood gevonden / Voor onze helden / 't Geschenk.
Aanleeren van nieuwe liederen.

Verslag der vergadering op Dinsdag 23 Oogst.

Het Symbool van onzen Strijd / Propagandaoproep voor ons feest / Kaartenverdeeling.
Voordrachten: Fierheid / Kabouters.
Herhaling der nieuwe liederen.

Tooneelfeest gehouden op Zondag 28 Oogst.

Voordracht: "Weezang van Auvours".
Stukje: "De Drievoudige Wijsheid van Vader Wang", tragedie in 4 bedrijven.
Klucht: "Ordonans" [sic].
Voordracht: "'t Lied van Nele".
Toespraak tot het volk door den voorzitter.
Koren: Verbond - Eed - Knapenschap - "Vlaamsche Leeuw".

[De lezer zal hierbij het toendertijd gedrukte programma van deze toneelavond vinden, en ietwat verder ook de toespraak van de voorzitter. Ietwat vreemd: acteurs worden alleen met hun initialen vermeld. Met de ledenlijst in de hand kunnen wij ze wel thuis brengen: Leo Van Puyvelde, Hector De Clercq, René Van Laere, Albert Scheire, Jozef Scheire, Leo Persyn en Albert Hillaert. W.A. zal wel de 'afgestudeerde' William Acke geweest zijn, die hier ter plekke de reputatie had een echt volleerd toneelspeler te zijn.]

Verslag der vergadering op Maandag 5e September.

Verslag: Tooneelavond.
Cyriel Verschaeve.

A.
V. V. K.
V.

K. V. S.
* Ontwaakt *
Wachtebeke

Vlaanderen

door lijden beminnen
door strijden herwinnen!

Komt!

Te Wachtebeke, in de Muziekzaal, Kerkstraat,
op Zondag, 28 Augustus 1932, om 5 ure (toren).
geeft het Katholiek Vlaamsch Studentenverbond

«ONTWAAKT»

E E N

Luisterrijken Tooneelavond

ten bate der Missiën

INGANG: Eerste rang: Voorbehouden genum-
merde plaats: 7 Fr.

— Dit Programma dient als ingangskaart. —

's Zaterdags volledige Opvoering voor kinde-
ren: Ingang 1 Fr. Zelfde uur.

Drukh. JÉRÔME VAN ASSCHE, Wachtebeke.

Aankondiging van de toneelavond 1932.

Wat z'er van denken (Studenten over tooneel).

Redetwist: Selzaete - Wachtebeke.

Bestuursverkiezing: voorzitter: Van Laere Renaat - schrijver: Marquenie Albert / schatbewaarder: Van Laere Edward.

* * *

Toespraak tot het volk door den voorzitter op Zondag 28 Oogst.

Eerwaarde Heeren, Mevrouwen, Mijnheeren,

Mijn eerste en mijn eenigste woord is een woord van dank, dank vanwege de studenten aan allen die hier gekomen zijt van Wachtebeke en 't ronde.

Dank aan de Eerwaarde Heeren Geestelijken, wiens aanwezigheid getuigt van goedwilligheid tegenover onze werking en onzen kamp.

Dank aan allen, mannen en vrouwen, middenstand, boerenstand, werkliedenstand, hier gekomen om met ons een oogenblik samen te voelen in belangen die niet meer zijn van den stand zelf, maar van het gansche volk: de godsdienstige en de Vlaamsch-nationale belangen.

Ook wij, studenten, komen tot U, wij zijn zóó Vlaamsch en zóó Vlaamsch-gezind, omdat wij niet willen uit ons volk groeien, boven ons volk staan, maar voor dat volk werken, midden dat volk strijden.

Een voorbeeld, een lichtende voorbeeld in dien eenvoudigen jongen, dien machtigen kunstenaar, die nu begraven ligt onder het Vlaamsche IJzerkruis te Diksmuide; ge kent zijn naam: Joe English, die de eene hand reikt aan den simpelen, harden frontsoldaat, de andere aan den oppersten Kunstenaar.

Lijk hij, stellen wij heel ons talent, al ons weten en gansch ons kunnen ten dienste van ons Vlaamsche volk.

[Beide pagina's, vanaf het verslag van 16 augustus, tot en met de toespraak van de voorzitter, werden door Albert Marquenie genotuleerd, maar niet door hem ondertekend. De voorzitter zelf, René Van Laere, heeft beide bladzijden onderaan met potlood sierlijk gecontrasigneerd: "Vz. R. Van Laere".

Hoewel de toespraak steeds de geest van Vlaams-zijn uitademt, laat spreker toch doorschemeren dat de plaatselijke studenten opgelucht zijn door de "goedwilligheid" van de geestelijken, waar het iets vroeger blijkbaar anders is geweest.]

* * *

Verslag der vergadering op maandag 5 Sept. '32.

Er waren tamelijk veel studenten, dààr er geen uitnodigingskaarten rondgezonden waren. [???

De vergadering werd geopend met het teeken des H. Kruises en een kort gebed voor Vlaanderen. Uit meer dan twaalf Vlaamsche borsten galmde er een "Zwarte Leeuw" door de zaal.

Daarna neemt onze oude makker, Michel Coppens, het woord, hij spreekt ons over den welgelukten tooneelavond, waarin hij weer zijn lollekens laat voorkomen en ons eens fijn

doet lachen. Wanneer hij over onzen proost bezig is, kan hij er bijna niet uitscheiden; hij beboft hem langs alle kanten, maar allee dat mag hij nu wel, want zoo eenen hebben wij heel zeker niet gehad en zoo zullen wij ook niet meer hebben. Hij is echt waar een kunstenaar in het aanleeren van het tooneelstukje.

Na deze toespraak wordt het zachte lied "O kruise den Vlaming" aangeheven, om daarna de beurt te laten aan Berten Marquenie, die spreken zal over Cyriel Verschaeve: het is één der modernste figuren van Vlaanderen én om zijn veelzijdige ontwikkeling én om zijn hooge kunst; hij is tevens een vurig strijder voor de rechten van het Vlaamsche volk. Verschaeve is niet genoeg gekend onder de studenten, vooral onder de jongeren.

Als afleiding werd het lied "O. L. V. van Vlaanderen" begonnen door onze kunstzangers Michel Coppens en den voorzitter Renaat. De vergadering werd dan voortgezet door een redetwist van E.H. V. De Paepe en onzen proost E.H. Willem Noë, het ging over de spreekkoren die wij zouden moeten opvoeren op de Studentenbedevaartdag te Stoepe-Ertvelde.

Er werd dan overgegaan tot het kiezen van het bestuur. Als voorzitter werd voorgesteld [René Van Laere heeft dit woord doorgestreept en vervangen door "verkozen"] Renaat Van Laere; als schrijver Albert Marquenie; als schatbewaarder: E. Van Laere.

Een daverende "Vlaamsche Leeuw" sluit de welgeslaagde vergadering.

De schrijver

[get.] A. Marquenie.

["Berten" Marquenie, de nieuwe secretaris, gaat er wel losjes tegenaan. Hij vindt het logisch dat er veel aanwezigen waren omdàt er geen uitnodigingen gestuurd werden; hij geeft het ook op verder dan tot twaalf te tellen, maar hij heeft wel gezien dat de "Zwarte Leeuw" door méér dan een dozijn kelen werd uitgegalmd!

Het thema van de gegeven voordracht is wel enigszins versleten: het gaat voor de zoveelste keer over Verschaeve! Wij kunnen de spreker wel bijtreden wanneer hij beweert dat die een vurig (zelfs fanatiek) strijder voor de Vlaamse rechten was; wanneer hij het echter over "hooge kunst" heeft, werd hij al in de twintiger en dertiger jaren door een grote meerderheid niet gevolgd, en zeker op de huidige dag niet meer. Volgens velen heeft hij zelf zijn eigen literair werk overleefd.]

* * *

Verslag der vergadering op Woensdag 14 Sept. '32.

Met den psalm voor Vlaanderen en een dreunenden "Vlaamsche Leeuw" werd de vergadering geopend.

Er waren ternauwernood negen studenten. Van de vijf aangeduide sprekers waren er slechts twee aanwezig.

De schrijver leest eerst het verslag af der l.l. vergadering. Daarop werd het geëstdriftig lied "Al zingend 't vrije lied" aangeheven.

De beurt werd dan verleend aan onzen vriend Rutger De Schepper, die ons spreken zal over "Volk of Natie en Nationaliteit", waarin hij ons te kennen geeft: het ontstaan van het volk, de plicht, op wie de plicht berust de natie te helpen enz.

Ter afleiding hadden wij het lied “De trommel slaat” begonnen om daarna de beurt te laten aan ons ijverig makkertje, Herman Hillaert, die weder een schoone declamatie voordroeg.

De vergadering werd dan voortgezet door onzen proost, E.H. Willem Noë, die handelde over het ontstaan der studentenbeweging aan de hoogeschool te Luik en te Gent, waarin hij vermeldde [sic] wat de studentenbeweging is: een werking der studeerende jeugd voor de verheffing van ons volk. Wij moeten ons overtuigen dat er een Vlaamsch Volk is, met eigen ziel, eigen aard en leven; en wij, wij zijn de dragers van dat leven.

Hierna eindigde de vergadering met een kruiske en een daverende “Vlaamsche Leeuw”.

De schrijver
[get.] A. Marquenie.

* * *

Verslag van het uitstapje naar Terneuzen op Vrijdag 16de Sept. '32.

Het was prachtig weder. Klokslag 12 uur vertrokken wij op den Smishoek met 11 studenten. De leeuwenvlagjes op den fiets waren ook vertegenwoordigd. We waren nog maar amper in de Statiestraat wanneer ons makkertje Jozef Scheire zijn bel verloor. Onze kleine mannen reden den kop en dat zij het konden zulle. Gekomen aan de grens moesten sommigen onder ons hun fiets laten looden, doch het kantoor was gesloten. Wat nu gedaan! Gelukkig, er kwam nogal rap een douane te voorschijn.

Nu maar Holland in, voor de rest had onzen proost wel gezorgd. Aan Keizersputte vervulden [= vervoegden] W. en A. Noë den fietstocht. Nu was de groep volledig. Van tijd tot tijd werd er eens gedemarreerd. We waren zoo op het rijwielpad tusschen Zuiddorpe en Axel waarop er veel staken staan. Ons makkertje Michel Hillaert had ergens waterhoens in ‘t zicht en door een onvoorzichtigheid had hij zoo ‘n paalken te stekken: “nouw kees was me dat een klap”. Maar wat kregen we nu te zien: een groote scheur in de broek, de fourche van zijn nieuwen fiets ingeduwde en het achterwiel stond paraplu zoodat het sleepte. Terwijl wij het wiel wat wrongen tot het terug op zijn effen was, kwamen er twee Hollandsche gendarmen bij ons, doch alles liep wel af.

Om half twee kwamen we in Terneuzen toe. Op den dijk gekomen lieten we den wind uit onze fietsbanden en dan, rap de schoenen en kousen uit en in ‘t water een loopkoers gegeven werd. Op de eindstreep gekomen liep het nat uit ons broek lijk emmers water uitgieten. Voor ons wat te droogen, hadden wij seffens een loopwedstrijd op den dijk in ‘t zicht. Onze vriend Michel Coppens deed nog wat kracht- en lichaamsoefeningen om daarna de vergadering te beginnen met het gebed voor Vlaanderen en een dreunenden “Vlaamsche Leeuw”. Er ontbrak nog iets, n.l. een leeuwenvlagje, doch rap klouterde [sic] Michel Coppens op een telefoonpaal en liet daar een fieren Vlaamschen Leeuw prijken en vierklauwen.

Nu wordt de beurt verleend aan den schrijver, die ons preken [sic!] zal over “Vrede” waarin hij ons doet zien dat den waren vrede bijna nergens bestaat, spreker zegt nog wat al goeds de Kerk doet om den vrede te handhaven.

Hierna komt onze vriend Rutger De Schepper voor de pinnen, die spreekt over “Volk of Natie en Nationaliteit”. Spreker zegt: het doel der natie is voortdurend streven naar

beschaving. Hij geeft ons te kennen op wie de plicht berust de natie te helpen enz. Ter afwisseling kregen we het geestdriftige lied “Omdat ik Vlaming ben” te hooren, het driemaal herhaalde “Waarom” smelt telkens weg tusschen de witschuimende baren der Westerschelde. De beurt is nu aan Michel Coppens: hij heeft het over de studenten die, zoohaast ze weder in ‘t college of in ‘n andere kostschool tusschen de vier hooge muren zitten, hun vlaamschgezindheid vergeten ofwel niet durven toonen, deze zijn de mannen niet met de daad, alleen met het woord.

Na deze toespraak wordt ter afwisseling het kranige lied “De Blauwvoet” aangeheven, om daarna het woord te laten aan onzen voorzitter Renaat, die spreken zal over de zóó goede behandeling door Zelzate??? Zijn stem dreunde zoodanig dat er rap eenige toeschouwers van Terneuzen aanwezig waren. Hij sprak ook nog over de vergaderingen gehouden onder het groot verlot.

Hierna declameerde op meesterlijke wijze Jozef De Pauw “De Zang der Zee” door Eugeen Van Hooy.

Daarna dreunt een kranige “Zwarte Leeuw” door den wijden zeelucht en de vergadering wordt in volle geestdrift gesloten.

‘t Is nu rond drie uur. De knapzak werd boven gehaald. De smakelijke Vlaamsche boterhammekens gaan lekker binnen, daar aan die golvende watervlakte. Na ons buikje gevuld te hebben wordt er van tijd tot tijd eens gebombardeerd met papieren ballen waar de studenten in gesteken hebben.

Verschillende spelen worden er dan op den dijk uitgeoefend o.a. hoogtespringen [sic], vingerslaan, steenwerpen enz., terwijl anderen op de krabbenvangst uit zijn.

Het draait zoo rond half vijf. We beginnen stillekens aan ons kousen en schoenen aan te spelen, pompen de banden op en zijn vaardig tot het vertrek. In de stad gekomen gaan we eerst en vooral ons keelgat eens verfrisschen met opperbeste limonade. Om 5 uur vertrekken wij uit Terneuzen en rijden langs het kanaal op den breeden macadamweg, naar Zelzate waar wij onzen makker A. Seghers vergezellen tot thuis. Daar laven wij ons nog eens goed, de eenen met een glas bier met ‘n dikke oor aan, de anderen met een frissche spa, ook zijn er reeds mannen die de queue in de hand hebben.

Om half zeven rijden wij daar zingend weg. Op Walderdonck gekomen stappen wij af bij den voorzitter der V.O.S. L. Neyt, waar we ons sigaretten, chocolade of spekken kochten. Het was rond zeven uur dat wij, onder het zingen van het geestdriftige lied “Nu een lied van Vlaamsche zonen” op den Smishoek aankwamen en welgezind over de schoone reis ging de troep uiteen.

De schrijver
[get.] A. Marquenie.

[Waar is de tijd dat we op de Overslag, aan de grens met Nederland, nog papieren moesten bovenhalen om over de “streep” te komen! Als je per auto kwam, had je vijf of zes verschillende documenten nodig. Met de fiets was dat wel minder, maar het “rijwiel” zelf moest “gelood” zijn. Het aangebrachte douane-loodje was een bewijs dat de fiets inderdaad uit België kwam, en dus op de terugreis uit Nederland terug mocht “ingevoerd” worden! Uit die dagen heb ik zelf nog een aftandse verrekijker, die ook eenzelfde loodje draagt.

We willen geen spijkers op laag water zoeken, maar moeten toch opmerken dat de “elite”

van het Vlaamse volk het met de taal ook niet altijd zo nauw nam. Dat kon bijna niet anders, want het Nederlandstalig hoger, secundair en normaal-onderwijs stond eigenlijk zelf maar in de kinderschoenen. Wij zien bijvoorbeeld dat de schrijver het gebruik der naamvallen, dat toen nog dure plicht was, helemaal niet beheerst. Bij meerdere handelende ‘onderwerpen’ van zinnen gebruikt hij de accusatief: “onzen proost had gezorgd...” - “den waren vrede bestaat niet...”. Het onvermijdelijke Wachtebeekse “wind” komt er ook door, wanneer het gaat over het oppompen van fietsbanden. En de fiets heeft geen “vork”, maar een “fourche”! “Telefoon” nog altijd, niet het voor de hand liggende “telefoon”. Ik vermoed dat het woord “keu” voor een biljartstok nog niet bestond in het toenmalige Nederlands, en dus moeten we de schrijver wel toegeven dat hij het moeilijke Franse woord “queue” onberispelijk schrijft.

En hoe oppervlakkig sommige idolen van de studenten slechts gekend waren, kunnen we weerom opmaken uit de wijze waarop de naam van Eugeen van Oye gespeld wordt: “Van Hooy”! Deze arts, die leefde van 1840 tot 1926, en een leerling van Guido Gezelle is geweest, werd alleen al om die laatste reden bewonderd door de Vlaamse studenten. Hij heeft inderdaad enkele gedichten uitgegeven rond de eeuwwisseling.

De vraagtekens die de schrijver plaatst bij de opmerkingen die de voorzitter uit als hij over Zelzate spreekt, geven nog maar eens aan welke malaise er onder de afdelingen heerste bij het her-evalueren van de nagestreefde doelstellingen. “Nooit meer oorlog!” was één der Vlaamse slogans, maar vrede onder de diverse studentenclubjes bestond zeker niet.

Eendracht bestond er wèl als het over Vlaamsgezindheid ging. We zien dat nog maar eens als er sigaretten en andere victualiën moesten aangeschaft worden: dat moest dan gebeuren in het winkeltje van Livien Neyt, omdat die voorzitter was van de Vlaamse Oud Strijders (V.O.S.). Livien is een echte frontsoldaat van de Eerste Wereldoorlog geweest, en daar heeft hij ook zijn onwankelbare Vlaamse overtuiging gehaald. Voor sommigen is dit onverstaanbaar gebleven...]

* * *

EINDVERSLAG GROOT VERLOF 1932

Onder dit verlov hebben de meeste leden goed gewerkt om den bloei van den bond te bewaren en voort te zetten, ongelukkig zitten er hier en daar enkel[e] studenten te rentenieren. Onze werking heeft getoond hoe wij, door het bekrachtigen der leuze “Eendracht maakt Macht”, gekomen zijn tot een goeden uitslag en waarbij veel onzer makkers, nut voor het hedendaagsche, nut voor het toekomstige leven getrokken hebben.

Wij mogen ons ook verheugen te zeggen, dat onzen Bond één der bloeien[d]ste is van gansch het Meetjesland, ja zelfs van gansch onze gouw, dit bewijzen de talrijke vergaderingen en de besproken onderwerpen. Wij kregen te hooren over:

De 10 Geboden van onzen Bond / Arbeid adelt / Het Symbool van onzen strijd / Volk of Natie / Litteraire hoogten / Vrede / Ontstaan der Studentenbeweging / Knapenschap / Frederik van Eeden / Cyriel Verschaeve.

Verscheidene deklamatie’s en liedjes luisterden de vergaderingen op.

Evenals onze werking in de vergaderingen mogen wij ook nog met vreugde vermelden den prachtigen tooneelavond. Met het voordrachtstuk “Weezang van Auvours”, het drama

“De drievoudige wijsheid van Vader Wang”, de kluchtspraak “Ordonans”, onze spreekkoren “Verbond” - “Eed” - “Knapenschap” en een tweetal voordrachten, hebben wij den grootsten bijval verworven. Hier mag gezegd worden, dat die tooneelavond de kroon op ons werk gesteld heeft.

Laten we aan den goeden God vragen, dat wij het volgend jaar weer gansch ons werkracht zouden mogen gebruiken tot den bloei van onzen bond. Gode ter eere, Vlaanderen ten bate.

Deo Gratias.

De schrijver

[get.] A. Marquenie.

[Hoewel in de reeds aangehaalde teksten het woord “kranig” vaak voorkomt, valt het toch op dat de toon steeds braver wordt. Steeds meer haalt het christelijke, zeg maar katholieke element de bovenhand op wat oorspronkelijk het politieke doel van de Vlaamse studentenbeweging was. Ja, Vlaanderen nog steeds bovenal, maar dàarboven primeert toch nog het godsdienstige, en dat kan alleen door op alle vlakken gehoorzaam te volgen wat de kerkelijke overheid via al haar vertakkingen voorschrijft... Dit is niet meer een verschil in nuance. Terwijl het er in het AKVS eerder radicaal aan toe ging, en men vanzelfsprekend wel een proost had, is de situatie nu zo dat de geestelijkheid het steeds meer voor het zeggen krijgt. Niet voor niets gaat het hier om “Katholieke Actie”. Men kan zich niet van de indruk ontdoen dat de studenten meer en meer afglijden naar een bepaald soort van ‘bezigheidstherapie’.]

* * *

Verslag der vergadering op Zaterdag 31 December '32.

De vergadering werd geopend met een kruiske en gebed voor Vlaanderen en een dreunenden “Vlaamsche Leeuw” galmde uit twintig Vlaamsche monden.

De schrijver las dan het verslag der vergadering op 14 Sept. en van het uitstapje op 16 September 1932.

Hierop droeg ons bereidwillig makkertje Jozef Scheire “Najaarsmijmering” voor, waarop het vurige lied “Omdat ik Vlaming ben” werd aangeheven, om daarna de beurt te laten aan onzen Zelzaatschen makker Achiël Seghers die ons spreken zal over “Wat is een beweging in verband met de Vlaamsche beweging”. Hij legde ons klaar uit dat onze strijd geen taalstrijd maar wel een nationale strijd is. Hij stelde de vraag hoe het komt dat de strijd der Vlaamsche beweging zoo lang duurde: ‘t is de onwetendheid aangaande den Vlaamschen strijd; ‘t is onze plicht op school ons eigen taal zuiver te spreken en overal waar gij komt u Vlaming te toonen op alle gebied.

Daarna dreunde “Nu een lied van Vlaamsche zonen” door de herberg. De beurt komt dan aan den schrijver die ons spreken zal over “Sport”. Het is echt een dwaasheid zijn Vlaamsch ideaal voor sport te verwaarloozen.

Ter afwisseling zongen wij een kranig “Vlaanderen” van Vereman§.

Daarna kwam Renaat met een Nieuwjaarswensch voor de pinnen. Zijn stem was nog wat zwak maar wat zou het geweest zijn ware hij niet ziek geweest. Hij sprak over de welge-

slaagde vergaderingen gehouden onder het jaar enz.

Hierop werd “Onze Lieve Vrouw van Vlaanderen” gezongen, om daarna de beurt te laten aan Leo Van Puyvelde die prachtig “Ego Flos” van Guido Gezelle voordroeg.

Een gebed voor Vlaanderen en een kranige “Vlaamsche Leeuw” sloot de zoo wel geslaagde vergadering.

Men ging nu over tot den tombola; er waren enkele teekeningen en een liederboekje te verloten; de gelukkigen waren: A. Scheire, A. Noë, H. De Clercq, A. Roets en J. De Pauw. Wij sturen dan ook een proficiat aan onze winnaars.

Het samenzijn werd veraangenaamd met een kaartprijskamp: bieden. Er namen er nog twaalf studenten aan deel. A. Scheire en Achiel Seghers behaalden den 1ste prijs en kregen voor belooning elk een grooten, smakelijken lekkerkoek. Beste makkers, smakelijk zulle. De 2de prijs werd veroverd door Ed. Van Laere en Michel Coppens en [ze] hadden elk een pakje cigarillos. Michel ‘t is spijtig dat ge u nog eens durft wagen te zeuren, maar alla zeuren is nu toch ook geen zonde. De 3de prijs, twee stukken chocolade, kwam toe aan Achiel Roets en Lucien van Overwalle. Daarna werd er nog een stuk chocolade verlot en het lot viel op Jonas, ‘t was Michel Coppens die de gelukkige was.

Om 5 uur ging de opgeruimde groep, met aan ieder een warm, Vlaamsch polleken, uiteen.

De schrijver

[get.] A. Marquenie.

[Steeds meer treffen we nadrukkelijk het ‘ bezig zijn ’ aan: sport, zingen, toneel, spel... De te winnen prijzen tonen aan hoe in een nog niet helemaal verdwenen generatie “een kinderhand gauw gevuld was”. Als we dit vergelijken met de mogelijkheden die de huidige jeugd heeft...

Anderzijds komt steeds meer de term “nationalisme” voor. En dat is een fenomeen dat ook nu weerom aan de orde van de dag is. De vergadering waarvan wij hier het verslag lezen, vond plaats op oudejaarsavond van het jaar 1932. Amper een maand later nam Hitler in Duitsland de macht over, met zijn nationaal socialisme. Het was nu eenmaal de tijdsgeest. Velen, en niet alleen in Vlaanderen, maar ook in Wallonië, denk maar aan Rex, in Italië, in Spanje, in Portugal, beroerden de nationalistische snaar die nog steeds in elk volk trilt. Dit ging meestal gepaard met een streven naar een stevig en autoritair regime. Tot wat dit alles achteraf heeft geleid hebben we kunnen meemaken of lezen.]

PROGRAMMA:

I. Voordrachtstuk.

II. De drievoudige wijsheid van Vader Wang.

moderne chineesche tragedie in 4 bedrijven door H. Ghéon.

A. Het is eenvoudigweg een ware geschiedenis van juist een kwart eeuw geleden, waarvan persoonlijke getuigen ons de gegevens hebben verschaft. De voornaamste personen hebben zelfs hun eigen naam behouden. De duivel, natuurlijk, werd door schrijver gekreëerd. De geletterden verbeelden de geschiedschrijvers.

B.

PERSONEN:

Lao Wang	L. V. P.
Tchang - Fou - Tang	H. D. C.
Pater Missionaris	R. V. L.
Ly - Tsing - Hai (<i>Catechisten</i>)	A. S.
Tsaï - Kien - Ki (J. S.
Chineesche duivel	W. A.
Twee geletterden van het Koor	L. P.
	A. H.
Boeren en Catechisten.	

*Het stuk speelt te Hantsoun, bij den Heldereren Stroom
(N.-Ch.) tijdens den Grooten Bokseropstand.*

HET JAAR 1933

Verslag der vergadering op Donderdag 5 Januari '33.

Een kruiske en een dreunende “Zwarte Leeuw” opende de vergadering. De studenten waren niet zoo goed opgekomen als op de vorige samenkomst.

De schrijver las het verslag.

Het lied “Omdat ik Vlaming ben” galmde door de zaal, om daarna de beurt te laten aan onzen makker Leo Van Puyvelde, die ons spreken zal over Ernest van der Hallen met zijn laatst verschenen boek “De Wind Waait”. Zijn grootste verlangen was, dat onze letterkunde zich zou losworstelen uit dit vernepen verdrukken.

Ter afwisseling kregen wij het lied “Dan mocht de beiaard spelen” te hooren. Ons makker J. De Pauw kwam dan op de planken met zijn gedichtje “Bij het graf mijner Moeder” door Lodewijk Ledeganck, om daarna voort te gaan met den schrijver die ons sprak over “Katholiek en Vlaming”.

Makkers wij zijn maar echte Vlamingen als wij op de eerste plaats Katholiek zijn.

Ter afleiding zongen wij het lied “O Kruise den Vlaming” om daarna de beurt te laten aan onzen Proost, E.H. Willem Noë. Hij had het over het ideaal. Wij komen naar de vergaderingen om te luisteren maar daarbij komen wij er ook om van tijd tot tijd eens een speech of een deklamatie af te trekken. Wij moeten het eindpunt in het zicht hebben, niet naar het verleden ommezien, maar immer vooruit. Wij moeten idealisten zijn, kijken wij eens naar Lodewijk Dosfel zaliger, alhoewel hij veel gevorderd was in jaren, was zijn harte toch nog jong en jeugdig omdat hij idealist was. Het is ook waar, als wij geen ideaal hebben, dat het onze schuld is dat ons Vlaamsche volk kapot gaat, onthoudt deze woorden “blijft jong en blijft immer idealist”.

Onze makker Albert Scheire komt dan voor de pinnen en droeg “Noordzee” van Aloïs Walgrave voor. Wij gingen dan over tot het spreekkoor “Nieuwjaargroet”, alles liep nogal goed af, maar op het einde vielen wij er door, maar er valt niet veel te kriticeeren daar zij het nog maar den dag te voren geleerd hadden. Ter afwisseling galmde het lied “De Blauwvoet” door de ruime zaal.

Er werd dan overgegaan tot den tombola: er waren enkelen [sic] brochuren te verloten en een zakagenda 33. De winnaars waren H. De Clercq die voor prijs had “Ons volkskarakter” van Marnix Gijsen; Ed. Van Laere: “Vlaanderen vóór en tijdens de revolutie van 1830”; J. De Pauw: “Katholiek stemmen tegen den oorlog”; Alb. Marquenie: “Zakagenda 1933”; Gerard Everaert: “Kompas van den Vlaming”; A. Noë: “Vlaamsche geluiden”.

Hierop werden de liederen “O. L. V. van Vlaanderen” en “Artevelde” aangeheven. Een gebed voor Vlaanderen en een kranigen “Vlaamsche Leeuw” sloot de vergadering.

Gode ter eere, Vlaanderen ten bate.

De schrijver

[get.] A. Marquenie.

[Het komt er eindelijk uit: eigenlijk kan men geen goede Vlaming zijn als men niet “op de eerste plaats” katholiek zou zijn.

De strijd lust, die het kenmerk was van de eerste vergaderingen in de twintiger jaren, die strijd lust is er echt niet meer. Stilaan krijgen wij de indruk met eerder een “patronaat” te doen te hebben.

Ernest van der Hallen (1898-1948) was een uitgesproken katholiek romantisch schrijver, en had als zodanig in de katholieke jeugdbeweging een merkbare invloed tussen de twee wereldoorlogen.

Waar de schrijver het haalt dat Dosfel “veel gevorderd in jaren” was, is mij een raadsel: Dosfel is amper 44 jaar oud geworden!

Nauwkeurigheid, dat hebben we al gemerkt, is niet de grootste zorg van onze studenten geweest. Ledeganck (1805-1847 - ook al zeer jong gestorven!) had als tweede voornaam inderdaad wel Lodewijk, maar zijn eerste voornaam was Karel, en zo wordt hij ook algemeen in de literatuurgeschiedenis genoemd.]

* * *

PAASCHVERLOF 1933

Verslag der vergadering op Vrijdag 21 Apr. '33.

De leden waren voor de eerste maal der paaschvacantie niet goed opgekomen.

Er werd onmiddellijk overgegaan tot het kiezen van een schatbewaarder, n.l. Alb. Scheire, die de plaats vervangt van Ed. Van Laere, die voor een zekere kwestie uit den bond getreden is. Een groote toejuiching volgde en de “Zwarte Leeuw” galmde door de zaal.

Onze voorzitter deelde ons de drie punten ter bespreking op de bestuursvergadering te Oostakker mede: n.l. het uniform, het financieel statuut, het leidend blad voor Vlaamsche Actie. Spreker hield dan den “Oproep tot de Vlaamsche Studenten” waarin hij verklaarde dat het Vlaamsche volk op ons wacht, dat wij het moeten verheffen tot een edel volk. Makkers zegt niet “wij zijn nog te jong, 't is onze plicht niet, dat de meest ontwikkelden het doen” maar neen ge kunt en gij moet. Daarop werd “Omdat ik Vlaming ben” gezongen.

J. Scheire kwam dan voor de pinnen met zijn prachtige deklamatie “Alles” door P. De Mont. Schrijver trok dan een Vlaamsche preek af van een Waalsche pastoor op O. L. H. Hemelvaart.

Onze proost sprong dan naar voor. Hij handelde over den plicht van den studentenbond. Een student moet gehecht zijn aan zijn idealen. De studentenbond houdt dezelfde traditie, dezelfde gedachte van Rodenbach in leven, de studentenbond is ook een stuk van uw ideaal. Zet de leuze “Ontwaakt” om tot een nieuwe daad, een nieuw werk.

Daar wij Albert Scheire nog altijd verwachtten die ons ook een onderwerp te bespreken had, zongen wij ondertusschen enkele liederen. Laatstgenoemde spreker kwam niet en met een kort gebed voor Vlaanderen en een dreunende “Vlaamsche Leeuw” ging de vergadering uiteen.

Gode ter eere, Vlaanderen ten bate.

De schrijver
[get.] A. Marquenie.

[Welke “kwestie” aanleiding is geweest om Edward Van Laere te doen opstappen, kunnen we alleen maar raden. Er zijn heel wat mogelijkheden...

Het zou bijvoorbeeld kunnen dat hij (of zijn ouders) helemaal niet akkoord ging(en) met het verder schrijdende ‘militarisme’, ook bij de jongerenbeweging: zie maar, zoals zowat

overall in Europa, streeft men ook hier al naar uniformen!

De spreekbeurten volgen elkaar op in een eerder eentonig patroon: het gaat steeds maar, zeer in het algemeen, over het “verheffen” van het Vlaamse volk en over “idealisme”, zonder ooit aan te duiden welke reële stappen hiervoor kunnen gezet worden.

De “Vlaamsche” preek van een “Waalsche” pastoor kan ik mij, uit mijn eigen studententijd, nog levendig voorstellen. Ook (nu dokter) Raf Scheire heeft dit ludiek stukje nog gebracht op bijeenkomsten van de latere K.S.A. Het steekt de draak met de gebrekkige wijze waarop Franstaligen het ‘Vlaams’ spreken, radbraken zelfs. De hemelvaart wordt daarin b.v. de “klimop” genoemd, tot grote hilariteit van de Vlamingen, die het wel beter weten... Nogal simpel eigenlijk, maar best te begrijpen in een periode waarin het ‘Vlaams’ ook door de Franstaligen genegeerd werd.]

* * *

Verslag der vergadering op Donderdag 27 April 1933.

De laatste vergadering van ‘t Paaschverlof moet onderdoen voor de opkomst tegen de eerste, er waren ten hoogste tien studenten.

Na een gebed voor Vlaanderen en een dreunenden “Zwarte Leeuw” las de schrijver het verslag af, waarop “De Blauwvoet” door de herberg galmde.

Onze schatbewaarder Alb. Scheire nam dan het woord. Hij had het over het “Leven van Conscience”. Van zijn jongelingsjaren af werkte hij zich op, bizonder in de boeken en papieren zijner moeder, die hij dolgaarne doorsnuffelde. Ouder geworden was hij één der beste romantiekers van zijn tijd, hij was ook één der eerste voorvechters van ‘t Vlaamsche recht. De langdradigheid is een der bizonderste fouten die in zijn werken voorkomt, b.v. het begin der [sic!] “Leeuw van Vlaanderen”. Conscience kon zijn werken levendig en boeiend maken, vandaar dat het volk gaarne Conscience las. Er mag dan ook van hem gezegd worden: “hij leerde zijn volk lezen”.

Ons makkertje Michel Hillaert gaf ons dan “De Redding” door Bogaerts te hooren, waarop wij het lied “Harioep” zongen.

Albert Hillaert gaf een mooie beschrijving over R. De Clercq. Hij was een dichter van huiselijke poëzie en liederen voor het Vlaamsche volk. De Clercq was niet lijk veel andere dichters die zich zelf bezingen, maar neen, hij bezingt zijn eigen Vlaamsche mensen. Hierop werd “De trommel slaat” gezongen om daarna de beurt te laten aan onzen Voorzitter Renaat, die ons spreken zal over “Kultuur-Bolsjevisme”. De wellevendheid van ons Vlaamsche volk komt nog veel te kort tegen die van het Fransche volk, wij staan op alle punten ten achter, spreker zegt het heel goed: “wij zijn [een] vermuilezeld volk”. Ook vele studenten zouden voor sport alles doen, maar voor hun Vlaamsche volk niets; makkers waar is dan uw idealisme? Doet aan Vlaamsche Aktie, maar die aktie bekomt ge niet met in een grooten clubzetel te zitten, met een dikke sigaar in den bek en met een rood glas wijn naast u. Wij zullen tot deze aktie komen als wij het kultuur-bolsjevisme uit ons harte bannen.

Hierop kregen wij het lied “Artevelde” te hooren. Een kruiske en een daverende “Vlaamsche Leeuw” sloot de vergadering.

Gode ter eere, Vlaanderen ten bate.

De schrijver
[get.] A. Marquenie.

[Tien aanwezigen, het is natuurlijk niet veel... Maar zoals gezegd, de sfeer wordt veeleer vrijblijvend. Er wordt nog genoeg over Vlaanderen gepraat, heikele onderwerpen worden echter gemeden. De inhoud van wat Vlaamse schrijvers op het papier brachten wordt niet zozeer belicht, men heeft het eerder over de schrijver zelf: Conscience, De Clercq. Kenmerkend voor de periode die wij beschrijven is ook het oproepen van het "kultuurboljevisme". De 'bolsjeviki', zoals de toen in Rusland aan de macht zijnde verfoeide communisten minachtend genoemd werden, riepen dan al het spook op van de 'goddeloze verkrachters' en vernielers van de christelijke cultuur. Deze laatste wordt anders wel plastisch door de schrijver gekenschetst, als hij het beeld oproept van de 'gezetten' burger, havana en bourgogne in handbereik...]

* * *

[De volgende twee verslagen zijn van de hand van René Van Laere, neergeschreven in zijn sierlijk egaal, enigszins maniëristisch handschrift.]

GROOT VERLOF 1933

Verslag van de vergadering op Dinsdag 8sten Oogst '33.

I.

Op het tooneel, in 't lokaal, zat de Zwarte Leeuw te klauwen. Er was iets op handen. De tafels stonden gedekt, niet voor een banket hoor, maar voor de feestzitting van onzen nieuw-gewijden Proost. Bij zijn intrede speelde Berten Marquenie een flinken "marche militaire" op de piano en een warme toejuiching volgde. Achiël Seghers las zijn heildicht voor, goed en schoon. Joske Scheire had het wat kwaad met zijn stukje maar sukkelde er toch door en 't voorzitterke mocht een brief aflezen als blijk van dankbetuiging en erkentelijkheid, waarna onzen Eerwaarden Heer Proost twee boeken als geschenk en blijvend aandenken overhandigd werden. Hijzelf dan sprak ons een innig woord van dank en aanmoediging toe. Onze Michel gaf als slot van deze ontvangst de "Zwarte Leeuw" te hooren.

II.

Daarna werd overgegaan tot de dagorde van de eerste vergadering onder dit Groot Verlof. Een kruiske, de Psalm, de Zwarte Leeuw en 't spel was op den wagen. Herman Hillaert droeg voor: "Abel dood gevonden" en of 't heel wel was; zoo iets aanpakken getuigt van veel goedwilligheid en durf. De schrijver las het verslag van de laatste vergadering onder het Paaschverlof gehouden. En nu stond de voorzitter er nog ne keer: laat u niet verbabbezakken; de vodden zijn goedkoop genoeg; blijft wie ge zijt en houdt er den moed maar in; elk handele naar bestvermogen want 't komt er op aan: groot of dood, en 't laatste zeker nooit. Dus: de plicht roept en 't ordewoord is: voorwaarts, excelsior! "Omdat ik Vlaming ben" bezegelde den oproep.

Dan volgde een lezing over den socialen plicht van een Vlaamsch student. De student moet eerst en vooral studeeren; daarbij moet hij op de hoogte zijn van wat er omgaat, daarom moet hij zich met politiek bezig houden om degelijk zijn leidende rol te kunnen vervullen.

Michel kwam nog eens achter zijn stoel staan om zijn buikske rechtuit te spreken: een

hartelijk proficiat aan onzen proost, een sprookske en een heilwensch, en we waren gezet tot een volgenden keer.

Gebed voor Vlaanderen, een kruiske, de Vlaamsche Leeuw.

Voor den schrijver,
de voorzitter
[get.] Renaat Van Laere.

* * *

Verslag van de vergadering op Maandag 14 Oogst 1933.

Kort maar goed.

Een gebed voor Vlaanderen en de Zwarte Leeuw om 't spel in gang te steken. De voorzitter las het verslag van de proosthulde en de eerste vergadering en daarna... ja, dan hebben we geluisterd naar de mooie voordracht van één onzer gewillige schachtjes: Jozef De Pauw. 't Was flink zoo; dat belooft voor de toekomst.

Om er de stemming in te houden zongen we: Vlaanderen.

Onze Eerwaarde Heer Proost nam dan het woord; 't ging over de Vlaamsche beweging als nationale beweging. Het nationalisme is het nationaal gevoelen dat de menschen aan elkander bindt tot gezamenlijke broederschap. Hij weerlegde de opwerping: nationalisme verbindt om daarna weer te verdeelen en onvermijdelijk oorlog uit te lokken. Er ligt in ieder nationalisme gevaar door de spanning die er door wordt verwekt. Er dient echter onderscheid gemaakt tusschen imperialisme en chauvinisme. Imperialisme beoogt de uitbreiding van het eigen volk tegen de andere volkeren in; dat systeem is verderfelijk. Chauvinisme is tegengesteld aan imperialisme. Het is de kultus van het eigen nationale-niet erkennen van vreemde kultuur, kunst, en zoo meer. Als gevolg: het nationale moet ten onder; dat is ook verkeerd. We mogen in onze kristelijke liefde geen enkel volk uitsluiten. We mogen onze vijanden wel erkennen en vluchten; dat is nog geen haten; dat is ons eigen volk verdedigen, doen uitgroeien. Zoo dan, naar het voorbeeld van Dosfel z.g., moeten we ijveren voor een goed nationalisme.

Hierop zongen we "Blauwvoet" en met een Wees Gegroet voor Onze-Lieve-Vrouwke van Vlaanderen en de "Vlaamsche Leeuw" werd de vergadering geheven.

Voor den schrijver
de ex-voorzitter,
[get.] + Renaat Van Laere.

["Ex-" is boven de regel later aangebracht, en het kruisje vóór de naam waarschijnlijk ook. Zoals we verder zullen zien, gaf René Van Laere op het einde van dezelfde maand zijn ontslag als voorzitter. Bij het begin van het nieuwe schooljaar trok hij naar het Klein Seminarie om aan zijn priesteropleiding te beginnen; wellicht ligt daar de begrijpelijke reden voor zijn ontslag, en dacht hij om dezelfde reden dat een kruis bij zijn naam niet misstond.

Het verdient aanbeveling - zeker in de tijdsomstandigheden waarin wij nu leven - de tekst over "nationalisme" een tweede maal te lezen: men kan er een tijdje bij nadenken!]

* * *

Verslag der vergadering op Vrijdag 18 Oogst '33.

De Zwarte Leeuw zat te vierklauwen in de zaal, immers het was de Oranjeviering. Onze voorzitter, Renatus, had enkele mannen uit andere gemeenten uitgenoodigd, maar geen enkel was er gekomen; onze studenten waren goed op post, een of twee waren er niet, ze hadden voorzeker bandbreuk geleden, maar allé Jefke zijn machientje begint al jaren te tellen.

Met een kruiske, den Psalm en den Zwartten Leeuw opende de schrijver de vergadering. Ons makkertje, Jefke De Pauw, deklameerde meesterlijk "Nederland let op uw zaak". Onze roode klak, Michel, stond als een professor achter zijn stoel en besprak "Oranje in zijn historisch kader". Het spreekkoor "De Inneming van den Briel" lukte prachtig en had dan ook veel succes. Onze Overslagsche broêr Achiel had het over "Oranje, symbool van den Nederlandschen Opstand en Verweer". Het spreekkoor "Beleg van Bergen-op-Zoom" was evenals 't vorige goed geslaagd. Onze Eerwaarde Heer Proost kwam dan voor de pinnen met "Waarom mogen wij, Vlamingen, Oranje huldigen - waarom wij, Katholieken - en wat moet[en] wij, studenten, daar uit meedragen". Renatus gaf lezing van het verband tusschen de verschillende besproken punten.

Voor slot werd "Wilhelmus van Nassouwen" gezongen en daarna gedeklaméerd door onzen schatbewaarder Berten Scheire.

Een gebed voor Vlaanderen en de Vlaamsche Leeuw slot[en] de vergadering.

De schrijver
[get.] A. Marquenie.

A VVK	Vlaanderen door lijden beminnen door strijden herwinnen.
KATHOLIEK VLAAMSCH STUDENTENVERBOND „ONTWAAKT ! „ - WACHTEBEKE	
Vlaamsche Broêr,	
Wij houden onze vergadering op <i>Maandag, 14 Oogst 1933</i> om <i>1 1/2</i> uur. in de Muziekzaal, Kerkstraat, Wachtebeke.	
DAGORDE :	
Sprekers en deklam.	} <i>W. Hillaert</i> <i>J. De Pauw</i> <i>A. Seghers</i>
Wij kennen uwe overtuiging en rekenen stellig op uwe aanwezigheid.	
GODE TER EERE; VLAANDEREN TEN BATE.	HET BESTUUR. Creve, Wachtebeke

Uitnodigingen voor de augustus-vergaderingen 1933.

Vlaanderen
door lijden beminnen
door strijden herwinnen.

KATHOLIEK VLAAMSCH STUDENTENVERBOND
„ONTWAAKT ! „ - WACHTEBEKE

Vlaamsche Broër,

Wij houden onze vergadering op *Vrijdag, 18 Oct 1933*, om
3 uur. in de Muziekzaal, Kerkstraat, Wachtebeke.

DAGORDE : *Oranjedaag*
Spreekers } M. Coppens
} J. Seghers
Deklamatoren

Wij kennen uwe overtuiging en rekenen stellig op uwe aanwezigheid.
GODE TER EERE; VLAANDEREN TEN BATE. HET BESTUUR.
Creve, Wachtebeke

Vlaanderen
door lijden beminnen
door strijden herwinnen.

KATHOLIEK VLAAMSCH STUDENTENVERBOND
„ONTWAAKT ! „ - WACHTEBEKE

Vlaamsche Broër,

Wij houden onze vergadering op *Dinsdag, 29 Oct 1933*, om
2 1/2 uur. in de Muziekzaal, Kerkstraat, Wachtebeke.

DAGORDE : *G. Van Nieuwenhuysse*
Spreekers } J. Scheire
} J. Hillaert
en deklam. } G. Buyle *H. De Clercq*

Wij kennen uwe overtuiging en rekenen stellig op uwe aanwezigheid.
GODE TER EERE; VLAANDEREN TEN BATE. HET BESTUUR.
Bestuursverkiezing. Creve, Wachtebeke

[De studenten van die tijd, en ook vorige en latere generaties, hebben zich dikwijls gespiegeld aan de opstand van Noord-Nederland tegen Spanje. Daarin zagen zij een voorbeeld hoe een volk een vreemd juk kon afwerpen. Voeg daarbij de 'stamverbondenheid' die het, vooral als de tegenstelling Nederlands - Frans ter sprake kwam, steeds goed deed, en men begrijpt heel goed hoe de verering voor Willem van Oranje opgeld deed.

Minder te begrijpen is in dit verband waarom de schrijver de zwarte leeuwenvlag met Oranje verbindt.

Voor de eerste keer vinden we hier ook een uiterlijk kenmerk van 'de hoogstudent' vermeld: de "roode klak" van Michel Coppens.]

* * *

Verslag der vergadering gehouden op Dinsdag 29 Oogst '33.

De studenten hadden niet goed aan de vergadering beantwoord, er waren er twaalf aanwezig en zes ontbraken er. 't Is een spijtig iets dat er altijd zooveel niet zijn; we hopen dat dit niet meer zal bestaan.

Een kort gebed voor Vlaanderen en de "Zwarte Leeuw" opende de vergadering. Daar onze oud-voorzitter Renaat zijn ontslag gegeven had werd er eerst overgegaan tot de bestuursverkiezing. Als voorzitter werd gekozen: Berten Marquenie; als schrijver onzen broër Berten Scheire: we wenschen hem dan ook veel geluk en we hopen dan ook dat wij veel van hem mogen verwachten; als schatbewaarder Berten Hillaert, we wenschen hem dan insgelijks hartelijk proficiat.

G. Van Nieuwenhuyze sprong nu voor de eerste maal naar voor, de voordracht die hij ons gaf was puik en flink: hij legde uit hoe we van ons volk Vlamingen moesten maken. Georges ge zijt nu begonnen en geef het niet op hé, we verwachten u nog hoor!

Ondertusschen zongen we de "Blauwvoet" om daarna de beurt te laten aan onzen nieuwen schatbewaarder Berten Hillaert. Hij had een korten "levensschets van de gebroeders Van Raemdonck" samengevat [sic!!]. Makkers luistert naar de woorden van Frans Van Raemdonck: "Tot alles moeten wij bereid zijn ten bate van ons volk, tot alles" - ge ziet dat hij zijn leven offerde voor zijn Vlaamsche volk; denk daar eens goed over na, welk ideaal dezen jongen had.

Bij het zingen van "den trommel slaat" kwam onzen makker Hector op de planken met zijn deklamatie "De Noordenwind" door Frederik Van Eeden, welke kunstig voorgedragen werd, maar allé Hector is nogal een artiest in het opzeggen.

Om 't poer en in te houden zongen we "A, a, a, valeté studia".

Onze Winkelsche broër, Gerard, treedt dan in 't krijt met een voordracht in extenso over de "Vlaamsche Beweging". Spreker zegt: "de jeugd van tegenwoordig redeneert alzoo: hoeveel brengt me dat op?" - neen makkers, zoo niet spreken, ge moet een ideaal in u dragen. Alles kan op een dag niet omgekeerd zijn, dat komt stillekes aan en we zullen er geraken. Er bestaat zooveel verdeeldheid onder de Vlamingen, er is geen orde en orde leidt tot God, we moeten onder mekaar meer mooi Vlaamsch spreken, ook de studenten doen te veel aan sport. Op dit laatste gezegde had onze oud-voorzitter Renaat nog iets te zeggen. Sport is goed als sport spel is, en het hedendaagsche sport is geen spel, maar het is een menschelijke heerschezucht en verheerlijking.

Een gebed voor Onze-Lieve-Vrouwke van Vlaanderen en de “Vlaamsche Leeuw” slot[en] de vergadering.

Voor den schrijver
de voorzitter
[get.] Berten Marquenie.

[Twaalf man en drie “Bertens” in het bestuur. Ikzelf heb ze alle drie gekend, maar altijd als “Albert”. Dat was dan wel al enkele jaren later!

Er zijn goede bedoelingen in overvloed, maar er wordt toch ook dikwijls zomaar wat gewauweld: hoe kan men van ons volk Vlamingen maken, onze mensen zijn het reeds, of ze nu willen of niet; de gebroeders Van Raemdonck zijn inderdaad gevallen als Vlamingen in een leger dat hun elementaire rechten niet erkende... maar hebben ze daarom vrijwillig deze dood gekozen? “Mooi Vlaamsch” is ook altijd zo’n dooddoener geweest. De opinies daarover lopen vèr uiteen. Zelfs Jules Persyn, in die zelfde jaren een gevierd literator en criticus, en door de Wachtebeekse studenten op handen gedragen, schreef voluit: “Dialect onder de dorpstoren, zooveel als ‘t u lust [...] des te beter [...] voor de heele volkstaal! Maar, waar het hoort, [...] algemeen beschaafd a.u.b.”. De hele kunst bestaat er natuurlijk in, te weten waar het hoort!]

* * *

1933 - ONTWAAKT ! - 1934

WACHTEBEKE

Leden van onzen Bond

Wachtebeke

Proost: E.H. Willem Noë, Overslag / Voorzitter: Marquenie Berten, Smishoek / Schrijver: Scheire Berten, Melkerijstraat / Schatbewaarder: Hillaert Berten, Rechtstroom / Leden: Van Laere Renaat, Molenhoek / De Pauw Jozef, Dorp / De Clercq Hector, Dorp / Coppens Michel, Dorp / Hillaert Michel, Smishoek / Hillaert Herman, Rechtstroom / Scheire Jozef, Melkerijstraat / Van Puyvelde Leon, Walderdonk / Roets Achiël, Statiestraat / Van Heule Berten, Statiestraat / Seghers Achiël, Overslag / Noë Berten, Overslag / E.H. Nestor Hesters, Axelsvaardeken

Zaffelare

De Schepper Rutger, Kerkstraat

Winkel

Buyle Gerard, Dorpsstraat / Van Nieuwenhuyze G., Dorp.

[Tot hier staat nog alles in het handschrift van A. Marquenie opgetekend. Albert Scheire, nu schrijver geworden, heeft daar naderhand aan toegevoegd:]

G. Van Mossevelde / L. Persyn / L. Van Overwalle / W. Van Laere.

[Om redenen die niet direct duidelijk zijn, werden achteraf de namen "Hillaert Michel" en "G. Van Mossevelde" doorgestreep.

Wat bij deze lijst ook niet dadelijk te snappen is: waarom worden sommige voornamen zo hardnekkig 'vervlaamt': Willem, vijf keren Berten, Renaat - en spreekt men niet over Jef, Michiel, Geeraard?...]

* * *

Verslag der vergadering op 7/9/33.

Waren de leden niet talrijk opgekomen, de vergadering was niettemin succesvol. Na het gebed en de Zwarte Leeuw hoorden we nog eens H. Hillaert met het klein doch goed voorgedragen gedichtje: "Ze loechen" van Albrecht Rodenbach. Proficiat voor Herman omdat hij niet bang is van eens op de planken te komen. Daarop volgde een speech [sic] van onzen voorzitter over de sport. Ziehier de thesis die hij wilde vooropstellen: sport moet spel zijn t.t.z. het sport moet spel zijn in zooverre het dient als opvoedingsmiddel, maar ook het spel moet sport zijn. Over deze punten werd nog wat geredetwist over het feit dat de vooropgestelde punten niet in een te engen zin mochten opgevat worden, zooniet zou alle sport uitgesloten worden. Dus zeggen dat er te veel sport is is mis; er is alleenlijk gebrek aan gezond sport.

Hierna zongen we "De trommel slaat" om dan de voordracht te hooren van Berten Hillaert die evenals zijn broer niet benauwd is van eens naar voor te treden. Hij droeg ons voor "Heimwee", gedicht van een Javaan die de liefelijke naam draagt van Raden Nas

Vlaanderen
door lijden beminnen
door strijden herwinnen.

KATHOLIEK VLAAMSCH STUDENTENVERBOND

„ONTWAAKT ! „ - WACHTEBEKE

Vlaamsche Broër,

Wij houden onze vergadering op Donderdag 7 Sept. 1933 , om
2 1/2 uur, in de Muziekzaal, Kerkstraat, Wachtebeke.

DAGORDE : SPREKERS EN VOORDRAGERS

A. en H. Hillaert

J. De Pauw

betalen van

R. De Schepper

het lidgeld

A. Noë

Wij kennen uwe overtuiging en rekenen stellig op uwe aanwezigheid.

GODE TER EERE; VLAANDEREN TEN BATE.

HET BESTUUR.

Creve, Wachtebeke

Uitnodiging voor de vergadering van 7 september 1933.

Noto Soerato. Deze verbleef 20 jaar in Nederland en liet ons verschillende goede gedichten na zooals het gedeklameerde “Heimwee”.

Ten slotte werd dan het lidgeld opgehaald. We kregen 8 fr. bijeen wat getuigt dat er maar 8 man aanwezig was. Met een gebed voor Vlaanderen en de Vlaamsche Leeuw ging de vergadering uiteen nadat in ‘t kort de eerste schikkingen genomen waren voor het reisje naar Terneuzen.

De schrijver
[get.] A. Scheire.

[Op deze vergadering waren acht “man” aanwezig! Sommige tegenstanders van de studentenbond zullen wel gelachen hebben, zoals eens Rodenbach schreef: “Zij loechen...”, een verouderde gewestelijke vorm, die weinig jonge mensen nog zouden kunnen thuisbrengen als hij uit zijn verband gerukt zou zijn...

Als illustratie drukken wij hier de uitnodigingskaart voor deze vergadering af. Behalve dat wij kunnen zien dat die reeds met een schrijfmachine werd ingevuld (!), merken wij ook dat hierop niet minder dan drie sprekers worden aangekondigd, die in het verslag onvindbaar zijn. Waarheidshalve moet daarbij gezegd worden dat wij de datum op de poststempel (zegel van 10 centiemen!) ontcijferd hebben: 6 september om 14 uur! Wat dus zou kunnen betekenen dat enkele kaarten ‘s anderendaags nog niet tijdig in de bus gevallen waren...]

* * *

Verslag der vergadering op 30/12/33.

Het jaat 1933 sloot met een welgelukte vergadering. Er waren 16 studenten aanwezig. Na het gebed voor Vlaanderen en de Zwarte Leeuw hoorden we een voordracht van A. Hillaert: “De Rave” van G. Gezelle.

Daarop kwam A. Segers naar voor. Hij gaf een korte terugblik van de werking van ‘t verlopen jaar. Die werking kan nog veel verbeteren en dient de nieuwe richtlijn te volgen die door Dietschland aangegeven wordt.

Nu kwam onze vriend Michel Coppens aan de beurt. Door zijn kleurrijke en gezellige taal over boterkoekjes en cacao deed hij ons het water in den mond komen en hoopte dat uit de lichamelijke verbroedering van boterkoekjes met cacao ook de verbroedering zou volgen in geest en streven. Zoo lieten we de koekjes en de cacao niet lang meer op ons wachten. Ze smaakten lekker evenals de boterstampers en de nieuwjaarskoek.

Daarop volgde ‘t succes van den dag: een parodie op de Brabançonne, meesterlijk uitgevoerd door Michel en Achiel.

Na de gebruikelijke Nieuwjaarswensch sloot deze welgelukte vergadering met het kruis-teeken en de Vlaamsche Leeuw.

De schrijver
[get.] A. Scheire.

[Zodra er sprake is van boterkoeken en... boterstampers, verdubbelt het aantal aanwezi-

gen! Wie ziet vandaag trouwens nog “boterstampers”? Wat te likken viel, bestond uit dezelfde materie als “boterspekken”; maar deze lekkere massa zat wel vast aan een stokje, zoals een lolly nu. Ik probeer mij voor te stellen hoe deze groep “toekomstige leiders” er uitzag toen iedereen flink aan het zuigen was...

“Dietschland” was een tijdschrift dat toen verscheen. De term “Diets” kwam veel voor, vooral in de bewegingen die de Groot-Nederlandse gedachte nastreefden en daardoor dus ook weerom de “stamverbondenheid” wilden aangeven. Na de Tweede Wereldoorlog is het woord praktisch uit het taalgebruik verdwenen, omdat het nogal evidente kwade herinneringen opriep door zijn bijna gelijkkluidendheid met “Duits” en omdat het als zodanig dan ook door de collaboratie werd gebruikt.]

* * *

ALGEMEEN VERSLAG DER TIENJARIGE WERKING.

Den 19e Oogst 1933 was het tien jaar geleden dat “Ontwaakt” gesticht werd op aandringen van Mijnheer E. Hillaert, gemeentesecretaris. De studenten beantwoordden goed aan zijn oproep. Niet min dan 30 studenten wilden van den bond deel uitmaken. Over de werking tijdens het groot verlov van 1923 dient weinig vermeld. De bond was echter op stevige grondvesten opgebouwd.

Het paasch- en groot verlov van 1924 getuigen reeds van een merkelijke vooruitgang. Een innig samenwerken der leden leidde tot een echt succes. Dat jaar werd reeds door onzen bond een tooneel opgevoerd (staat echter niet vermeld welk stuk er opgevoerd werd).

Het jaar 1925 telt weinig vergaderingen buiten die van het Paaschverlov. Heel het groot verlov werd in beslag genomen door de herhalingen van het drama “De Verloren Zoon” en de klucht “De Suikernonkel”.

Het jaar 1926 mag wel het hoogtepunt genoemd worden van onzen bond. Er werd over belangrijke onderwerpen gehandeld als “Jeugdbeweging”, “Jeugdorganisatie”, “VI. Beweging”, “Idealisme”, Pater Poirters, Guido Gezelle, Hugo Verriest, Joe English. Daarbij werd een tooneelavond gegeven waarop “Brancomir” en “Roode Sander” opgevoerd werden. Die stukken werden door onzen bond te Wynkel en 2 maal te Bouchoute gespeeld.

In 1927 is de werking uitstekend. De vergaderingen werden goed bijgewoond en opnieuw werd een tooneelavond op touw gezet. Men speelde “De Rabbijn van Selcha” van F. Rutten en “Studentenknepen” van Palmer Putman. De voornaamste spreekbeurten handelden over “Activisme”, “Zelfstandigheid” en “Drankbestrijding”.

Het jaar 28 staat in hetzelfde teeken. Goed bijgewoonde vergaderingen, goede spreekbeurten waarin vooral gehandeld werd over Transvaal, IJzerfront, “Ware Wezen van A.K.V.S.”. Dit jaar had in October ook de feestviering plaats van Dr. J. Persyn ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag.

Daarop volgde ‘t critische jaar. De stichting van J.V.K.A. en wat er noodlottig op volgen moest, de tweedracht in de studentenrangen. Zoo verlaten de hoogstudenten onzen bond en de overige geraken met den bond in ‘t sukkelstraatje.

De werking tijdens ‘t verlov van 1930 kan er door. Waren de vergaderingen niet heel wel, het concert dat we speelden verzekerde ons succes. “Het groote wonder in ‘t land der witte zon” was een reuzetriomf.

In 1931 is het opnieuw crisis. Zelzate denkt zich machtig genoeg een eigen bond op te richten en scheurt af. We hebben twee verbroederingsfeesten met Zelzate gehouden, één te Zelzate en één te Wachtebeke. Het laatste liep slecht af voor de Zelzaatsche mannen? In 1932 is de werking goed. Een tooneel kan op touw gezet worden. We speelden “De drievoudige wijsheid van vader Wang” dat veel succes had. Daarenboven hadden we iedere week een vergadering waarin vooral gehandeld werd over “Volk of Natie”, “Litteraire Hoogten” en “Ontstaan der Studentenbeweging”. Talrijke deklamaties werden ook uitgevoerd. Ook belegden wij een reisje naar Terneuzen.

‘t Jaar 33 was rijk aan deklamaties en spreekbeurten. Spijtig genoeg kon het concert niet doorgaan. Twee bijzondere vergaderingen dienen echter vermeld: de feestviering van onzen Eerw. H. Proost en de Oranjedag. Twee vergaderingen die wij allen hebben bijgewoond en die we niet zoo gauw zullen vergeten worden [lapsus calami!].

Ziedaar in korte trekken de werking van onzen tienjarigen bond. De werking is vruchtbaar geweest zooals ge ziet maar in plaats van altijd crescendo te gaan heeft ze veel laagten gekend met dan weer een kleine remonte. Ook nu bevinden wij ons niet op een hoogtepunt. De huidige werking kan nog veel verbeterd worden. Denk niet dat een onderwerp behandelen of een deklamatie uitvoeren boven uwe macht is. Ge hebt gezien welke verschillende onderwerpen vroeger niet werden behandeld. Waarom zou dat nu niet meer gaan. Waarom moeten het altijd dezelfde zijn die naar voor treden? Moge daarom dit jaar een jaar zijn van innig samenwerken in geest en streven om goede vergaderingen op touw te kunnen zetten maar vooral een goede en degelijke tooneelavond te kunnen geven die er kost wat kost moet komen.

Zoo zal opnieuw een ijverige werking tot stand komen in ons bondeken. Zoo zullen de heeren van “Eikels worden Boomen” zien dat Wachtebeke niet meer op zich laat wachten maar de andere zal voorstreven. Zoo zullen ze zien dat de leeuw van “Ontwaakt” opnieuw is ontwaakt, Gode ter eere, Vlaanderen ten bate.

De schrijver
[get.] A. Scheire.

[De schrijver is in zijn besluit over de werking der laatste jaren wel zeer realistisch, dat moeten we hem nageven. Maar zoals zal blijken is hij tē optimistisch in zijn verwachtingen voor de komende jaren. De verslagen over 1934 die hier volgen zijn zeer beknopt, en tussen 23 augustus van dat jaar en 30 juli van het volgende jaar 1935 zijn er geen vergaderingen meer geweest!

Tot in de details treedt de schrijver niet. We hadden graag eens geweten wat het vraagteken wil zeggen dat hij plaatst achter de twijfelachtige verbroedering met Zelzate die te Wachtebeke plaats had.

Zoekers naar de plaatselijke ‘geschiedenis’ en heemkundigen kunnen uit wat voorgaat nog iets leren. Zelfs authentieke bronnen uit de besproken tijd dienen altijd met mekaar geconfronteerd te worden. René Van Laere schrijft enkele bladzijden eerder: “Groot verlof 1930: de werking is nul”. Albert Scheire daarentegen: “De werking tijdens ‘t verlof van 1930 [...] het concert dat we speelden [...] was een reuzetriomf”.]

TWEE KWAKKELJAREN : 1934 - 1935

PAASCHVERLOF 1934

Vergadering van den 6e April 1934.

De eerste vergadering van het paaschverlof is wel geslaagd. Met 14 man woonden wij de vergadering bij.

We hoorden eerst naar A. Van Heule die ons in korte maar rake trekken onze plicht uiteenzette. Vlaanderen is niet gediend met woorden maar met daden. Laat ons Rodenbach tot voorbeeld strekken. Aldus de spreker.

Dan was het de beurt aan A. Hillaert die ons in zijn spreekbeurt "De actueele strijd in Rusland" gans de communistische werking uiteenzette. Hij besprak vooral de "vereeniging zonder God" en het vijfjarenplan. Beide werkingen maken niet alleen de katholieke godsdienst maar ook alle andere godsdiensten onmogelijk.

Daarna kwam Albert zijn broer, Herman, aan de beurt. Hij droeg ons kunstig voor "Adam".

Vervolgens sprak onze voorzitter over Edw. Poppe. Poppe's kracht was vooral gelegen in het goed onderscheid dat hij wist te maken tusschen hoofdzaak en bijzaak. Spreker besprak Poppe achtereenvolgens als heilig man, als geniaal man en als kunstenaar.

Tusschen de spreekbeurten hadden we telkens een zangintermezzo. Na een verslag over de algemeene en gewestelijke bestuursvergadering te Oostakker en een aanmoedigend woord van den E.H. Proost ging onze vergadering uiteen bij het zingen van den Vl. Leeuw.

De schrijver
[get.] A. Scheire.

[De zorg om het religieuze welzijn van - vanzelfsprekend - het Vlaamse volk drijft nu toch wel helemaal aan de oppervlakte. De goddeloosheid in de Sovjet-Unie is nu reeds één der grootste oorzaken van onrust bij de trouwe christenen. Ouderen onder ons weten maar al te goed dat niet de strijd voor Hitler, maar de strijd tegen het goddeloze bolsjevisme voor vele jongeren later de reden is geweest waarom ze naar het Oostfront zijn getrokken. Hun misbegrepen idealisme heeft hen op dat ogenblik de verkeerde stap doen zetten.

Een bijna profetische bijdrage over priester Poppe, die hier inderdaad reeds "heilig" genoemd wordt, vervolledigt een vergadering die geheel in het teeken stond van wat verwacht werd van jongeren in de Katholieke Actie - met de nadruk op Katholiek - en langsom minder op "Vlaamsch".]

* * *

GROOT VERLOF 1934

Vergadering van 1 Augustus 1934.

Besprekingen over 't concert. De mannen van de Nijverheidsschool zullen op 26e Augustus komen spelen.

Vergadering van 7 Augustus 1934.

Reis naar Philippine. We waren met 9 man. Vergadering ging niet door uit vergetelheid.

Vergadering van 17 Augustus 1934.

Voordrachten over P. Benoit - C. Verschaeve - Pius XI.

Vergadering van 23 Augustus 1934.

Verslag over de recollectiedag en reis naar Antwerpen van 22e dezer. - Concertbesprekingen.

Bestuursverkiezing: het bestuur blijft ongewijzigd. Voorzitter: A. Marquenie; Schrijver: A. Scheire; Schatbewaarder: A. Hillaert.

[Het relaas over een lange grote vakantie in een notedop, in het handschrift van Albert Scheire. Omvangrijk schijnen de activiteiten niet geweest te zijn. We vernemen zelfs niet of het "concert" - waarmee toneel bedoeld wordt - ook werkelijk doorgegaan is. Wat wèl doorging: een "recollectiedag", een dag dus van ingetogen religieuze bezinning. De trend zet zich voort.]

* * *

GROOT VERLOF 1935

30 Juli 1935.

Hoewel de laatste vergadering reeds lang geleden was, slaagde deze van vorige week buitengewoon goed.

Na een inleidend woord door E.H. Bredael, sprak Leo Persyn ons over het K.A. doel! Door de onverschilligheid bij ons volk is de Kerk achteruit gegaan, omdat 1) de meeste mensen hun godsdienst nog enkel beoefenen omdat het traditie is; 2) de jeugd is onverschillig b.v. in de vacantie; 3) in de studentenorganisatie's kwam vermindering van geestdrift, verslapping, afval. Daartegenin kwam de noodkreet van Paus Pius XI : "iedereen missionaris" en voor de leken "onder leiding van priesters". De studentenactie nu is een bijzondere afdeling van de K.A. Het is de plicht van elke katholieke student deze te steunen.

Daarna sprak R. Van Laere over het jubelcongres van de K.A.J. Deze organisatie heeft zich op 10 jaar tijds ongelooflijk uitgebreid. Toen Paus Leo XIII zijn encycliek "Rerum Novarum" uitvaardigde, waren er groote maatschappelijke moeilijkheden: socialisme en

communisme waren ontstaan. Klassenstrijd en maatschappelijk verval in groote mate tot vóór 10 jaar. Wat is nu het doel van K.A.J. : 1) verovering van iedere arbeider; 2) verovering van de afvalligen. Straks op 25 Oogst houden de jonge arbeiders hun wereldcongres te Brussel. Wij als studenten zullen medehelpen om met hetzelfde enthousiasme het feest mede te vieren.

Daarna nog enkele zangoefeningen.

De schrijver
[get.] Jos. Scheire.

[Zonder dat er ergens over gerept wordt, heeft Jozef Scheire zijn broer hier als schrijver vervangen.

Geen woord meer over Vlaanderen! Nee, laat nu maar eerst aandacht besteed worden aan de Kerk, die volgens dit verslag drastisch achteruit boert. Alle katholieken, dus ook de studenten - want zijn hier te Wachtebeke wel andere dan katholieke studenten? - moeten "missionaris" worden, wel te verstaan onder leiding van hun priesters.

Een priester die dat hier ter plaatse wel zéér energiek ter harte heeft genomen, is precies onderpastoor Leo Bredael geweest. Hij kwam hier op de Sint-Catharinaparochie in 1929 en bleef hier tot 12 maart 1943, toen hij pastoor te Waasmunster werd. Ik heb hem nog zeer goed gekend, en kan me nauwelijks één katholieke organisatie indenken waarvan hij géén proost geweest is. Hij verplaatste zich per fiets letterlijk vliegensvlug van de ene vergadering en verplichting naar de andere, wat hem tussen andere namen ook de bijnaam "de vliegende dame" bezorgde. Dat "dame" was niet oneerbiedig bedoeld, maar wij vergeten nu te gemakkelijk dat alle priesters in die dagen nog een soutane droegen, hun "rok".

Uit de volgende verslagen zal zonneklaar naar voor komen dat zich in de houding van de katholieke studenten en leerlingen van het middelbaar onderwijs een diepe kentering voordeed. Pius XI, die als de grondlegger van de Katholieke Actie mag beschouwd worden, had opgeroepen tot "lekenapostolaat", maar alleen zó, dat leken mochten meehelpen aan het hiërarchisch apostolaat van de clerus, en dus helemaal de richtlijnen van de kerkelijke autoriteiten moesten volgen. Laten we wel wezen, dit is zeer lang, tot nà de Tweede Wereldoorlog, zo gebleven. Denk maar aan 'Leuven'. Jozef Cardijn (1882-1967), dat moet gezegd, was Pius XI eigenlijk vóór geweest, want de eerste kern van zijn sociale beweging ontstond reeds in 1912 te Laken, waar hij parochiepriester was. De 'officiële' KAJ werd reeds in 1924 gesticht. Het is wellicht de explosieve uitgroei van deze beweging, die de kerkelijke overheid ertoe aangezet heeft om ook voor de studenten een specifieke katholieke organisatie op het getouw te zetten: in 1935 - hier zijn we bij het jaar dat ons op dit ogenblik bezig houdt - werd de KSA opgericht, de Katholieke Studenten Actie. Hoewel er hier nog met geen woord over gesproken werd, zou het niet verwonderen dat de omschakeling net hiër gebeurde: de aanwezigheid van Bredael, het bijna wegmoffelen van de strijdende Vlaamse gedachte, schijnt er op te wijzen. Trouwens, zoals we straks zullen zien, in 1936, één jaar later, is het zo ver.]

* * *

Vergadering 5 Augustus 1935.

Meer leden, meer geestdrift. G. Van Nieuwenhuyze sprak ons over de vacantieactie die uit plicht moet worden gevoerd. Deze actie moet ons ontwikkelen tot mannen van de daad. Overal moeten we laten zien dat we katholieke studenten zijn door onze broederlijkheid en eerlijkheid.

Als intermezzo een aanwakker[en]de declamatie van Georges De Paepe.

Daarna sprak Alb. Van Heule ons over de beteekenis van het jubelcongres der K.A.J. Hun algemeen programma is de verovering van het arbeidersmidden en wel een geestelijke en zedelijke verovering. Concreter gezegd moet de K.A.J.-organisatie een nieuwe jeugd openbaren en moet in staat zijn in bedorven middens alles goed te maken.

Als slot werd een oproep gedaan tot de studenten om mee te gaan te Brussel en eveneens het feest mede te vieren.

De schrijver
[get.] Jos. Scheire.

* * *

Vergadering 14 Augustus 1935.

Het verslag over den gowdtag te Beveren werd ons medegedeeld. Daarna werd er gesproken hoe het kwam dat de wereld op verre na nog geen katholieke wereld is. Ook werden schikkingen genomen voor de deelname aan de volgende gewestdagen en voornamelijk aan de studiedagen te Oostakker op 26-29 Augustus.

De schrijver
[get.] Jos. Scheire.

[Van welke vereniging of bond die gowdtag te Beveren eigenlijk uitging, vernemen we hier niet.

Impliciet maken we hier ook wel kennis met de nieuwe doelstelling van onze Vlaamse katholieke studenten: de Vlaamse doelstellingen kunnen nog wel even wachten, eerst moet de hele wereld katholiek worden.]

* * *

Vergadering 21 Augustus 1935.

De vergadering had plaats in de Parochiekring te Overslag.

Ter afwisseling werd gesproken door Leo Persyn over de cosmische stralen en stratosfeerheertochten [sic!]. De aardbol staat door onophoudelijke ontladingen van energie in verband met de andere hemellichamen b.v. het licht. De stralingen van verschillende aard doorkruisen den dampkring, die volgens eenigen 300 km. hoog schijnt te zijn. De stralingen zullen ons toelaten kennis te nemen van verre hemellichamen die niet toegankelijk zijn voor een experimenteel onderzoek, en wel om de bouw en inhoud van het heelal na

te gaan. Bij middel van den spectroscop werd een serie stralingen opgemaakt. In 1910 ontdekte men een nieuwe die men meent van kosmischen oorsprong te zijn, doch men is het niet eens nopens zijn oorsprong. Ziehier hoe men tot de ontdekking kwam. Vóór 1900 tijdens onderzoekingen nopens de X-stralen kwam men tot een verschijnsel dat de natuurkundigen op weg zette tot de ontdekking van een zeer ingewikkelde straling ("ultra penetrant" genoemd), later "cosmische straling", daar ze haar oorsprong vond noch op aarde noch op de zon. Waarin bestaat dat verschijnsel nu? De ontlading van een negatief geladen electroscoop bewees dat het niet kwam door de stralingen der radio-actieve stoffen maar door een oorzaak buiten de aarde. Op 2000 m. heeft men een even snelle ontlading als op den grond. De nauwkeurige onderzoekingen als van Piccard en anderen hebben enkele resultaten verkregen. 1/10 der energie op aarde zooals licht en warmte komt van de cosmische stralingen. Hun doordringingskracht moet buitengewoon groot zijn want ze dringen door door looden platen van 3 m. dikte. Wanneer nu apparaten kunnen worden geconstrueerd die deze energie zullen gebruiken, zullen de cosmische stralen de plaats van de electriciteit innemen.

De schrijver
[get.] Jos. Scheire.

[Voor mij, helemaal persoonlijk, is dit het leukste verslag dat ik in het hele boek aantref. Omdat ik erin mijn vereerde leraar, die ik vijf aaneengeregen jaren in het Sint-Lievenscollege te Gent mocht meemaken, helemaal herken. Hij is daar trouwens een legendarische figuur gebleven. Van september 1944 tot juni 1949 'gaf' hij mij en mijn medeleerlingen: algebra, meetkunde, scheikunde, trigonometrie, natuurkunde, en er zal wel nog een vak zijn dat ik vergeet. In 1935, hij was toen in die grote vakantie nog geen achttien jaar oud, zàt het er al in: dit is geen verslag van een vergadering, dit is een verslag van een cursus, dit is een les!

Leo Persyn was toen de aangewezen man om naar te luisteren: hij was dan reeds de secundaire studies ontgroeid en heeft later hogere studies in de Biologische Wetenschappen gedaan.

Piccard, die hier vernoemd wordt, was in de jaren dertig een beroemdheid. Auguste Piccard (1884-1962), eigenlijk een Zwitser, is van 1922 tot 1954 hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Brussel geweest, en heeft per ballon twee tochten naar de stratosfeer ondernomen (1931 en 1932), waarbij hij tot meer dan 16000 meter hoogte kwam, een absoluut record voor die tijd. België heeft trouwens een reeks postzegels uitgegeven waarop een afbeelding van die ballon voorkwam.]

* * *

Vergadering van 7e September 1935.

Een twintigtal leden waren aanwezig op de vergadering in de parochiekring op den Overslag. Verslag over de studiedagen en de verbroederingsdag te Gent. Daarna een spreekbeurt door Edward Van Laere over Hugo Verriest. Hij leerde ons Verriest kennen als de stille werker, de levenswekker van Vlaanderen.

Daarna hadden we Willy Leroux die handelde over het onderwerp: wat is een algemeene

beschaafde omgangstaal. Na een beschouwing over de Fransche, Duitsche en Engelsche taal kwam spreker tot de conclusie dat Vlaamsch België in opzicht van een beschaafde omgangstaal ver ten achter staat. Dialect is niet af te keuren maar dialect moet op zijn plaats blijven. Dialect past bij den landbouwer maar niet bij een Vlaamsche intellectueel. Doch ook niet in 't tegenovergestelde vallen; geen puristentaal waaruit ieder woord dat niet rasecht is wordt verbannen; ook geen boekentaal waar ieder woord uitgesproken wordt lijk het staat. Zooiets past evenmin bij het Vlaamsch als het bij het Engelsch zou passen. Studenten, wat is onze plicht op dit gebied?

Met een leuke declamatie van onze vriend Georges en een liedje werd dan de vergadering gesloten. Besprekingen over de deelname der gewestdagen van Eekloo en Audenarde.

De schrijver
[get.] A. Scheire.

[Hier is de èchte schrijver opnieuw! Het is trouwens de laatste pennetrek die we van hem vinden.

Willy Leroux heeft een klare kijk op het gebruik van dialect tegenover de "omgangstaal". Precies deze laatste kwalificatie geeft perfect aan wat er bedoeld wordt: de 'beschaafde' taal is nuttig, noodzakelijk, bij de omgang tussen Oost-Vlamingen en Limburgers of Brabanders enzovoort, en nog meer in de omgang met vreemden die onze taal menen machtig te zijn; rond de eigen toren, om de uitspraak van Jules Persyn nog eens in herinnering te brengen, blijven we best onszelf.

Een paar vragen nog. Waarom vergaderen de studenten nu al tweemaal tereke op Overslag? En waar is de "Vlaamsche Leeuw" gebleven, die nog niet zo lang geleden alle vergaderingen afsloot?]

DE K.S.A.

[In het oude verslagboek volgen nu nog juist geteld vier volgeschreven bladzijden. Achiël Roets, de latere kanunnik en vicaris-generaal, heeft zich daarmee belast. Maar dan blijven alle nog resterende pagina's blank, nog wel de helft van het hele register. Zonder twijfel moet Achiël Roets gedacht hebben: dit is een totaal nieuw begin, dus: een nieuw verslagboek, dat er qua formaat net eender uitziet als het voorgaande, maar waarin slechts elf bladen gebruikt zijn.

Om te beginnen neemt Achiël Roets de vier bladzijden uit het oude boek quasi letterlijk over: hij schrijft dus twee keer dezelfde tekst. Wij houden het hier bij de tekst zoals hij in het 'nieuwe' boek voorkomt.]

K S A

VERSLAGBOEK Van den Bond voor KATHOLIEKE STUDENTEN ACTIE te Wachtebeke vanaf het Groot Verlof 1935-36

GROOT VERLOF 1936

Algemeene Verslagen

1936 : Proost: E.H. L.Bredael / Hulpproost: E.H. Nestor Hesters / Leider: Jos. Scheire / Onderleider: Gentil De Paepe / Schrijver-Schatbewaarder: Achiël Roets.

Leden: Van Nieuwenhuyze Geo / Noë Jos / De Waele Richard / De Caluwé Huibert / Roets André / Van Laere Edward / Dierick Alfons / De Paepe Geo / Hillaert Albert / Hillaert Herman / De Witte Firmin / De Beule Geo / Coppens Carlos / De Caluwé Julien / Leroux Willy / Leroux Paul / De Pauw Jos / Janssens Marc. / Haemers Maur. / Hesters Omer / De Mol Evarist / Scheire Raphael.

Seminaristen: Persijn Leo / Van Laere René / Scheire Albert.

Te vermelden: de stichting van een nieuw gewest, met name: "Lokeren", bestaande uit 5 bonden: 1. Lokeren 2. Wachtebeke 3. Selzaete 4. Moerbeke-Exaerde 5. Saffelaere.

't Begin van de vacantie zag nog maar weinig werking: een vergadering gehouden om de rollen voor den tooneelavond te verdeelen, verder nog een paar vergaderingen in de boschen en in Terneuzen.

Met 't tooneel kwam er eindelijk een weinig leven in de studenten: een tiental mannen stelden zich bereidwillig ten dienste om dat lastig werkje onder de vaardige leiding van E.H. Hesters aan te vatten.

30 Oogst:

Als voorafgaande werkje toonde Willy Leroux aan het volk van Wachtebeke 't leven en de hoedanigheden van hun groot criticus: Julius Persijn. Hij beschouwde hem onder ver-

schillende oogpunten: als Vlaming, als katholiek en zoo meer.

Het tooneelstuk: "Viva Christo Rey" in 4 bedrijven, van Reinier Ysabee oogstte een geweldigen bijval vanwege het volk. Berten De Geest trachtte vervolgens door een flinke redevoering het volk een weinig sympathie in te pompen voor de K.S.A.-beweging. Hij toonde het verband tusschen de K.S.A.-werking en het leven der Apostelen.

Daarna voerde men het spreekkoor "Voor Vlaanderen" van E.P. Bogaerts uit.

Nadat ons vanuit Moerbeke de grootste lijnen van 2 studieplannen waren toegezonden begon men hier met het oprichten van een studiekring. Als leden telde men 7 man: de proosten met Jos. Scheire / Gentil De Paepe / Achiel Roets / André Roets / Alfons Dierick / Jos. De Pauw / Willy Leroux.

Het studieplan behandelde het laïcisme:

1. in 't algemeen: zijn ontstaan, oorzaken, uitbreiding en gevolgen, zijn verschillende uitingen onder 't volk;
2. onder de studenten: de geest van liberalisme. Hoe die te keer gegaan. Door 't laïkaat, 't leekenapostolaat, de Katholieke Actie.

12 September:

In de algemeene vergadering werd de studiekring in 't kort samengevat door Jos. Scheire en werden reeds toekomstplannen gesmeed.

De schrijver-schatbew.

[get.] A. Roets.

[Het is wellicht niet van een leien dakje gelopen, maar 23 leden, begeleid door een paar priesters en niet minder dan drie seminaristen, het is niet niets! Zoals hoger reeds voldoende aangestipt, ligt het zwaartepunt nu overduidelijk bij "apostolaat", "katholieke actie", "Christo Rey"... Vijf van die leden zijn naderhand ook priester geworden.

Helemaal in de geest van die tijd spreekt men nu ook niet meer over een voorzitter enzovoort, maar over een "leider". Datzelfde woord is, in andere talen, en in dezelfde periode, voor verscheiden dictators gebruikt...]

* * *

NIEUWJAARSVERLOF 1936-37

31 December '36:

Ouwejaarsavond! Veel leute en plezier.

Een mooie groep was opgekomen om een gezamenlijke feestviering door te brengen.

Na de gebruikelijke koeken (nu zonder chocolademelk: welk een verarming!) konden onze studenten zich een tijdeken vermaken in de zaal, daar de herberg der Kinderen Bracke voor zulke gasten versuikerd is. Een partijtje "bokken" met de kaarten hield er toch den moed in.

4 Januari '37:

Bij gemis aan een eigen sterrestoet kwamen de mannen van Zaffelare hun beste doen om, ten voordeele van de missiën, de beurzeken van bereidwillige menschen een "belgaken"

lichter te maken. De Wachtekkenaars lieten zich echter niet zoo gemakkelijk van hun centjes berooven en alles samen bracht men in ons gemeenteken maar een goeie 250 frank samen.

Zoodat er dan ook werd besloten toekomstige jaar zelf een Driekoningenstoet in te richten.

Wat aangaat de intense werking was dit verlof dus van geen tel.

De schrijver-schatbew.

[get.] A. Roets.

[De herberg was “versuikerd”... echt een uitdrukking die ik niet ken. Bedoelde de schrijver daarmee dat de herberg “van suiker” was, figuurlijk dan, en dat wildebrassen zoals de studenten daar alleen maar schade konden aanrichten, althans volgens de profijtige gezusters Bracke?

En wie kent de “Belga” nog? Vóór de Tweede Wereldoorlog heeft men getracht deze munteenheden in het land ingang te doen vinden. Eén Belga was dan gelijk aan vijf frank, en het vijffrankstuk werd dan ook “Belga” genoemd. De poging is een miskleun gebleken: niemand heeft ooit in “Belga” gerekend!]

* * *

PAASCHVERLOF 1937

Onmiddellijk wordt de werking in gang gezet, want ‘t verlof is te klein om lang te wachten.

Dinsdag 30 Maart:

Gewestvergadering in Moerbeke. Maar twee mannen waren er aanwezig, daar ze eigenlijk wat te vroeg doorging, want de gowleiding is belegd op den namiddag.

Woensdag 31 Maart:

Te 1 u. stipt vertrokken 6 kerels, de beste van Wachtebeke, per fiets op naar Aalst. Langzaam ging het langs Saffelaere, Wetteren, den berg op in Oordegem, tot we aankwamen in Aalst waar we eerst rond 6 ure moesten binnenkomen.

Dien avond na het eetmaal was ons een verbroederingsvergadering beloofd met het gewest Aalst. ‘t Ging er lustig aan toe, bijzonder bij ‘t optreden van den komiek Frans Callebaut.

Rond 10 u. 30: slaaptijd.

Donderdag 1 April: Recollectiedag.

Opstaan te 6 uur. Mis en eetmaal.

Sermoenen, speeltijd, vrije tijd (niet praten!) wisselden elkander gestadig af.

‘t Eerste sermoen handelde over de vereischten voor K.A. leiders en dit werd weldra een weerlegging van ‘t communisme. ‘t Tweede sermoen was niet zoo belangrijk. 3e Sermon: liberalisme bij ons volk en de studenten: onttrekken van de rechten op natuurlijk gebied aan de Kerk (AKDS).

Na het lof en een laatste maaltijd rukten we samen langs Dendermonde naar den Wachtebeekschen geboortegrond terug.

Zaterdag 3 April:

Algemeene vergadering in Wachtebeke. Een 16 man beantwoordden den oproep. Nieuwe liederen werden aangeleerd om op den gowdag gezongen te worden, maar dit liep half en half uit op een fiasco. Er werd dan besloten zich met een drietal liederen tevreden te stellen.

Onze leider Jos. Scheire handelde dan zeer kort over de beteekenis van onzen gowdag, de dag van onze beweging, onze dag, midden de verheidenschte grootstad Gent.

Richtlijnen werden dan nog gegeven hoe men zich op den gowdag te gedragen had.

3 April:

Om 5 ure waren alle studenten die meereden naar Gent aanwezig in het lof om den zegen van het Allerheiligste af te smeeken over onzen gowdag.

Maandag 5 April: Gowdag.

Om 7 ure studentenmis, gediend door 2 studenten in uniform. Allen waren er aanwezig. Rond 8 u. 30 stonden 12 mannen gereed aan de kerk om op te rijden naar Gent. Twee anderen waren reeds vertrokken.

[Nu werd een krantenknipsel ingeplakt, waarin we een uitgebreid verslag over de gowdag kunnen lezen. Als titel: "Gent bezet door de geelblauwe vendels van Christus Koning!". Als ondertitel: "2000 studenten rukken Gent, doodenakker van Vlaamsch en Katholiek leven, langs alle kanten binnen, en bezetten het centrum van de stad!".

Er was een mis in de kathedraal, onder het toezien van bisschop Coppieters. Het orgel werd bespeeld door priester Henri Van Laere, toen leider van de Schola Cantorum van Sint-Baafs, en afkomstig van Wachtebeke-Overslag; hij werd daar geboren op 2 juli 1899 en is op 16 november 1979 overleden.

Na de mis volgden sectievergaderingen in het Sint-Lucasinstituut, in de feestzaal van "Het Volk" en in het Sint-Lievenscollege. Gowproost was toen de huidige hulpbisschop Leo De Kesel. In de namiddag volgde een parade op het Sint-Baafsplein en een gezamenlijke feestzitting in het feestpaleis in het stadspark.

De 2000 kerels en knapen waren allen in uniform, zwarte korte broek, blauw hemd, oranje-gele das. Gent werd nota bene toen al "heidensch" gevonden... welke kwalificatie zou men dan nu aan de stad moeten geven?]

* * *

9 April : Algemeene vergadering te Wachtebeke.

Alhoewel de kaarten den Zaterdag hadden aangekondigd [inderdaad had Achiel éérst "10 April" genoteerd, en later heeft hij over de "10" een "9" geschreven] en men dan 's morgens nog had moeten verwittigen, beantwoordde een schoon aantal mannen den oproep. Te 2 u. 15 werd met de vergadering aangevangen onder 't zingen van ons strijdlied: "Kerels der Noordzee". Onmiddellijk nam onze leider Jos. Scheire dan het woord om

onzen oud-proost Nestor Hesters, benoemd tot onderpastoor te Gremberge, een laatste maal welkom te heeten in deze vergadering. Hij drukte op het groote aandeel dat hij had in het samenbrengen van de studenten n.l. door onzen tooneelavond van 30 Oogst l.l. Als een klein bewijs van onze dankbaarheid werd hem een klein geschenk aangeboden.

Vervolgens werd het woord verleend aan onzen schrijver-schatbewaarder die handelde over de eerste strekkingen tot communisme: Plato, (More), De Saint Simon, Ch. Fourier, P.J. Proudhon, Louis Blanc. Hij besloot met een oproep om deze behandeling van 't communisme voort te zetten.

Daarna handelde onze leider over het thema: "Eruit het liberalisme", naar de voordracht van E.P. Arts S.J. op de feestvergadering van den goudag. In hoeverre zijn we nog liberalen? Hier op onze parochie?

De spreekbeurt van Jos. De Pauw kon niet doorgaan daar zijn papieren in Gent berustten. Bij de afwezigheid van E.H. Bredael werd over onzen concertavond nog niet gesproken. Verder werden nog liederen aangeleerd en het reglement van den studiekering wert kort voorgehouden:

- 1) Dagelijksche H. Mis
- 2) Meedoen aan alle K.S.A. dagen
- 3) Enkel de goede herbergen bezoeken, enz.

Voor het eindigen van de vergadering nam E.H. N. Hesters nog vlug eens het woord om in korte trekken zijn werking in den bond te overzien en ons allen uit te noodigen voor Gremberge. Na het luide applaus werd met de "Vlaamsche Leeuw" en 't gebed de vergadering geheven. Onze studenten konden zich dan nog verder vermaken in de zaal en de herberg.

De schrijver-schatbewaarder
[get.] A. Roets.

[Een klein bewijs en een klein geschenk... wat dat eigenlijk was komen we niet aan de weet.

Wij zijn nu in 1937. Opvallend toch hoe bezorgd men is over het communisme! Verwondert het dan dat heel wat jonge katholieken gemeend hebben - enkele jaren later - naar het Oostfront te moeten trekken om aan die 'plaag' een einde te stellen?

Achiel gaat het wel ver zoeken, wanneer hij ook Plato en Thomas More bij het communisme betreft. Anders is het met Saint-Simon (1760-1825), die o.a. op Marx invloed heeft uitgeoefend, waar hij in het begin van de 19e eeuw reeds onderkende dat men bij de aanvang van een nieuwe, industriële ontwikkeling van de maatschappij stond; met Fourier (niet Fourier) (1772-1837), die de vader van de coöperatieven is geweest; met Proudhon (1809-1865) met zijn nog steeds fel betwist adagium, dat hij meer als een axioma zag: "eigendom is diefstal"; met Louis Blanc (1811-1882), die in de eerste helft van de 19e eeuw reeds opkwam voor gelijk loon voor iedereen.

Maar ook het liberalisme was voor onze katholieke studenten een loerend gevaar. En dat zal wel niet zozeer geweest zijn omdat het gekant was tegen privileges en de economische vrijheid predikte, maar meer waarschijnlijk omdat het niet volgde bij de voorschriften van de Kerk.

Nog iets: waren er dan te Wachtebeke 'slechte' herbergen?]

* * *

ALGEMEEN VERSLAG
opgezonden aan 't Gewestbestuur
en antwoordend op de vragen in vorig KSA-nummer gesteld.

Wachtebeke, 15 April 1937.

KSA - GEWEST LOKEREN - BOND WACHTEBEKE.

VERSLAG DER VERLOFWERKING VAN HET PAASCHVERLOF 1937.

I. De toestand.

1. 5 hoogstudenten - 24 gewone studenten.
2. Alle gewone studenten zijn bij den bond ingelijfd. Daaronder zijn er mogelijks leden, die geen K.S.A.-lidkaarten hebben omdat zij leerlingen zijn van staatsscholen.
3. Het gewest heeft de regeling met de fichen niet doen doorgaan.
4. ?
5. We beschikken over zeven echte kernleden (studiekringers).
6. ?
7. Verantwoording ligt bij het gewestbestuur.

II. De werking in het algemeen.

1. Mentaliteit van de leden tegenover de gouw: de leden hebben door den gowdag voor het meeste deel voor de eerste maal kennis gemaakt met de uitgebreidheid van de K.S.A. in Oost-Vlaanderen. Anders is er weinig contact.
2. Tegenover 't gewest: te verdeelen in twee groepen. De besten staan zeer goed bekend én met het gewestbestuur én met de leden van 't gewest, en dit namelijk door de recollectiedag van 1 April. De andere leden staan zeer vreemd voor al wat buiten den bond gebeurt. Anders is er goede verstandhouding tusschen bond en gewest.
3. Als lokaal hebben we de muziekzaal, vergaderzaal voor de meeste takken van K.A. hier ter plaatse. Een eigen tijdschrift is praktisch onmogelijk.
4. Ieder werd uitgenoodigd voor den gowdag. De gowdag kende dan ook een flinke opkomst van uit onze ouwe gemeente. (Ook in den recollectiedag voor het gewest was Wachtebeke het best vertegenwoordigd.) Reeds werden de mogelijkheden tot tooneel en sterrestoeten besproken. De meeste leden hebben een uniform.

III. Werking voor dit verlof.

1. De beteeckenis van den gowdag werd op de vergadering kort en klaar uiteengezet; de leden namen den gowdag op in de goede lijn: een frissche openspreiden der jonge krachten midden...
Speciale vergadering voor den gowdag, waar de beteeckenis werd uiteengezet en waar de nieuwe, zeer moeilijke liederen zooveel mogelijk werden aangeleerd; tusschen de Paaschbiechten in kwamen onze studenten in het lof samen hun Leider aanbidden. Maandag morgend: studentenmis gediend door twee studenten in uniform en bijgewoond door allen in uniform.
2. Van 't gewest werden ons geen bijzondere richtlijnen gegeven buiten de nauwkeuriger verklaring van K.S.A. Alles werd zoo stipt mogelijk uitgevoerd.

3. De kerels kwamen twee maal samen in algemeene vergadering. Communisme en liberalisme werden er onder handen genomen, samen met het afscheid van onzen hulp-proost E.H. N. Hesters, benoemd te Grembergen.
4. Ze waren voorbereid door een bestuursvergadering.
5. Geen andere activiteiten meer.
6. Wij hebben een studiekring, waarvoor echter plaatselijk geen bijzondere werking te vermelden is, nu onder het Paaschverlof.
7. De scheiding van knapen en kerels is nog niet eens doorgevoerd.
- 8.
- 9.
10. De Mis wordt dagelijks bijgewoond zonder verdere regeling, die echter praktisch onmogelijk ware, daar er geen vaste Mis is buiten die van 6 ure.
- 11.

[De invulling van dit verslag is duidelijk gebaseerd op een vragenlijst vanwege het gewestbestuur. Bepaalde vragen schijnen voor Wachtebeke irrelevant geweest te zijn: daar waar na het volgnummer niets wordt vermeld. Eén keer verschijnt er zelfs een vraagteken.

De structuur wordt strakker. Eigen initiatieven komen steeds minder aan bod: het gewest schrijft voor wat er dient te gebeuren. Knapen en kerels - wegens het niet te verwaarlozen leeftijdsverschil tussen "gewone" studenten en hoogstudenten - moeten apart "onder handen genomen" worden. Het hogere bestuur vraagt ook hoe het nu zit met het bijwonen van de mis tijdens de vakantie (nota bene om 6 uur 's morgens!).

De drie puntjes na "openspreiden der jonge krachten midden..."

zijn waarschijnlijk een allusie op wat ook de kranten over de gowdage publiceerden: midden de "doodenakker van Vlaamsch en Katholiek leven"... te Gent!

* * *

GROOT VERLOF 1937

"Eén met de Kerk"

Dit veelbelovend verlof werd onweerstaanbaar-machtig ingezet door de studiedagen van 26-29 Juli te Oostakker.

Het is niet aan ons die dagen te beoordeelen maar flink geslaagd mogen we ze alleszins noemen én voor wat aangaat de keuze van de sprekers én voor de tucht én voor de echte K.S.A. broedergeest die ons met zijn alles-omvattende grijpparmen meesleurde.

Als bijzonderste punten mogen wij aanstippen:

Maandag 26 juli: Openingsrede: P. De Somer - E.P. Arts.

Dinsdag: E.H. Kan. Cardijn - Z.E.H. Van Spanje, leider der Kruisvaartbeweging in Nederland. - 's Avonds: kaarskensprocessie naar de grot.

Woensdag: E.H. Kan. Philips, diocesaan proost van Jong-Limburg. - Afkondiging van de Keure van K.S.A. Jong-Vlaanderen. - 's Avonds: kampvuur.

Donderdag: Mgr. Cruysberghs - E.H. Vic. Gen. Van Crombrugge. Aan de studiedagen namen 5 man van Wachtebeke deel: J.S., A.R., A.S., W.L., A.D. [dit waren ongetwijfeld:

Jos. Scheire, Achiel Roets, Albert Scheire, Willy Leroux en Alfons Dierick. Voor de Kerk alleszins wel vruchtbare studiedagen: vier van de vijf genoemden werden later priester gewijd.]

En met een open oog voor de toekomst mogen we zeggen: “Indien onze verlofwerking voor de helft zoo goed lukt als deze studiedagen, dan bereiken we prachtige resultaten!”.

[De studiedagen staan inderdaad sterk in het teken van het motto “Eén met de Kerk!”. Als we ook maar nalezen wie de sprekers waren, stellen we vast dat zes redenaars - van de zeven in totaal - geestelijken waren. Redenaars, zeggen we, en niet van de minsten! Van Cardijn is altijd geweten dat hij met zijn gloeiend redenaarstalent hele massa's kon elektriseren. Maar ook monseigneur Cruysberghs (1891-1976) was een veel gevraagd retor, die bij verscheiden gelegenheden ook te Wachtebeke is ‘opgetreden’. En kanunnik Gerard Philips (1899-1972) was nauw verbonden aan het uitwerken van de Katholieke Actie in Vlaanderen; niet de eerste de beste: na de Tweede Wereldoorlog werd hij hoogleraar te Leuven, en hij heeft zelfs vijftien jaar in de Belgische Senaat gezeteld. Ook pater Arts was een gevierde figuur. Wat er ook van zij, zij schijnen op hun toehoorders een wel zeer diepe indruk gemaakt te hebben. En weerom, zoals het in die dertiger jaren algemeen in alle Westerse landen schering en inslag was, moest alles “in uniform” en met “tucht” uitgevoerd worden.]

* * *

Zaterdag 31 Juli:

Onmiddellijk stak Wachtebeke dan van wal. Na een korte bijeenkomst van de deelnemers aan de studieweek werden de mannen opgetrommeld. Buiten enkele uitzonderingen was alleman op post. In troep ging men dan naar den hof van ‘t klooster waar de vergadering zou doorgaan.

De vergadering werd geopend met de wet van Jong-Vlaanderen, een gebed en ons Pausenlied: “Evviva”.

Als eerste spreker gaf Jos. Scheire, leider, ons een bondige weergave van de spreekbeurten van E.P. Arts en Kan. Philips. Onder andere gaf hij aan de vergadering ‘t dagwoord van Pater Arts te overwegen: “De Kerk: moeder of monster?”. Is de Kerk voor ons wat ze eigenlijk moet zijn: een moeder? of is ze door slechte praat van anderen die zeggen dat ze zich aan ons wil opdringen, is ze in onze oogen een monster? Christus, de Kerk is voor ons de Weg, de Waarheid en het Leven. Wij, wij zijn de Kerk, wij zijn de jonge Kerk, wij moeten lichtboeien zijn in den nacht, op de donkere zee en geen losgeraakte boeien die de schepen op een dwaalspoor, op de zandbank leiden!

Daarop nam Willy Leroux, de koene redenaar, het woord om ons een kleine toespraak te houden over de beteekenis van ‘t lied bij ons volk, bij ons. Dadelijk begon men dan met het aanleeren van enkele liederen, iets wat veel moeilijkheden meebrengt.

Gewestleider Achiel Roets begon dan de lezing van de Keure, wat eigenlijk een tactische fout was, want de mannen worden door de talrijke punten overweldigd en misschien wel een weinig uit hun lood geslagen. Voorloopig werd toch overgegaan tot de indeeling in vendels: een vendel knapen onder gids Fons Dierick en een vendel kerels onder den gids Willy Leroux.

Als laatste nummer kregen we E.H. Berten Scheire te hooren over het doel van onze Katholieke Actie, want daarop vooral dient er gesteund dat de Keure, vooral de methodiek bijna louter middelen bevat en nog niet door 't feit zelf ons doel bereikt. Berten gaf ons op zijn gemoedelijke manier een nogmaals korte verklaring van 't K.A. doel.

Verder werd nog nagegaan de mogelijkheid tot uitvoeren van een tooneelstuk: "Haar Zege", wat echter later bij gemis aan spelers werd uitgesteld.

Met de "Vlaamsche Leeuw" (in broedergroetshouding) en 't gebed voor Jong-Vlaanderen werd de eigenlijke vergadering geheven.

Van de plaats van vergaderen tot de speelplaats stapten we dan eens flink op en zongen ons strijdlied. Daarna gezamenlijk spel.

[Het gaat hier werkelijk om een strijd, maar dan een strijd voor Kerk en Paus; in de geest van toen met dichtelijke beeldspraak aangegeven, en nog dunnetjes overgoten met Vlaamse uiterlijkheden, bijna paramilitair gebracht.

Op te merken: Achiël Roets, amper zeventien jaar oud, was toen reeds "gewestleider". Dit zal dan wel het gewest Lokeren geweest zijn, te oordelen naar het verslag dat we in april lazen.]

* * *

Donderdag 6 Oogst:

[Met de datum slaat schrijver de bal mis. Als 31 juli inderdaad op een zaterdag viel, moest het op donderdag 5 augustus zijn, niet de zesde.]

In de vorige vergadering was de vendelvergadering belegd op vandaag 2 ure. Uitnodigingen werden niet meer gezonden, zoodat, om 2 ure 5 man enkel op post waren. De anderen?

We mogen deze dag volledig mislukt noemen.

Dinsdag 10 Oogst:

[Dit schijnt dus wel de juiste datum te zijn.]

Reeds enkele dagen was er beroering! Voetbalschoenen, broekskes, majokes werden voor den dag getooverd! Tot op heden een ploeg van een 11 uitstekende mannen den tocht naar Assenede aanvatte. Met blijde verwachting werd de match: Wachtebeke - Assenede, Bouchoute, Bassevelde aangevangen. Jonge beenen trippelen 't leder na, paskes links, paskes rechts, een shot van den center-voor: "Hou, goal!". Wachtebeke teekent zijn eerste doelpunt. De bal wordt opnieuw gecenterd. Opnieuw wat heen en weer geshot tusschen de backs, een weinig tripleeren, een beetje passeeren en een nieuw zegegeroep meldt de 2de goal voor Wachtebeke. Dan begint de verslapping. De voorlijn is niet meer zoo zeker in 't passeeren, de halflijn heeft werk met hoopen en de 2 buiten-voors van Assenede krijgen stillekensaan jeukte in de kuiten. Er valt niet te kritikeeren op den scheidsrechter maar toch meenen we in ons recht te zijn wanneer we beweren dat de 2 volgende goals door den extrême-links van Assenede binnengezet moeten afgekeurd om off-side. We geven nu maar verder niet te veel nota's meer. In den tweeden half-time werden nog 2 goals voor Assenede binnengezet en Wachtebeke bracht zijn doelpunten op drie. Zoodat wij met gerust geweten "Is niet ons plicht gekweten?" en met de zekerheid dat wij de sterkste waren geweest de terugreis naar Wachtebeke mochten aanpakken met

een zege 3-2 of met een buis 4-3, zooals Ued. wilt, natuurlijk.
Tot Donderdag 19 Oogst!

Voor de Leider
[get.] A. Roets.

[Bij de lectuur van dit verslag moeten we wel besluiten dat er in de sportjournalistiek niet zóveel veranderd is. Eigenlijk verloor Wachtebeke de match met 4-3, maar het zou hem gewonnen hebben indien de arbiter twee Asseneedse doelpunten had afgekeurd! Jaja, waar hebben we dat nog gehoord?...

Leuk is ook wel te kunnen merken dat studenten, hoe vlaamsgezind zij ook waren, toch nog niet in staat waren een verslag af te leveren in een Nederlands, dat nu toch algemeen gangbaar is. “Off-side” voor “buitenspel”, “half-time” voor “rust”, in het Engels ; in verbasterd Frans “tripleeren” voor “dribbelen” en “extrême-links” voor “linksbuiten”. Maar het mooiste is toch “majokes”, als truitjes bedoeld worden! Het Franse “maillot” is trouwens lang in zwang geweest, als het over sportmanifestaties ging.]

* * *

Zaterdag 14 Oogst:

Een tweede maal werden onze K.S.A.-ers in algemeene vergadering samengeroepen. Wonder genoeg was ‘t aantal opgekomen leden minder talrijk dan verwacht werd. Wat bijzonder verwonderde was dat enkele voornamen leden afwezig waren. Met een kwartuur achterstel begon de vergadering in den hof van ‘t klooster.

Onze leider gaf ons een spreekbeurt ten beste over de dag van morgen. Ons allen interesseert de dag van Vlaanderens heldenhulde te Diksmuide, ons allen beroert het Vlaamsch ideaal, dat branden moet in onze harten. Ons, K.S.A.-ers, moet dan ook bijzonder interesseeren die Maria-hulde, die zoo eigen is aan ons Vlaamsche land. Waarom groeten we niet de Maria-kapellekens die we langs den weg ontmoeten. Morgen is het de groote feestdag van Maria, van O. L. V. van Vlaanderen. Morgen zullen we openbaar hulde brengen aan O. L. Vrouw.

Daarna sprak ons E.H. Berten Scheire over die moderne trek naar toerisme, naar wereldverkenning, en toch zooals ‘t eens een student in St.-Baafs bij de schilderij van de gebroeders Van Eyck gebeurde, zouden we dikwijls kunnen bot gesteld worden wanneer iemand ons uitleg vroeg over de merkwaardigheden der gemeente. Als praktische toepassing gaf hij aan elk lid een vraagje dat moet opgelost worden tegen volgende vergadering en dat handelde over gebouwen, waterloopen enz. van Wachtebeke.

Dan werden nog liederen aangeleerd en werd de verkoop van “De Waarheid” geregeld. Alles werd bereid voor de processie van morgen.

Met de “Vlaamsche Leeuw” werd de vergadering besloten. Om ‘t slechte weder werd er niet gespeeld.

[Een “volgende vergadering” waarop de vraagjes zouden moeten beantwoord zijn, staat niet genoteerd. In dit nochtans lijvig boek volgt nog precies één verslag: dat van het “Kerstverlof 1937-38”. Waarom men ophield verslag uit te brengen over de verdere activiteiten, zal wel een raadsel blijven. Bij die vraag worden wij “bot gesteld”.

Albert Scheire gaf wel 'in tempore non suspecto' aan onze Heemkundige Kring een goede reden van bestaan aan: anders weten we bijna niets over onze gemeente, zegt hij. We moeten hem daarvoor postuum danken!]

* * *

KERSTVERLOF 1937-38

28 December '37:

Pas was het verlof begonnen of reeds zetten de studenten zich aan 't werk voor het wel-lukken van hun Driekoningenstoet. 't Was hun reeds lang gezegd: "We gaan zoo vroeg mogelijk rond, 't weder kan na Nieuwjaar slechter zijn, en dan...?". Zij hadden het begrepen en de leiding daarmee tevreden daar ze wel inzagen dat de studenten na Nieuwjaar niet meer zoo gemakkelijk en zoo voltallig zouden optreden.

Woensdag 29, Donderdag 30 en Vrijdag 31 December waren de dagen waarop de onervaren Oostersche karavaan zou presteeren. De Dinsdag was een drukke dag geweest met zijn over-en-weer-geloop en zijn lastige herhaling van de liederen. De eerste dag reden de koningen met hun "mooi-zingend" gevolg (aldus de verklaring van menig toeschouwer) door het dorp onzer gemeente om zoo aan te landen op Overslag, in den kring van Z.E.H. Pastoor. Op Donderdag deden ze een hoekje van Ste Kruis-Winkel aan en op Nieuwjaarsavond de overige wijken van Wachtebeke.

Hoewel er nog veel te-korten waren aan ons simpel stoeteken - op sommige momenten was de geestdrift hevig verflauwd en verlangden wij naar de haltplaats gelijk eenmaal de Grieken tijdens de Anabasis naar de zee - mogen we toch tevreden zijn én over de welwillende medewerking van al de studenten (21!) én over de ontvangst die iets over de dui-zend frank beliep.

En ondanks de koude en het lastige zingen waren de studenten meestal zeer enthousiast na de stoet.

31 December: Ouwejaarsavondviering.

[Van 1929 tot 1939 was Desiré De Wolf pastoor op Overslag. Hij is trouwens de bouwheer van de Kring geweest, waar nu "Snoopy" gevestigd is.

De (bijna eindeloze) tocht van de tienduizend Grieken naar de Zwarte Zee van 401 tot 399 vóór Christus, wordt beschreven door de Griekse schrijver Xenophon (430-354 v.C.) in zijn boek, de "Anabasis", jarenlang verplichte "lectuur" voor de leerlingen van de Vierdes Latijn-Grieks. Dat de studenten tijdens de Driekoningenstoet zó vermoeid zouden geweest zijn als de Grieken toen, zal wel lichtjes overdreven zijn, maar te begrijpen als een "dichterlijke" omschrijving.

Hier eindigt, helemaal abrupt, de kroniek over het studentenleven te Wachtebeke. De bedoeling was, de geschiedenis van die beweging terug in de herinnering te brengen tot 1940, bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Jammer genoeg vinden wij alleen nog maar summiere aanduidingen in een mager kasboek (1936 tot 1976) en in enkele losse papieren, die hier en daar tussen de bladen van de beide kroniekboeken te voor-schijn kwamen. Bruikbare informatie uit deze bronnen laten wij hier volgen.]

VAN 1937 TOT 1940

[Bij de verslagen van 1937 vinden wij een lijst van de Wachtebeekse studenten, met hun adres en waar ze de lessen volgden. Iemand heeft trouwens (met potlood) het jaartal 1937 op de met schrijfmachine opgemaakte lijst aangebracht, zodat wij maar aannemen dat de hierna weergegeven toestand werkelijk die van dat jaar was.]

Hoogstudenten:

Coppens Michel, Dorp / Andries Jozef, Dorp / Seghers Achiël, Overslag / Martens Ghislain en Germain, Kerkstraat.

Seminaristen:

Van Laere René, Molenhoek / Persijn Leo, Statiestraat / Scheire Albert, Melkerij -
Filosofen [d.w.z. aan het Klein Seminarie] : Van Nieuwenhuyze Geo, St.-Kruis-Winkel /
Scheire Jozef, Melkerij.

St.-Denijs-Westrem:

De Caluwé Julien (3de), Dorp / De Paepe Georges, Dorpsstraat.

Staatsnormaalschool Blankenberghe:

Leroux Willy, Smishoek.

Ecole Moyenne, Gent:

Leroux Paul, Smishoek.

St.-Amandusinrichting, Gent:

De Pauw Joz. (Rh.), Dorp / Janssens Marc. (1ste j.), Dorpsstraat.

College St.-Niklaas:

Noë Jozef (4de), Overslagdijk / De Waele Richard (5de), Rechtstroom / Scheire Raphaël
(6de), Melkerij / De Caluwé Huibert (6de), Peene.

College St.-Lievens Gént:

Roets Achiël (2de), Statiestraat / Van Laere Edward (Br.) [hiermee wordt de
Brouwerijschool bedoeld], Rechtstroom / Roets André (4de), Statiestraat.

College Eecloo:

Dierick Alfons (3de), Overslag.

Normaalschool St.-Niklaas:

De Paepe Gentil (4de), Dorpsstraat / Hillaert Herman (2de), Rechtstroom / De Witte Firmin
(2de), Statiestraat / De Beule Geo. (1ste), Axelsvaerdeken / Coppens Carlos (?),
Kerkstraat.

[Op de adressenlijst komen dan nog enkele namen voor, die bij geen enkel onderwijsin-
stituut vermeld zijn:]

Hillaert Albert, Rechtstroom / Haemers Maurice, Langeleede / Hesters Omer, Axelsvaerdeken / De Mol Evarist, Kerkstraat / Moelaert René, Statie.

[René Moelaert verbleef in het stationshuis. Hij was de neef van stationschef Moelaert (chef van Oktober 1935 tot februari 1947), die waarschijnlijk zijn peter was, want die heette ook René. De ouders van de jonge René verbleven in Belgisch Congo, vandaar... Deze inlichtingen werden mij verstrekt door ir. Marcel Moelaert, zoon van de stationschef, die zijn neef daar heeft gekend, en later trouwens zelf lid van de Wachtebeekse KSA geweest is.]

* * *

[Wat kunnen wij uit het kasboek nog opmaken? Het bevat 108 bladzijden, waarvan er precies vier nog de periode 1936 tot mei 1940 bestrijken. Enkele gegevens daaruit:

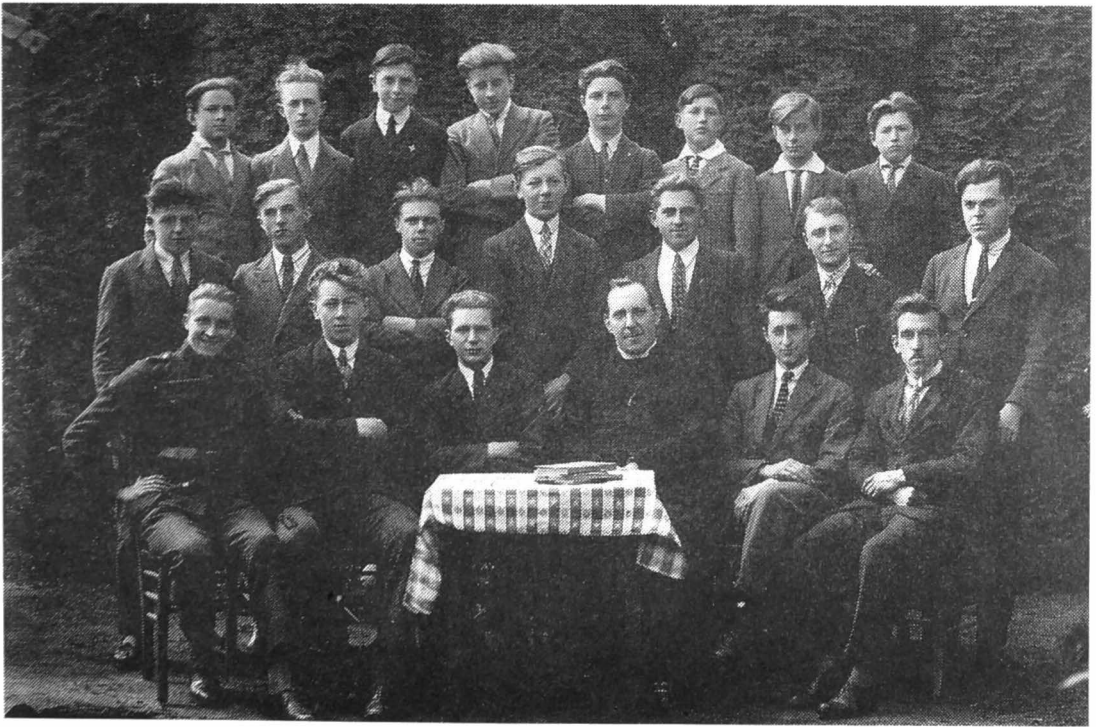
- Op 12 september 1936 heeft Albert Hillaert de bondskas overgedragen; daarin zat 145,50 frank!
- De toneelavond van 30 augustus heeft 410 frank netto in kas gebracht; pas op 2 november heeft onderpastoor Bredael die som ingeleverd.
- De zwaarste uitgaven voor 1936 waren de aankoop van 50 postzegels, die (samen) 5 frank kostten, en wat men aan de Gezusters Bracke verschuldigd was voor de viering van Oudejaarsavond: niet minder dan 48,50 frank!
- Voor 1937 zijn enkel uitgaven genoteerd. Het nieuwe verslagboek, waarover wij hierboven gewaagden, was een zware post: 17,50 frank op een totale som van 114 fr. uitgaven. Ene R. Callebaut heeft het voetbalplein bespeelbaar moeten maken en moest daarvoor ook 2 frank hebben!
- Voor 1938 staan alleen 113,75 fr. uitgaven genoteerd, waarvan dan nog 52 fr. op nieuwjaarsdag aan de Gezusters Bracke werd betaald voor het voorbije kerstfeestje.
- In 1939 heeft de bond in totaal 69 fr. ontvangen, waarvan 3 frank van de reeds vermelde René Moelaert kwamen.
- Datzelfde jaar werd nogal wat uitgegeven aan materiaal voor vaandeltjes en picknick-eetgerief (gamellen, lepels, drinkbekers...), want: er is ook een tocht geweest waarvoor in de "Welvaert"-winkel aankopen werden gedaan, mosselen werden gekocht (15 frank!) en brood bij Camiel Saman en bij Achiël Coone (ook 16,20 frank!).
- Wij vinden nog één korte notitie:]

16 Mei 1940 : [in ontvangsten] 412.50 - [in uitgaven] -274.25 [= batig saldo:] 138,25.

[Deze afrekening, neergeschreven op de donderdag na die schrikkelijke vrijdag 10 mei 1940, toen de oorlog losbarstte, verschijnt in een ander handschrift; niet dat van Achiël Roets, die op die dag, zoals vele Belgische jongens van zijn leeftijd, reeds op de vlucht was voor de invaller en rondzwierf op Franse wegen...

Hetzelfde handschrift duikt dan voor de eerste keer opnieuw op in april 1941. Maar dat wordt dan de oorlogsgeschiedenis van de studentenbond, en een overzicht van wat daarna kwam. Dit zou stof kunnen leveren voor een boekje over de latere evolutie van de KSA-afdeling Wachtebeke.

Wies Creve
maart 2000.

De Wachtebeekse studentengroep in 1927.